

Groga in drugi.

Spisal R.

I.

„Pri kraji je tvojega sluge modrost!“
Aškerc.

Ljubeznivi Marcijan je opeval redkev, Skriban pa oslavljajal velekrepotno muho; dovzetni Skaliger je segel više in se v nemal za gos . . . Vsi vemo, da je redkvica kakor nalašč za vznesene ode; uverjeni smo, da je muha ne navadno prikladen predmet pesniškemu poletu; znano nam je pa tudi, da je pikantni ptič kapitolski vzbujal že mnogemu siromašnemu pevcu bogato domišljijo. Koliko več je torej vreden svojih Skaligerjev, Skribanov in Marcijanov korenjaški Groga Kozól, sluga majorja Stojana, »prva oseba« na javoriškem gradu in zato v prostih urah prvi junak teh-le večinoma pohlevno-poskočnih poglavij!

Groga je bil krepke, precěj visoke in životne rasti, junaških prsij in pleč, mogočnih, mišičastih rok. Kolikor tudi je trdil njega starikavi obraz nasprotno, bilo je Kozolu šele malo nad petintrideset let. — Dlje časa je bil premišljajal, ali naj si dela prečo na desni ali na levi strani ali pa kâr sredi glave. Da bi zadobil prejšnji duševni mir in ne visel več »mej dvômi, zmótami«, odločil se je jedenkrat za vselej in zavrgel vsak kakeršenkoli okras . . . Glavnik je izgubil zanj malone vso vrednost, ker je prihajala njega korist Kozolovi glavi, ostriženi čisto na kratko, čimdalje bolj iluzorna. Grogov obraz ni bil samó daljši, temveč tudi izdatno širši od drugih. Najglavnejši in zajedno največji prostor je jemal na njem nos, malo na levo zakrivljen in razvit mnogo bujneje, nego bi bilo zadoščalo strogim zakonom do-

vršene lepote. Šopirili so se na njem v zapravljivem številu rdečkasti ogorci in mozolci, kar je razlagal Grogga evfemistiško, rekoč, da njega nos poleti večkrat cvetè. Omenim naj tudi, da ga je imenoval »bajonet«, sam Bog vé zakaj. Umevno je, da ta nos ni bil jedne same barve, kaj še! Lepo pisan je bil v finih izpremenih. Vender lahko rečem z mirno vestjó, da je imela lila-vijoličasta barva na njem največ posestva, pravice in glasú. Videč, kakó je ta objestni magnat zgoraj prevzetno motil harmonijo lepote, umikali so se globoko užaljeni brki v tožni resignaciji brezozirnemu mogotcu. Njih žalost je bila toli huda in resnična, da so celó pozabili vse jedinosti. Nekateri so pač kot značajni in stanoviti brki štrleli trdo in neizprosno vkreber, na tihem prezirajoč tovariše, viseče nizdolu kakor veje žalobne vrbe. Zopet drugi na levi strani bi bili na vso moč radi menjali z ónimi na desni in narobe. Takó torej moram priznati, kolikor tudi se to žalostno bere, da je bilo pod Kozolovim »bajonetom« malo discipline in mnogo separatistiškega nagnjenja. Vzpričo takega tožnega razmerja se je grbančilo ponižnonizko čelo v vedne skrbne gubé. Le oči niso delile obče žalosti na obrazu Grogovem; velike, vodeno-modre, nekoliko izbuljene, gledale so navadno veselo in prijazno v svet, časih lokavo, časih bedasto. In oči so odločile izraz vsemu obrazu, na katerem si videl nekaj tihokomiškega, dobrovoljnega, zvitoneumnega.

Običajno je nosil Grogga rjavkasto opravo; kadar pa se je napotil v bližnje mestece Vranovo po pošto ali po kaj drugega, oblekel se je vselej črno. V tej obleki in s cilindrom se je kazal najrajši, češ, da se takó najbolj imeniti kmetskim ljudém. To opravo si je izprosil od majorja namesto druge livreje. Kmetski fantje in dekleta v okolici so pa komaj dobro opazili to njegovo slabost, že so mu vzdeli žaljivi priimek »gospodska žalost«. Očito, sevé, ga takó ni klical nikdo, boječ se njega krepkih pestíj.

Grogga je bil pa resnično markanten prikaz. Nehoté te je silil na smeh, kadar je, ves črn kakor princ Hamlet, takó lepo počasi in samozavestno jadral svojo pot, tiščal levo upognjeno roko tesno ob bok in prsi ter mencial v nji jedno majorjevih finih smodek, z desnico pa veslal v širih, častitih kolobarjih okolo sebe. Kadar je defilirao skozi Vranovo na pošto, poln ga je bil ves trg. Dolgi krajci črnega fraka so vihrali kakor zastave žalosti na vse strani in se veličastno lovili po vetru. Ponosneje ni stopal ni sam »cesarski Pavliha« Kaligula, izprehajajoč se po Rimu danes kot Jupiter, Neptun, Herkul ali Mart, jutri celó kot boginja Junona, Venera ali Dijana.

Kar se tiče Kozolovega cilindra, ne dá se tajiti, da je minilo že več let, odkar je bil nov. Takrat, kajpada, bliščal se je kakor Zenova dvorana v Olimpu in je delal srečnemu Groggi mnogo veselja in časti. Ščasoma pa je izgubil zaradi globokih vtiskov in trpkih izkušenj svoj prvotni značaj blagorodnega veličanstva in ogromen del svoje svetle tendence. Vender pa je bil Kozolu ljubši in dražji od drugih, ker so bili ti za njega glavo — premajhni. Žalostilo je Kozola le to, da ga ni smel vedno nositi, ko se mu je podajal vender takó nenavadno lepo! Korakajoč po trgu, pozdravljal je Grogga prijazno stare in mlade znance in marsikoga tudi odlikoval z daljšim ogovorom iz prirojene prijaznosti. Zakaj popularen je bil Grogga, da sam Cezar svoje dni ne takó.

Dosedanji njegov životopis podaja le malo zanimljivega. Ubožnega gorenjskega kmeta sin, okusil je zarana vso neusmiljeno prozo lirskega kravjega pastirja. Pozneje so ga povišali v službi; služil je za hlapca. Kakšno je bilo zasebno življenje Grogovo v mladosti, o tem ni bilo navzlic vsemu preiskavanju in pozvedovanju najti, dejal bi, skoro nič gotovega. Le raznovrstne bajke, odlikujoče se po banalni nedokaznosti, in jednako neverjetne pripovedke so razširjene o njem, takó da zastira vse »res gestae« vihravega mladeniča neprezorna mitiška temà. Umevno je, da bi bil prav rad dognal kaj natančnejšega zlasti o tisti dôbi Kozolovega življenja, ko moškemu nevarna prihaja zavêdna lepota ženskega spola. Kakó se je védel Grogga v teh kritiških dnevih? Kateri vaški krasotici so bile posvečene zaljubljene njegovi misli in fantovske sanje? Kateri je nosil mične odpustke? Ali so bile njene oči bolj podobne črnim ali modrim? Morda pa rjavim? — Vse to so pereča vprašanja! Njih prava rešitev bi najjasneje pokazala njega ukus in mišljenje, njega značaj in vso psihološko barvo. Ali ni rekel sam Goethe, da s tem najbolj pokaže mož, koliko je vreden, kakeršno si izbere nevesto?

Slišalo se je sicer marsikaj! Ali . . . Nekateri so govorili, da je imel Grogga tisti čas v sosednji vasi prav zalo ljubico, po imeni Uršo, da je pa tej Urši že za sedem mesecev prelomil zvestobo, ker je večkrat imenovana Urša v tem vzela multipliciranega vdovca s tremi grunti in štirimi otroki. Zvestobo prelomil! To bi naposled v tem slučaju na Grogovem mestu storil prav takó vsakdo od nas, najsi bi dotični vdovec imel samó tri otroke, pa štiri grunte. Grogova nezvestoba se mi zdí torej nenavadno upravičena. Podatki pa mi tolikanj imponirajo zaradi natančno zaznamenovanih številčk mesecev, gruntov in otrók, da bi tej novici skoro pritegnil, ako bi mi ne bila

zgodovinska dvojba, kot nekaj višjega, nad vse draga. Čez in čez pa me prijetno draži presladko ime Urša. Grogga in Urša, kakó bi bilo to lepo! Zlobni jeziki so takrat sicer ugibali, da se ne bi prav vedelo, kdo je prava Urša, ali Grogga ali Urša, ako bi namreč Grogga Uršo vzel v zakon. Prav krčevita slabost tega žaljivega dovtipa pa mi jemlje vse veselje, da bi verjel v resničnost ljubavnega razmerja med tema dvema. Ne morem si pa kaj in omenim naj, da bi bila Grogga, kakeršen je bil, po mojem mnenji najbolj osrečila le kakšna Urša, taka ali taka, da bi bila le Urša.

Druge priče zopet trdijo, da je imel Grogga kot mladenič celó dve ljubici in — glej ga spaka — obe kàr zajedno! Najsi preudarimo, da je bil Grogga nenavadno močan in trden, takó da bi res strahoval za silo tudi dve ženski, vendar ne moremo verjeti kàr takó, da bi bil Kozol resnično zmožen take hudobnosti in prepovedanega licemerstva. Ta novica je popolnoma izvita iz trte, zakaj ves značaj našega junaka kaže očito, da za Turka ni imel nadarjenosti.

Še zlobneje pa kruši njega fantovsko poštenost tretja trditev, češ, da je imel Kozol vsake kvatre drugo ljubico in da navadno še tistega zadnjega meseca ni počakal prav do konca. — To je naravnost laž. Recimo, da bi bil Grogga že takšen naveličan bonvivant . . . Ali tega nikakor ne smemo verjeti, da bi ne izpolnil termina! Uverjen sem do duše, da bi bil Kozol vselej v vsakem slučaju, pozimi ali poleti, gotovo potrpel do tridesetega ali jednointridesetega in da bi mu »za jedan časak« ljubeznivosti več ali menj ne bilo kdo vé koliko. Toliko bi bil vsaj skrbel za svoj dobri glas, ki je »parfum kreposti«, kakor veli Sokrat.

Vzpričo vsega tega žalostnega nedostatka pravotnih in pristnih podatkov morem, ako je dovoljeno, le sklepati, da našega Groge dosihdob sploh še ni osvetlila prečudna danica prve kardinalne ljubezni in da je ostal po posebni milosti kapricijozne usode srčnih prisadov popolnoma prost in do pike zdrav. Čimdalje bolj se mi zdí ta sklep utemeljen, da majorjev sluga dosedaj od svojega srca ni zahteval drugega nego to, da mu goni kri po žilah, ker je to zdravju zeló potrebno. Nikomur pa nečem usiljati tega mnenja, ker je preslabo osnovano, nikar da bi govoril naravnost o dokazovalnih razlogih. Jedino njegovo poznejše vedenje bi utegnilo nekoliko podpirati omenjeno trditev, ako se sploh smé minulost človekova soditi po sedanosti. Hipoteza torej, da Grogga svojemu srcu ni nakladal nikdar nepotrebnih bolečin, kakor se to sploh spodobi odraslemu pametnemu fantu, ostane — kočljiva hipoteza. —

Čez nekaj let so ga vzeli med naše slavne »Janeze« k domačemu 17. pehôttnemu polku. Ž njimi je moral ónkraj Save v Bosno na Turke. Prve sovražne »krogle je slišal pri Varcar-Vakufu, neprijetno zvižgajoče mimo ušes. Pred obzidjem trdnjave Jajce je prebil sedem najvročejših ur svojega življenja. Tam bi bil izgubil malone svojega stotnika, sedanjega gospoda svojega, majorja Stojana. Groga je ravno snemal razkrhnjeni bajonet raz puško, ne meneč se za artilerijski koncert gorskih topov, za strahovito ječanje ranjencev, krik in stok umirajočih vojakov in divji »Allah-il-Allah!« fanatskih sovražnikov. Ta trenutek ugleda svojega stotnika ranjenega, klečečega na levi nogi, slabeje in slabeje odbijajočega ljute udarce svetlega handžarja, katerega vihti orjaški vstaš. Bliskoma priskoči Groga, zasukne puško in udari na vso moč po sovražniku Pade vstaš, zdrobí se pa tudi puška . . . Zató izvije Groga padšemu Turku krivi handžar in maha ž njim kakor besen okolo sebe. Priskočijo še tovariši; Groga pa porabi prvi ugodni trenutek in odnese, dasi sam močno ranjen v levo rame, nezavestnega stotnika iz bojne vihre. Od tistega časa ga stotnik in pozneje major Stojan ni dal od sebe. Ker je gospodov prejšnji sluga padel v boji, prevzel je Groga njegovo službo.

Stotnik ga ni nikdar klical drugače nego »Janez«, češ, da so bili prvič vsi njegovi dosedanji strežniki Janezi, drugič da so pravi Kuhnovci sploh vsi le Janezi, in tretjič, da je »Janez« v obče mnogo lepše in ponosnejše imé nego »Groga«. Dokler je nosil Kozol vojaško suknjo, ni dejal ničesar proti temu, preudarjajoč, da pomagata o nevarnih vojnih časih dva patrona lahko več nego jeden sam.

Od vseh pehôttnih polkov, ki so se bojevali v Bosni, dobili so junaški Kuhnovci od cesarja največ častnih odlik; tudi Groga je prinesel domov dve svetinji, navadno vojno in drugo za hrabrost. Na cesarjev rojstveni in godovni dan ji je vselej iz nova zlikal, da sta se svetili solncu na sramoto, in je ponosno korakal ž njima za »drugimi« honoracijorji k slovesni maši.

Vender o dogodkih v Bosni ni govoril rad. Zakaj ne? — To naj razjasni jedno prihodnjih poglavij.

Neprikrito vesel je zamenil po dosluženi letih ponosno puško s ponižno krtačo in ostal pri Stojanu. Z majorjem sta izhajala prav dobro. Kozol je sicer često napravil kaj takega, česar major nikdar ni izrečno zahteval niti na tihem pričakoval od njega. Narobe pa je bil gospod major izvestne dneve neznosno pust, siten in muhast, česar ga zopet Groga ni nikdar izrečno prosil niti si na tihem želel.

Takoj prve dni, ko se je Groga iz različnih tujih in domačih zverin prelevil v človeka in se zopet veselil svojega civilnega bitja, poprosil je gospoda svojega prvega imena. Težko se je odvadil major »Janeza«, ali šlo je sčasoma le. In takó se je izprevrgel naš junak iz nova v Grogó in je ostal tak vse žive dni.

Sčasoma se je popolnoma udomačil v Stojanovi obitelji, katero polagoma spoznamo. Zlasti pa se mu je omilila laskava misel, da je on prva oseba med vso javoriško gospôdo, da bi šlo brez njega vse rakovo pot in da je za Stojanove »prava terna, ker ga imajo.« Rad je poudarjal sam sebi, da je biser svojega stanú . . . Od ónih petih krepostij (modrost, pravičnost, usmiljenost, odkritosrčnost, uljudnost), katere je Konfucij takó toplo priporočal svojim Kinezom, pogrešal je Groga večkrat darú modrosti. Navzlic vsemu trudu je bil časih počasne pameti. V obče pa je bil resničen lastnik rahločutnega srca; bil je krotak, uljudno pohleven in z vsem zadovoljen — iz kratka, kakor porojen za slovenskega kritika starega kopita.

Glavni kraj Grogovih činov, grad Jávorice, na pol zakrit med smrečjem in bukovjem, stoječ na ravnini, ni bil pravemu gradu na zunanje nič kaj podoben. Poslopje, sezidano jednostavno, pa solidno v dve nadstropji, gledalo je prijazno z belimi zidovi in rdečo streho proti Vranovemu. Zlasti sedaj-le je bilo lepo tukaj, ko je rano solnce razsvitljalo vso krasoto mladega poletnega jutra. Ogenj in zlató je slikalo na grajska okna, čaroben, raznobojen blesek je sipalo po peresih in bilkah, z jutranjo roso obsutih, jasnilo rjavkaste strehe Vranovega in se topilo, tvoreč široke, sijajne proge po čistomodri Savi, v nje vodah, katere so se sedaj urno lovile nad plitvim kamenatim dnóm, sedaj mirno in gladko postajale nad temnimi, gluхими kotlinami, sedaj zopet jezno šumeč in bobneč lile ob robu strmih, divje razpokanih pečin v razpenjene vrtince. Nad gozdom za gradom so se vznášale in ginile vlažne belkaste meglice. Od bližnjih gorá je pihal hladilen vetrec in prinašal čaroben parfum iznad cvetičnatih, tihih višin ponosnih gorenjskih velikanov, galantno zibal rdeče in rumene rože, žarne klinčke in bele lilije tam v parku pred hišo pod starimi kostanji, akacijami in platanami in bežal kakor temna senca nad visokim žitom po širih poljanah proti Savi. Po drobnem belem pesku pred verando so skakali vrabci in se na vse zgodaj glasno veselili, da so v tem prelepem kraji domá. Potem pa so po kratki, burni konferenci sfrčali v gostém oblaku mimo verande in balkona zadi čez gospodarsko poslopje v vrt na hruško k zajutreku. Časih se je oglasila plaha prepelica iz žita, časih se je zadržala šoja v gozdu; sicer je bilo vse sve-

čano tiho . . . Prezoren ovoj, stkan od zatega zračnega para in najnežnejših solnčnih vlakenc, preprezal je vso pokrajino. Celó veličastni Triglav je razkril svoje snežene glave, počasi vstajajoč iz gostega meglenelega spalnega plašča, in resno gledal doli na divno razkošje vzbujenega krasnega jutra.

Ako je imel kdo količkaj še takó homeopatsko povodenega čustva za prirodno lepoto, moral se ji je tu čuditi in jo veselo uživati.

Te trenutke je stal Gropa Kozol, imenovan »gospodska žalost«, široko razkoračen, razoglav, z zasukanimi rokavi dôli v veži javoriške graščine, krtačil čevlje gospoda majorja in stavil besede v tá-le doslej še natisnjeni monolog :

»Tristo obupanih žab! — Kakó so te zmerjali stari šentlenartski šomašter Bohinjec — Bog jim daj dobro — in kakó so govorili? ‚Gropa! Gropa ti Grógarska!‘ dejali so, ‚viž, iz tebe ne bode nikdar nič prida! Veš, preveč si na slabo nagnjen!‘ Takó so te devali v nič. In — glej, glej — počasi si le prišel do sluge velikega gospoda, ki ni daleč za cesarjem samim. Majorjev sluga! Koliko pa je majorjevih slug na tem svetu? Malo, reče se! Kdo vender bi si bil kdaj mislil, da učkaš še táko čast? Ali bi te sedaj-le gledali šomašter spoštljivo in ginjeno! In ko bi takó vsi začudeni stali in te le od daleč opazovali in se kár nič ne upali blizu, takrat, Gropa, takrat bi stopil prijazno k njim in jim podal desnico, rekoč : ‚Prav nič se me ne bojte, gospod Bohinjec, najsi sem v službi pri majorji in visoki gospôdi na pomoč! Nič vas ne bodi strah, časih ste mi v prejšnjih letih z brezovko večkrat prizadejali neprijetne občutke. Vsega tega vam ne zamerim, gospod šomašter, saj ste me v štirih letih venderle naučili, da za silo berem. Pišem pa še vedno takó slabo kakor svoje dni v šoli, ne zamerite! Pa v taki službi, kakor sem jaz, tega spaka še treba ni; no, pa saj veste, kaj je gospôda, ko ste učen mož.‘ — O-ja aa-jáv, zdeha se ti, pa prav gospodsko! — Ali je res ali ni res? Prvi za gospodom! In kadar gospoda ni domá, kdo je prva oseba na Javoricah in kar se jih drží? Kdo? — Gropa Kozol! — Pa ta-le tvoj major! Samó to vprašam, čemú lazi po hribih in klancih? Le kvišku, kvišku! Sedaj na ta vrh, sedaj na drugi, vse gré kár po vrsti: Jalovec in Rozora, Vršac in Tičarica, Mangart in Jélovica, Črni Vrh in Črna Prst, Možic in Mojstrovka — le lepo paroma, Bog nas varuj — Stol in Dobrča, Ratitovec in Jepa, Konjavec in Plevelnica, Lipač in Zelenica, Prisojnik in Radeščica — oh, in še jih ni konec, kaj še! — Tošec in Belščica, Pršivec in Begunjščica, Pihalec in Golica, Tavir in Pleša, Vogel in Kópica . . . in kar sem jih pozabil! Mislim, da sem jih

dobro poženi in pomôži . . . le Triglav mi je ostal brez neveste . . . To vse sva obredla po nepotrebnem, da je bilo le količkaj podobno gori. In če nismo mogli do vrha, pa smo lepo obstali sredi pota in nabirali tiste planinske rože, da smo jih potem sušili po cele dni! Gospôda mora vedno kaj imeti, da je ne sné dolgčas. V našem grajskem vrtu je toliko lepih rastlin, da mi res neče v glavo, čemú se pulimo po težavnih strminah za tiste potuhnjene koprive. Pa le na vrh, na vrh! Major celó Triglavu ni v strahu! Ta je pa pravična, Grogga: Ako bi bil ti major, kakor so major tvoj gospod major, ti se ne ganeš z mesta na nobene višave več! Ljube goré, Grogga vas pozdravlja najponižneje od zdolaj! Trudiš se in pehaš, in ko si srečno zgoraj ves zdelan, zmočen, lačen, žejen — žejen šele, žejen — kaj imaš od vsega? Tu nekaj vatlov megle, tam nekoliko več megle, tu je gosta, tam je redka, povsod pa megla, megla in megla! Časih pa še te megle ni; tedaj vidiš nekaj mernikov zemlje, pa takó nerazločno in drobno, da je prava žalost! Res, gospod major so na to ali na to stran malo takó-le — hm, nekoliko udarjeni, rekel bi, da uganjajo take! V miru in zložnosti bi lahko živel. Takó hladno klet in toliko polnih sodov sladkega vinčka imajo! Ali ni to kraj kakor nalašč za pasje dni? Pa ti hodijo — glej ga vender — na Triglav Benetke gledat! Tistih par baronov bi lahko plačali, kajpada, in se peljali tja z menoj, in tam bi si ogledala Benetke čisto od blizu in natanko od župnišča do zadnje kočice in vse tisto kislo morje, kar ga neki teče tam okolo. Skoro bi verjel, da je človek res od opice, kakor trdi izgubljeni student, Sorščakov Tone. In staval bi, ne vem, kaj, da bi gospod major, ako bi le mogli, sfrčali na sámo luno po kako še takó zanikarno praprot ali karsibodi. Če pa iznajde studirana bledost tisti balon, da bi se ljudjé z njim vozili po zraku, šla bi z gospodom gotovo vsak teden dvakrat na luno. Ne bôdeš kaše pihal! Zakaj tedaj se postaviš ti, ljubi Grogga, po robu, ako si za to, in porečeš: „Gospod major! Ponižno javim, da je našemu prijateljstvu konec! V štirinajstih dneh grem!“ Gospod major, sevé, na vso moč prestrašeni, prosili bi te za žive in mrtve, da ostani in ostani. Ti pa bi odgovoril takó-le: „Gospod major! Vse, kar je prav, gospod major! Po zvezdah pa ne pojdeva, gospod major! Kdor visoko leta, nizko pade, gospod major! Kdo pa naju spravi na zemljo nazaj, če balon počí ali pa če se nam rešpetlini podrobé? Na zemlji vam služim in ohranim zvestobo, tudi na najvišji gori. Več pa ne, gospod major! Meni se zdí, da je bolje, ako luna človeka le bolj od daleč trka — brez zamere!“ — Takó bi jim povedal in nič drugače! — Hm! Saj te imajo le radi gospod Stojan,

dasi nosijo takšne blatne čevlje domov! Lahko rečeš, da te imajo radi! Ali! Danes bode pa hud dan. Da bi le že vse minilo! Oj, da greš in jim narediš kaj takega! Pismo, namenjeno Žontarju zaradi slabo popravljениh škorenj, oddaš obristu Grebenu, čevljarju pa poročiš, da so gospod major s poslanim darom prav zadovoljni. „Sulce loviš po smrekah!“ dejali bi rajni oča. I no, nič ne maraj, ljubi Grogga; glej, da popraviš svojo nerodnost. Neumnega se bode treba delati, da se zasmiliš gospodu, sicer — že veš kaj. — In to ti povem, jedenkrat za vselej: zadnjič si vzel buteljko ljutomerčana, ki ni bila nikdar namenjena tebi, in jo porabil, kakor da je od nekdanj tvojja! Tu in tam požirek na tihem, to ni Bog vé kaj, tudi dva ali tri, štiri, na poseben praznik, bodisi celó pet. Več pa ne! Tudi gledé tobaka se moraš poboljšati, vidiš, zadnji čas je. Vsak dan pol pipe menj bodeš jemal gospodu majorju; kár zajedno ne smeš ustaviti vsega, sicer bi gospod takoj vedeli, kakšen malopridnež si bil. Sevé, sévé, človek je trši od kamena in slabši od jajca. Danes te doletí še nekaj posebnega, Grogga! Pazi, pazi, da te ne spodé! Kaj bode potem? Konec tvojemu majorstvu! In dobra gospôda je redka kakor zelenega psa senca!«

Takó je umstvoval na tihem Grogga sam s seboj, časih zvito zamižal z levim očesom, časih prestal v delu in odločno mahnil s krtačo po zraku v potrdilo svojih mislij, časih zmajal z glavo, kakor je že nanoslo. Opravivši svoj posel, odkoraka z osnaženo obleko in svetlimi čevlji v drugo nadstropje in precéj močno potrka na vrata majorjeve spalne sobe. Iz nje se oglasi negotovo, zaspano renčanje. Grogga potrka še jedenkrat. Nató pa zazveni iz spalnice takó grogovit »Naprej!«, da sluga od začudenosti odprè usta in oči. Dušo priporoči vsem svetnikom in vstopi.

Odloživši gospodovo obleko s čevlji vred, potegne naoknice desnega okna kvišku in »naredí dan« v temni spalnici. Potem pa se postavi vojaško vzravnán pred majorja, udari z glasnim sunkom desno peto ob levo in izpustí svoj glas v tá-le nagovor:

»Gospod major, pokorno javim, sedem bode! — In vse v redu«, dodane nekamo mrzlično, vzame »direkcijon«, ne da bi se obrnil, proti vratom in jo hoče lepo tiho popihati pred uimo.

Toda ta trenutek skoči gospod v postelji pokonci in zakričí nesrečnemu Groggi odločen: »Stoj!«

In Grogga stoji, kakor stoji v národni pesmi »tam lipica«.

Major Pavel Stojan je bil trebušat mož visoke rasti, pri kakih petdesetih letih, jako rdečega obraza, sivkastih, ostrih očij, orlovega nosú in močnih črnih brkov in lãs. Govoreč in kretajoč se je

odlikoval z óno energijo, po kateri najlože spoznaš bivšega oficirja. Živel je že več let v pokoji in ostal neoženjen. Užival je torej dvojen pokoj.

»Tedaj«, začne burno, slugo v jednomer ljuto gledajoč, »saj veš, â? — Odpuščam te iz službe! Še danes greš! V dveh urah! Razloge poznaš, â?«

Ponižno in pohlevno kakor kak jota subskriptum stoji Grogga ob peči blizu vrat in skesano in udano posluša ouverturo, ki že razločno oznanja najglavnejše točke pretečega viharja in nevarne bliskavice, ki se je sedaj še tiho kuhala.

»Ali kadar bode vsa izkuhana — — — Kolikor moreš, delaj se neumnega. Neumnost je že otela marsikoga«, misli si in molčí kakor Moltke, Viljem Oranijski in Immanuel Kant v jedni osebi. In Grogga gleda majorja in ga gleda takó najivno, kakor bi mu bil povedal gospod ravno kàj natančnejšega o historiški sintaksi španskega jezika ali o vplivu grškega ideala na razvoj glasbene umetnosti ali o stratigrafiji mezocojiških formacij . . .

Dlje časa major zastonj preži na odgovor.

»Poznaš, kàj ne? Kaj ti je omeniti v svoje opravičilo? Nič! Kakó pa je bilo to vse takrat, hm?«

»Takrat . . . takrat, gospod major, dobili ste od čevljarja čevlje, gospod major!«

»Kakšne čevlje?«

»Od Žontarja, gospod major!«

»Jaz ti že pokažem Žontarja! Milijon svetlozelenih strrel . . . Kakšni so bili čevlji, vprašal sem te!«

»Usnjeni, gospod major!« odreže se sluga točno.

Široko odprè major Stojan sive oči in se nasmehne mrzlo srdito. Takó se menda nasmiha tudi boa constrictor, predno požrè ubogega zajčka kar živega . . . Potem pa hlastne gospod z desnico na mizico tik postelje, zgrabi rumeno škatljico, v kateri ropotajo »paraffinerede sikkkerhed-staendstikker«, in jo zažene »presto agitato e con 'grand' espresione« naravnost proti Groggi. Ta je pa početek sovražnostij že iz davna slutil in nastavil »poco allegretto e grazioso« široke roke, v katerih se je projektil ujel srečno in brez škode. Zajedno s škatljico je izpustil major vzklik, ne samó krepek, temveč tudi dolg in sestavljen od raznovrstnih zelenih in rdečih strel, gromov, toč, bomb, granat, bataljonov in elementov, vse kàr na milijone in v nemškem jeziku . . . Ker bi se to slovenski slabo podalo in ker nečem motiti domišljije prijaznega bralca, zadoščaj ta opis za sedaj in v prihodnje. Kar se

dostaje Groge, vemo že, da si je pomagal o priliki z izvestnim številom »obupanih zajcev«, »preoblečenih martinčkov« i. t. d., katere je v so-sebno hudih zadregah pomnožil tudi na tisoč.

»Pretesne mi je naredil,« zakričí gospod, »pretesne, Groga! Ali slišiš, pretesne!«

»Pretesne, gospod major!«

»In potem?«

»In potem, gospod major, dobili ste še tisti dan v dar stoinpetdeset pravih havan od gospoda polkovnika Grebena — to se pravi . . .«

»Kaj se pravi? Še jedenkrat! Jaz te že naučim govoriti!« Takó zahrumi v pretečem »crescendu« razdraženi gospod.

Groga pa nadaljuje ves razbeljen od notranjega žara »adagio cantabile e molto semplice« blizu takó-le: »— — od gospoda polkovnika Grebena stoinpetdeset pravih pretesnih škorenj in dve lepi havani od čevljarja v dar — êhê, je že prav, ahá!«

»Takó, takó, ti štampihar, počakaj no!« vzklikne major razljučen in pošlje prazno urino stojalce, lično zrezljano od črnega mahagonija, z mizice po tistem poti kakor prej škatljico. Spretno kakor najboljši cirkusni jongleur je Groga ujel tudi to sovražnikovo orodje. Prej se je namenil, da bode govoril kolikor mogoče narobe — sedaj pa res sam že ni več vedel, kaj pripoveduje. Z vsemi petimi prsti desne roke se popraska za ušesom, pregleduje in vrtí škatljico in stojalce v levici in časih uprè plašen pogled v majorja, takó nedolžno, kakor da mu je ta razlagal sámó slavno indsko junaško pesem »Mahâbhâ-rata« ali »Siddhântakaumudi« ali celó »Mâlotimâdhava Nâtake«.

»Nadaljuj!« zatogotí se major ves hripav.

Groga molčí v obeh deželnih jezikih.

(Dalje prihodnjič.)

V galeriji slik.

Ti nisi kakor veličastna slika,
Ki jo razstavil je sloveč slikar,
Ki divi se ji množica velika,
Zroč v živih bojah utelešen čar.

Ti si kakòr podobica tam skrita —
V okviru skromnem prizor srečnih duij;
In vender v nji milina vsa je zlita,
Nesmrtno delo to umetniške moči, —

S. L. Mozirski.

Groga in drugi.

Spisal R.

(Dalje.)

Torej! Naglo!« velí major.

Še nič odgovora . . .

»Govôri!« zaječí iz postelje.

Naposled dokončá Groga svoje izvestje »andante

« con variazioni,« pripovedujoč:

»Zató ste mi, gospod major, zapovedali, naj oddam čevljarju pismo in škornje, gospodu polkovniku pa naj rečem, da so havane prav izvrstne in . . . in . . . in kakó ste vi, gospod major, prijetno zmedeni . . . ê, prese . . . presenečeni«

Major rahlo zdivjá! Vojaški koledar, zgodovina francoske revolucije, svečnik, in ko je mizica prazna, tudi še dve blazini izpod vzglavja, vse to zletí »allegro con brio« v naglih presledkih na zmóčenega Kozola.

Potem je za nekoliko trenutkov vse tiho v sobi. Od železniške postaje sem se zasliši zategel pisk. S kratko presekanim puhanjem odsopiha tovorni vlak mimo Javoric, glasno stoka, cvili in zvení težko železje. Še iz dalje se čuje ritmiško udarjanje ropotajočih koles ob tirne sklepe.

»Izgubi se!«

Sluga postavi razmetane stvari lepó vznásad na kanapé in žalostno odkoraka v pritlično sobico. »Marcia funebre«.

Pismo, katero je bil pisal major ves jezen čevljarju, je bilo kratko in jedernato!

»Vi!

Ako mislite, da ste količkaj podobni pametnemu človeku, motite se neusmiljeno. Takih zanikarnih pošiljatev ne potrebujem od vas. Sploh mi je žal, da sem Vas kdaj ogovoril.

Pavel Stojan, major v p.«

Teh laskavih besed polkovnik Greben sevé ni bil nič kaj vesel. »Ali se mu blede? Vika me, pa kakó! In ta surovost! Ali je to olikano?« Sédel je takoj in spisal, od ogorčenosti ves plamteč, písence, v izrazih nič menj rezko in točno od majorjevega:

»Vi barbar!

Kar se tiče inteligence, zdí se mi, da ste jeden tistih izvoljencev, katere sreča pamet šele v štiridesetem letu, v jednoinštiridesetem jih pa že zopet mine. Izvestno tudi poslušate na telefon, kakó trava rase. Ako Vam pa moje cigare niso povolji, prosim, vrnite jih milostno ob mojih troških in čitajte v prostih urah kaj več o uljudnosti in hvaležnosti!

Viktor Greben, polkovnik v p.«

»Kaj pa je prišlo temu na misel? Hm! — Hm?« vprašal se je major čudoma, prebravši sinoči ta list. Po daljšem izpraševanju sluge Groge je razrešil zagonetko. —

Grogga Kozol pa je slonel v svojem budoaru žalostno ob mizi, zvižgal »Radeckega koračnico« in bobnal s prsti pred-se. Takó hudega Stojana še ni videl nikdar; »zapodil« ga je bil gospod sicer iz službe že večkrat, pa le za nekaj minut. Takoj je bilo vedno zopet vse poravnano.

»Vidiš, vidiš, Grogga, kam si zavozil!« dejal je tožno. Naposled je utegnil stari šentlenartski šolmošter venderle prav govoriti! Včeraj si bil še majorjev sluga in sam pol majorja. Danes si pa butec in vse je pri kraju! Odití bodeš moral s preljubih Javoric in od gospic Milene in Stanke, ki sta bili takó prijazni in dobri s teboj. In gospod so bili tudi dober gospod! Za zadnjo majoliko, katero si pobil, niso ti rekli ničesar. In vender je sicer gospôda na take črepinje vsa mrtva.«

Ves nesrečen je slonel ob mizi, bridko zgrbančen kakor Levstikova mrtva žaba.

Zdajci se odpró vrata, in major Stojan, opravljen na svoj obični jutranji izprehod, postojí med njimi. Prejšnji togotni in mrzki izraz na lici se je vidno ublažil. Major ni bil takšen »strah«, kakeršnega se je delal. Poleg tega je dobro videl, kakó resnično se kesá svoje nesrečne zmote najbolj nespretnež sam. Kakor bi se ne bilo nič zgodilo, velí Grogi z navadnim, vender vedno gromkim glasom:

»Pripravi vse potrebno! Jutri pojdeva na Stol! Ná za tobak!«

Preveč je bil siromak Groga še zmeden po burnem ramovšu in zajedno prevzet od majorjeve dobrosrčnosti, da bi se dostojno zahvalil. Gospod odide.

»Ampak . . . Groga, to ti povem! Nobene take več! No-be-ê-ne!« prisezal je sluga sam sebi in migal s kazalcem pred očmi.

»In glej, kakó se izkažeš hvaležnega gospodu in drugim!«

Tisto noč je imel Groga kaj nemirne sanje. Zdelo se mu je, da sta odpotovala z majorjem v velikanskem balonu na luno. Kozol je bil namreč odjenjal gospodovim prošnjam, ko mu je major obetal, da gresta prvič in zadnjič z zemlje, in da bodeta gori na mesecu takoj bratovščino pila. In res, pri kupici brinjevca sta se pobratila. Potem je major takoj nabiral nekov rožmarin, katerega je zalotil v razorih. Groga pa je grabil srebró, posejano po luni na gosto in debelo, kar oberoč in ga tlačil v žepe, v škornje in kamor je mogel. »Sedaj pa le naglo doli, ti major, da se preveč ne navadiva, sicer bodeva še mesečna!« potikal je majorja prijateljski in vteknil še lep kos svetlega srebrá pod srajco »za stare dni«. Major se je urno spustil po dolgi, dolgi vrvi zopet na zemljo in pomigal Grogi, naj pride tudi on. Spustil se je tedaj tudi Kozol. Toda pretežak je bil. Preveč se je bil nabasal. Tisti kos lune, za katerega sta bila privezala vrv, ulomil se je, in Groga je padal, padal . . . Strašno hitro je šlo. »Da bi se le ne razletel!« skrbelo je Grogo. »Prav mehkega se narêdi!« In veter ga je zanesel, in padel je Kozol v sredo Blejskega jezera in splaval. Prišel pa je hud vrtinec in vlekel Grogo na dno, da se je udiral vedno bolj. Čudno pokaje so zabučali valovi — in Groga se je pogreznil. Tačas se je vzbudil in videl, da se mu je udrla postelja.

Kakó pa se je trudil odsihdob pokazati svojo hvaležnost »gospodu in drugim,« o tem naj pripovedujejo naslednja poglavja. V tem poglavju bodi omenjeno samó še to, da je razbil, premišljujoč veselje svojega rešenega »polmajorstva«, brez nobene slabe namere jedno izmed dvanajstorice tankih kavnih čašic od najlepšega sèvreškega porcelana.

II.

„Géronte: Que diable alloit-il faire dans
cette galère? Ah! maudite galère!“

Molière.

»Jasno in gotovo, ma chère! Le vse dobro je, kar vam želim prav od srca. Ni tebi, ni drugim ne bode žal, nikdar žal, ljuba sva-kinja, ako se ravnate po mojih nasvetih. Nisem se zastonj šolala v trdi šoli življenja, draga Ana!«

Te besede je bolj šepetala, nego govorila starikava dama velih lic, šiljastega, voščeno-prosojnega nosú, tankih, strogo črtanih ustnic, s temnimi sencami pod očmi. Sedela je v naslanjaču takó svečano-elegantno in gledala takó resno, oholo, mrzlo, praznično in odločno kakor trdo emancipirana učiteljica kakega zavoda za »višje hčerke«. Vsa je plavala v eterskih čipkah: čipke okolo vrata, čipke pod vratom, čipke ob rokavih, čipke ob prsih, čipke na čepici — zdelo se ti je, da se vse te čipke zdajci vzdignejo v zrak in ponesó gospó Emilijo pl. Jeličevo v neznane višave. Črnosvilena obleka, čašh rahlo šumeča, skrbno spleteni lasjé, okolo temena že nekoliko osiveli, tihi, vender odločni glas, vsa osebnost, vsak gibec in vsaka guba — vse je kazalo malenkostno natančnost in na obe oči slepo njeno zaljubljenost v leseno etiketo. — Kar se tiče »trde šole življenja«, dovoljena bodi »faktiška opazka«, da je gospá pl. Jeličeva nekoliko pretiravala. Kruta usoda jo je pehnila v nežni dôbi osemintridesetih let bogatemu staremu samcu v odprte roke. Ta čas se je pričela tista »trda šola življenja«, pa ne gospé Emiliji, temveč gospodu pl. Jeliču, ki je siromak doslej lepo mirno živel v temnih zmotah neoženjenega ljubljenca posvetne sreče. Sladki pojem o prosti volji je v svojem slovarju takoj izbrisal prve »medene« dni s sramežljivimi solzami v očeh in s trpko žalostjo v oženjenem srcu. Spoznal je, da bi bil poleg govorniških zmožnostij gospé soproge sam Demosten le ubožček; zató je odgovarjal nje daljšim razlagam in razpravam kratko in udano: »Oh, Emilija, Emilija!« Takó je izhajal, dokler mu ni prišla zadnja ura. Zgolj od veselja, da smé zopet jedenkrat ravnati prostovoljno, volil je svoji objokani soprogi obe dolenjski graščini, bogate vinograde, gozde, polje, hranilnične knjižice, vrednostne popirje in druge posvetne sladkosti.

Odslej je nosila gospá Emilija »življenja težko pezo« in svoje lahke čipke sama. Nje visokost je vzrasla na vatre in kilometre. Vsako leto pa je posetila Stojanove za mesec dnij ali za dva meseca v Ljubljani in na Javoricah na posebno nezadovoljnost brata majorja in in občí nemir vseh drugih. Grad je bil skupna svojina obeh bratov, majorja Pavla Stojana in odvetnika doktorja Ivana Stojana, pa bogate sestre Emilije pl. Jeličeve.

»Ma chère, ljuba svakinja in draga Ana«, trije naslovi, jedna sama oseba, je bila soproga odvetnika Stojana. V srednjih letih, vedno še lepa, je bila le nekoliko prebujnih oblik in jako flegmatiška. Pregloboko se ni nikdar zamislila, nego živela je vedno v enakomerni plitvi zadovoljnosti. Z možem sta se strinjala in se ljubila, kakor bi ne bila nikdar v zakonu.

Opravljena je bila v temnosivkasto poletno obleko, vendar brez ónih dodatkov in prišitkov, katerim smo se čudili ob gospé Emiliji.

Dami sta sedeli v hladnem salonu, v katerem so bile zavese na pol zastrte, steklena vrata, držeča na balkon nad parkom, pa skrbno zagrnjena in zaprta, da bi branila zunanji soparici popoldanski.

»Svet poznam kakor malokdo,« nadaljuje gospá pl. Jeličeva in si pahljá z lično pahalnico dolgočasni obraz. »Zato se nadejam, da odobriš, kar ti sedaj povem.«

Svakinja jo mirno posluša, tiho sklonjena nad pisanim vezilom in počasno vbadajoč iglo.

»Dekleta v nekih letih« povzame zopet teta Emilija, »si namreč domišljujete, da si le one samé lahko izberó pravega možá, in da drugim ob tem ne gré nič besede. Kaj pa vé neizkušeno deklè o življenskih razmerah in zahtevah? Treba torej, da o takih prilikah kdo svetuje tem mladim modrijankam še o pravem času, da niso potem žrtve zaljubljenih romantiških nazorov. — To se tiče tvoje Milene, ljuba Ana!«

»Milene?« začudi se malce gospa Stojanova. »Kakó misliš to?«

»Dà, dà, Milene! Milenica naša je sicer pametna, ali — lahko se zgodi, da ji veternjak ali nimanič preslepí mlado glavico. Vedi, da se jaz nečem več omožiti; otrok nimam. Tvoja Milena in Stanka sta moji dedičinji. Njiju teta in kuma, izberem jima tudi dostojne ženine. Stanka je še premlada, za Mileno pa sem že poiskala. Nikar me ne glej takó prestrašeno . . . Vedi, da nimam predsodkov o plemstvu. Ali, naj reko ljudje, kar hočejo: mnogo več veljaš, ako imaš na posetnici krono ali grb. To vem dobro. In vedi torej, Milena dobí plemenitega moža. Kaj meniš, kdo mi je v mislih?«

Svakinja jo nemo gleda. Oprezna tetka pa hití, ne brez veselja in ponosa: »Baron Lahnberg, katerega sem uvedla letos v našo hišo. V Berlinu ima strijca, kakor mi je sam pravil, strijca, ki je zelo bogat in brez otrok. No vidiš! Ali si zadovoljna ž njim?«

»Jaz že; tega pa ne vem, kaj poreče Milena.«

»Kakó si čudna! Devetnajstletno deklè ni, da bi kaj reklo. Pa saj je Milena pametno deklè brez nobenih nazorov.«

»In če bi se upirala?«

»Svoji sreči bi se upirala. Béži no! Stavim kaj, da ji ugaja galantni kavalir že zdavna. Reci ji o priliki kaj besed.«

»To je težko. — Pa saj je še premlada!«

»Premlada? V najnevarnejših letih, pravim ti. Ali veš to? No, govorila bodem pa jaz ž njo, ako ti nečeš. Ravno prihaja.«

Starejša hčerka Stojanova, Milena, ki je stopila sedaj v salon, je bila preljubko dekletce, »rosna rožica«, ki je v pusti salon prinesla nekaj kakor sladke vonjave in svežega klitja pogorskih gozdov okrog Javoric. Stavim kaj, prijazni bralec, da bi bil rajnji Platon temeljito preosnoval svojo teorijo, da je kdaj videl te čiste, nežne in mehke poteze mladega obraza, polnega jasne miline, to dvojico črnih, mirno se smejočih, nekoliko sanjavih zvezd, ta na pol še detinski, na pol resni ponos prave ženske plemenitosti, ta harmoniški, vitkobujni stas in v licih te jamici, v katerih so se domače gracije naselile in »se igrale skrivalnice.«

»Ljuba Milena«, izpregovori teta Emilija po nekaterih ovinkih in ogleduje fotografijo, katero je vzela z mizice raz stekleno stojalo, nasajeno na srebrni podstavi, »ljuba Milenica, kakó ti kaj ugaja baron Lahnberg?«

»Rekši, dama strogo opazuje obrazek Milenin in čaka, kdaj se pojavi na njem ona znana izdajalna rdečica, ki pové mnogokrat več, nego sto besed. — Toda nežna polt se ni izpremenila mladenki niti za senco. To seveda že ni kdo vé kakó prijalo stari gospé, še menj pa ji je ugajal Milenin odkritosrčni odgovor.

»Gospod Lahnberg? Oh!« zasmeje se Milena in séde poleg tete. »Ali veste, kako mu pravi sodnikova Minka? ‚Pipifaks‘ mu pravi, in nam drugim se zdi to ime prav srečno izbrano. Ah, mama, Pipifaks, to je res dobro, ali ne?«

»Ali, Milena!« posvari jo gospa Jelíčeva, položivši sliko na staro mesto, »ne tako glasno! To se ne spodobi za take mlade dame, kakor si ti. To ni lepo! Govôri tišje? Kako pa imenujejo barona tvoje prijateljice, nam ni treba vedeti, kaj ne, Ana? Ali ni Lahnberg kavalir od nog do glave?«

»Kavalir, res, teta! Čakajte, kaj mi je doktorjeva Elza vse povedala o njem, kakšne ‚vtiske‘ je delal zadnjih štirinajst dnij po Ljubljani. Zjutraj, to se pravi, proti poldne, kadar je vstal in se šel sprehajat, stopil je komaj čez prag, in že uzre mlado deklè, iz šole gredoče. Pogleda jo, veste, takó svetlo jo pogleda skozi monokelj, namižikne ji, milostno se ji nasmeje — in že je uboga gospodičina izgubljena! Ona zardí, povesi oči, gospod Pipifaks pa nadaljuje zmagovito svojo pot in sreča célo kohorto pripravniških kandidatinj, vračajočih se domov. Mnogo jih je, pa Pipifaks ne izpustí nobene. Vsaki privošči vzpodbuden pogled in galanten nasmeh. In tresejo se pisani solnčniki in šolski zvezki v nežnih rokah, in burneje vtripljejo srca oh! Toda Pipifaks . . .«

»Milena, Milena!« prestreže sedaj teta dostojanstveno brzo čevrljanje svoje netjakinje, a mamá je lepo mirno vezla kakor prej, in le proti koncu Mileninega¹ izvestja jo je karajoče pogledala. »Res, nisem mislila, nadaljuje teta, da si še toli otročja. Rekla sem ti že, da nas pusti s svojimi Minkami in Elzami! Lepe prijateljice imaš! Tega sevé ne morem verjeti, da bi bil gospod baron Lahnberg komu kaj takega pripovedoval sam o sebi. — To je pa resnično, dekleta so dandanes vsa neumna. Baron, no mogoče — lahko se takó norčuje ž njimi. Ali, Milena, on je takó prikupljiv mlad mož v vsakem oziru, da bi ga jaz, da sem na tvojem mestu, visoko čislala in si nobenega drugega ne želela za moža. In ti, Milenica?«

»O jaz pa že ne!« vzklikne devojka hitro.

»Zakaj ne?« vpraša teta, že nekoliko srdita.

»Zató!« odgovori Milena brzo.

»In ako bi jaz, ako bi mi« — popravi se teta, za trenotek obrnivši se proti svakinji, »ako bi mi vsi to želeli?«

Tiho je postalo v salonu. Nekoliko zvedavih solnčnih trakov se je prikradlo hipoma skozi žaluzije, smuknilo črez imitirano smirensko preprogo, po modrem plišu ebenovinske garniture, šinilo črez kopije Kaulbachovih slik na steni in izginilo. Popil jih je temán oblak: zunaj se je pripravljalo na dež. Milena ni odgovorila; vstala je in šla počasi proti oknu, potem pa postala, od matere in tete na pol v stran obrnjena, pred velikim Makartovim buketom in si ogledovala z nepojmljivo paznostjo razne rokoko-kipce in »nippes« na konzóli. Rdečica ji je oblila ves obrazek, in mali ušesci sta ji žareli kakor dve nežni rožici.

Gospa Emilija je zaorgljala še nekoliko hvale o aristokratiškem dandiju in omenila, da mora priti vsaki čas, kakor ji je obljubil.

»Radi mene naj bo v centralni Afriki!« mislila si je na tistem Milena, ugriznila se v spodnjo ustnico in povesila lepo glavico.

Kar se javijo nepričakovani gostje, dve »prijateljici« gospe Ane Stojanove izza šolskih let, soproga trgovca Zobljja in gospá davčnega kontrolorja, Grizajka. Prijazni čitatelj jih bo težko razločeval, zakaj žena vranovskega Rothschilda je bila velika in debela, druga pa majhna in suha. Zato naj jih nekoliko natančneje orišem.

Krepka prikazen Zobéljina je bila okrogla v pravem pomenu te besede in od vseh strani jednaka. Okrogel obraz Perzijanci visoko cenijo, in njih pesniki ga celó navdušeno opevajo in primerjajo veličastni luni. To delajo perzijski pesniki, ker so v Perziji doma. Seveda midva z hralcem, ki Perzije nikdar nisva videla na lastne oči in je

skoro gotovo niti v prihodnje ne bodeva, midva bi takega polnega obraza ne opevala očito, niti bi na tihem delala škode dosedanjemu dobremu glasu poštenega meseca. Da, obširno je bilo obličje gospe trgovke; ali navzlic tej prostornosti je bil majhni vzfrkneni nos v večni zadregi med napetima rdečima licema, ki sta se svetili, kakor da bi bila novo lakirani, in ju je ponižno prosil milosti. Tudi oči so bile hudo v stiski; kadar je bilo slabo vreme, komaj si jih videl. — Grizajka pa je živela kot živo nasprotstvo bujno razvite »prijateljice«. Šibka in lahkonoga in nizke rasti, ni napravljala poleg premočne drugarice nikakeršnega vtiska. Suha kakor gospa Jeličeva, ji je bila tudi v tem nekoliko podobna, ker je nosila po obleki polno petljic in zanjčic. Morala je torej skrbeti za povečanje svoje specifiške teže. Vedno je imela v to svrhu s seboj ročno torbico iz rjavkastega usnja, katero se je pa prvotne boje v teku let skrajno naveličalo in kazalo živahno hrepenenje po drugih barvah. Uloga težilnega orodja je bila prisojena tudi solnčniku z masivnim ročnikom. S svojo torbico, v kateri je bilo radi previdnosti vselej nekoliko težkih ključev, in pa z bremenilnim solnčnikom v roki je postajala gospa Grizajka navzlic svoji mršavosti vendarle kolikor toliko tehtna oseba in je tako prav lahko kljubovala manjšim gorenjskim sapicam ter ostala večjidel vedno na trdih tleh . . . Vranovčanje so poleg tega trdili, da ji mora gospod Grizajec, nje mož, vselej prej povedati, kadar hoče kihnuti, da bi se še v pravem času rešila pred vetrom v bližnjo sobo. Kadar so pa pihale ostre sape in burje, takrat je gospa kontrolorka rajša ostajala doma, ali pa se je oklenila svoje težke prijateljice gospe Zobelje. Tako združenih bi ne bila odnesla niti kraška burja . . . Suho nje lice je imelo sladkoprijazen izraz, kakor da je pripravljena vsakogar vsaki čas objeti. Na njeni drobni lisičji glavici pa se je zibal pošasten klobuk velikanske obširnosti. Najprvo je vzbujalo pozornost na tem spaku nadčloveškega ukusa mogočno zelenkasto pero, migajoč večinoma ob levi strani, tako, da ni zakrivalo drugih mičnih stvaric, ki so kitile desno stran. Tukaj je zavzemal prvi prostor rejen tič z odprtimi kljunom, izpreminjajoč vse barve. Majhen ni bil, in za malo večerjo bi ga bilo dosti. Kar je bilo pa še prostega svetá med zeleno zastavo in pisanim golobom, vse je bilo kaj umetno zastavljeno, da so se oči tudi najbolj blaziranega izbirčnega pasle z veseljem ob tem spreminjastem pogledu. Temnočrni in bledezeleni grozdki, prešerne cvetke, skromni žitni klas, svetlozeleni hrostki, fantastiški popki in trezno listje, vse to pestro grmovje se je šopirilo v bohotni bahavosti na širnem pokrivalu. Le škoda, da ni bilo več prostora, recimo,

za kako pomanjšano kravico ali vsaj za kakega backa . . . Nasprotno je imela gospa Zobelja majhno, majčkeno pokrivalce. Smrtni prebivalci vranovški in drugi božji ljudje ga sploh niso videli, ako se niso potrudili v prvo nadstropje. Klobuček je bival visoko gori na zadnjem vrhu velike Zobelje. Širok temnovišnjev trak je bilo jedino, po čemer je človek mogel temno slutiti, da utegne biti ob tem traku v nevidnih višavah mogoče tudi kaj klobuka. Saj večji ni bil, kakor dober groš stare veljave. Za muzejsko zbirko botaniških in zooloških predmetov torej ni bil pripraven. Le jedna tožna dolgostebelna, žaltavordeča cvetka je samovala na vrhu in zavidno zrla na tuje bogastvo Grizajkinega klobučiča. Ali si je morebiti želela jednega tistih leposvetlih hrostkov? — Tako sta hodili po svetu kakor z zamenjanima klobukoma, Grizajka, od daleč gobi podobna, Zobelja pa na pol razoglava. — Dasi sta si bili te zastopnici gotiškega in rokoko-zloga na vnanje toli različni, jedinila jih je jedna skupna krepost — dar zgovornosti in jezičnosti. Katera njiju je drugo nadkriljevala, tega ne vem, in to mi je res prav žal. Danes je bila prva lovorja vredna, jutri se je zopet druga pognala na vrhunec spretne opravljivosti. Sprli sta se po osemkrat vsaki teden, vendar sta se vselej zopet »sprijaznili«, kar kaže blag in mehok značaj. Na Vranovem in deset milj naokolo so se ju bali kakor živega vruga; zakaj živeli nista samo o sadovih te revne zemlje, temveč tudi o dobrem imenu vseh sorodnikov, prijateljev in znancev, katere sta vlekli čez svoje neplombirane zobe . . . Razun tega nista dajali nikomur nobene druge koristi . . . Kako sta sladili življenje zakonskima možema, o tem naj »molči pevčeva uljudnost«. Kako pa da sta sodila soproga o njih, in kaj sta si želela na tihem vsaki za se, o tem bodi nekoliko povedano po ovinkih. — Božja pot v Meko je prepovedana ženskim samim brez mož. Ako hoče tedaj neomožena dama romati v sveto mesto, mora se prej poročiti z možem, katerega si nalašč za to najme, in ki jo mora toliko časa čuvati in varovati, dokler ostane ona v Meki. Ko pa romarica zapusti mesto zopet, postane zakon neveljaven . . . Je pa tam vrsta moških, ki nimajo drugega opravila, nego da žive kot provizorni zakonski suplentje. Ako bi bila gospoda Zobelj in Grizajec o tem kaj vedela, nobena sila bi ju ne bila zadržala — šla bi bila še tisti teden z ženama naravnost v rešilno Meko. Morda bi se jima bil približal še kedo iz naše mile domovine?

Vedeli sta, da se na Javoricah nekaj »kuha«. Zato sta se obe podvizali, da druga drugi gorko novico pred nosom izpodgrizne in raztrobi prva po mestu. Goreči tekmovalki sta se srečali na pol pota,

druga jezna na drugo, da ji je pokvarila prvenstvo ustne tradicije, na obrazu pa sta kazali najslajšo prijaznost. Združili sta se na vzajemno delovanje, kakor se v obče rada pajdaši šibka nprav z krepkejšo. Privedli sta s sábo Grizajka svojega Mirka, Zobelja pa sinka Rudka, dečka oba v nežni mladosti osmih let.

In pričele so se one znane konvencionalne navideznosti, vriščeči pozdravi, nabrencane fraze in uljudni smeh zadrege v odmorih.

»Ljubi gostje« so odložili in se naselili po zofi in stolih tako previdno in solidno, kakor da nameravajo ostati tukaj čez zimo. Ko so srečno opravili zdravje, vreme, toaletto in posle, prišla sta Rudek in Mirko na vrsto.

»Oh, moj Mirko je tako pohlevne nravi«, legala je Grizajka in skrivaj rahlo sunila sinka, mislečega, da je prav sedaj prišel tisti toli željno pričakovani sladki trenotek, ko lahko pobrcne Rudka, svojega naravnega sovražnika, malo, samo takole malo z ного.

»O, in moj Rudek še le, ta je pa tako miren!« hitela je Zobelja. Ob jednom pa je strogo pogledovala fantka. Ta je bil namreč o pravem času opazil hudobno namero »pohlevnega« sovražnika in skrčil tudi svojo nožico v kolikor najbolj izdaten sunec.

Mirko in Rudek sta bila namreč še v oni zlati dobi, ko šteje vzbujajoči se finančialni duh človeški imovino po starih peresih in pisanih frnikolah; ko se jamejo dvigati v mladostni duši prvi kritični dvomi o pravi osebi presvetega Miklavža, milega angeljčka njegovega in pošastnih parkljev; ko diletant življenja rad vidi, da gre sajasti dimnikar na drugi strani ceste, in da je mamičino krilo — za vse slučaje — prav blizu; ko se človeška strast za šport zadovoljuje z visokostno igro »klinec biti«, v kateri se šteje »pointe« lahko kar po deset, da so tisočnice prej gotove; ko vzbuja lastnik najponižnejšega vrtiljaka mlademu bitju pekočo zavist; ko se zdi sedaj svetli oficir, sedaj spretni cirkusni jahač, sedaj konduktar, sedaj pomorščak nežni domislivosti nedosežen fantom . . .

Sevéda sta se mlada junaka vsaki za se že — večkrat odločila. »Pohlevni« Mirko je bil tačas navdušen mornar. »Mirni« Rudek pa je hrepenel po zapeljivem dostojanstvu železniškega sprevodnika in se vozil v duhu na vse kraje, v Ljubljano, na Dunaj in celo v Ameriko.

Bila sta oba zadovoljna, vsaki v svojem »poklicu« . . . Res, naj-srečnejši ljudje na svetu so otroci; njih je nebeško kraljestvo pravega veselja.

Stojanovi so bili že prej pojužinali; o gospé Grizajki in Zobelji pa se ni vedelo nič gotovega. Vender se jima je poznalo obema na tem,

kako krčevito sta se branili vabilu na »kavo«, da se je veselita druga bolj od druge. Družba je torej odšla v obednico, kjer sta se zlasti Rudek in Mirko razveseljevala, videč na mizi sadje, med in sladice. Kavo, sir in take stvari sta krepko prezirala.

Prav tega, radi česar sta bili prišli, namreč, kako se ima stvar z Mileno, o kateri se je govorilo po Vranovem, da je »na pol zaročena«, tega se ni še lotila nobena. Naposled se vender osokoli gospa Grizajka in vpraša presenetljivo-smelo na pol doktorico, na pol gospo pl. Jeličevo:

»Ali bomo imeli kmalu čast, da Mileni čestitamo?«

Milena je od jeze in srama zardela; gospa Stojanova, ne vedoč, kako bi primerno odgovorila predrzni vprašalki, pogledala je osuplo svojo svakinjo. Ta pa je odločno pokimala z glavo in odgovorila glasneje, nego obično: »Da, da, v kratkem.«

Torej venderle res! Tuji gospé sta dobro vedeli, da pl. Jeličeva odločuje na Javoricah, in da se to zgodi, kar ona reče, naj bo, kar hoče. Zobeljo je ta trenotek strašno peklo, da ni ona prva vprašala. Milena je torej — rekli bi kar naravnost — zaročena, toda s kom?

Že se je debela trgovka pripravljala, da popravi prejšnjo zamudo in stavi »glavno vprašanje«, ko javi hišina gospoda barona Lahnberga. Pozornost vseh se je obrnila ta trenotek proti vratom; ta hipec je porabila uboga Milena, da si obriše dve sijajni solzici, kateri je že ves čas komaj, komaj zadržavala.

(Dalje prihodnjič.)

Pri viru.

Po vóde deklé šlo je k viru . . .

Po stezi mlad potnik prispé.

Postane pri viru in devi

Prijazno smehljaje se dé:

»Krepilo podaj mi iz vrča.

Raz prsi mi šopek podáj; —

Požirek krepilni in kito

Bog večni poplača ti náj!«

Deklé da mu vóde, da kito . . .

Mlad potnik je odpotováł.

A v srce, a v srce deklíče

Nemira je seme vsejál.

Carmen.

Groga in drugi.

Spisal R.

II.

(Dalje.)

Gospod baron Lahnberg!! Lepa moja bralka mi dovôli blagohotno dva klicaja . . . Ti pa, moje pero, zberi sedaj vse svoje moči, da s pomočjo preljubega gospoda Apolona in vseh gospic muz vredno opišeš aristokraško prikazen visokoblagorodnega gospodka.

Gundakar Bruno Frodobert baron Lahnberg! Ta vele »chic« imena so prijatelji novovstopivšemu članu temeljito razpravljali v svojem dunajskem klubu pri šampanjcu ter jih radikalno okrajšali. Po dolgem posvetovanju so ostrigli dolgega Gundakarja prav ukusno, tako da se je izcimil iz njega ljubki »Gundi«. Tako je dobil baron Lahnberg svoje pravo ime, da se mu ni bilo med »jeunesse dorée« sramovati svojih drugov, kakoršni so bili Niki, Rudi, Mandi, Gigi, Muki — sami grofje in baroni ali pa sinovi denarnih aristokratov.

Bridko pomadiran in duhovito počesan, presladko dišeč po parfumu, ves »à quatre épingles«, vrat vkovan v trde sponne ozkega, visokega ovratnika, hrbet utrujeno upognjen, rokovice in čvršasto¹⁾ batino najnovejše fasone v levici vihteč, v desnici pa držeč elegantno prikrojen klobuček s skoro neposnemno gracijoznostjo, noge leno in visoko vzdigujoč — blizu takšen je pristopical visokoblagorodnež v sobo. Kdo ne bi občudoval veličanstva širokih hlač, kdo bi se ne divil tej dražestni kravati, tej kratki suknji, žaklju podobni, tem pre-

¹⁾ = grčavo.

finim rumenim čolnastim črevljem in temu aristokraškemu kašeljkcu, ki naj bi diskretno oznanjal, kako interesantno bolančkana je ta možka koketa. Kaj pa šele dolgi, dolgi noht na mazincu desne roke! Ta noht je bil tako lep noht, da je bil baron Gundi sam zamaknjen vanj časih po cele ure. Da, tako krasen je bil, da je marsikdo medlel samega ginjenja in občudovanja, ko ni preje videl še nikjer take lepote. Oj, ta dolgi, skrbno negovani noht je bil »specijaliteta« in ogledovanja in premišljevanja vredna stvar! Kakor »ex ungue leonem«, tako bi bil spoznal po samem tem divnem, krasnem, brezprimernem nohtu celega barona, dobro preverjenega, da delo kavalirja ni vredno.

Zdravi bralec je gotovo že nestrpno opazil, da obraza tega heraldiškega bitja nisem označil še prav nič. Zato naj hitro dodenem verni njegovi fotografiji še pečat, katerega mu je udarila neusmiljeno objektivna narava. Ta pečat pravi: »Nič!« Same prazne tope, blazirane poteze.

Dosedanji životopis baronov je tudi kaj kratek. Najznamenitejši dogodek njegovega življenja je bil ta, da se je porodil. Skoro do polnoletnosti je potem počival od tega visokorodnega truda. Nato pa je jel razsipavati denar svojega očeta. Tudi ob tem opravilu se mu ni bilo samemu preveč truditi; pomagali so mu zvesti prijatelji in lepa dekleta. Kaj je sedaj delal? Nič in pa dolgove. Poleg tega je živel po več mesecev zaporedoma v polnozavestni zaljubljenosti v svojo lastno osebito. —

Dično se je naklonil damam. Teti Emiliji so se zasvetile oči, kolikor je to dopustila etiketa.

»Najponižneje, ê, poljubljam damam roké! Jako srečen, ê, da najdem — ê — kar venec nežnih rož — ê — jako srečen. Charmant, amusant! Een Hochjenuss!«

Galantno je poljubil javoriškima gospema prste . . . Zobelja in Grizajka sta bili nekoliko poparjeni; da štejeta k »nežnim rožam«, tega že dolgo, dolgo nista bili slišali. Oh, kako je pa vender dobro delo! Z druge strani pa je sladki možic njiju rok popolnoma pozabil? Ali kmalu je potolažil pikirani dami. Vzel je iz zavitka tri male šopke, razdelil jih doktorici, teti in Mileni, iz gumbnice pa je snel sam svoj povojek in ga počastil ginljivo-viteško Grizajki in Zobelji, vsaki polovico . . .

»Vse za dame, ê, vse za dame! To je moja deviza!« dejal je. Govoril je tako mično skozi nos, da bi mu bil moral vsakdor, ki bi bil doslej dvomil o njegovem baronstvu, sedaj brezpogojno verjeti, da se pretaka po njegovih žilah kri posebno modre barve.

Sedel je na mehek stol, kjer je delal s svojo nesolidno suhostjo jako površen vtisek; vzel je monokelj, napravil obraz kakor vseh devet bridkostij — in steklo je sedelo, kakor prirasteno. Prostor mu je bil med Mileno in teto. Seveda ni opustil cenene priložnosti ter je primerjal cvetoči »teint« Milenin z belimi in rdečimi cvetkami podarjenega buketa. Srečno je tudi prodal predpotopno metaforo, s katero je gotovo že dvorljivi Holofernes dolgočasil lepo Judito, ki se je za to korenito maščevala in mu vzela zaljubljeno glavo — metaforo, da se boji ognja njenih krasnih očij, v katerih bi moral pogoreti, da si pa zopet želi tako sladke smrti!

In pravil je, kako se izkazuje vojvoda Rochefoucauldski v rožno-rdečem trikotu na visokem trapecu; kakšne čudovite kozlece preobrača vojvoda Mornyski kot clown; da ima markiza de Belboeuf, kraljica mode, v svojem budovarju trapec, in da se da fotografirati v črnih tkankah za svoje prijatelje . . .

Take velezabavne, prezanimive, visokoaristokraške novosti je pripovedoval. In gotovo je bilo to lepo in prav, da jih je pripovedoval! Razlagajoč jih, je lahko gibal z roko po zraku in držal ob tem mazinec z nečloveško gracijoznostjo kvišku. Kakor v mišljenju, tako posnema človek hote ali nehote tudi v načinu govorjenja in kretanja več ali menj druge. Pri baronu bi ne bilo treba dolgo preiskovati, od kod ima ta diskretni kašeljček, ta plemiško-prezirljivi nasmeh, to božjastno mežikanje z očmi. — Poslušali so ga vsi: teta se je divila, doktorica se je čutila »člaščno«, živi kroniki v podobi gospe Grizajke in Zobelje sta odpirali oči, ušesa in usta, takisto njiju »mirnost« in »pohlevnost« — le Milena je ostala hladna in normalna.

Baron Lahnberg je govoril tiho in izbrano, prav po volji gospe pl. Jeličeve. Pripovedoval je tudi o Berolinu, o velikomestnem življenju; kako lepo je »unter den Linden«; zagotavljal, da ima tam kavarna Bauerjeva najboljši sladoled, a čokolada je v Kranzlerjevi konditoriji najizborniša. Svoje opise je bogato okraševal z vzkliki, katerih mnogi so se glasno jokali po pristni berolinščini, n. pr.: »Auf Taille! Unverjesslich! Janz kolossal! Een Hochjenuss!« — Tako se je polagoma razvila tista »salonska konverzacija« v onem zlogu, kakoršno je teta Emilija tolikanj ljubila, tisto poluglasno govoričkanje in šepetanje, kakor v mrtvaški hiši.

Menili so se tako tiho, da sl lahko slišal pršenje ponižnega dežka zunaj.

Kar zadoni v sosednji sobi sonorni glas gospoda majorja. »Kaj poset, kaj to meni! Saj sem vendar tu doma!«

— Že je bil v sobi.

»Dober dan, gospoda!« grmel je »Oh, saj sem vedel, da ni nič takega, sami znanci!«

Rahla teta Emilija se je stresla in jezno pogledala mogočnega kričača, motečega njene mirne kroge. Toda nje brat se je kaj malo brigal za take srepe poglede, kí so velevali: »Pš, pš!«

Njenega gospodstva je bilo konec. Major je prevzel voditeljstvo »konverzacije«, ker je tako glasno basiral, da so ga morali vsi poslušati hote ali nehote.

»Sami znanci, to je, vas še ne poznam, gospod, dasi ste bili že večkrat tu pri nas na Javoricah. Vedite, mene ni skoro nikoli doma.«

»Baron Lahnberg,« predstavljala je gospa Ana. »Bravo, bravo! Poznal sem vašega papa, starega Lahnberga. Čvrst dečko je bil in v vaših letih že ritmojster. Pal je pri Kustoci. Junak, kar ga je bilo! Dasi je bil mnogo starejši od mene, bila sva si vendar dobra prijatelja.« Tako je prijazno kričal major in stisnil baronu roko mnogo krepkeje, nego je ta pričakoval; radi tega je za hipec bolestno skremžil blede obraz.

»Da, da, vaš papa je bil pameten mož«, nadaljeval je Stojan na ves glas, »in za take-le antikvarske naslove, kakor baron, vitez, grof etcetera, ni dal počenega groša. Kaj pa vi, ste-li v vladni službi ali, . . .«

»Ah, Pavel« vmešala se je teta Emilija, »gospod baron ni v nikakoršni službi, on — on je bolan na živcih in se zdravi na deželi.

»Kaj! Živce imate? Vi? V teh letih? Bežite no! Mene pogledjte! Nad petdeset let jih imam že na grbi — živca pa nobenega! Lepo je, ako vam je zapustil papa kaj premoženja, toda, ne zamerite staremu prijatelju svojega očeta, ali, lotite se kakega resnega dela, pa vas dolgočasni živci kmalu minejo.«

Teta Emilija je sedela v nemem srdu na svojem sedežu. Čipke so se ji vse tresle in hotele vsaki hipec vzplavati z gospo vred v zrak. Toda masivna pahalica, katero je imela v rokah, je naredila s svojo specifiško težo, da je ostala eteriška prikazen na stolu. — Brat in sestra sta živela v vednem nasprotju in prepiru, prav kakor da sta si zakonska. Nesorodno njiju mišljenje je bilo pa tudi toli različno, da sta se le malokdaj strinjala.

Bog ve, kaj bi bil major v svoji brezobzirni odkritosrčnosti barončku še vse zabrusil, da se ni začul prav sedaj iz jedne sosednjih sob prav huronski krik.

»Mirni« Rudek in »pohlevni« Mirko, vedno sorodna elementa, sta bila namreč srečno izginila takoj o prihodu majorjevem iz obednice na kratko potovanje po bližnjih kraljestvih . . .

Našla sta bogato vrsto raznih predmetov, katere sta kolikor možno izpremenila mlada anarhista glede barve, svita in drugih fizikalnih lastnostij. Album na mizici sta okrasila in obogatila z originalnimi odtiski potnih prstkov in ga pustila šele, ko ni bil več tako nov, kakor doslej. Potem sta zalotila v stranski sobi majčkeno luknjico v zofi; to luknjico sta s pridnostjo, vztrajnostjo in združenimi močmi kmalu znatno razširila in se čudila obilici žime, prihajajoče na dan. Prijetno premembo jima je podal domači pinč »Azor«, kateremu sta na prosee praskanje po vratih uljudno odprla. Smilil se jima je Azorček, da je ves tako dolgočasno bel. Zato je skočil »pohlevni« Mirko k pisalni mizi po črnilo in hotel namazati kužku vsaj ušesa in repek ter povzdigniti vtisek njegove vnanjosti, da ne bi bilo psičku v prihodnje več treba tožiti o prepričanem čislanju javoriškega občinstva.

Ne bi-li po takšnem delovanju »mirnosti« in »pohlevnosti« lahko primerjal »Helijevima hudobnima sinovoma«, Ofni in Finees po imenu, ki sta dregala z vilicami po posvečenih piskrih med kuhajoče se meso, za daritev namenjeno? —

Azor pa, značajan kuža, kakor jih je le malo, jo je prasn timer v pravem trenutku skozi vrata, še vedno odprta, in srečno odnesel neomadeževano fantovstvo. Naposled sta si napovedala mlada junaka vojno. Unela se je bila namreč med njima pravda o važnem vprašanju, kateri njiju je močnejši — prepir, tako živahen in oster, kakor oni med mestoma Londonom in New-Yorkom, pravdajočima se, katero njiju ima pravo šivanko kapricijozne Kleopatre. Pričela sta torej »olimpijske igre« in si grenila drug drugemu mladostno življenje, kakor sta si ga najbolj mogla. Rudek je držal prav miroljubno svojega nasprotnika za ušesi, kamor je zastavil Gall kraj čutu za uničevalno strast; Mirko pa je spoznal v zavihanem nosu in dolgih laseh sovražnika strategiški moment in predmet za uspešen napad. Naposled je padla »pohlevnost«, nanjo pa »miroljubnost«; obe pa je ovila debela sobna preproga tako gostoljubno, da padlih titanov ni bilo več videti. Vzpričo živahnega gibanja v prostirači se je prevrnila bližnja na njenem koncu stoječa mizica. Najprvo je pogrešil ravnotežje na njej doprsnik Jupitrov in izgubil pri tej ropotavi priložnosti svoj vrli velegrški nos; lahko si mislimo, kako grozno ga je to bolelo. Križem okolo njega se je razstresla glasno zvenčeč bogata zbirka vaz, kupic, porcelanastih igračic, »petits riens« in več takega drobiža v črepinaste

atome. To pa je pogumna atleta navdalo s takim strahom, da sta začela uspešno tuliti na vse grlo.

Skoro prav v tem trenutku se je prigugal v sobo — Groga Kozol, imenovan »Gosposka žalost«.

Osupel je pristopil in strmeč opazoval burno življenje in prečudne njega zapletke v preprogi, podajajoči podobo zakritega ideala. Po zategnjenih internacionalnih glasovih žalosti in po migajočih udih je spoznal polagoma, da utegnejo prebivati tu notri organska bitja. Razmotal je previdno gordijski voz in posegel vmes, kakor Rusija pred leti v balkanske zmešnjave z mogočno roko. Počasi sta se razvila iz prostirače Rudek in Mirko, po malem, kakor roman iz junaške pesmi. Trdovratno pa je vlekel Mirko svojega nasprotnika »za sladke«, dočim je bil prirastel Rudek navidezno neločno za neprijateljeva ušesa. Tačas je nastopil Groga kot disjunktivna partikula. Srdito držeča se sovražnika je sodnijsko ločil v samostalna bitja in ju tiral v srednjo sobo k občni kritiki. Sedaj pa sta se šele jela dečka dreti, kakor da bi rezal jermene z njih.

Gospe Zobelja in Grizajka sta se čudoma čudili, da bi bila njih sinčka napravila »kaj takega«, in objeli sta z obširno prisrčnostjo vsaka svojega razposajenčka.

»Saj je moj Rudek tako miren!«

»Oh, in moj Mirko pa tako pohleven!«

Priporočili sta se kmalu in odšli.

Dež je bil ponehal, in solnce je zopet prav gorko sijalo. Zadowoljno so se vlačili filistrski polži s svojimi separovanimi kabineti po mehki, mokrotni zemlji in po lesketajočem se pušpanu v parku. Komarji so imeli vesele plesne vaje in so pridno koketovali z lahkoživimi mušicami. Stari, začrneli, tu in tam z zelenim mahom prepreženi plitčevi kipi konci parka, predstavljajoči štiri letne čase, so se svetili v mokroti kakor srebro.

V previdni razdalji od mamic sta se veselila za njima junaka, zopet sprijaznjena, a mamci sami sta se živo razgovarjali in mnogo ugibali.

»Mornar« Mirko pa je vestno prebrodil vsako, tudi največjo lužo. In Rudek mu je pomagal, dasi bi ga bil moral njegov prihodnji poklic »kondukterja« vezati bolj na kopno.

Kmalu za njimi se je poslovil tudi baron. Svakinji sta odšli v verando. Milena pa je prijela v ugodnem trenutku strica za roko in ga odvedla s sabo v zapuščeni salon. Tam se mu je naslonila na prsi in začela vroče ihteti.

»Kaj pa je, Milenica, kaj?« vprašal je major rahlo; njegov glas ni bil več tako grmeč, ampak čudno mehke. »Le povej!«

»Oh, striček!«

»Hm!«

»Striček!«

»Hm! Hm?«

Toda ta trenotek, ko je izpustil stric major svoj nemirni »Hm?«, priskakljala je v cvetnobelem, še nekoliko kratkem krilu v sobo tik salona, burno kakor pomladanski vihar, devojka kakih šestnajstih let, Milenina sestra Stanka.

Ravnokar je srečno ušla pusti guvernanti, nesrečnemu klavirju in zoperni Czernyjevi »Schule der Geläufigkeit«, katero je spisal »dolgočasni gospod gotovo le iz prirojenega sovraštva do mladih deklet v tajni zvezi s kako nasajeno, trmasto in čemerikavo odgojiteljico.« Tako je vsaj sklepala gospica Stanka v svoji nemirni glavici.

Njej seveda nisi mogel očitati ničesar dolgočasnega. Vse je bilo jasno na tem obrazku: iskrožive lepomodre oči polne radosti, ljubko čudeče in smejoče se lice, rumeni kodravi lasci, rubinaste, smelo povznesene ustnice. Dolge resne trepalnice so brezuspešno prikrivale ogenj očí, kakor sanjajočih o neznanih še čustvih. Neka drzna pogumnost se je javila iz teh črt in fino upognenega, ne prevelikega noska in mnogo razposajene samovoljnosti ter oni čisti ponos še nedotaknjene deklinškega srca, deviškega, še »nepremaganega Sebastopola«. »Do šestnajstega leta je vsako dekle angelj«, pravi nekdo; žal, da ni možno tega roka podaljšati. —

Zaslišavši jokajoči glas Milenin, je postala za trenotek Stanka; potem pa se je bližala z lahnimi koraki svilenoplišasti portijeri z onim širnim, nekoliko nespretnim kretanjem dekliškim, ki se počasi razvije v gracijoznost. Osuplo in oprezno so zrle nje modre oči, in obrvi so se ji najivno potegnile kvišku. Kazalec je švignil k ustnicam, kakor da si je hotela sama sebi veleti: »Pst!« Vse je bilo tiho, zaškripal je le čreveljček, — oh, ta čreveljček! Kako mičen, majhen, elegantno vzbočen je bil ta čreveljček in njegov kolega, kako lahno je stal na parketu, vsaki trenotek pripravljen, da zleti naprej.

Toda tako Stanko je lepše videti na lastne oči, ljubi bralec, nego jo drugemu devetkrat opisati.

Stanka je bila v onih letih, v katerih imenuje prozajiški Nemeč devojko z neopravičeno primero »Backfisch«. Deklica šestnajstih let! Zlata doba! Modro, vednočisto, mehko, gorko, solnčnojasno nebo brez

oblačka, sanjajoča, malozavestna in mirna duša, vse jeden sam lep, rožnat, nov, vonjav pomladanski sen.

Stanka pa ni bila jedina, ki je prisluškovala. Ob nasprotnih vratih se je stiskal tudi Grogga in sapo na-se vlekel.

V tem je Milena razodela stricu tete Emilije namere z baronom. Major je bil v jako neprijetnem položaju, kakor se mu je videlo prav očito. Časih je tiho pokašljaj, časih si popravljaj ovratnik. In v črnih očeh Mileninih se je zaiskrilo — že so bile zopet tu solze. Solze, ženske solze, katerih se je stric major vedno tako bal!

»Oh, striček, ti mi pomagaš, kaj ne, ako me bodo silili?« prosila je Milena in ga pogledala malo od strani skozi laske, od solzic rosne, skozi svitlo-črne laske, ki so ji bili padli v obraz.

Da bi videli ubogega strica v tem trenutku!

Sam ni vedel, kaj naj bi počel! Njegov kašelj je postajal naravnost sumen. Ta presneti vratnik mu je pa tudi prav danes tako čudno tiščal vrat, da je bilo treba vedno z glavo zmajevati in si zavratnico popravljati! Sedaj je major potipal žepno uro, sedaj zopet vzela robec, vtaknil ga v drug žep in iz tega zopet v prvega, zamežikaval je z očmi, sedaj zopet kradoma pogledaval nežni, neprestano drgetajoči vratak dekleta, solze točečega.

»Ti mi boš pomagal, stric? — Striček! Stri — i — ček?«

»I no, seveda ti bom, ako — ako — vsekakor!«

Tam za portijero pa so se stiskale mehke male ročice v grozno nevarno pest; odločno so se zabliskale modre oči, in čreveljček je energijski vdaril v preprogo. »Tudi jaz ti bom pomagala, vsekakor!« dejala je Stanka.

Ob vratih nasproti, no, tam pa je stal Grogga, obe roki v žepu, na obrazu lokav nasmeh, ki se je časih umaknil izrazu dobrosrčnega usmiljenja, kakor je namreč Grogga gledal ali majorja v njegovi zadregi, ali pa Mileno v njeni gorki žalosti.

»To so občutki, to so občutki!« mrmral je. »Tudi Grogga bo pomagal!« — Srečna Milena, nikar več ne žaluj! »Trojna zaveza« stoji za teboj!

(Dalje prihodnjič.)

Groga in drugi.

Spisal R.

(Dalje.)

III.

„Ljubezni so cvetice kal pognale.“

Prešeren.

Umevno in opravičeno je sedaj vprašanje, zakaj neki se je Milena tako zelo branila plemenitega Lahnberga, ki ni bil samo baron, temveč tudi tako eleganten, čist, poizčesan in dišeč baron, kakor bi bil stoprav skočil iz prvega pariškega modnega salona. In celo strica je imel, berolinskega strica, ki je zopet imel na tisoče mark in »ne sina, ne hčere«. Tako premišljuje po pravici moja lepa bralka, ako so mi sploh katero prisodili zavidni olimpijevci. In tetka Emilija je imela tako prijazne namere s plemičem!

Toda, dejal bi, kdaj vendar so jemale gotove nečakinje v poštev še tako prijazne namere gotovih častitih tet v gotovih razmerah!

Takšne so časih nečakinje!

Seveda moja bralka, ki ni samo lepa, ampak gotovo tudi prebrisana, je uganila že takoj po citatu, za katerim grmom tiči zajec. Torej ne odlašajmo več in počnimo ono staro in vedno novo zgodbo o ljubezni dveh mladih bitij, katerima se je smejalo srce samo po sebi, kolikorkrat koli sta se zagledala . . .

Bilo je na večer tistega pomembnega dne, ko je Groga toliko prebil in Milena tolikanj prestrašila se. Milena in Stanka sta bili sami v svoji spalnici v prvem nadstropju javoriškega gradu. Z vso krepkostjo sestrinske ljubezni in z vsem navdušenjem nekoliko sanjarsko navdahnjene devojke teh let se je oklenila Stanka svoje starejše sestre okolo vratu, živo pogledala jo in kliknila veselo in nagajivo:

»Vse vem, vse vem, Milena! O-o-o, vse!«

»Kaj pa?« vprašala je Milena kolikor mogoče mirno. Že je sumila: »Kaj, ko bi vedela sestra res o njeni največji tajnosti! Ko bi vedeli o tem morebiti tudi drugi ljudje? Pa saj ni mogoče; ves čas je varovala svojo skrivnost kakor nekaj svetega na dnu srca, in — on? Seveda tudi!«

»Vsevednost« Stankina jo je zadela skrajnje neprijetno.

»Taka si, Milena? Prav lahko bi mi bila vse povedala! Saj znam — molčati! — Pa mi nisi zaupala! Beži, to ni lepo od tebe! No, pa saj tako vse vem!« In urno sipajoč svoje misli, je gibala svojo kodrasto glavico poredno proti ramenom na levo in desno. Gibki jeziček, ljubko igrajoč se za snežnobelimi zobki in časih rahlo zadevajoč se ob nje, umiril se je zdaj, in ustnice, vprašujoč na pol odprte, so ostale nepremične.

»Kaj pa vender veš, Stanka? Ti bi se ves dan šalila, ali zdaj —«

»Oh, kakšno se dela! — No, da ti povem! Tebi silijo tistega šemastega Lahnberga, haha — vidiš — kaj ne — haha — in ti — ti ga — ne maraš, pa je amen!«

Že se je Milena oddahnila prav globoko, misleč, da je to vsa vednost sestrina. Toda takoj je zopet nadaljevala Stanka z otroškim veseljem:

»O — pa še vse nekaj drugega vemo, nekaj drugega!«

»Stanka?« je nehote vzdrtala Milena.

»Vem, zakaj ga ne maraš!« Besedico »zakaj« je posebno poudarila.

»Pojdi no!« poskušala je Milena šaliti se. Srce pa ji je utripalo tako burno! Bala se je, da bo hudomušna Stanka, sloneča ji ob prsih, »zvedela« tudi še to novost. »Zakaj pa ne?« vprašala je tiho.

»Kaj praviš, zakaj neki ne? Zato, ker — zato« — glas je postajal Stanki komično-slovesen, desno roko je dvignila kvišku in naglaševala z ravnim kazalcem vsako besedo posebe — »zato — ker — ljubiš — drugega, haha — ljubiš tistega . . .«

Ta hip je zakrila Milena, vsa v zadregi, rdeča kakor živ ogenj, z mehko roko sestri zgovorne ustnice. Toda Stanka se je urno izvila in oznanjevala kar najhitreje:

»Tistega inženirja, ki hodi od . . .«

»Ali mi boš takoj tiho, ti otrok ti!« vztrepetala je Milena in objela mlajšo sestrico tako ognjevito . . . In, prijela je ta nežni, nagajivo in zmagodobitno smejoči se obrazek z obema rokama in poljubovala ga tako strastno . . .

Midva z lepo bralko seveda, midva si ne moreva kaj in si na tihem misliva, da je bila Stanka tačas starejši sestri le modél in vzorec za onega — — pst!

»No, ali imam prav? Kaj ne! Saj sem takoj rekla! Ti se mi pa tako skrivaš! Ali je to lepo? — »Otrok« pa nisem več, in še to zimo poprosim mamó za daljše krilo. »Otroka« si jedenkrat za vselej odločno prepovem, gospodična Stojanova! — Ne bodi huda — povej mi rajša, če ga imaš zelo rada; pa saj to se razume! — Zaradi barona se pač nič ne boj, ljubi moj Milenček! Reci, da ga nočeš! Da ga ne maraš, da ga ne maraš in da ga ne maraš! Pa je! Pika in konec!»

In neustrašena mlada gospica je odločno udarila z ного ob tla. Zadnji glasni in kategorični vzkliki Stankini pa so prisilili guvernanto, mademoiselle Etiennette Steinbauer, da je nervozno odprla vrata in prišla iz svoje sobe, ki je bila zraven spalnice obeh devojk.

Žalibog, da guvernante v življenju niso vse tako lepe, kakor v romanih! Etiennette, krajše Netty je bila sicer na fotografiji dražestna; komaj bi jo bil spoznal. Original je bil velik in močan, nežnega le malo na njem, obraz preširok in dolgočasen kakor uvod v modroslovno razpravo. Mademoiselle je štela svoje vesne do osemindvajsete. Ščasoma pa ji je postalo seštevanje zoprno, ker je videla, da lepota ne raste z leti. Začela je torej odštévati. Naposled je naredila generalni odmor in ostala začasno pri številki 26. Prave starosti nočem povedati iz več vzrokov ne; prvič, ker je negalantno, ako se kdo briga za take natančne neprijetnosti; drugič, ker ta točka za povest ni skoro nič pomenljiva, in naposled, ker sem preverjen, da bi ljubznivi bralec številko bržkone pozabil že čez leto in dan. Angleški zdravnik trdi, da postaja žensko srce od tridesetega leta nekoliko ložje. Nasprotno pa je dokazal, pravijo, nemški profesor Benecke, da raste srce do petdesetega leta in sicer vsako leto za kubiški centimeter! Ako se pridružimo zadnjemu mnenju, moramo reči, da je napredovalo Nettyno srce že za dober kubiški decimeter.

Znano je, da »lepote ženske pestri cvet« ne trpi kritične analize, in da deluje le celotni vtisek. Toda cvet gospice Steinbauerjeve je bil tako posebno »pester« v besede najstrožjem pomenu, da ga je prav prijetno opisati vsaj v glavnih »potezah«.

Za slikanje je imela guvernanta namreč od nekđaj izreden dar! Barvala pa ni ne na platno, ne na popir, temveč po svojem obrazu. Sledila je materi naravi, »večni učiteljici«; njena umetnost je oponašala stvarstvo in prirodo. Na svojih licih je posnemala rožasto ju-

tranjo zarjo in cvetoče vrtnice, na ustnicah jasni bager rdevajočih večernih oblakov, na svojih obrvih je kopirala črnoto decemberske noči, po ostalem pa si pomagala z »moko«, belo in fino kakor mlad sneg. Po grškem idejalu hrepeneč, je rabila vsa sredstva, ki pospešujejo razvoj telesne lepote. Zobje so ji bili tako lepo beli in stali tako nepričakovano po redu in pravilu, da ne bi zlepa mogel nihče odrekati zasluženega priznanja spretnosti njenega zobozdravnika. Ponarejena, kakor ozobje, je bila tudi bujnost oprsja in kolkov — vse draga, fina roba iz sloveče prodajalnice ob živahni »Mariahilferstrasse« na Dunaju. »Koliko te pa je, o Etienne?« vprašal bi lahko kdo po domače. Niti lasje niso vzrasli na njenem zelniku, — mon Dieu — na njeni glavicici, katera je bila pa drugače pristna.

Etienne je bila doma z gorenjega Štajerskega, torej trda Nemka, kar nam pove že njeno francosko ime. Nemščine ni bila popolnoma zmožna; dobro je govorila in pisala le francoski. Vsi drugi jeziki so ji bili »barbarski«. Čebrnjala je nekoliko laški; angleški pa je znala tako slabo, kakor bi bil to njen materinski jezik . . .

Dlje časa je bila zaljubljena v nekega gimnazijskega suplenta, ki je bil leposlovno navdahnjen in je pisal nerazumne in zato tudi popolnoma nedolžne pesni in dvoril muzam tako silovito, da je naposled pozabil, katerega spola je njegov pegaz. Da je nosil dolge lase, tega ni treba izrečno praviti. Opeval je guvernanto dobrega pol leta; ko so mu pa rime na-njo pošle, si je poiskal nov predmet. — »Ti nesrečna Mantua!« Tudi njenih poznejših častilcev se je vsaki rešil še o pravem času njene neprirodnosti. Odgojiteljica pa je našla tolažbe v feljtonskih romanih, katere je spisal francoski mnogopisec Ponson du Terrail, in se nalezla iz njega božjastnega romantiškega duha. Pri Stojanovih se ji je nezasluženo dobro godilo. Bila je zadnja leta manj učiteljica hčerkama, nego »lectrice« tete Emilije, kateri se je vedela in znala tako lizati in sladkati, da si je pridobila za vselej stalno mesto v obiteli.

Tako ji je bilo prešlo jutro življenja, »dieses Gabelfrühstück des Teufels«, kakor pravi Heine. In začele so se »migraines«. Etienne je postala pusta in neprebavna, kar sta nemilo čutili zlasti Milena in Stanka. — Za neznatne tri, štiri urice gorenještajerske francoščine in klavirja je dobivala plačo, kakor malokateri uradnik ob obilem poslu; ob vsem tem pa se je s slastjo delala nesrečno in tožila svojim manj ugodno živečim tovarišicam, kako jo tepe usoda. Kar se tiče vpliva na gojenki, se ji ni posrečilo, da bi sveži cvetki oropala zdrave barve

in jima prestrojila naravno ženstvo s polovičnimi vednostmi v domišljav, neresničen, umeten značaj.

»Ah! tenez, c'est un joli vacarme!« ječala je devojkama, »j'ai une migraine, mais une migraine! Ça me tient là, dans le sourcil gauche. Il est temps d'aller se coucher!« Ponovila je še jedenkrat, kako jo boli glava, in velela, naj gresta vender že spat! Potem je staro dekle izginilo.

Mladina ljubi opozicijo in besedi »nalašč ne«. Sestri sta ugasnili luč in stopili k oknu sobe, katero so polnile sence tajnostne poletne noči. Čisto bled je vzplaval mesec izza bližnjih gozdnih vrhov in lil negotov, trepetajoč sijaj po lahno zibajočih se žitnih poljanah in po krivi, beli cesti, vodeči proti Vranovemu. Kako bi tudi ne bil bled ta nebesni poštar, zaljubljenec stari prijatelj in tihi zaveznik, ki ima toliko nočne službe, nujnega opravila z neštetimi brezplačnimi vzdihljaji, rekomandovanimi poljubi in srčnimi brzojavi! Ob vsem tem ga pa še dražijo lahkomiselni »milijoni«, koketne zvezdice, plešoče brez dela in skrbij po parketu sinjega svoda; nagajajo mu, da ga zemlja, v katero je nesrečno zaljubljen, ne mara, ker noče premajhnega moža! Mesec pa se jezi, da je ves rumen; hujša in shujša, da ga ni skoro nič videti. Potem pa si zopet opomore, ker je trdne narave, in znova prevzame zaljubljeno pošto. . . . Črički so prirejali veliki koncert, ki je obsegal le jedno samo točko; zato pa je bila ta tem daljša in enakomernejša; godli so brez napak. Zaspano so šumele resne smreke kraj temnega gozda ob travnikih, in od njih sem je prinašala tiha nočna sapa rezek, grenek, trpek vonj.

»Vedi, Milena, tudi jaz imam že svoj idejal«, pričela je mlajša sestra in tiho in navdušeno razlagala vse kreposti in vrline svojega dozdevnega viteza. Ta presrečni mladenič je bil »visoke in vitke rasti junak«, opravljen kakor kak princ v bajkah! Jahati, streljati, boriti se, plavati in tako dalje, vse to je znal, da je bilo kar veselje! Tako lepega obraza in tako plemenitega srca ni imel zlepa nihče drug na vsem božjem svetu ne. O, brez primere! Rešil je skoro vsaki mesec sedaj temu, sedaj onemu življenje, bodisi da je potegnil otroka iz reke, bodisi da je vzdržal splasene iskre konje, bodisi da je otel celo obitel s posli vred iz goreče hiše!« Kar se tega tiče, moral bi prav za prav poseben sluga za njim nositi vsa svetla priznanja, odlikovanja, svetinje in križce. »Skratka, bil je najlepši, najboljši in najpogumnejši junak, star natančno petindvajset let!« Le žalibog, da ni bil — živ . . .

Milena je površno poslušala iskreno izpoved sestrice, ki je mahoma utihnila. Dolgo sta molčali obe.

S strašno resnim obrazom je obljubila Stanka še jedenkrat, da le takšen in nič drugačen ne bo njen prihodnji.

Uboga Stanka, koliko boš morala črtati!

Poljubili sta se, obe z nekim posebnim nasmehom, in odšli k počitku. Stanka je kmalu zasanjala lahen sen, Milena pa je bedela. Vzburjeno srce ji ni dalo miru. Vedno znova je prečutila tajinstveno novost svojih čustev. Vse, kar je doživela zadnji čas, in vse, kar si je osvojilo njeno dušo z neznano, naravsko, nepremagljivo, čudodelno silo, se ji je zdelo nekaj neizrečno sladkega, nepričakovanega in premagujočega vse druge misli. To je bila ona tajinstvena, nedoumna, vsemogočna, samovoljna vladarica — prva ljubezen nepokvarjene duše.

In on?

Inženir Ivan Vojnik, mlad mož nenavadno elegantne rasti, z resnim, vendar kaj prikupnim obrazom, veselimi, samozavestnimi, prijaznimi očmi in črnimi, podjetno navzgor vzvihanimi brčicami, ta »nesrečnež«, kakor ga je sprva imenovala, sama ne vedoč, zakaj, on je vzbudil Mileni spečo dušo iz detinskih sanj. Major Stojan ga je privedel pri neki priliki s sabo na Javorice, hoteč pokazati mu svojo bogato zbirko posušenih pogorskih rastlin. Od takrat je Vojnik večkrat prišel. Motil pa bi se vsakdo, misleč, da je prihajal radi mrtvih, otisnjenih in strogo po številkah in imenih urejenih otrok raznobojne flore. Botaniške kataloge in zapisnike majorjeve je seveda cenil, kakor to že zahteva važnost lepega predmeta. Toda priznati je treba, da je še mnogo rajši obiskoval Javorice, odkar so ga povabile gospodične Stojanove na »lawn-tennis«. On sam pa tudi ni bil kriv tega, da mu je na Javoricah tako ugajalo. Kajti takoj prvi dan je sédel smejoči se Amor na tenko omreženo zagrajo, izbral si svoji najlepši puščici in poskusil z nedolžno resnostjo ostrost sladkih strel. Kadar pa Amor hoče, ne zgreši nikdar sredine. Tudi tačas se je pokazal nebeški sel strokovnjaka.

Puščice so le predobro zadele in globoko!

Z rastočo radostjo sta čutila mladca notranjo sorodnost. Njiju duši sta si vzleteli takoj početkoma nasproti s težko prikritim veseljem.

Kako je bilo vendar to vse drugače, kakor v Mileninih povestih veleznane nemške pisalke in njenih epigonov, v sladkovodenih, previdno okisanih proizvodih, v katerih se vedno lepo po jedni metodi on in ona početkoma živahno sovražita, iz same ljubezni bržkone . . . pozneje pa bridko ljubita, iz samega sovraštva seveda . . .

Odkar je zahajal inženir na Javorice, je bila Milena vsa izpremenjena. Tiha, zamišljena, vtopljen v nemirno sanjarjenje, je bila naj-

rajša sama. In večkrat, kadar je slonela brez nadležnih prič na verandi ob grajskem obzidju, gledala kakor v spanju rahlo zibajoča se peresca drevesna, igrajoča se med sabo v popoldanskem vetru, poslušala oddaljeno bučanje in šumenje deroče Save in zrla proti vabljivim vrhovom hladnih snežnikov, je zasačila sama sebe, kako se ji polnijo v nenadnem genotju oči s solzami neizrečnega hrepenenja.

»Urékel oči ji je mladec,
Ni znala, ne kdaj, ne kako!«

O Vojniku pa je treba potrditi, da bi prej ne bil nikdar verjel kaj takega, namreč, da se bo kar tako nanagloma kedaj navdušil za »lawn tennis« ali sploh za kako drugo angleško igro, naj si so tudi imenitne in zdravju koristne.

Vselej je komaj, komaj čakal, kdaj lahko zapusti Vránovo in pohiti proti Javoricam. Toda videlo se je, kakor da nima Vojnik prav nikakršne nadarjenosti za omenjeno modérno igro! Kolikokrat je zgrešil žogo z usnjem preoblečeno, kolikokrat je mahnil prepozno, kolikokrat prekmalu, — po praznem zraku! Skoro bi rekel, da je inženir nekamo premalo pazil. Ali! Zato je tem pozorneje gledal in gledal vedno zopet le njo, to gibko postavo, te bele, gracijozne roke, ta mili, ljubeznivi obrazek, ta srečni nasmeh, te ponosne, mirne osemce, te blesteče zobke za koralnimi, komaj otvorjenimi ustnicami! Ves ta fini, lahni čar prirodno-dražestne devojke ga je mamil tako, da mu na vse zadnje ne smemo njegove nepaznosti resno šteti v zlo.

»Ali gospod Vojnik! Že zopet!« opominjala ga je Milena večkrat. On se ji je samo smejal.

Oh, očitno je imel mladi mož malo, mnogo premalo častilakomnosti, da je bil tak! Da, smejal se ji je — smejala se je pa tudi ona. Gotovo mu je mehkosrčno oprostila vsako napako kar mimogrede. Stanki, baronu, odgojiteljici, adjunktju Govedku, kateri je dvoril po nekoliko guvernanti, in o katerem se pesem pozneje prične, vsej družini se je to tako dobro zdelo, da so se tudi oni smejali.

Marsikateri lepi popoldan je bilo prav glasno in živahno tam ob smrekah za parkom javoriškim!

In prišel je čas, ko se ni dalo inženirju nič več, da bi narejal starejši hčerki Stojanovi banalne poklone, po dovtipnosti hlepeče, čas, ko se mu je videlo vse to za Mileno nekako »trivijalno«.

Kakor smo že rekli, Amor je dobro zadel na obe strani. S takim mojstrom ni šale!

Jasen, len, tih popoldan je bil.

Stojanovi so bili povabili med drugimi tudi gospoda Vojnika na kratek izprehod po bližnjem gozdičku proti mlinu.

Taki-le izprehodi po hladnih »gozdičkih« so, kakor nekateri vedo, jako pripravní v to, da si mladi ljudje v neki razdalji od starejših mnogokaj povedo, kar bi, recimo, onih starejših morda ne zanimalo tako živo, ali pa — govorimo odkritosrčneje — kar bi omenjena starost niti prav vedeti ne smela.

Naš zaljubljeni inženir je ta dan tako preudaril, da mora pri liko po svoje porabiti in povedati Mileni, — »da brez nje ne more živeti.« — Kadar pa je življenje v nevarnosti, takrat, ljuba bralka, takrat, no — saj veš — hm!

Posrečilo se mu je. Bila sta sama. Ljubezniv slučaj je dopustil, da sta zaostala v potrebni razdalji za drugimi. Trenotki so bili ugodni. Vojnik bi si ne bil mogel želeti ugodnejših . . .

Toda!

Kaj misliš, blagovoljni bralec? Da je zinil Vojnik kakšno besedico?

O ne!

Molčal je!

Bilo je vroče; niti tega ji ni povedal!

Ničesar ni rekel.

Molčal je klasične govore!

Mahal je s paličico srdito po nedolžnih gozdnih rožicah ob potu, jezil se na tihem sam nad svojo »nerazumno« neodločnostjo in tresel se od razburjenosti . . . Nekateri beli metulji so se nosili brezglasno nad otrplim praprotjem, hiteč proti njivam ob robu gozda . . . Nobenega glasu ni bilo naokolo. Tako mirno je bilo vse, da je bilo skoro slišati burne udarce dveh mladih src, kateri sta jeli hipoma viharo utripati.

Inženir je molčal!

»Kako je vender neroden!« ujezil se je nekdo. »Moji streli niso zastonj, le čakaj!« Bil je prijateljček Amor, seveda. Smuknil je na nizko hrastovo vejo in pozibal jo tako spretno, da je mimoidoči Mileni odsmukal slamnik raz glavo. Potem se je smejoč poslovil; mudilo se mu je drugam.

Vojnik je pobral pokrivalo. Počasi in nekoliko nespretno ga je stavil Mileni na glavo. Saj slavnika niti dobro opazil ni! Videl je le vlažni svit njenih očij prav blizu, čutil nje gorke sapo, čutil konce njenih las laskavo ob svojem obrazu . . .

In nenadoma je čutila Milena strastni objem dveh krepkih rok, dobro znan obraz se je nagnil k njej, njegove ustnice so se dotaknile njenih v prvem, sladkem, vročem —

»Petsto objokanih zajcev!« je zašepetal izza leskovega grma ta hip Grogga Kozol in se divil nenavadnemu prizoru »živih podob«. Nesel

je bil za družbo pozabljeni šal gospe Ane. Na tem potu je opazil zaljubljeni parček in se takoj varno poskril. Svojih samogovorov pa ni opustil.

»Groga, glej no, glej! — To so občutki, glej jih no, to so občutki! Pa vedno prav prideš! Ješ, ješ! Kako se imata rada!«

Zaljubljenca seveda nista vedela sedaj za ves svet ne, kamo-li za Grogo? Inženir je v jednomer gledal ta razburjeni, zardeli, prestrašeni obrazek in velike, črne, preplašene oči prečudne miline.

»Milena!« vzkliknil je tiho, razburjeno.

Ona je drhtala. Mehko je slonela njena glavica njemu ob prsih, v njenih očeh je zatrepetalo nekaj in se treslo.

»Milena, ali me ljubiš?« vprašal je strastno, zahtevajoče.

Kakor sladka harmonija iz daljave so udarjale besede na njeno uho. Dekle ga je zopet za hip pogledalo; vsa boječnost, strah in sreča prve čiste ljubezni je sijala Mileni iz očij. Rahlo se mu je izvila in ozrla se osupla okolo, kakor bi se bila vzbudila iz globokega sna . . .

»A, â, â, to so občutki! Ta-le inženir, ta pa zna! — Groga, ti si pa tič, da vsemu prideš na sled.« — — —

Nekoliko pozneje pa je dejala gospa doktorica svoji hčerki:

»Ah, Milena, kaj pa ti je, da imaš tako rosne oči?«

»Nič, mamá, prav nič! Komar — komar mi je padel v oko in preveč sem si je — jih otrla.«

»Hm, hm,« majal je Groga z debelo glavo in oddal pogrešani šal ter mislil si: »Ta hentani komar! Kako je bil velik! Pa ga vender nihče ne vidi!«

Ko se je vračal Vojnik tisti večer domov proti Vranovemu, zdelo se mu je vse izpremenjeno, vse mnogo lepše naokolo. Veselo in hitro, skoro poskakujoč je korakal! Okolo ustnic mu je igral neprestan smeh, in gorka rdečica, rdečica najblažjega veselja mu je pokrivala obraz. Mladost, ljubezen, sreča!

Razumeti le ni mogel, kako mu je bilo mogoče prej tolikrat stati tik nje, ne da bi se zavedal, kako jo obožava!

Solnce je zahajalo. Visoko gori na nebu so stali nepremični dolgi, rdeči oblaki; nad gorami je gorelo in žarelo . . . Vrhovi gorenjskih velikanov so se topili v barvah nepopisnega ognja. Vojnik je obstal na visoki terasi nad Savo in gledal slikoviti, veličastni prizor.

Globoko doli je šumelo in pelo savsko vodovje prečudno, sladko pesem. Nekaj večnega doni iz teh tožnih glasov . . . Slovo jemljo valovi od Triglava, poslavlajo se od prelepe domače zemlje in jo zadnjikrat pozdravljajo . . . Vsako skalico še jedenkrat objamejo in poljubijo, predno odhite proti vzhodu v tuje struge in doline . . .

Kako dolgo je stal tukaj zamaknjen v mirno otrplost, inženir sam ni vedel.

»Juhuhuhúu!« zauka nekdo z močnim glasom.

Vojnik se zgane in obrne. Pred njim je stala visoka, krepka, še mlada ženska nepremično in tiho. Na glavi je imela širok slamnik z rdečim trakom, gosti plavi lasje so ji padali nespleteni po ramenih; obraz ji je bil zabuhel. Okolo vratu izpod las se ji je ovijal venec belih in rdečih suhih rož z vsakojakimi svetlimi kroglicami. Sicer je bila opravljena kmetiški. V levi je držala košaro, v desni pa debelo gorjačo.

To je izpustila sedaj na tla in pomolila inženirju odprto roko. Dal ji je torej nekaj drobiža.

»Meni pravijo »divja Mina«, veš!« izpregovorila je hlastno, kratko presekanu, s suhim glasom in spravila denar v pisano ruto in zadovoljno kimala z glavo. »Kdo si pa ti, lepi gospod? Ne govôri mi pa dosti, da me ne ujeziš!«

Odgovora ni pričakovala nobenega, temveč, zavezljavši drobiž v konec rute, je nadaljevala s topim nasmehom, bolj sama za-se: »Prijetelj si, ker si dober človek. Želim ti srečo! Samo, ako bo mogoče! Le počakaj.«

Nekako tesno je bilo inženirju pri srcu, ko je opazoval to blazno žensko. Gotovo je stala že poprej dlje časa za njim, dočim je on ob strmem prepadu zrl v globoko savsko dolino. Samo jeden sunec njene krepke roke, in Vojnik bi bil treščil po divjem skalovju brez rešitve v valovje tam doli. Zato je sedaj naglo odskočil od roba. »Divja Mina« pa je to takoj opazila. Strahovito se je zakrohotala.

»Nikar se me ne boj!« dejala je potem skoro proseče. »Ne bom te ubila ne! Prej bi te bila lahko, nihče ne bi bil vedel.«

»Ne bi bil vedel«, ponavljala je zategnjeno in sedla na skalo tik strašnega prepada z nogami proti globočini. Ves prestrašen jo je inženir hotel potegniti s tega nevarnega sedeža.

»Ali mi ne greš?« zarežala je. »To je moja pruka, pruka divje Mine. Nikar me ne jezi!« Dvignila je parkrat svojo gorjačo.

»Mina, lepo te prosim, sedi vsaj proti meni, da te bolje vidim!« Ta zvijača je pomagala.

»Naj pa bo, ako me že rad gledaš. Ljubi moj, tudi jaz sem bila jedenkrat lepa! Takrat!« Zamislila se je . . .

»Veš, prijatelj, ubili so ga! Daleč tam na tujem.«

»Koga pa?«

»Mojega Franceljna!« tožila je. Glas ji je postal rahel, pogled tako krotek in mil. Vsa divjost jo je minila. In sedaj, ko je izgubil njen obraz vsako trdo potezo, ko ga je oblival večerni svit žarečih snežnikov, je videl Vojnik, da je govorila Mina resnico, rekoč, da je bila nekdanj lepa.

»V vojski so ga ubili«, je šepetala. »Tam na Turškem. Daleč, daleč tam za gorami . . . Franceljna ne bo nikdar več. Ustrelili so ga Turki. Ti bi ga ne bil ubil, kaj ne da ne? Najlepši fant je bil, najlepši je bil moj ljubček! Morebiti pa«, je dostavila tajinstveno in tiho, »morebiti se pa venderle vrne? Čakam ga. Tako težko, komaj, komaj ga čakam! Bolan leži, hudo so ga ranili. Toda na jedenkrat bo zopet zdrav. Haha! Grogga že ve, le vprašaj ga, on ti pove vse, on je bil ž njim na vojski! In Grogga mi je rekel, da se Francelj kmalu povrne. To bo veselje! Prijatelj, prideš li na svatbo? V kratkem bo! Oh, kako pa tudi molim! Sama Marija v nebesih mi bo pomagala . . . Moli tudi ti! — Vidiš, tukaj, le poglej!«

Previdno je izvlekla iz nedrij zavitek in iz njega celo število Marijinih podobic. Komaj se jih je dotikala, in gledala jih je z nepopisno zaupnim pogledom. Inženir jih je smel videti le od daleč. Navzlic njeni paznosti pa ji je padla jedna slika v travo. Naglo jo je Mina pobrala in shranila vse skupaj, klečeč na kolenih. Še nečesa so iskale njene oči.

»Bo!« vzkliknila je veselo. »Štiriperesna deteljica! Na jo, prijatelj! Varuj jo, to ti povem! Ako jo izgubiš, boš nesrečen! Pomni me!«

»Zdaj gre pa Mina večerjat. Tukaj v košari ima gobe: babice, zelenke, jurčke, lisičice; dobra jed! Lahko noč!«

In kakor bi trenil, se je zagnala »divja Mina« zopet na skalo, obrnila se in se spustila v mračno globino!

Inženirja je stresla groza. Sklonil se je in gledal v temni prepad. Vse je bilo tiho. Mina se je torej morda kje ujela za kako vejo in visela morda nad strašnim brezdnom.

»Mina!« je klical Vojnik, »drži se, dokler ne pokličem ljudij! Takoj ti bomo pomagali!«

»Mina ne potrebuje nikogar«, se je glasilo iz tihih globočin. »Haha, divja Mina ima svoja pota! Prej bo doma, kakor ti.«

In iz dna globine se je razlegal krepek in zategnjen: »Juhuhuhúu!« Mina je znala ukati, da malokateri fant tako. Vse bližnje gore so odgovarjale divjim glasom.

(Dalje prihodnjič).

Groga in drugi.

Spisal R.

(Dalje.)

IV.

Darovi moji tudi bi goreli :
Naj zgorel oven, junec bi največi,
Da mogel nje ljubezen bi doseči,
Katere čisti žarki so me vneli.

Levstik.

Bilo je nekaj dnij po onem silno važnem dogodku, ko je bil objubil Groga Mileni na tihem svojo skrivnostno in nesebično pomoč.

Javoriške dame so se odpeljale kmalu po kosilu v Žerovje na »neizogiben« poset. Le mademoiselle Netty je ostala doma.

Imela je zopet jedenkrat jedno svojih najhujših »migraines«, kar jih je pomnila. V resnici pa se je ogibala Žerovja zato, ker je bila slišala iz zanesljivega vira, da se je tam nje »najboljša prijateljica«, guvernanta pri sodnikovich, srečno zaročila z mladim doktorjem vseh pravic. Etiennette pa je bila izmed tistih žensk, katerim se dekleta ne morejo huje zameriti, kakor s tem, da postanejo vesele neveste.

Sedela je navzlic vsem bolečinam pred svojim ogledalom in se trudila — ta dan drugič — da bi s pomočjo moderne tehnike pomladila svoj obraz po vseh pravilih umetnosti. Nadejala se je inženirja ali adjunkta. Saj bi ji mahoma odleglo, ako bi kdo prišel! Treba torej vedno pripravljena biti! Kako že govori sveto pismo o petih modrih in petih trapastih devicah, ki so vse pričakovale ženina?

Dobro, prav dobro je ugenila, zakaj zahaja Vojnik tako rad na Javorice; takoj je opazila, kako mimogrede se briga on za nje manjše in večje koketkanje, in z jezno zavidnostjo je lovila one skrivne in vender tako zgovorne, žarne poglede Milenine in inženirjeve. Prežala pa je tem pozorneje na vsaki mig in okret teh dveh, ker ji je ostrila oko prav tako silovita kakor neupravičena ljubosumnost. Da, ljubila je Vojnika, ljubila ga strastno, dasi si je sama časih očitala, da bi ga morala le sovražiti, ker je prezrl njo in si volil drugo! Zastonj se je upirala sili nesrečne svoje ljubezni. Čim menj se je zmenil on za-njo, tem bolj je čutila ona vročo, divjo strast. To je bila pristna naravnost, brez lepotil, brez mazil, brez »poudre de riz«, brez aloksana, brez cold-creama, brez kovinskih preparatov!

Razjarjena, sama na-se jezna, je porinila svoje piskrčke in škatljice v predalček v zrcalu in se vrgla na divan.

»Drugače moram začeti, pa takoj!« vzdihnila je in zopet vstala. Segla je na omarico po lično lepenko za cigarete.

»Še tri!« ujezila se je. Nervozno je zagnala škatljo po tleh.

Gledala se je v stenskem ogledalu in ugibala, ali nareja pušič zadosti majhna in dražestna usta, motrila, kako ji kaj pristoji užgana smodčica, in presojevala, kako se poda fini višnjevskasti dim barvi, bolje barvam njenega pisanega obraza.

»Vse hočem poskusiti, vse! Manevrirati moram, manevrirati na vse kriplje. Njega moram omrežiti — ali bo moj — — ako pa ne — Milenin ne bo! Jaz ali nobena! Rutina naj zmaga mlečno nedolžnost! Vse mi bo prav — — samo — da — — fi donci! — da ne bom — pa saj mi adjunkt še vedno ostane!«

Posiljeno se smejoč, je sunila ono staro škatljo z nogo daleč v kot.

V tem je stal Grogga, imenovan »gosposka žalost«, spodaj med vežnimi vrati na prijetno hladilnem prepihu, mogočno razkoračen, roke na prsih in pod pazduho križajoč, z imperatorskim nasmehom okolo ustnic; privzdignil je zdaj pa zdaj pete in se pogugal z mladeniško čilostjo tako malo na prstih.

Major se je bil odpeljal na vse zgodaj v Ljubljano. Za dober teden! Drugega Stojanovih tudi ni bilo doma. Torej je bil zdaj Grogga »prva oseba« na vsem Javoriškem gradu in kar se ga je držalo daleč na okrog, prva oseba danes tako brezdvomno, kakor še ne kmalu poprej! Nameraval je tedaj, da bi dal kot rojen govornik radostnim čustvom, navdajajočim in povzdigujočim ga, dostojnega duška v daljšem samogovoru realistične vsebine s posebnim poudarkom samega sebe.

Toda ta monolog, jeden najkrasnejših, kar si jih more misliti tudi najbolj grozničava domišljija, je preprečil precej v početku sam baron Gundi in okrajšal tako našo povest za nekatero vrsto, za kar mu ne moremo biti nikdar zadostno iz srca hvaležni.

Prikreval je na priletnem, zamišljenem konju po stranski poti, vodeči z velike ceste proti grajski hiši.

Precej na prvi pogled je bilo spoznati, da gura, katero je jezdil Lahnberg, za vzburljive dirke ni imela nobenega prirojenega veselja. Resnobna, precej trebušnata žival ni bila ne čislanege arabskega plemena, ne potomka slovečih paradnih konj iz Andaluzije. Ravno tako malo bi jo mogel staviti v jedno vrsto s Cidovo Babienco, kolikor tudi me skeli renomaža ali hvastavost, — nikar pa da bi jo primerjal slavnemu Aleksandrovemu Bucefalu. Najbolj je bila še podobna nje vnanja prikazen nesmrtni Rosinanti Cervantesovega junaka iz Manche, nepresežnega »viteza žalostne postave«, in pa neodlični, toda trdnorepi domači kobilici junaškega Levstikovega tihotapca, Martina Krpana z Vrha pri Sveti Trojici na Notranjskem.

Ko je bil baron v pravi bližini, vzravnal se je Kozol in se potem priklonil tako ponižno, da je videl jezdec raz konja Grogov hrbet v vsej njegovi obširnosti. Nato pa je naredil sluga genijalno neumen obraz, vzdignil ramena visoko k ušesom, pogledal barona po strani in zmigal povprek z rokama.

»Gospoda majorja — e — ni doma?« vpraša elegantni jahač in premeri, švigajoč z bičem malomarno po zraku, vso severno fronto javoriškega poslopja s kaj radovednimi očmi.

»Ná — â, vaša milost! Kakor jim je to tudi žal, pa danes jih ni doma! Pa jutri jih tudi ne bo, in pojutrišnjem pa še manj, in popojutrišnjem —«

»E — prav!« Lahnberg je komaj skrival veselje, slišavši, da »starega medveda« ni doma. »Kje so — e — dame — e —?«

Grogga je pogledal levi kotni kamen ob veži in nastavil desnico k ušesu.

»Dame!« pozvedoval je baron glasneje.

»Vaša milost?«

Prizadeta od tankega biča, potrudi se Lahnbergova »iskra« žival flegmatično za par korakov bliže.

»Kje je gospoda?«

»Naša gospoda, vaša milost? Odpeljali so se, vaša milost, nas so pa doma pustili, ker so tako navajeni, in ker je Janez za kočijaža.«

»In — e — druga gospoda — e — je doma?«

»Stara gospa? Tudi stara gospa so se odpeljali, na dober zrak, da se malo zredijo tu na Gorenjskem in pa —«

»Kedaj?«

»Ob treh, no, pa se vrnejo še danes — in pa gospodični tudi, vaša milost, ker sta se tudi odpeljali z njima, zakaj bi se pa tudi ne, ako jima je —«

»E — janz jijantisch! — gospica Milena sama doma?« razumel je baron.

»Tega nisem dejal, vaša milost, ker sem rekel, da so sedli tudi gospodična Milena v kočijo: zakaj bi pa tudi ne, ako je priložnost; in prostora je bilo dosti, pa Azorčka vendar niso vzele s sabo, ker ima mrha preveč bolh, tistih rjavkastih, velikih, in se vedno praska, in tega je pa gospode sram, in zato je ostala pasja žvirca —«

»Torej nobenega?«

»Mi!« vzravna se Grogga junaško. »In pa gospodična majuzêl!«

»Kdo?«

»Majuzêl!« Tako je Grogga »prosto poslovenil« francosko »mademoiselle«.

»Kdo je to?«

»I no, majuzêl, kako bi rekli —, gospodična majuzêl, ki so za šomaštrovko pri nas, in za guvernanto jih tudi kličemo, vaša milost!« razlagal je Grogga baronu, zmigal s prsti, kakor bi klavir igral, in se podrgnil pomembno po licih. »Gori v sobi so, strašno so bolni; in nič, karkoli bi kdo drug trdil, ni tako resnično, kakor to, da se jim je naredil —«

»Drži konja, Žorž!«

»Da se jim je naredil mozol na jetrih, in da se jim je zmešal žolč po krvi in jo izpridil do dobrega!«

Ko je baron razumel iz Grogovega gostobesednega pripovedovanja, da na Javoricah ni nobenega, katerega bi bil rad pozdravil raz konja, skobacal se je previdno s sedla na tla in se napotil h guvernanti v prvo nadstropje.

»Kaj? Žorž? Kakšen Žorž? Odkod pa Žorž in od kedaj?« hudoval se je Grogga za njim. »Tristo binškoštnih koštrunov, kaj takega pa še ne! Grogga nam je ime, pa ne Žorž; zapomni si to tudi ti, ti zanikarna para« — Kozol je naslovil te besede zaspanemu konju — »ki nisi mogla sredi pota svojih zadnjih nog nekoliko zavzdigniti in pa glave svoje konjske nekoliko ponižati, kakor delajo to drugi pošteni pramiči in pramke, da bi črez-njo zletel ta-le baronček in cepnil na tla, kakor cepne jeseni zrela hruška na tla, ali pa v lužo, ali kamor si

že bodi; da boš vedel, ti konjska sramota, ki misliš, da si gosposka žival, pa nisi, ampak izposojena od Klenšarja na Vranovem, ki časih tako kislo vino toči, da bi ga še biriču ne privoščil. Ali mar misliš, da bo tvoj gospodar dobil kaj za to, da mu prenašaš barona po svetu? Nič ne bo dobil, pravimo, kakor tudi mi ne bomo nič dobili za pijačo, akoprav te tukaj držimo in te muham branimo. In torej nadalje tudi tega ne bomo! Zakaj ga pa prinašaš zdaj-le, ko smo tako siti in mu moramo vender dajati na vse kosilo pametne odgovore? Mahaj torej sam z muhavnikom, ki ti ga je Bog ustvaril, po mrčesih in z ušesi migaj in z vihrom, pa bo, mi moramo pa za baronom.«

Ovil je vajeti na kljuko in stopal po prstih v prvo nadstropje. Tu je nastavil uho na ključanico.

»Le zakaj je dopustil Bog babilonsko zmešnjavo! Kako bi zdaj lahko vse razumeli, pa ne znamo nemškega, ko imamo vender tak talent za pogovor!«

»Milena — inženir — Vojnik — o teh se menita. Ti presneta reč, kaj bi dal, da bi vedel, kaj imata? Pa se menda vender baron ne ženi pri naši majuzêlki!«

Videč, da »ne bo nič,« je zapustil svojo zasedo, odvezal konja in se pogovarjal z njim, dokler ni prišel Lahnberg.

Globoko se je zopet priklonil sluga; komaj pa je bil jezdec za lučaj daleč, je zabavljaj Kozol za njim:

»Toliko izpraševanja in še »Žorža« povrh — okroglega pa nič, kar vse zastonj! Tak baron bi bili lahko tudi — mi!« Pri tem je gledal Grogga tako pravdanski, da bi bil lahko rekel z grofom Beustom: »Jaz ne govorim tukaj kot diplomat, temveč kot poštenjak.«

Ta čas se je pripetilo, kakor se že to večkrat dogaja v realnem življenju, da je morala mlada javoriška kuharica, Katrica po imenu, s praznim škaфом po vode.

Ta slovesni trenotek završuje ekspozicijo v romanu Kozolovega duševnega življenja.

Toplega obžalovanja je vredno, da mi ni mogoče natančneje označiti tega svečanega hipa, ki je za vso povest »aktualnega« pomena ter zahteva po svoji važnosti sam za-se novo poglavje z lepo začetno črko; pomilovanja je vredno tudi to, da ne morem povedati, ali je pihal tisti čas »prijeten hlad« od juga ali od severa, od desne ali od leve, ali narobe; potem, ali je čepel na murbi pri vodnjaku pred hlevom filisterski kalin ali lahkomiseln lišček ali plebejski vrabec; dalje, kaj so delali ta čas oblački »samevajoči na nebu« in sploh, kako je bila kaj narava posebej pripravljena za ta znameniti dogodek;

slednjič in zadnjič, kaj bi se dalo zanimivega reči o psihološkem razmerju drobnega srca Katričinega in debelejšega srca Grogovega.

Moderni duševni anatomi in njih gugava teorija me puščajo tukaj hipoma na cedilu. Niti tega ne vem, ali je dišalo bolj francosko-realistično iz hlevov in gnojníc, ali slovensko-nedolžno iz bližnjega gozda? Zatorej naj si pomaga, kdor se trudi in dela pokoro s temi vrsticami, vsaki po svoje z lastno domislivostjo, ko je ima pisalec teh vrstic premalo ali nič.

Toda, da nam ne uide Katrica, treba je takoj omeniti, da jo je nameraval Grogga ogovoriti lepo častito, kakor se spodobi, in reči ji kaj prijaznega, da bi se ji bolj prikupil. Hotel je torej vprašati:

»Ali si ti, o Katrica?«

Vender, Grogga je bil mož, ki si je dvajsetkrat prej premislil, ali naj vpraša rajši to ali ono. Imel je namreč še drugo vprašanje, ki bi se tudi podalo:

»Ali greš mar po vode?«

In ko je imel toliko govorjenja na jeziku ter izbiral in izbiral, zgodilo se je, da je šlo dekle mimo njega, ne da bi ga bil on ogovoril. Pač pa je kihnila Katrica, predno je postavila škaf pod cev, prav na glas! Hipoma se je otvorila Kozolu zatvornica zgovornosti, in dejal je jako prijazno in gladko:

»Bog pomagaj, Katrica!«

Nihče ne ve prav, ali ga ni hotela slišati, ali jo je preglušil ropot navora in šum vode iz vodnjaka; odgovorila ni nič.

In ker ni imel Kozol drugega opravka, jo je jel ostreje opazovati. Videl je, da je bila zdravo, močno, lepolično dekle, urno in okretno; da je imela lepe modre oči, to je vedel Grogga na pamet. Značaja in vedenja je bila naglega in odločnega, tako da bi jo smeli nekako primerjati drugim imenitnim blondinam, kakor so bile na primer lepa Helena, svoje dni najlepša ženska na svetu, ali pa Lucrezia Borgia ali pa lady Macbeth ali Marija Stuart ali tudi Katarina in Marija Medici.

»Čakaj, Katrica, ti pa ponesemo tisto vodo, da ti ne bo preveč vroče, če že ni drugače, akoprav to ni naše delo, ker smo v majorski službi,« ponudil se ji je prijazno.

»Ni sile, bom že sama, da boš lože postopal,« odklonila ga je boginja ognja. »Tudi nočem, da bi se kaj pretegnil, ko dela nisi vajen; pa umakni se mi, da ne boš moker, alo!«

Kuhinjska vrata je zaprla pozneje za seboj.

»Glej jo no, glej! Kako je urna!« dejal si je Groga. Kadar je bil kaj poparjen, ali pa kadar se ni popolnoma zavedal visokosti svojega dostojanstva, takrat je opustil »mi« in se tikal. »Pa le kako je brhka in čedna! Prijaznega govorjenja pa ni bila! No, pa drug pot!«

Dražestna podoba vestalkina mu ni hotela iz mislij. Teh par mesecev, kar je bila na Javoricah, si jo je ogledoval večkrat, in vedno bolj mu je ugajala.

Tako se je zaljubil Groga Kozol po malem brez posebnih težav prav »žestoko«.

Dvojna potreba, ideal in realnost, sta napotila slugo v — klet. Ključ je imel, jako liberalne pojme o »mojem« in »tvojem« tudi; čakal ga je torej vesel užitek.

»Ako bi se dalo, zaukali bi na glas, pa ne smemo, da nas kdo ne sliši. Tako se mora govoriti, da še vesel ne sme biti človek, kakor bi hotel. Pa naj že bo, kakor je — hladna dolinica, polni sodčki, Groga vas vse skupaj spodobno pozdravlja, če prav bolj na tihem!«

Iz lesenega zaboja si je izbral štiri buteljke in poiskal ključ od pipe pod piskrom, prevlečenim z vlažnim prahom.

»Major imajo prvi ključ, drugega Groga, vsaki za-se.« Počeni je in nastavil steklenico pod pipo. »Vino se posuši, ako ga nihče ne pije. In pa, ako je za barone in drugo gospodo dobro, tudi nam ne bo škodovalo. Le čakaj, od vsake dobrote nekaj!« Nastavil je drugo steklenico pri novem sodu. »Oni-le tam v kotu pa ni za naš želodec! Preveč je menda deževalo tisto leto po vinogradih, da se je naredila zgolj voda iz grozdja. Vode pa ne! Mrzlico in grižo dobiš od nje.«

Steklenice so bile polne. Povzdignil je jedno proti oknu in dejal resnobno: »Prav nič se mu ne more očitati!«

»Zatorej okličemo, kakor je po pravici, to-le gospodično Kapljico, doma z Dolenjskega, prvič, drugič in tretjič, da se bosta vzela zdaj-le z gospodom Grogo Kozolom, doma z Gorenjskega! In če ima kdo kaj proti temu, naj se oglasi še o pravem času, zakaj ženin in nevesta težko čakata!«

Groga je zacmakal in poslušal. Oglasil se ni nihče; slovesni govor je preplašil jedino le rejeno podgano, da jo je ubrala izmed zelnatih glav črez kup krompirja proti stopnicam.

»Ker torej nihče nič temu ne ugovarja, naj se svatba takoj prične!«

Ta obred si je Groga po svoje prikrojil po znani anekdoti — Bog ve, kje jo je pobral — po pripovedki, v kateri sklepa žejen mor-

narček jednako zvezo v kleti na ladji. — Bolj na kratko je napil Kozol majorju in Katrici.

Potem je dotočil buteljko zopet do vrha in skril svoj ključ do pipe, ki se je bil jedenkrat gospodu »izgubil« in slugi »ostal« za zmeraj.

Srečno jo je izpeljal iz kleti. V svoji sobici je vtaknil najprvo dve steklenici v posteljo; potem je oblekel frak, shranil ostali dve steklenici, dobro zamašeni, vsako v drug škric, vzel cilinder in krenil po poljskem potu proti Vranovemu.

Šel pa ni na pošto, temveč zavil je mimo mesteca po bregu v dolino tja, kjer je stala, postavljena pod velikansko skalo bajta Zaplotnikovega Gašperčka, kolarja, pri katerem si je izposojeval Grogga izkušnost in pravo modrost, kadar mu je njegova pošla; čislal ga je pa zelo in bil do duše preverjen, da je Gašperček tako premeten, da bi znal napraviti celo pratiko z vsemi svetniki in svetnicami in s pravim vremenom zraven.

Na pragu hišice, čepeče nekamo sumno v stran, je sedela »divja Mina«, sestra Gašperčkova. Lupila je krompir. Ko se je prikazal sluga z Javoric, je ponižno vstala in ga poklicala le tiho po imenu. Umaknila se mu je, da bi mogel v hišo. Bila je mirna. Njeno vedenje je kazalo, kakor bi se nekako sramovala in zavedala, da jo prime časih ljuta bolezen.

»Ali je brat doma?« vpraša jo Kozol prijazno.

Mina pokima.

»Bog daj dober dan, Gašper!« pozdravi Grogga in sede moško na trinogat stolec.

Na Angleškem in pa v Ameriki, pravijo, ni pozdravljanje s klobukom tako v navadi kakor pri nas. Toda tudi Grogga, dasi domač človek, je v tem očitno posnemal Amerikance in Angleže. Kajti ko je snel svoj častiti cilinder, zgodilo se je zgolj radi tega, da bi si laže obrisal pot. Potem se je zopet pokrtil.

»Bog!« odgovoril je Gašperček.

Stal je za stružnico in se trudil z leseno prečko za zlomljeno kolo. Bil je mnogo starejši od Mine, srednje, skoro majhne, suhe postave, sivih las, začrnele, sajaste polti. Rumenkasti klobuk, katerega menda še po noči ni dejal raz glavo, je nosil vedno močno v čelo in na levo stran. Pri streljanju z možnarji je bil izgubil nekoč levo oko; to napako je skrival, kolikor je mogel s pokrivalom in sedel vsakomur rajši na levo, kakor na desno. Zato pa mu je zrlo tem živahneje na okolo zdravo desno oko, drobno, umno, s kratkimi trepalnicami, pod

visokimi, malo premičnimi in košatimi obrvmi. Ponašal se je sam, da vidi z njim več, kakor drugi na oboje. Leva stran obraza, spačena po oni nesreči, mu je bila vedno na smeh, in celo levi brk je stal za spoznanje više kakor desni.

Po delavnici je bilo vse križema navlečeno kolarskega in hišnega orodja. Drugih prostorov ni bilo, razen »veže«, v kateri je gospodinjila Miná. Ob očrneli steni nad posteljo je visela ura, bolj za parado, kakor za potrebo. Pred leti, bilo je na cvetno nedeljo, je bil prišel Gašperček popoldne nekoliko bolj »korajžen« domov in je takoj videl, da gre »zanikarna omara« za »cel dan in dve uri« prepozno. Zdravil jo je potem s svojimi kolarskimi kladivi, pilami in dleti, pa ni nič izdalo. Zato se je zarotil, da je ne da prej popraviti, predno ne zadene velike terne v Vranovski loteriji. Sanjalo se mu je pa jedenkrat, ko je ležal popoldne brez dela za sečjo in tako trdno spal, da niti ni čutil pekočega solnca, in zdelo se mu je, da mu ponujajo rajnica stara mati zelenkast listek s petimi številkami. »Jejheta«, dejal jim je hvaležno, »nikoli vam tega ne pozabim! Samo pomagale pa vaše številke ne bodo nič, vem, da ne. Zakaj, karkoli kdo stavi, najsi bo v Gradec, Trst, v Prago ali na Dunaj ali kam drugam, loterijska gospoda ga vender potuhtajo in vlečejo čisto kaj družega.« Stavil je pa vender, kar so mu sanje priporočile, in sicer dvanajstkrat zaporedoma. Ko pa le ni bilo nič, zarotil se je zopet, da ne pojde nikdar več staviti, naj ga vse loterije celega sveta pokonci v uho pišejo. In glej ga vruga! Drugi teden, odkar je ponehal s stavo, ali ni stalo vseh pet številk rajnice stare matere krvavordeče namalanih na deski pred loterijo na Vranovskem trgu? Tako je bil jezen takrat Gašperček, da bi se bil najrajši samega sebe zgrizel! Ura pa je ostala v pokoju in kazala po noči in po dnevi vedno pol sedmih.

»Kaj pa popravljaš in komu?« pričel je Grogga.

»Mlinarjevemu Matevžu izpod Žerovja. Kolo je strl. Kaj pa tako težko naklada! — — Hudimana, to novo jeklo ni za nič, vsaki čas je treba brusa.«

Počasi je privlekel Grogga steklenici iz fraka na dan.

Gašperček se je prijazno obliznil.

»Na, Gašper, pij, ta-le je dober!« Jedno buteljko poda Kozol prijatelju, drugo pa postavi na mizo, ko je porinil košarico z vsakojakimi žreblji in drugo šaro v stran.

Gašperček si obriše roke ob delavskih hláčah, vzame in odmaši; zadovoljno povonja ter si ogleda plemenito tekočino proti luči. Temu dolgemu uvodu pa je sledila tudi dolga povest. »Na dobro zdravje!«

rekel je ter začel piti, gledajoč v jednomer razno orodje po prečnih palicah ob steni. Pregledal je vse dvakrat, trikrat, vsako posebej, predno je nehal. Obrisal je grlo posodi s prirodno servijeto, kar z dlanjo, in postavil vino pred Grogo.

»To si pa prav povedal, da je dober!« priznal je in si zavrtel ves zamaknjen »murčka« v desni uhvici.

Groga pa je segel v žep in ponudil prijatelju dve viržinki. Gašperček se je uljudno namuzal. »To bo pa za v nedeljo.«

»Kdaj si bil že zadnjič pri nas na Javoricah?« vpraša Kozol.

»Ni še teden tega. Tiste ojnice sem popravil kočiji; par osmink šnopca je neslo, dosti res ni bilo — ojnice bodo pa držale, če se prav vse drugo sesede.«

»Ali si kaj videl tistega suhega škrica, ki hodi k nam v vas?«

»Katerega? Ali mar tistega, ki tako skozi nos govori?«

»Je že pravi!«

»In ki ima le jedno samo šipo za na oči in za pol grofa je, kaj ne?«

»Tisti, tisti. Torej ga poznaš?«

»Kaj bi ga ne! Veš, lepo spoštljivo se mu oni dan odkrijem, domov gredoč, in snamem ta-le svoj špehasti klobuk; pa, kaj misliš, da se je oni kaj zmenil, mrcina. Prav nič me ni pogledal, in jaz sem mu vender spodobno rekel in še po nemško sem jo bil udaril: »Kut mōrgen, šene gēr fon baron!« Mislil sem si, da je kaj v žlahti z gospodo na Javoricah. Pa sem pozneje zvedel, da ni! Glej ga hudirja, dejal sem, ko bi bil to prej vedel, saj bi mu ne bil dejal ne »hi!« ne »hot!« in ne trgal klobuka!«

»Pa veš, kaj je govoril o tebi? Da ne znaš nemški! Oponašal te je oni dan gospodi, ko so za tistimi mrežami žogo bili, in vsem te je v smeh stavil, Gašper!«

Tukaj je bil kolarček jako občutljiv.

»Buzarona!« kričal je jezen. »Dvanajst let sem cesarja služil, šest zvezd sem nosil prišitih, na Laškem sem kožo prodajal, na Ogrskem sem bil kuhan in pečen in sem se tudi nekaj naučil po svetu — pa mi gre tak-le pajek pritepeni nemščino očitati! Še po italijanski in mažarski jo zarobim, če je treba, in zakolnem, da se tri dni prej sliši — pa bi nemškega ne znal, korpo di bako!«

»Vidiš, in ta baron bi se rad priženil na Javorice!«

»Tako ti praviš, on! Vrag ga vzemi, makako maledeto!«

»Tisti naši stari teti se je priliznil, saj je sladak kakor odpustek, majorjevi sestri, ki je tako dolga in špičasta, da oblake šegeta, kadar gre pokonci. Starejšo hči bi rad, Mileno, in pa kar na konju jo lovi.«

»Kaj pa dekline k temu pravi?«

»Milena? Za tistim inženirjem prav rada gleda, ki se tudi hodi žogat k nam. Zato pa barona ne mara. To je cela zmešnjava, veš da, in če jo bolj preišlujem, manj sem bister. Oni dan je bil tak kokodajsk pri nas, da nas Bog varuj! To je bilo, kakor sodni dan popoldne.«

Zdaj je Grogga obširno povedal vse, kar je bil dosedaj poizvohal, in seveda ni pozabil, da ne bi bil postavil svoje osebe v središče prizorov na Javoricah.

Moža sta ostala skupaj, dokler je bilo še kaj vina, in se zmenila dodobra. Gašperček se ni izpozabil z nobenim neprevidnim svetom, rekoč, da je treba le prave priložnosti počakati, »da bomo, če Bog da, udarili vsi naenkrat na objestnega škrica in mu pokazali, kdo zna nemški in kdo ne.« —

Na večer si je dal Grogga opravka ob postelji. Srečno je našel drugi dve buteljki. Ob takih prilikah je napravil »negligeable quantity« vselej prijetno osupel obraz:

»I kdo nam je pa vender to pripravil! Kakor nalašč!«

Nažgal si je svečo in sedel za mizo.

»Gašperček je torej na naši strani,« je začel preišljevat. »In če gre zdaj po pravici, ne bo baron nikdar gospodaril na Javoricah, ta človek, ki je bolj čuden, kakor sedem dnij toče. To bo gledala stara sitnica mršava! Suha putka, ko bi ji le mogel kdo reči: »Bojim se te, kakor žaba dežja.« Major tudi z nami vleče; zato mu ne zamerimo, ako je časih tako natančen, da sliši, kako muhi srce bije. Pa odslej bomo imeli oči odprte in mirno vest. Mirna vest je večna gostija. Inženir je pa fant od fare! Ta pa že, ta! Na njegovo zdravje ga izpijmo par požirkov! Nikar se ga ne branimo, saj ne ugrizne. Tako. — Spomnimo se pa tudi zale naše Katrice, za katero že dlje časa onegavimo. Kaj, ko bi se jedenkrat pognali in ji povedali, kaj nas tišči? Čedni smo, služba je imenitna in nese; ako ima Katrica količkaj resne volje, mora se zaljubiti. Čeden fant, lep fant, tega nihče ne taji, čaj no —«

Grogga je primaknil svečo, snel okroglo ogledalce raz steno in jel analizovati bujne dražesti svojega obraza. Pri tem pa je moral zrcalce vrteti in sukati na vse strani, ako je hotel videti vse okraje obširnega obličja. Steklo ni bilo iz Benetk, zato je pa tudi ob vsaki potezi kazalo drugače. Zdaj je bil nos dolg in ozek, zdaj se je zopet na debelo zredil, zdaj je poskočila desna nosnica, široko raztegnjena,

visoko kvišku, dočim je leva ostala spodaj klavrno stisnjena, zdaj zopet so se pretvarjale oči v prečudnih premembah.

Tako je videl Groga več Grog, katerih ni bil nobeden pravi Groga; vendar pa je iz vseh teh podob lahko temno slutil, kakšen je pravzaprav v resnici pravi Groga.

»Obraza smo prav prijaznega! Zobe imamo vse zdrave in lepo rumene, kakor zrela pšenica. Nos je res rdeč — pa je bil lani še bolj! To prihaja od zdravja, od čiste krvi. Da bi le ne prenehalo! Premalo morda pijemo, in to nam utegne še škodovati, ko smo navajeni. O — kolcati se nam je začelo. Ti presneta Katrica! Da vedno misli na Grog! Kako je vendar onegava! Če nas bo tako zelo rada imela, bo pa vendar malo preveč! No, lepega moža boš dobila, Katra, le veseli se!«

»Le samo kako bi ji povedal, da bi jo rad!« pristavi počasi. »To je težava, ker sem bolj sramežljive sorte.«

Vihal si je razrastene brke in si kimal sam sebi v ogledalce.

»Kaj pa, ko bi ji pisali?« pravi in obesi drobno reč zopet na steno. »Potem lahko bere črno na belem in v miru premišljuje, kakšna sreča jo čaka ali pa tudi ne, ako nas namreč zavrže. — Ti pa, šentlenartski šomašter, zakaj nas nisi večkrat zlasal, kakor si naš, da bi zdaj-le znali lepše pisati, kakor znamo? No — pa bo že šlo, bomo že kako izonegavili, da bo kaj lepšega! Treba je le popirja in drugih ropotij; vse to pa imajo, hvala Bogu, gospod v obilici gori na pisalni mizi.«

Ko je imel vse potrebno skupaj, sedel je dostojanstveno zopet za mizo in vzel v svoje debele roke pero, »zgovornosti mogočno bandero.«

In jel se je potiti, kakor glasoviti mladeniči v ognjeni peči. Četrte ure se je upiral in stokal, kakor bi svinec prenašal. Risal je večinoma velike, debele, oglate črke, okičene z nebrojnimi repki in ozaljški in pomenljivo zapletenimi čiračarami. »Pisal« je po kuverti in veslal s peresom vedno bolj v kot gori na desno, jezik pa je vrtel z jednega ustnega kota v drugi. Vročina ga je kuhala. Naposled je naslov srečno zgotovil. Glasil se je v tolovajskem pravopisju:

»Naj prejme! častitljivo dekle in kuharica Katrica Petrač tukaj na Javoricah pritlično.«

Ker so bile pa črke velike in kuverta majhna, je stalo pol »častitljivega« dekleta še na popirju, drugo polovico je bil spisal Groga v potu svojega obraza kar po mizi.

Čutil je, da je na moč truden. Kar mu kane debela kaplja iz polnega peresa sredi preljubega imena Katrice!

Ta črna nesreča je pokvarila Grogovi vso pisateljsko karjero. Izgubil je vodilno misel, in vse veselje do duševnega delovanja ga je minilo.

S fino estetično presodbo in strogo lastno kritiko je zavrgel svoje zbrane spise! Živi mržnji do neplodnega diletantstva se je pridružil tajen stud do literature v srcu jednostranskega pisatelja.

Pa saj učenost sama ne zaleže nič v življenju, temveč le ukus in sposobnost uživanja. To je Grogova živo čutil in vzela, dasi se mu je tožilo spat, zopet in zopet buteljko, kjer je imel plemenito vsebino v plemeniti obliki.

»Prisiljena reč ni dobra,« je dejal, »to moramo drugače urediti. — — — Jo že imamo! Dobra misel! — Dobra misel je pol zdravja!«

Jasno se vidi, da je bil Kozol idealist, kateremu bol ne zamrzne nikdar v resignacijo, da je bil mož, katerega nesreča ne uči cinizma.

In vzpel se mu je duh v čisto višavo genijalne misli!

(Dalje prihodujič.)

Znameniti Slovenci.

Spisuje Fridolin Kavčič.

16. Bernard Hribarnik.¹⁾

Hribarnik je bil slovečega dvornega kolajnarja Frančiška Andreja Šega nečak in učenec. Šega ga je namreč pozval iz Novega mesta v Monakovo, kjer se je izučil v rezbarstvu. Okoli l. 1780. je bil kolajnar Ferdinanda IV., kralja obeh Sicilij, za katerega je izrezal mnogo štampilj in kolajen.

17. Filip Trpin,²⁾

sin priprostih kmetiških roditeljev, porojen okolu l. 1620. v Selcah na Gorenjskem. Že v prvi mladosti je bil jako pobožen, zatorej se je tudi posvetil duhovskemu stanu. Bil je naposled generalni vikar v Ljubljani pod škofoma: Otonom Com. de Buchheim in Jožefom Com.

¹⁾ Ponemčil je v Monakovem svoje ime v Berger (tudi Perger se nahaja). Gl. Mayer, Künstler-Lexicon. *Prip. pis.*

²⁾ Dimitz: Geschichte Krains. *Prip. pis.*

izjokal, da me život moj boli.« — »Ko so govorili materam svojim: Kje je kruha in vina? Ko so na ulicah po mestu medleli, kakor smrtno ranjeni in umirali v naročaju mater svojih.« — Oj ti hči jeruzalemska! s kom naj te primerjam. . . . da te potolažim? Kajti škoda tvoja je velika kakor morje; kdo naj te ozdravi?« — »Vsi, ki mimo gredo, . . . majo z glavami: Je-li to mesto, za katero se je dejalo, da je najlepše, katerega se veseli vsa dežela?«

Ko se je tako pelo veliki petek po tvojih cerkvah, nesrečna Ljubljana, ali je pač mislil kdo takrat, da se bode skoraj žalovalo o tebi, kakor je žaloval Jeremija o mestu jeruzalemskem?

»Iz razvalin življenje novo klije,« pravi pesnik; ali se smemo s tem upanjem tolažiti tudi mi? Svet, če hoče biti pravičen, se mora čuditi Slovencem, kako visoko so se razmeroma iz svojih močij, brez tuje pomoči, povzdignili v kratkem času! Rodoljubje je moč; ali nam ni potekla, opešala ta čudotvorna moč? Rim ni bil nikoli tako velik, kakor ko je bil najbolj ponižan. Po strašni bitvi pri Kanah, ko je moral soditi svet: Zdaj je Rima konec! — kaj je storilo državno starejšinstvo rimsko? Hvalo svojo je slovesno izreklo nesrečnemu, pobitemu konzulu, in čez malo časa je stal Rim veličasten kakor nikdar pred! Slovenci nismo Rimljani, vendar ne obupamo tudi mi!

Na Dunaju 8. maja l. 1895.

Jos. Stritar.

Grogga in drugi.

Spisal R.

(Dalje.)

V.

»Piši mi jedan listak
Od naše ljubavi!«

Narodna iz Dalmacije.

Ivan in Milena sta takoj početkoma spoznala, da so lepi trenotki pri lawn-tenisu jako, jako kratki in pa skrivni ljubezni naravnost nevarni. Tam si torej nista mogla pripovedovati, kar bi si bila tako neizrečeno rada pripovedovala po cele ure — ves dan, kaj pravim — — večno!

»Večno! Ta prečudna beseda uživa pri ognjevitih zaljubljenih prav tako visoko posvečeno čast, kakor »ljubim« in »zvestoba«. In

ako ne doseže vsa ta krasota niti toliko dnij, kolikor jih je v navadnem ali prestopnem letu, ampak največkrat mnogo manj — kaj zato? Taka je,

»De, kar na svejt' shivi,
En mejhen zhaf terpi.«

Izpraševati pa »mesec blede«, »kje je, kje je ljubica?«, tega se naveliča nazadnje vsakdor prej, kakor bi bil mislil; saj vidi, da se zmeni »mila, mila lunica« prav za prav presneto malo za njegovo radovednost.

Začela sta si tedaj pridno dopisovati. Tako sta imela poljube vsaj črno na belem! Cesarska kraljeva pošta pa ni imela od njiju prav nobenega dobička, — pač pa vaški krčmar, oča Jurjevec na Javoricah.

Pisma je namreč prenašal Gropa. Njegov trud seveda ni bil za stonj. Kozola je »pekel denar od nekdej huje kakor hudičevo olje.« Vedel je tudi, da bogastvo rodi napuh in ošabnost! Zato je znosil lepo vestno dvojače, katere je prejel od Milene in od inženirja, vse v Jurjevčevo gostilnico.

»Jurjevec se jih bo že zopet odkrižal tako kako, da bo prav,« ugenil je modri sluga in izpraznil marsikak polič, kadar je utegnil. In utegnil je mnogokrat.

Bil je vroč poletenski dan.

Z zapravljivo radodarnostjo je streljalo popoldansko solnce pekoče strele z visočin na medlečo zemljo. Vetrovi so spali v vrhovih tihih, nepremičnih smrek. Vse je lenelo.

Drugače pa je bil kaj priprost dan, in prav nič se mu ni videlo, da bi bil morebiti takšen, ob katerem se dogaja kaj posebnega. In vendar so se godile danes reči, katere sicer niso mogle prestaviti tirov ne svetovne, ne domače zgodovine, dogodki, ki so bili pa vsejedno največjega pomena za vse življenje junaka Groge, pomembni pa tudi za nekatere druge osebe na Javoricah in na Vranovem. —

V hladni sobi, katere okna so gledala na kuhinjski vrt, je stolovala gospodična Stanka po obedu sama za pisalno mizo, kjer je sicer v takih varnih časih sedela Milena, pišoč Vojniku. Guvernante se ni bilo bati; brala je teti Emiliji in gospej mamá došle dunajske časopise.

Stanka je pisala prijateljici v Ljubljano. Prva stran pisma je kazala lepo, natančno pisavo v otroških potezah. Na drugi pa črke že niso stale več tako lepo v redu. Mudilo se ji je. Vsaki čas je pogledala proti vratom.

Kolikor tudi je to indiskretno, pa vender poglejmo mladi pisateljici nekoliko preko ramena! Pisala je:

»Ljuba Elza!

Oprosti mi, da Ti nisem še nič odgovorila toliko časa. Ali naša guvernanta, ta puščoba, je vedno za menoj!

Včeraj smo se peljali v Žerovje. Sodnikova odgojiteljica Flora se je zaročila s tistim mladim doktorjem Padičem, v katerega je bila najina prijateljica Minka lani tako zaljubljena. Zdaj pa ima! Vidiš, to je moška zvestoba! Moškim ne sme človek kar čisto nič zapati, pravim Ti! Sicer pa doktor za Minkino zaljubljenost niti vedel ni — — —

Flori privoščim njeno srečo! Zakaj ona ima dobro srce in je dajala sodnikovim prav kratke naloge, in tudi pri klavirju ni prodajala nobenih sitnostij, kar kaže, da je plemenitega značaja! Naša pa vse vidi in vso uro kriči: »Fingersatz! Fingersatz!« Danes teden sem se nalašč vrezala v prst, da mi ni bilo treba igrati. Ali misliš, da mi je kaj pomagalo? — — Dala mi je zato ponoviti celo Italijo v zemljepisu, iz zgodovine pa tridesetletno vojno! Grozno, kaj? —? —?

To je res pravi križ s temi guvernantami! Saj pravim!

Tega mi že davno več ne verjame, ako ji pravim, »da me glava boli,« — ker predobro izgledam. To je strašno! Ali ne? —! —?

To Ti moram tudi precej povedati: Ko smo bili mi v sobi, sta se poljubovala Padič in Flora v veži tako na glas, kakor da bi streljal z možnarji! Lepo Te prosim: ali se kaj takega spodobi, ali se ne spodobi?! —

Jaz mislim, da se kratko malo ne spodobi, in da se lahko kaj takega tudi na tihem opravi! Piši mi, kaj Ti o tem sodiš? — Povem Ti, čisto rdeča sem postala od same zadrege — videla sem se v zrcalu — in sram me je bilo za oba onadva tam zunaj! — — —

Pozneje smo odšli vsi na vrt. Kava je bila izborna. Potem sva šla s sodnikovim Milanom rože ogledovat. Pomisli, komaj je šesto dovršil, pa hoče biti že kavalir! Le poslušaj! —

Vprašala sem ga, kako je kaj izdelal letos. »A, bo že, no!« je odgovoril in rekel: »V matematiki imam ponavljalni izpit, zakaj moj profesor me ne more živega videti, ker me je nekoč za gradom zasačil, ko sem cigareto kadil.« — Nato me je takoj prosil dovoljenja, da bi ob moji navzočnosti pušil. Odvrnila sem mu: »O, zaradi mene le kar prižgite, gospod Milan, ako le ne bo

škodovalo vašemu zdravju! Profesorja pa menda vendar ne bo nobenega tod okolo, da bi vas zaznamoval in javil pri konferenci!

Ta beseda »konferenca« je naredila, kolikor sem videla, globok vtisek na mojega kavalirja. Čutil je pa gotovo tudi, da ga vlečem prav pošteno na niti! — — — Saj razumeš?

Vender je svojo zadrego kmalu zopet premagal. In podjeten je, to se mu mora priznati! Kar hipoma — misli si, ljuba Elza — potegne svoj »notes« iz žepa in zapiše nekaj vanj. Bila sva za cvetličnjakom! On odtrga list in ga da meni. Ali sem se takrat smejala! Ah, kaj neki misliš, da mi je bil zapisal? — — —

»Midva vedno bova se ljubila.« To je zapisal. Bilo je presmešno!

»Kdo pa?« vprašam ga nalašč. — Hudo je bil v zadregi, saj lahko verjameš! — »I midva!« je dejal prav tiho.

Naredila sem se zelo jezno in resno! Rekla sem mu: »Matematika, matematika, ne pa ljubezen!« — Ali ga nisem dobro? — Prav za prav se mi je pa tudi smilil. Pa kaj hočem z njim? Saj je za pol glave manjši kakor jaz! —! —!

Tukaj imamo najlepše vreme. Ko bi si le naša sitna Netty vendar že jedenkrat izmislila, da bi šla obiskat svoje sorodnike doma! Lani je šla in druga leta tudi. Letos se pa kar ne gane —? —

Želim Ti mnogo zabave in Te prosim, da mi kmalu odgovoriš! Piši mi, kolikor največ moreš! Pozdravljam in poljubljam Te v duhu najprisrčneje!

Tvoja

iskreno Te ljubeča prijateljica
Stanka.

P. S. Razodeti Ti moram brž še veliko, veliko skrivnost. Pa ne smeš nikomur nič praviti! Bog ne daj! — — Milena se je skrivaj zaročila z gospodom Ivanom Vojnikom! Lepo Te prosim, da nikjer nič ne poveš! On je inženir na Vranovem. Strašno se imata rada! Došlej samo jaz za to vem. Povem Ti, Milena ima jako dober ukus! Dopisujeta si redno, pa nisem mogla še nobenega lista uhvatiti, ko sem tako radovedna! Kaj več prihodnjič!

Z mnogimi prisrčnimi pozdravi (On ima črne oči in črne lase —) ostanem

vsa Tvoja zvesta
Stanka.

P. S. Še nekaj! Kako sem vendar pozabljiva! — Kaj je s Tvojim kadetom? Ali še nosiš njegova pisma po žepu? Svarim

Te! To je zelo nevarno! Ako bi jih kje z obleko pozabila? Ali ako bi te mamá vizitirala? —! —? O baronu Lahnbergu Ti bom pisala prihodnjič! Tega človeka kar trpeti ne morem, kakor sem Ti že večkrat pisala. Pravi mi vedno, da sem »ein netter Käfer!« ali pa »ein lieber Schneck!« Ali si Ti že doživela kaj takega?

Še jedenkrat Te prav lepo poljublja in pozdravlja

Tvoja odkritosrčna

Stanka.«

Pismo je naslovila »poste restante« v Ljubljano.

Kar se ji je zdelo, da nekdo prihaja! Vender je bilo vse mirno. Le z vrta se je slišalo zaspano brnenje čebelic, od njiv sem jasni zvenk osel, od ceste pa klopot konjskih kopit in lajanje kakega pasjega puntarja.

Sedla je zopet in si vzela novo polo. Še jedno pismo je hotela spisati.

»Tako bo najbolje,« si je dejala. »Obljubila sem Mileni, da ji pomagam. — Zdaj sem že dosti dolgo premišljevala, kako! Pisala mu bom, pa je, temu baronu! Za zmeraj se ga bomo odkrižali! In če mi tudi izpodleti! Kaj bo potem? Nič! Kvečjemu me bodo zopet jedenkrat malo ozmerjali, po nedolžnem seveda, kakor zmeraj, pa bo! — Le urno!«

Drugo Stankino pismo je bilo mnogo krajše, kakor prvo. Bralo se je v njem samo to-le:

»Jako cenjeni gospod!

Čisto odkritosrčno Vam javim, da se moja sestra Milena za Vas tako malo briga, kakor za lanski sneg! Ali res mislite, da ne ve tega, da vzdihujete bolj po njeni doti, kakor po njej sami? To bi moral tudi slepec videti! —! —! Saj Vam pa tega prav nič ne zameri, ker je denar tudi lepa reč. Vender pa iz vsega srca želi, da bi Vas ne bilo nič več sem na Javorice k nam, ker ste sčasoma res postali neznosno dolgočasni! Bodite vender tako prijazni in kar izostanite na kakšen lep način. Za Vami se ne bo nihče jokal!

Pišem Vam jaz! Mileni se ni zdelo vredno, da bi storila to sama. Nadejam se, da teh-le mojih vrstic ne boste uporabili v kake zlobne namene, in da boste sploh ustregli našim, oziroma Mileninim prisrčnim željam kot kavalir, katerega ste se doslej vedno kazali in delali.

Adieu.

Stanka Stojanova.«

Prebrala je še jedenkrat list, kar sicer ni bila njena navada. Nervozno je grizla peresno držalo in premišljevala naposled, če ni krenila morebiti predaleč, ali če bi ne bilo celo potrebno, da pristavi v »postscriptum« še kaj posebno krepkega.

Roke zadaj pod glavo sklenivši, se je naslonila v stolu nazaj in zrla, slonokosteno držalce v ustih, na pisano pahljačo, ki je imela vlogo, da lepša steno nad pisalno mizo.

Mislila si je, kaj bi rekla guvernanta, ko bi jo tako videla! V tej misli je privlekla z nogo drug stol in položila obe nogi nanj. Ta čas je nekdo potrkal!

Kako je tu skočila kvišku!

Na mah je bilo pismo, namenjeno prijateljici Elzi, pod preprogo pred pisalno mizo, drugi list pa pod francoskim zvezkom in gramatiko! Vse, kakor bi trenil!

Naredila je hitro nedolžen obraz in zaklicala:

»Prosto!«

V sobo pa je pricincal z mnogimi prikloni sam Grogga Kozol. Stanka se je oddahnila.

»Kaj bi pa radi, Grogga?« vprašala je in poiskala zopet pismo za Elzo izpod prostirače.

Grogga je zakašljaj bolj na tihem, rekel pa ni nič.

»No, Grogga!« vzpodbujala ga je, vtaknila pismo v žep in pogladila gube na pisanem predpasniku nad njim.

»Je-e-he!« zine Kozol naposled. »Nekaj bi vas prosil, gospodična, če ne zamerite!«

Zagleda se pa naravnost v kot stropa nad pisalno mizo, kjer je hotel nekdaž neki kmetiški slikar z nekimi barvami naslikati čarobno blejsko jezero. Očividno pa je imel ta umetnik več dobre volje, kakor sposobnosti in dobrih barv. Tudi čas je bil svoje dodal. In tako ni bila vsa slika nič boljšega, kakor zamazana rjavkasta pega, iz katere so se spoznali le še oblaki v podobi okroglih hlebcev, visečih v dolgi vrsti nad jezerom in cerkvico. Ostala pa je ta podoba, ki se je tako malo ujemala z ostalim novodobnim ohišjem, na izrečno zahtevanje majorja Stojana. Jednako »nedosežnih« slik drugih treh kotov na stropu pa ni bil mogel več rešiti. Izginili so »Triglav«, »Bohinjsko jezero«, kateremu je priprosti umetnik privoščil posebno lepo število omenjenih »hlebcev«, in pa neka »fantazija«, katero so imenovali, dokler je krasila strop, nekateri »Cerkniško jezero«, drugi pa »Postojnsko jamo«. Vsekakor je bil domači slikar imeniten talent, in kot moderno-temni umetnik bi bil brezdvomno napravil velesijajno karijero.

»Le kar recite, Grogal!« ga nagovarja Stanka, ki je medtem spravila tudi pismo za barona v varnost.

»Prav res, nič si kaj ne upam!« pravi sluga in se sili znova, da bi zakašljajal. »Ne vem, ali mi boste hoteli —«

»Seveda bom, samo povejte že vender, kaj hočete!«

»Ali ni nobenega, da bi kaj slišal?« obotavlja se Kozol in se ozre oprezno po sobi.

»Prav nobenega! Sama sva.«

»Le kako bi vam to vender povedal!« vzdihne Groga. »O — saj stvar — to se pravi — ako že tako govorimo — včeraj zvečer je bilo, pa kaj bi kvasil —«

S tem je bila njegova povest začasno pri kraju.

»Ali, ljubi Groga, naprej, naprej!« se mu smeje Stanka nestrpno. »Kaj pa veste o Katrici?«

Tedaj mahne Kozol z desnico po zraku, — »ljubi Groga« mu je dal poguma — in zažene se:

»I — no, naj pa že bo v imenu božjem, ko že tukaj stojim, bom pa kar vse najedenkrat povedal! Mhm! Katrico bi rad za — za — zakonsko ženo, naj že bo potem, kar hoče! No, zdaj sem pa rekel!«

Sladek nasmeh mu zaigra po širokem obrazu; vodeno-modre oči pa upre Groga zopet v »blejsko jezero« na stropu v kotu.

»Tega si ji pa ne upam sam povedati,« nadaljuje, »ne vem, zakaj ne. Pisal bi ji najrajši, pisal!«

Pogleda Stanko. Ona mu resno prikimava.

»To se pravi, sam ne znam dobro in lepo in čedno pisati, da bi se kaj prida bralo za menoj, zato bi pa vas prav lepo prosil, da pišete vi namesto mene, gospodična. Kaj bi drugače govoril?«

No, hvala Bogu, zdaj je Groga opravil glavne stvari. Korenito se oddahne in si obriše pot raz čelo.

»Dobro, dobro, vse vam napišem,« obljubi Stanka, dasi se je bila ob lastnih dveh pismih peresa naveličala dodobra. »Kako pa naj bo?«

»Tako naj stoji notri v pisanju, da jo imam na vso moč rad, in da bi mi bilo zelo všeč, ako bi me hotela ona za svojega moža. — Seve, početkoma« — pristavi Groga s posebnim poudarkom — »početkoma naj bo to prav po lahko pisano, da se morebiti Katrica preveč ne — prestraši od veselja ali kar si bodi! — — — Sredi pa smo lahko že bolj predrzni in proti koncu pa' kar udarimo na svatbo in ženitev; ali ni res? — Pa občutki morajo biti notri, občutki, gospodična, saj mi ne boste zamerili, in — nekoliko o srcu in zraven

tega še kaj o cveticah, kako lepo cveto, recimo, in pa diše -- in ptiče morate tudi noter dati, kako so brhko pisani, in kako prijetno znajo zvižgati in frčati po zraku, posebno spomladi — no, in tako dalje o lepoti našega sveta, lepo drugo za drugim, da nikoli kaj takega, posebno pa o bčutke!»

»Le čakajte, Grogga, prav lepo vam bom vse napisala, samo nekoliko potrpite!«

Stanka je segla v skrivnostne globine svojega žepa in izvlekla na svetlo najprvo srebrn naprstnik, potem pa po vrsti: pisano denarničico, žepni robec, vezilen vzoreček, pol svinčnika, tri pisma prijateljice Elze in njeno fotografijo, košček šokolade, belokosten nožek, prazno stekleničico za parfum, uvelo rožo, bombažast klobčič, zlat prstan brez kamena . . .

In še vedno je iskala!

Naposled je našla, kar je želela, namreč zaljubljeno pismo Elzinega kadetka, rožnordeč listek, ves zganjen in oguljen. Poslala ga ji je bila prijateljica »na ogled«.

»Poslušajte, Grogga, tako-le bova pisala,« deje in jame brati iz pisma malega vojščaka:

»V solnce bi rad pomočil svoje pero, da bi Tebi, čarobna moja Elza, dostojno in zadosti ognjevito naslikal čustva, katera si mi užgala v mojem vročem srcu! Takoj prvi dan, prvo uro, prvo minuto, ko sem bil tako neizrečeno srečen, da sem zagledal Tvoje rjave oči —«

»To pa že ni nič — ne zamerite!« zmoti sluga osuplo devojko. »O solncu, — tega pa ne tako! Pero pomakati v solnce, to ni nič in ni nič, — Katrica bi se mi grdo smejala!«

»Potrpite vendar, da vam berem dalje!« ustavi ga deklica in nadaljuje pismo mladega generala: »Sama tožna luna je slišala moje prisege, da hočem vedno le tebe ljubiti, zlata moja Elza, in same svetle zvezde so bile za pričo —«

»Nikar se ne hudujte nad menoj,« oglasi se zopet Grogga. »Toda, kar ni, pa ni! Tista o luni je še bolj žaltava, kakor pa o solncu! — Zakaj! Da me luna trka, bi mi očitala Katrica! In od smeha bi se davila — ne zamerite mi, prav lepo bi vas prosil! Pa tistih prič in priseg bi tudi nič ne verjela ne, prav čisto nič, to pa rečem. Seve, ker jo poznam, kakšna da je in kakšna ni. No!«

Stanki se je spodnja ustnica nekoliko povesila. Tako uničujoče kritike se ni nadejala, tem manj, ker se je zdelo pismo kadetovo njej sami »prav izborno.«

Grogga pa izvleče ta čas iz frakovega žepa zamazan, natrgan, preperel list in ga poda, ponosen kakor Alba, strmeči devojki ter zatrjuje:

»To-le tukaj! To je zaljubljeno pisanje, da se pravi! Moj gospod korporal — za Godrnjavčka so se pisali in hudi so bili kakor sama osa — so je izdelali, ko so imeli nekoč arest v šentpeterski kosarni v Ljubljani. Na vodo doli so gledali, kjer so prale perice in plavale race in gosi, in to pismo so delali. In kaj lepo se jim je posrečilo, gospodu korporalu Godrnjavčku! To pa rečem, za dobro besedo in za dva litra vina v kantini so mi pa pismo prodali, takrat, ko sem nosil še cesarsko suknjo.

Prepisavali so mi je pa ves popoldan. Na to pismo so dobili vsako dekle, vsako, to pa rečem! To je pismo, da! To so občutki! Le berite, kaj? Občutki!«

»Ali tukaj ni ne vejic, ne pik!« omeni Stanka.

»Nič ne dé, gospodična! Gospod korporal Godrnjavček so že vedeli, kar so vedeli, to pa rečem! Bog ve — ko bi bile še tiste pike in veje vmes, nič ne rečem, da bi vse pokvarile in pa pismu vso moč vzele! To je treba pomisliti! Zato vas pa prosim, prepisite mi pismo, kakeršno je, prav natanko tako! Prav kolikor najbolj morete natančno, no! Zato vas prav lepo prosim in večno vam bom hvaležen!«

»Ali ime bo pa le treba izpremeniti, kajti tukaj je pisano: »Pre-ljuba moja Micka!«

»Tisto pa že! Mesto »Micka«, seve, naj stoji vselej »Katrica«, ki je tudi kaj lepo ime in se prijetno sliši. Drugo naj pa kar vse ostane. Zdaj mi pa nikar ne zamerite!«

Grogga je hotel oditi, uvažujoč, da bi njegova prisotnost pisalko le motila. Zakaj tudi gospod korporal Godrnjavček so zapodili, kadar so kaj pisali, vse podložnike svoje iz sobe, in tiho je moralo biti kakor v cerkvi, dokler niso dovršili svojih spisov.

Ko je pa Kozol slišal, da naj počaka, ker bo prepis v kratkem gotov, mu je bilo še ljubše.

Videčemu, kako gre »kočljivo« delo mladi devojki urno izpod rok, mu je prihajal zopet na misel njegov nepozabni šentlenartski »šomašter«. »Tam toliko lasanja, tepeža in rjojenja, učenosti pa nobene! Tukaj pa vse, kakor samo po sebi! Petindvajset puštabov, pa kaj se naredi lahko vse z njimi, četudi so si podobni kakor dvojčki.«

Take in jednake misli so obhajale Grogga, dokler ni Stanka zgotovila kopije zaprtih mislij gospoda korporala Godrnjavčka.

Potem pa jo je naprosil sluga, naj mu vse še jedenkrat prebere, da bi se preveril, ali je tudi res vse tako, kakor v originalu, katerega je znal Grogga na pamet.

Pismo je slovelo:

»Dobro jutro Ti Bog daj preljuba moja Katrica danes in vselej v začetku svojega pisanja in premišljevanja vzamem si pero v desno roko in ga pomočim v to črno vodo ker mi s Teboj ni mogoče govoriti in začnem pisati veselo Ti pišem par vrstic čez hribe in doline in Te presrčno objamem in predno nadalje pišem Te naj prvo pozdravljam od travce zelene do čistega neba od solnca visokega do Tvojega srca pozdravljam Te tako lepo kakor vijolice diše in Tvoje rožice v vrtu cveto in pa tako prijetno kakor škrjančki po zraku žvrgole iz bele kosarne Ti roko podajam pred ljubljanskim poljem koder teko ravne stezice naj Ti vsako jutro solnčece posveti na Tvoje okence in pozdravljajo naj Te tudi bistre ribice ki po vodi plavajo in naj Tebi veselje delajo kako se Ti kaj godi in predno Ti nadalje pišem Ti rečem da ga ni tako jasnega dneva na črni noči da bi mi ne bilo Tvoje zalo ličece pred očmi ker je vender moja ljubezen goreča kakor sveča ki noč in dan gori ki je nihče pogasiti ne more taka naj bo tudi Tvoja ljubezen jaz pa tako mislim da najina ljubezen je okrogla kakor jabolko na katerem ni konca ne kraja in naj Ti vetrec pihlja na Tvoje drobno srčece in naj popihlja vsako stezico koder se Ti preljuba Katrica izprehajaš in vsakemu fantu korajžno odgovoriš v naši fari rožica cvete ako bo ta rožica za me cvetela bo moje srce veselo pa meni se vedno tako zdi da to rožico drug fantič imeti želi in ta rožica si Ti preljuba moja Katrica in vode in studenci in tudi morje je premajhno da bi pogasilo mojo ljubezen to si vsaki večer mislim naj hodim ali spim Tebe nikdar iz mislij ne izpustim oh preljuba Rjavopeška dolina kjer moje dekle v njej prebiva kako je vender lepa in vesela Topolavska vas zato ker si Ti moje dekle v nji doma res je dosti deklet na svetu pa še jedenkrat Ti obljubim da nikoli druge ljubil ne bom kakor Tebe ki si v mojem srcu zapisana ki ne boš nikdar izbrisana drug Te ne izbriše kakor sama bela smrt ali moje srce le po Tebi hrepeni kakor jelen po mrzli vodi oh dekle po meni nič ne žaluj ker mene ima cesar rad zato sem soldat ker je tako božja volja vrh tega Ti tudi tri rožice podam in prva naj bo nageljček bel da bi bil jaz fantič Tvoj zmiraj zdrav in vesel in druga rožica je roža rdeča da bi bila najina ljubezen vedno goreča tretja rožica je zelen rožmarin da bi bil jaz Tebi vedno lep spomin in zdaj bom to pismo golobčku v kljunček dal da ga ponese v tisti

kraj kjer si ljubica Ti doma pa zdaj urica že deveta prihaja meni pa roka zastaja adijo adijo srček moj ker sklenem svoje slabo pisanje in zdrava ostani dokler se ne vidiva in ostanem Tvoj ljubček do hladnega groba adijo.«

»To so občutki — — — kaj? Ali nisem po pravici povedal? To pa rečem, no — zdaj pa zapišimo še, kakor se spodobi, nazadnje: »Z različnim spoštovanjem« — veste, čeprav tega ni na popirju gospoda korporala Godrnjavčka, ker je pismo tukaj preparano.«

»Z ,odličnim' hočete reči,« popravi mu Stanka hitro.

»No — pa z ,odličnim'! — Kakor je bolj prav, — jaz nisem hodil v višje šole, kjer vsako besedo trikrat obgriznejo, predno jo zapišejo, kakor pravi izgubljeni študent, Sorščakov Tonca. In — na koncu pa denimo moje ime v pisanje — in pod ime pa natanko zapisano majorsko službo, vse po pravici in resnici.«

Tako svetuje Grogga in dostavi s posebnim poudarkom: »Tisto majorsko besedo, to pa precej debelo zapišimo in dvakrat jo podčrtajmo, da se bo pismo bolj prileglo tistemu, kateremu je namenjeno.«

»Torej, Grogga, konec je takšen-le:

Z odličnim spoštovanjem

udani

Grogga Kozol

v majorski službi.«

»Na Javoricah! V majorski službi na Javoricah! To se kaj prijetno sliši, res, no — — —« ocenjuje sluga zadovoljno. —

Izpodtikal se bo morda kdo ob tem, da Grogga ni sestavil izvirnega zaljubljenega pisma, in prezirno mislil o njem. Toda — ali ni morebiti večni Shakespeare sam, »cesar literature«, si marsikaj izposodil od starejših pisateljev? In šele drugi »slavni« pisatelji in pisateljčki! Kaj bi bil marsikdo izmed njih brez priljubljenega »tujega pavjega perja«! Kdo torej vrže prvi kamen na Grogga? —

»Zdaj vas pa strašno lepo zahvalim, da ste bili tako prijazni, — — pa stoj! Glejte vendar, tega pa nikakor ne smemo pozabiti, da prosim Katrico, naj pride jutri v mraku v utico na vrt, da se natančneje pogovoriva, ko je v kuhinji le redkokrat sama.«

Stanka ustreže še tej želji in povabi kuharico z naglimi energičnimi črkami na »rendez-vous«. Pisati je morala na nov listek, ker je bil prvi že poln.

Kar pa se zaslišijo od zunaj lahni koraki.

»Brž, Grogga, nate!« hiti deklica, vsa razburjena. »Nekdo prihaja po stopnicah gori, slišite? Brž, brž, tu imate! To-le zalepljeno pismo

z naslovom in z znamko nesite na pošto — to-le pa gospodu baronu Lahnbergu, le urno v žep — in tukaj-le, vidite, to je pa za Katrico — nate kuverte, pa vtaknite liste sami vanje, razumete? — za naslove nimam več časa — pa tiho bodite — hvala Bogu — tako — — kdo neki je? — Je že tu!»

Vstopila je Milena.

»Ah, kako si me neusmiljeno prestrašila« vzklikne Stanka, žareča od pisateljskega napora in od razvnetosti.

»Teta te kličejo!« ji veli Milena. »Tako j moraš doli; jaz pridem precej za teboj!«

Mlajša še pomembno namežikne Groggi in odhiti. Kozol pa ima v kratkem že — četrto pisemce v rokah.

»Za gospoda inženirja! Skrijte!« naroči mu Milena in odhiti za sestro.

In zdaj je bil Grogga sam s svojimi štirimi pismi! Navzlic temu pa ni izgubil prisotnosti in ravnovesja duha . . .

»Najbolje je,« jame preudarjati, »ako to-le tukaj Katrici kar takoj oddamo; če ne pa še kakšno kolobocijo napravimo. Bog nas varuj zmešnjave in zmote! Naravnost v kuhinjo ji ga ponesimo!«

Krene počasi doli po stopnicah — ne brez nekega zadovoljivega čustva osebne svoje veljave in koristnosti — in mrmra:

»To-le belo je za barončka. Dobro! To-le rdečkasto bo pa prebiral inženir. Dobro! To-le z marko je za na pošto. Dobro! Tega-le se bo pa veselila Katrica. Prav dobro! Najbolj debelo in najbolj težko je. Tukaj imamo pa zavitek za-njo in v ta zavitek vtaknimo zdaj pisanje prav po gosposko. Moj gospod korporal Godrnjavček — — — to pa rečem — — —«

VI.

»Rozmysli si Maŕenko, rozmysli,
na své štěstí dobře pomysli!« . . .

Sabina.

Cvetočih lic pristopica prav ta čas po stopnicah mademoiselle Netty zamišljenemu Groggi nasproti.

Kozol jo debelo pogleda in se ji prijazno namuza, ko ga vpraša v jako bolehní slovenščini, ali ima tudi kaj za njo; mislila je, da se je že vrnil z vranovske pošte.

Ta trenotek pade Groggi oni listek na tla, ki naj bi pozval Katrico na sestanek. Kozol ga je bil vtaknil v posebno kuverto, katerih je dobil od Stanke v naglici več. Predno je še vedel, kaj in kako, jo je imela guvernanta že v roki in izginila z njo. Ves trd je strmél sluga za njo in premišljeval.

»Tristo pisanih kavk!« izproži naposled. »Vse je temu podobno, da se je zdaj-le nekaj zgodilo, kar se ne bi bilo smelo! Majuzel je nekaj pobrala in odnesla, Bog ji greh odpusti, — mi se ne bomo zmerjali z njo! Naj ima, kar ima — — ako sploh kaj ima! Mogoče smo pa le narobe videli, naj že bo — saj imamo tukaj: jeden, dva, tri, štiri — vsa pisma. Zlomak vedi, kaj je pobrala!«

Potolažen jo mahne proti kuhinji.

Za nekaj časa postoji še malo v veži. Zadnji težki pomisleki so mu vznemirjali dušo:

»Grogga, zdaj-le se gremo pa ženit! Ali bi se res, ali bi se ne? Zdaj je še čas za premišljevanje, — Katrica še nima nobene obljube. Major pravijo: »Ženska je vrag!« Rajni oča — Bog jim daj dobro — pa so govorili: »Kadar kupuješ konja ali pa kadar jemlješ ženo, zapri oči in se priporoči vsem svetnikom!« — Pa kaj — — — pismo je izdelano, občutki so prepisani — naj že bo v imenu božjem, — — pa zamižimo!«

Katrica je imela nujno opravilo. Belila je z milom, ščetjo in cunjo leseni kuhinjski pod in pela ob tem delu na ves glas genljivo narodno pesem:

»Čuk se je oženil, trá-a-lí-a-là!
Sova ga je vzela, hóp-sa-sà!«

Tu se Grogga ni več obotavljal pred vrati, zakaj Katričina popevka se mu je zdela dobro znamenje in navdihnila ga je z neznan-
skim pogumom.

Brhko dekle je čepelo v plitvem lesenem koritu sredi voda in pridno drgajalo po tleh. Od dela ji je cvetno žarel obraz, tako da se je zdela Kozolu tačas še mnogo zaljša, kakor doslej kdaj.

Grogga jo pogleda in odgovori njenemu spevu v prav tako narodnem duhu:

»Ljub'ca na sred morja!
Oja, rada bi moja b'la.«

Nadaljuje pa potem v prozi: »I — no, dober dan bi ti voščil, Katrica, ali pomivaš ka-li?«

»Saj vidiš, ako nimaš copat na očeh! Ako pa vidiš, pa ne vprašuj! Mar misliš, da ima vsakdor toliko časa postopati, kakor ti?«

»E, nikar se ne jezi! Vsakdor ima svoje delo, ta z roko, drug z glavo,« jo tolaži on in hrepeni čez vode proti stolu ob oknu, namenjen, da preplava, kakor svoje dni Leander za Hero, tudi najglobkejše morje, samo da bi bil izvoljenki bližje.

»Oja, jaz sem pa fant za to!
Oja, plavam po njo!«

Tako zapoje Gróga nekoliko skozi nos, in že se hoče izročiti valovom. Ali na pol pota ga ustavi Hero v koritu srdito, rekoč:

»Kam pa ti, nerodnost nerodna? Ali ne vidiš, da sem ravnokar očedila tamkaj? Alo, takoj nazaj, ti »Jur s pušo« — tam ob vratih ostani ali pa se mi kar izgubi, saj te nihče ne potrebuje. Ali te je kdo klical?«

»Vidiš jo no! Kaj si vender tako pusta z menoj? Meni si pa tako všeč, ti ne veš —«

Oh, trnjeva in trudapolna je bila pot do njenega srca!
Za njegovo prizadevanje se je dekle kaj malo zmenilo.

»Katica, nekaj bi ti rekel,« povzame zopet Grogga.

Klečeč v koritu, se vzravna ona pokonci. Svečani glas Kozolov jo je naredil radovedno.

»Veš kaj,« pravi Grogga sladko, kakor kak dvornik Ludovika XIV., »Rebeka je našla pri vodnjaku svojega moža, da ni ostala stara devica —«

»Kaj to meni mari?« otrese se Katica jezno.

»Vidiš, le potrpi, ti imaš zdaj tudi z vodo opraviti, pa reci, da ne!«

»Dela mi pa ne boš oponašal!«

V vsakem njenih pogledov se je bliskal: »Pašol!«

»Tega pa ne, to pa rečem. Pa to še ni vse, ampak — ti Katica — veš —«

»No kaj?«

»Le poslušaj me — v leta boš prišla, v leta — zakaj — se — pa — ne možiš?«

Zdaj je bil ogenj v strehi!

(Dalje prihodnjič.)

Tja ne morem!

Kamor jim velí vihar,
Tja oblaki se podijo;
Kamor struga jim velí,
Tja valovi se valijo.

V neizpoljenih željah
Samo meni je trpeti:
Kamor srce mi velí
Tja ne morem pohiteti!

Trošan.

Groga in drugi.

Spisal R.

(Dalje.)

Majorjev sluga se je vestno pripravljaj, da bi navedel nekoliko vzrokov v osnovo svojega presenetilnega vprašanja.

Boginja javoriških piskrov pa ga je rešila težavnih prizadev z dramatično krepkim nastopom v skromnih mejah lesenega korita. Kakor bi trenil, je skočila kvišku!

»Kaj?« je kriknila preteče.

Groga je stal na kopnem tik vrat. Osupel je gledal Katrico, stoječo jeznoponosno pokonci, blisketajočih se očij, srditega obraza, s podbočenimi rokami, onkraj voda, . . .

»Saj sem te le povprašal, zakaj se ne možiš, ker mislim, da bi bilo res prav škoda za-te, ako bi stara devica —«

»O ti grenka pokora! — Kaj pa to tebi mari? — Moja možitev te nič ne briga! — Kar ven! Pa hitro! — Pojdeš?! Alo ven!« je kričala srdito.

»To so bile le samo tako besede, kaj ne, prijateljica?« je dejal nerodni snubač s prepričanjem in se delal, kakor da namerava ostati v njeni prijetni družini še kaj dalj časa.

Njej pa se je zasvetila jezica na obličju tako hudo, da bi se je bile morebiti zbale same Evripidove furije, Alekto, Megera in Tisifona, vse tri. Pripognila se je po ščet in jo pomočila v vodo; z levico pa je v nemem srdu pokazala Kozolu izhod iz paradiža.

Toli odločnemu imperativu se Grogga ni mogel nič več protiviti, zakaj brž je izprevidel, da mu je tukaj opraviti z elementarno silo. Temen intelektuvalen nagon ga je vlekel iz sumne bližine razljučenega dekleta, in Kozol se mu je udal. Pospešil je korak v strategično vzoren odhod. Naglo, vendar častno in hrabro se je pomikal iz kuhinje, stopajoč s poudarkom v trohajskem ritmu narodne poezije, in odnašal z zmešanimi čustvi ljubljene frak v kraje, koder je bil varen Katričinih mokrih demonstracij.

»Prenaglila se je nekoliko. Ali ji bo žal, ko bo brala tvoje pismo! Kar tja-le na okno ga ji položi!«

Nekaj starohelenskega junaštva, nekaj predrznega poguma je oživel v njegovih prsih, ko se je bližal nevarnemu okrižju! Gledal je potuhnjeno, kakor mlad fotograf-amater.

»Stoj — stoj, Katrica, tukaj je nekaj za-te! Pa zdrava beri in nič ne zameri!« —

Potem jo je hitro odkuril.

»Hentano dekle, ta Katrica! To je hujše, kakor tam v Bosni! Zapodila bi cel regiment Turkov, ako bi jo kdo izpustil nad-nje; pa kar z mokro krtačo! To je dobro, da smo ji oddali pisanje; odslej bo že krotkejša. — Srečno smo opravili. — Zdaj pa v mesto!« — —

Na pol-pota je jel razmotrovati, da bi ne bilo slabo, ako bi se po tolikih gorkih nevarnostih malo odpočil od razvnetja in strahu. Ukrenil je, da se pojde na vsaki način kam hladit in krepčat. Le o tem je še omahoval, ali naj jo gredoč zavije rajši k očetu Jurjevcu v bližnje Javorice, ali h Klenšarju na Vranovem. Zato se je naposled odločil, da obišče najprvo Jurjevčevo krčmo, ko pa srečno odda pisma v mestu, potem da pogleda nekoliko tudi h Klenšarju.

»Nekaj bi pil, ker mislim, da bi bilo to dobro za-me!« je velel v veži debelemu, rdečeličnemu Jurjevcu, kateri ga je veselo pozdravil.

V pivnici je bila zbrana vesela družba.

V kotu za nepogrnjeno mizo sta sedela dva mešetarja, prvi velik, suh, ves obrit, drugi majhen, debelkast, s polno, rdečkasto, trdožimno brado in rdečih las. Poleg tega se je šepiril Gašperček, in njemu nasproti je slonel prešerno neki posestnik iz Žerovja v ozkih irhastih hlačah in višnjevokusnjeni kamižoli. Vsa družba pa se je glasno krohotala razcapanemu staremu beraču, »laškem ministru«, ki je stal, oprt ob grčavo gorjačo, sredi sobe in, držeč prazen frakelj v levici, pripovedoval vsakovrstne neumnosti.

»O, Gropa! — Glej ga! — Sem sedi! — — Ako imaš kaj preveč denarja!« so ga pozdravljali drug za drugim, vsi dobri znanci. »Pij od našega!«

»Denarja kakor črepinjl« se je pohvalil Gropa in sedel široko tik bahatega kmeta.

Zdaj je prikrevsal berač Mihec k njemu in ga prosil s priliznim glasom za merico.

»Dobro!« ga je uslišal Gropa, prižigajoč si jedno majorjevih viržink. »Jednega ti plačam. Zato pa povej, kaj si kaj videl po svetu!«

Dekla je prinesla nov liter vina po Grogovem naročilu in napolnila »laškemu ministru« steklenico z žganjem; vina ni maral.

»Stoj! Prej boš povedal, potem dobiš plačilo,« je rekel javoriški sluga mirno in vzel beraču frakelj iz rok.

Ta je žalostno pogledal in hitro začel:

»Kako je na Dunaju, to bi radi vedeli, kaj ne, gospodje? — Naj pa to povem! Tam dež nikdar ne pride do tal, ker potegnejo vselej prej veliko rdečo plahto od najdražjega platna čez vse mesto; in farna cerkev ima tako visok zvonik, da mora mežnar precej po kosilu nastopiti pot po stopnicah, če hoče še o pravem času zazvoniti za večerno molitev in uro naviti; okolo cerkve pa se izprehajata dunajski fajmošter in mestni župan, ki sta velika prijatelja — in tobakiro si ponujata. Drugače — drugače pa nič več ne vem.«

»Tako? — Pa nič ne dobiš!« se je ujezil Gropa, ki je med manjšimi rad igral ulogo mogotca . . .

Hrepeneče je zrl žejni pripovedovalec po »grenkem«. Vsi so se mu smejali.

»Tisto povej,« mu je pomagal Gašperček, »veš, tisto, kako so te hoteli narediti na Laškem za ministra — čeprav vse skupaj ni nič res.«

»Res pa je!« je trdil berač in potrkal s palico ob tla. »In vse po pravici bom povedal, kakor se je zgodilo in — prav nič se ne bom zlagal, če mi verjamete! Vse o kralju in o kraljici in ministru, kakor vem. Samo — šnopec bo potem moj!«

»Ti si kdaj videl laškega kralja?« je vprašal bogatin iz Žerovja neverno.

»Kaj pa da sem ga!«

»Kakšen je pa bil?«

»Lepo pisan. Na glavi je nosil klobuk iz rdečega škrlata, in na ta klobuk je imel privezано zlato krono, da je videl vsakdor lahko takoj, kdo je kralj. Suknja je bila iz rumenega žameta, hlače pa iz

svetle zelene ž'ide. Marela mi je bila tudi zelo všeč, ker je bila čez in čez pozlačena; in jaz bi je ne nesel nikdar na dež, to mi lahko verjamete. Precej, ko sva se prijazno pozdravila, me je vprašal, kaj najrajši jem?« —

»I kaj si pa dejal?« se je zavzel Žerovčan, režeč se z drugimi na ves glas.

»Zabeljene žganjce, sem dejal, cesarost, in kranjske klobase, sem dejal, s kislim zeljem in ješprenčkom vmes, sem dejal, pa pečeno meso tudi najrajši jem, sem dejal, naj si bo od teličkov ali backov ali koštrunčkov ali od živadi, cesarost, sem dejal, in pa orehove potice šele, orehove potice! — Zdaj pa prosim za svoj šnopec, gospodje!«

»Še ne! Vse moraš prej povedati!« mu je zapovedal Grogga, ki je Mihove pripovedke od nekdaj natanko poznal in se vedno znova kratkočasil ob njih, ker se je znal »laški minister« tako imenitno lagati.

»Kaj pa je rekel kralj nato?« je vprašal rdečelasi mešetar iz kota.

»Kaj bo rekel? — Orehove potice tudi jaz zelo rad jem, to je dejal, pa jih moja žena jako nerada peče! Le včasih mi jih naredi, za god ali pa na kakšen velik praznik. Z njo imam svoje križe, ženske so vse jednake! Večkrat ne vem nikamor z njo. Če hočeš, ti jo pa pokažem.«

»Pa ti jo je pokazal?« se je začudil oni iz Žerovja in udaril po mizi.

»I seveda mi jo je! Na vrtu je sedela in kralju je suknjo šivala, ker si je bil raztrgal žep na zadnji vojski s Plementezarji.«

»Korpodibako!« je ušlo Gašperčku. »Ti si od zlodeja!«

»In vso zlatnino in srebrnino in platno in lišp mi je razkazala in svojo poročno obleko tudi.«

»Ali mi ne greš!« se je krohotal Grogga in drugi za njimi.

Urni pripovedovalec pa se ni dal motiti, ker se mu je hudo mudilo do pijače, zlasti ko je videl, kako veselo praznijo kozarce njegovi poslušalci.

»Zdaj pa še o ministru,« je nadaljeval. — »Vprašal sem potem kralja, kaj dela? Odgovoril mi je, da zdaj že več tednov samo Rusa premišlja in pa svojega ministra, ki mu je zapravil zadnje dni jedenkrat srebrno palico. Šla sva tudi k temu. Lepa je ta, sem si mislil. Kralj ga je imel zaprtega v posebni palači. Tam je sedel ta potuhnjeni minister in je delal denar, bankovce in drobiž. Nobenega človeka ni imel v pomoč, kar sam je koval in meh gonil. Kralj mi je pokazal cele zaboje zlata in srebra, pa nisem nič vtaknil k sebi, če so me tudi prsti skeleli. Ne trohice nisem vzel! Ker sem pošten. — Ko sva

vse ogledala, je zazvonilo poldne. »Zdaj pa moram ministra domov izpustiti, da se nakosi!« je dejal kralj in ga poklical. »Ali morebiti nisi nič vzel s saboj mojih — bankovcev in tolarjev?« ga vpraša. Minister se samega strahu kar strese. — Kralj mu preišče vse žepe, in tudi za srajco ga je potipal, — pa ni bilo nič. »Zdaj pa še škornje sezuj!« mu zapove. »Lepo vas prosim, presvetli kralj! Pustite me, saj nisem nič vzel! Črevlji me tišče in strašno težko jih izuvam!« Tako je prosil in prosil minister — pa mu ni nič pomagalo. — Moral se je sezuti. Kralj pa je zagrabil škornje in jih obrnil narobe! In iz vsakega je padel — rumen cekin in se je zatrkljal in zatakalical po tleh . . .«

»O ti vražji Miha, kako si se zopet polagal!« je prestrigel dolgi mešetar pripovedovalca in ga ošvrknil z bičem, hoteč izraziti na ta površni način svojo zadovoljnost in priznanje.

»Pusti — ga — — vender!« je pokašljajal vmes Žerovčan, katerega je posilil pijočega smeh tako, da se mu je vino zaletelo. »Kako pa je bilo potem?«

»Potem se je kralj hudo raztogotil! — Kaj bi se ne, ako ima takega ministra — ki mu denar krade in ga domov ženi nosi v črevljih! Jezen je bil mož, da nisem še kmalu videl človeka tako srditega! Kar skočil je nanj in prav pošteno ga je zlasal! Za kazen ga ni pustil domov, in minister je ostal — brez kosila, lačen med tolarji in bankovci in cekini, in še reglje si ni mogel kupiti, ker ga je kralj zopet dobro zaprl in mu biriča postavil pred vrata. Potem pa me je kralj povabil na kosilo.«

»Kaj ste pa vender jedli?« se je oglasil Groga visokostno uljudno.

»Same dobre reči, to moram reči! Kosili smo do južine; ne vem več, kaj že vse. Toliko se še spominjam, da smo začeli z govejo juho in ajdovimi žganjci — ocvirki na njih so bili pa tako veliki, kakor zrele breskve. Nehali smo pa z orehovimi poticami, katere je naredila kraljica meni na čast — — —«

»O ti grdoba lažnjiva ti!« je pretrgal zopet Groga berača ob občni burni veselosti.

»Meni na čast, ker je zvedela, da jaz orehove potice rad vidim na mizi! — Kralj pa mi je rekel, predno sem odšel: »Vidiš, ljubi moj Miha, ti si gotovo preudaril, kakšnega kajona imam za ministra! Ostani pri meni mesto njega! Denar boš delal čez teden, v nedeljo in vsaki praznik boš pa sam svoj in prost. Dobro se ti bo godilo pri meni, in v zlati kočiji se boš vozil! Bodi torej moj minister, ko si pošten in iz dobre hiše!« — Tri dni sem premišljeval, ali bi, ali ne? Potem

pa sem pisal kralju, da bi rad, pa ne morem, ker je laški zrak mojemu zdravju škodljiv in — «

Rdeči mešetar se je vil od smeha in tolkel z obema rokama po mizi, da so kozarci odskakovali; njegov dolgi prijatelj pa je švrkal, na ves glas režeč se, po Mihi, ki je kvitiral to čudno odobravanje s srčnimi namrdki. Tudi Gašperček je delal prav prijazen obraz in se pomikal in vrtel na svojem sedežu kakor žvrklja. Kmetiškemu veljaku iz Žerovja se je zazibkoval trebušček pod kamižolo vedno znova, Groga pa je kazal vse svoje pšeničnorumene zobe do zadnjega kočnika.

Glasni smeh, ki je sledil zadnji Mihčevi improvizaciji, je privabil še Jurjevca od njegovega opravila v veži. On ni bil sicer poseben prijatelj beraču; toda, videč, kako dobro mu zabava goste, ga je osrečil s prijaznim ogovorom.

»Ali si pa že zopet kaj izpod pazduhe vzel in Lahe obrekoval, kaj ne? Povej vender, ali bi bil ti tudi rad kralj?« je vprašal in porisal razlito vino z mize.

»I seve! Takoj! Danes rajši kakor jutri! Pa še kako prijazen kralj bi bil in — vse davke bi znižal — najmanj za polovico — če ne za tri četrtine. — Kaj pa da — od vina in od šnopca bi ne zahteval prav nikakeršnih fronkov ne, ako mi verjamete!«

»To bi bilo že nekaj! — Ali ti ne veš, koliko ima tak gospod, kakor je kralj, dela in skrbij?«

»Dela, kaj dela!« je ugovoril »laški minister« prezirno. »O tem se ne menimo. Vsake svete čase svojega ministra zlasa in kakšno vojno si izmisli, zato je pa vedno lepo oblečen in ima zmeraj dosti jedi in pijače in tobaka in prav srečno živi, če mu prav kraljica noče vsaki čas, kadar bi rad, speči orehovitih potic. In denarja ima tudi na kupe, da bo hčeram lahko odrinil kaj dote. Zdaj pa prav ponižno prosim za šnopec — gospod Groga!«

Z nepopisno pokroviteljstvenim namuzljajem je prepustil preprijetno laskani gospod Groga beraču merico in ga milostno odslovil. Mihec je izpil, se priliznjeno zahvalil darežljivemu slugi in počasi odkoracal. —

»Dolgo te že ni bilo pri nas, Groga!« je izpregovoril krčmar, odpivši nekoliko iz ponujenega kozarca.

»Zato bom pa danes dlje ostal! Ta-le Mihec me je spravil v židano voljo. — Pili ga bomo! Zakaj bi ga pa ne, ko smo fantje za to, kar nas je tukaj? Pa še jeden liter in še jeden, pa še ne gremo! Veselimo se!«

Zazveneli so polni kozarci.

»Le veselimo se, kadar je čas za to! Pa kaj zapojmo! Kaj bi dolgčas in sitnost prodajali, saj nas ne koljejo mevlje! Ne?«

Družba je postala jako živahna. Mešetarja sta bila oba pevca na glasu, pa na slabem. Rdečeglavec je gnal nemogoč tenor, njegov dolgi tovariš pa se je trudil, da nadomesti čistost in ubranost glasov z nekakšnim srditim rjoventjem. Nesreča je hotela, da je prevzel vodilni glas Grogga, ki je imel izmed vseh najslabši posluh. Zapeli so z nezaslišano, gorostasno harmonijo:

»Solnce sije, luč gori,
Pred tabo pa vinca kozarec stoji!
Tinka tink — tinka tink — tralalala:
Naj se to vince 'z kozarca 'zpelja!
Oj naj se 'zpelja, oj naj se 'zpelja,
Saj Grogga za družega da« . . .

In vince se je pridno iz kozarcev »izpeljavalo« in mnogo so še kričali, pili in peli in trkali v veseli bratovščini in bili po mokri mizi.

»Veselimo se!« je kričal Grogga venomer, ves rdeč v obrazu. Izvrstno se je zabaval v »prijateljskem razvedrovanju«. — Mešetarja nista hotela zaostati za njim in si štela v dolžnost, da pokličeta tudi vsaki svoje dolžnostne litre na mizo. — Gašperček je živel ob stroških znanstva in prijateljstva.

»Veselimo se! Ve-veselimo se — se! Pa še jeden liter, pa še ne gremo!«

Mnogo dlje časa, kakor je nameraval početkoma, je ostal majorjev sluga v krčmi. Težko je stopal odtod, zakaj v žepih je nosil pismi Stankini in pismo Milenino, v glavi Jurjevčevo vino, v srcu pa zavidljivo podobo brhke Katrice . . .

»Vese-limo se!«

Konci vasi so bili vaški dečki, kakor na povelje, za njim in so kriče oznanjevali: »Gosposka žalost gre, Grogga, gosposka žalost — pojdite gledat! Gosposka žalost!«

Počasi in samozavestno pa je jadral Grogga svojo pot dalje, tiščal levo upognjeno roko tesno ob bok in prsi ter vrtel v njej jedno majorjevih finih smodek, z desnico pa veslal v širih, častitih obodih okolo sebe. Kakor veličastne zastave so vihrali dolgi škrici črnega fraka na vse strani in se lovili ponosno po zraku.

Najzadnji med razposajenci, ki so ga dražili, je capkal rumenolas fantiček, ki je komaj tekal in govoril in še »platno prodajal.« Kričal pa je zdravih pljuč najbolj izmed vseh, kakor je pač mogel:

»Goga — gè! — Dálot — gè! Goga! Dálot! — Osta dálot!«

Vlekel je za seboj po cestnem prahu dolgo preklo, češ, da pojde z njo nad »dálot«! Kolec je bil skoro petkrat daljši, kakor on; zato se je mladi entuzijast opotekal z njim zdaj na levo, zdaj na desno . . .

»Ka-kakšna žalost?« obrne se Groga hipoma proti kričeči druhali.

Večji dečki poskačejo urno kakor veverice črez rešilni plot in se slavno poskrijejo za njim, pustivši ubogega malička samega pred orjaškim sovražnikom . . .

O, kako se je tačas prestrašil mladi junak!

Celo telesce se je streslo in »platno« je zatrepetalo. —

»I — ka-kam pa vi, mož, s to bridko sa-sulico?« ga ogovori Groga, majoč se na nogah.

Otroku se spusti palica počasi in pade v prah. Na okroglem, zagorelem obrazku se že vse pripravlja na slabo vreme, in leva roka že pravilno menca po zgornjem vecku.

»Kako ti je pa ime, fantek, ka-kaj?«

Levica je ostala še vedno pod čelom. Usteca so se mu kremžila navzdol, na obrazu umazančka so se pojavile gube strašne žalosti . . .

»Beži, Janezek, beži!« so mu svetovali paglavci izza plota. »Groga iz grada ti bo — kri izpil! Teci, Janezek, teci!« Grdo so se drli.

Še jedenkrat je pogledal Janezek izpod oka tega grozovitega črnega človeka, kateri ga bo zdaj zdaj ugriznil in mu kri izsrkal! — Kako je to žalostno za Janezka! Grozno žalostno! —

»U-u-u!«

»Nič ne jokaj, Janezek! — Tukaj imaš ca-cekin, na! — Nič ne maraj! Fant — pa joka! Ali te ni sram?« ga je Groga brezuspešno tolažil.

»U-u-u-u-u!«

Krajcar je padel na cesto; Groga ga je pobral in vteknil v malo pest, ki ga je mehanično obdržala.

»Saj si priden! Nič se ne boj! — Pa hitro domov teci — mati so vam — šu-štruklje skuhal!«

Janezek se je globoko oddahnil. Videl je, da ga črni mož ni ugriznil; čutil je v roki »cekin«; torej se mu je vzbudilo upanje, da mu morebiti venderle ne bo izpil krvi. — Vzdignil je desnico in plašno in oprezno pogledal izza mokrih trepalnic po nevarnem človeku. — Groga se mu je prijazno smejal.

»Ka-kako ti je ime? No, le povej, le, potem pa teci k mami! — Kako ti je ime?«

»Ja-a-ne-zet!« se je glasilo jokavo in drhtavo.

»Koga imaš pa rajši, mamó ali mene?«

»Ato in ma mamó!« je priznal fantič po otroško.

»Mene pa nič? Janezek? — U-u-u!«

Otrok ga je osuplo pogledal. Kazalec je vtaknil v usta in drgnil v zadregi boso levo nogo ob desno. Mislil si je morda nekako: »Kaj bomo ljubezen tako ceno prodajali! Za jeden krajcar!«

Grogga ga je pobožal po temenu in odšel proti Vranovemu. — Po potu se je sam sebe po svoji navadi kratkočasil s polglasnim govorom.

»Zakaj pa ‚gospóska žalost‘? Na veselje smo gospódi, ne pa na žalost! Kdo tega precej ne vidi? — Pameten mož, ta-le Jurjevec! Iz nič se je dodo-dokopal do lepega premoženja; tako vino pa ima, da kar pokonci meče! Meče. — No, pa Katrica — ta bo gledala, kadar zve, kaj pravi pismo? Henhe-hentano lepo smo ji povedali! Nič drugega ni notri, kakor sama ljubezen in srce in ribice in škrjančki in tički in drugi občutki! Nič ni reči, kr — skoro bo jokala, beroč! In še prav — žal ji bo — da me je tako — z grdo ožehtala-la-la — in — spodila in — spokala-la iz — kuhinje! — Katrica, to ni bilo lepo — od tebe! — Pa — res ne!

Če b' lepa ne bila,
B' ne hodil za njo,
B' ji figco pokazal —

— Le pametni bodimo! — Še jutri — nas — Katrica — za-zaz-zamero — prosi. — Pa — pisma! Saj jih še imamo — o! — še! Zdaj pa: rdečkasto je bilo za-za — inženirja. Fant — od fare! To — pa rečem! In — belkasto — je dala mlajša — za-za ba-barona. Baron, — ka-kajon — kakor tisti —! Kaj imata — neki — ta dva — skupaj? — A, tukaj so — belkasto-rdečkasto — še jedno belkasto — pa? — Pet sto laških ministrov — kje, kje je — rdečkasto? To je zelenkasto! To je rumenkasto? O ti zlomek ti tak — haha, to ima pa ma-mar-ko-o-to — to je za na pošto, hopsa! Kakšna pot je danes, da se človeku — na lepem o — izpodleti! Na — pa je pismo v — ja-jarku. Nič ne de; — pa obrišemo. Mi že vemo, rdečkasto, — be bel-kasto, aha?«

Dospevši v mesto, je vrgel Grogga takoj pismo z znamko v nabiralno omarico. Potem pa je kolovratil v hišo, kjer je imel najeto stanovanje baron Lahnberg. Pred vrati je še nekoliko postal in se prijel za čelo, predno je potrkal.

»Torej! — Kako je že? — Rdečkasto, to-le je za — no — kako se mu že pravi — za barona — da se ne zmotimo! — V blato je

padlo — ali se bo jezil — ko dobi ta — u-umazani zavitek! — Prav pri-privoščim mu!»

Barona ni bilo doma. Grogga je oddal pismo srečno spodaj v Klenšarjevi gostilnici. Odtod pa se je napotil z zadnjo kuverto k inženirju. Tudi njega ni bilo doma. Kozol je torej pismo lepo varno položil na pisalno mizo Vojnika, ki ni imel navade, da bi svojo sobo zaklepal.

Vesel, da se je sitne naloge tako lepo odkrižal, je homodral v mraku, ne da bi še kaj pogledal h Klenšarju, kar nazaj proti domu. Greoč je čutil potrebo, da bi se še kaj pomenil s kom. Ogovoril je torej mesec, rekoč:

»O ti preljubi — krmavželjček ti, nikar se ta-tako — ki-kislo ne drži no — ko je vender vse tako lepo na se-svetu! — Glej ga, nikar ne visi — vso noč tako — po stra-strani, če ne še doli padeš — z neba — na, na-na-šo javoriško hosto — kar bi — bi — ne bilo po pravici! — Le rajši — gori ostani — in sveti — kadar se va-vrača Grogga domu. — Zato se ti pa tudi spoštljivo odkrijemo — tako-le! — Pa le — dobro me po-poslušaj — in — natanko me popo-pomni: malo več svetlobe — bi včasih vender — hla-lahko dajal od sebe, kakor se ti ljubi — če ne zameriš, prijatelj! — Če bi-bi-bi — mogli, mi bi te že nekoliko pi-privili, da bi bila — boljša luč! — O le-le le reži se, mi bi te že — mi — da bi kaj izdalo — i-i-izdalo, ka-kaj — o izdalo — lo-lo-lo . . . Pa po —

Po morju barka plava,

Prelepa barka pisana!

Kje smo si ga toliko nana-natovorili? — Oh, laški minister — pa barka-ka pisana . . .»

VII.

»Planthar s' Mino po domazhe»

Vodnik.

»Izvrstno — e — e — faktisch phaenomenal! — E?» se je veselil baron Lahnberg, ko je proti poldne drugega dne v dražestnem negližeju našel in raztolmačil si listek iz rdečkaste kuverte.

Bral je še jedenkrat s presledki:

»V največji — e — verstehe — naglici — naglici — naglici — e — nicht bekannt, weiter — pišem — aha — da sva bržkone — bržkone? jutri popoldne Stanka in jaz z guvernanto sami doma. — E — sami doma — Teufel nochmal! — Na veselo svidenje — svidenje — e wohl rendez-vous oder so was — pod kostanjem v parku. — Stimmt! — Milena.«

Zadovoljno si je mel roke.

»Milena. Izvrstno! — Začela koketovati. — Potem kmalu skupaj. — Čakaj, golobček moj — e — bil vedno razburljiv ubogim ženskim srcem!«

Da mu ni pisala nemški, se mu ni zdelo prav nič čudno. Kajti spominjal se je, kako je nekaj zatrjevala, da ji dela dopizovanje v materinskem jeziku največje veselje (mislila je na Vojnika); nato se je podvizal tudi prisotni adjunkt Govedek izreči, da njegov ukus ni drugačen. —

Z veseljem v očeh in z velikanskim šopkom v roki, korenito izčesan in izkrtačen, neznano ljubek in ličen, »ein putziges Männchen«, je stopical dražestni baron pozno popoldne zelo nežno proti javoriškemu gradu. Sardonski nasmeh z neprijetnim vtiskom se je javljal zdaj pa zdaj okolo debelih, kakor oteklih ustnic, prezirno zaokroženih navzdol.

Od guvernante si je bil predvčeranjim izposodil toliko, da je potolažil vsaj najsilnejše upnike; med njimi tudi Klenšarja in vranovskega vrtnarja. Prijazno mu je bil torej prvi — jedini »hôtelier« na Vranovem — ponudil svojega konja. Toda Lahnberg je laskavo ponudbo odklonil, ker se je bil preveril, da Klenšarjev pramič ni vreden jezdeca sploh, nikar pa še plemenitega. Zakaj zadnjič mu je odrekla plebejska žival vso pokorščino, in ne da bi ga ponesla za Stojanovimi v Žerovje, je krenila svojeglavno za — senenim vozom in ga spremila navzlic vsemu gorkemu prizadevanju obupanega jahača noter do neke vasi blizu Vranovega, kjer so snedenega konja zapazili vaški otroci in ga zapodili od prepovedane pojedinke s kamenjem in preklami.

Stojanovi hčerki sta bili v parku sami z Azorčkom. Mademoiselle je čepela kakor navadno v svoji sobi, vsa zaverjena v francoski roman Ponsonov: *Ses promesses sont séduisantes* . . .

Stanka je ležala v viseči rogoznici ter se zabavala po odredbi guvernantine »prav po nepotrebem« s francoskimi vokabuli. Oh!

Milena je poklicala sestro, ki je na klopi pri okrogli mizici tiho vezla fin prtič, lepokrasno vezilo očetu za bližnji god v septembru. Lahni nasmeh ji je igral okolo ustnic. Kot dober otrok se je gotovo radovala, da napravi ljubljenu očetu veselje. Mogoče jo je pa nekaj drugega še prijetneje razvnemalo? — Od svojega Ivana je dobila že dve novi pismi — ubožec, do včeraj mu ni mogla odgovoriti! Ali bo zdaj vesel, ko prejme njen listek! Brati od nje ne bo imel mnogo, česar jo je vedno prosil. Pa saj se zato pomenita danes lahko ustno tem več. — Da bi le že prišel! Radovedna je bila na ta sestanek. Morebiti — je bilo nekoliko predrzno in za mlado, skrbno odgojeno

damo iz boljše hiše nespodobno, da ga je šla vabit. — Guvernanta bi to seveda takoj rekla.

Milena je bila ob teh mislih torej prav dobre volje, kakor vsakdor, ki pričakuje kaj prijetnega. Odzvala se je Stanki samozadovoljno, z mirnim humorjem v naglasu.

»Česa žele milostiva gospica Stanka?«

»Danes se ne morem učiti, pa je!« je priznala mlajša, in zvezek je zletel, kakor bi trenil, v kostanj ob parkovem zidu!

»Milostiva gospica sestra izvolijo biti danes jako emancipirane volje.«

»Ti se lahko šališ, ko ti ni treba več delati teh pustih nalog in ubijati se s tujimi besedami. Čemu to? — Toliko že znam francoski, da bi me ne prodali. Ah! — Veš, pred tedni sem bila v stričevi knjižnici. Sicer mi je prepovedal, da bi si kaj vzela iz drugega in tretjega predala. Toda soba je vedno odprta — ključ tiči zmeraj v stekleni omari — radovednost — hi, hi — hihhi — «

Stanka je sklenila roke nad glavo in se nekoliko pogugala v svoji mreži. »Hihi«.

»Nadaljujmo!« je svetovala starejša, sama radoznala, kaj bo iz te najnovejše izpovedi živahne sestrice.

»Radovednost, to je grda, grda lastnost, ki ravno mladim dekletom iz finih obitelij najmanj pristaja!« je oponašala Stanka guvernanto skozi nos. »Toda prilika je bila ugodna, izkušnja grozna — kaj — kar šla sem in uhvatila prvi dve tistih prepovedanih knjig. Sans façons!«

»No, in — ?«

»Brala sem — nihče od vas me ni nikdar zalotil — hihhi — čakaj, da ti povem! Prvo povest sem prečitala od konca do kraja. — Početkoma mi je bila zelo všeč. Tako sta se rada imela! Njej je bilo ime Gemma, ako se ne motim; njegovo ime pa sem popolnoma pozabila. In neki koder je tudi prav dobro opisan — Tartaglia ali kako so ga klicali psička. Nazadnje pa ženin svojo nevesto — zapusti, in iz vsega skupaj ni nič! Komaj sem že čakala, da prideta skupaj, na — pa pride takšen konec! — Povem ti, da sem jokala! — Več stvari tudi nisem razumela. Toda bila sem zelo nesrečna in — vso noč nisem spala — in premišljevala sem, kako bi si bila uboga Gemma morda venderle pomagala!«

»Noričica!« —

»Potem sem pa začela drugo povest; tudi v tej so Rusi. Kmalu pa sem zapazila, da se tudi tukaj on in ona ne bodeta dobila — in

res! — pogledam konec: narazen morata! Šla sem hitro in prebrala še od drugih novel, kar jih je bilo skupaj vezanih, vedno le zadnje poglavje — ali kar samo zadnjo stran. Zakaj, sem si mislila, čemu bi se mučila in čakala tolikanj časa, ako nazadnje ni najmanjše svatbice? Toda — ali misliš, da je bilo kje kaj poštenega konca, kakor se spodobi? — Niti jednega ne! To je — z jedno besedo — žalostno! Nobene poroke! Ojoj!»

»Žalostno, pa večkrat resnično!«

»No, to ti je lepa resnica! — Potem bi pa sploh na svetu nobene poroke ne bilo, ako bi šlo vse le narazen in narazen,« se je jezila Stanka.

»Saj ti pravim: večkrat! Včasih se dobro izide, včasih ne. Le poglej našega strica! On je ni dobil, katero bi rad; zato je ostal ne-
oženjen.«

»O!« je vzkliknila Stanka odkritosrčno, »ako bi jaz pisala romane in take stvari — pri meni bi se vse poženilo in pomohilo. To bi bilo lepo! — No, pa mi reci: kaj bi pa bilo, ako bi morala ti Vojnika pustiti?«

Milena ni odgovorila. Obledela je; vsa kri ji je šinila proti srcu...

»Oj, če bi mene zapustil moj ženin, ka —« se je srdila Stanka; oči so se ji zablislile.

»No, kaj pa bi naredila?«

»Kaj? — Oči mu izpraskam še tisto uro!« se je zagrozila mlada amazonka odločno.

»A — ti bi bila nevarna ljubica!« Milena se ni mogla vzdržati smeha, dasi se ji ni prav ljubilo.

»Druga knjiga me pa ni nič posebno mikala. Le dve mesti sem si slučajno prebrala in zapomnila. To-le namreč: »Was Prügel sind, das weiss man schon; was aber die Liebe ist, hat noch keiner her-
ausgebracht . . .«

Mileno je znova smeh posilil. —

»Potem pa še, čakaj, kako je že bilo — da: »Ausserdem wirkt nicht jede Liebe blitzartig; manchmal lauert sie wie eine Schlange unter Rosen und erspäht die erste Herzenslücke, um hinein zu schlüpfen; manchmal ist es ein Wort, ein Blick, die Erzählung einer un-scheinbaren Handlung« — dalje pa ne vem.«

»Take stvari ti bereš? To še ni za-te,« je svarila Milena vsa osupla. V tem pa se je Stanka izpredla iz rogoznice in stopila pred sestro.

»Vidiš, in zdaj mi — ti povej, — kaj je to: ljubezen!«

»Kaj tebi vse pride na misel?« se je smejala starejša osuplo.

»Povej no, lepo te prosim, preljubi, dobri, lepi, zlati moj Milenček! — Nočeš?« Ovila se ji je okolo vratu.

»Ne morem — «

Stanka ji je porinila vezilni razpon smelo v stran.

»Moreš že, samo nočeš!« Viharna izpraševalka se je vrgla sestri v naročje in ji zrla proseče in nestrpno v oči. »Povej mi no, ako te prav, prav lepo prosim! Boš?«

»Saj bi rada, pa ne morem, ti moja draga, neumna stvarca!«

»Ah, kakšni prazni izgovori! Ali imaš Vojnika rada?«

»Seveda ga imam!« je odvrnila Milena s srečnim nasmehom.

»Torej mi pa povej, kako je to, kadar ljubi drug drugega! Kako je to?«

Tačas jo je Milena burno objela in jo poljubljala in pritiskala k sebi, da je sestri skoro sapa pohajala . . .

»Zdaj ravno toliko vem, kakor prej!« je potožila malodušno. »Le to vidim, da ljubezen ni nič prijetnega, ako mora človek tako težko dihati, kadar je zaljubljen. Pa saj vem, ti nočeš ničesar povedati! Ne ostane mi torej nič drugega, kakor da se — sama zaljubim! Takrat pa tudi ti ničesar ne zveš od mene!«

»Ti se hočeš zaljubiti? — To pride samo po sebi, in za to je še čas; zdaj si še mnogo premlada — «

»In preotročja, kaj ne? Res ne vem, kaj si ti vse domišljuješ na tista uboga tri, štiri leta, kar si starejša od mene! — Ah!«

Milena je molčala. Uravnala si je zopet svoje vezilne proje.

»Sploh vi vsi skupaj prav čudno ravnate z menoj! Vse moram ubogati, povsodi sem zadnja. Ne hodim vam prav! Ne govorim vam prav! Ne sedim vam prav! Ne stojim vam prav! Nihče ne mara za-me — jaz pojdem — v kloster — o --«

— In pomilovanja vredna revica se je ta hip tako živo zasmilila sama sebi, da je čutila nujno potrebo žepnega robca. Ker ga ni našla, in ker ji je branil ponos, da bi prosila sestro v takem soparnem trenutku zanj, si je premislila, se siloma zdržala solzic in opustila nameravani bridki jok.

»O, zakaj nisem fant!« je potožila z globokim vzdihom in kradoma pogledala Mileno. Ta se ni ganila. — Ali je bila huda na-njo?

»Me dekleta,« je nadaljevala tožno, »nimamo nikakeršnih pravic! Nobene svobode! Nič. Vedno nadzorstvo! Vedna straža! Vedna ječa! Večno robstvo! No, moja častna beseda, ako — «

»Ali Stanka!« jo je ustavila sestra karajoč.

»Ako bi bila fant — sur mon honneur! — bi — «

»Ti govoriš preveč preprosto!«

»Kakor sem rekla . . .« Tu je zastala. Zakaj Milena je spravila vezenje in se naredila, kakor da hoče oditi. Hitro je skočila Stanka k njej in se ji jela dobrikati. »Ali si huda na-me? — Bodi zopet dobra z menoj! Saj te imam vendar tako rada! — Nikar ne pojdi! Ostaneš?« —

»Ako boš bolj pametno govorila,« je velela Milena mirno in sedla nazaj. Stanka jo je poljubila na čelo in obljubila z navdušenjem: »Strašno pametno! Le čakaj!« —

V kotu parka, ne daleč od Milenine klopi, je bil pod košatim kostanjem pripravljen ob zidu vzvišen prostor, nekak ograjen oder. Lesene stopnice so vodile gori; streho je nadomestovalo gosto kostanjevo perje, tu in tam že nekoliko zarumenelo. Od tukaj se je lepo videlo daleč proti Vranovemu po poljski ravani noter do Save in onostranskih vzdigajočih se bregov, strmih podvezij in skalnatih obronkov.

Stanka je pobrala svoj francoski zvezek in skočila za Azorčkom na »stražnico«, hoteč tu popraviti, kar je bila zamudila spodaj. Toda ni še bila dobro gori, ko je šepnila Mileni nazaj doli:

»Skrij se! Tiho bodi! — On gre!« — Pinč je zalajal.

»Vojnik?«

»Pipifaks!«

»Še tega je bilo treba! Lepo te prosim —«

»Že vem, že vem! Takoj ga odpravim! — Tiho, tiho!« je svarila.

»Tu je! — No, le čakaj! Impertinentno!« —

»E — najponižnejši — e — hlapec in sluga, gospodična — E? —«

Stanke ni malo prijelo, ko je videla Lahnberga pred zidom. Ali ni bil dobil njenega lista? — Gotovo! Zdaj pa pride ta — se še nalašč kazat, češ, kako malo ga je zadelo rezko pismo! To je razžaljenje! To vpije glasno po osveti! Že dobro! —

»Bon jour — e — bon — boh jour!« se je poklonil drugič baron.

»Bog daj! — Kam pa vendar vlečete toliko zelenjave?«

Baron se je lahno namrdnil. Čutil je v vprašanju težko skrivano nemilost. Vendar se je kot modern človek, ki ima obraz in okrete po določenih pravilih v oblasti, takoj zopet prikupljivo nasmehnil.

»Gospodična sestra — e — doma?«

»Ne. Obžalujem. Peljala se je z mamom in teto na Bistrico, če veste, kje je Bistrica. Ne veste? Saj sem si takoj mislila, da ne veste.«

»E — ne vem. Auf Taille! Žal mi je! —«

»Kaj pa ste vendar prišli tako pozno? Mrak se že dela.«

»Hotel — e — pokloniti gospici sestri ta-le šopek,« se je glasila baronova razlaga v najslajših liričnih izrazih.

Stanka je plosknila, kakor od same osuplosti, z rokami, jih vzdignila v znamenje neme zdvojenosti sklenjene proti levemu licu, povesila poredno glavico in vzdihnila:

»Ah, ah! Kako bo vender Mileni to žal! Jokala se bo revica, ako ji povem! Da je morala ravno danes na Bistrice! Ah, ah! Za danes morava midva obupati, gospod Lahnberg, danes ni nič! Zato — nesite vaš šop zopet lepo na Vranovo nazaj, postavite ga v vodo in ga prinesite — polovico jutri, polovico — pojutrišnjem! Kar na-jedenkrat toliko bi bilo Mileni preveč! Jutri, gospod baron, jutri — in pojutrišnjem!«

Lični gospodek je bil vender nekoliko v zadregi. Čutil je dobro, da ga ima to negodno dekle neusmiljeno za bebca, tem bolj, ker je slišal zdaj pa zdaj napol pridušeno dekliško hihikanje iz parka.

Tam je čepela Milena na klopici in tiščala robec ob obraz in si prizadevala na vso moč, da ne izproži izdajalnega smeha. To ji je bilo tem težje, ko je gledala vse resnosmešno gibanje predrzne igralke in poslušala poleg tega njene slovesne, premerjene besede.

»E — gospodična Stanka — ?«

»Monsieur, prosim lepo: recite gospodična Stojanova! Stanko rajši izpustite in zapomnite si, da ne dovoljujem nikakeršnih intimnostij!«

»Tisočkrat prosim, oprostite mi! — E? Privoščena naj mi bo — e — čast, prositi gospico Stojanovo, da blagovoli biti tako prijazna — e — in odda ta — e — bouquet gospici sestri!«

»Tako se govori! Vam bi bilo včasih pač treba še kakšne gu-vernante!«

»O« — se je podvizal baron, »ako bi bila tako dražestna, kakor — e — gospica tukaj — bi bil — e — prav priden! Da, da, prav priden!«

Držal je šopek in mazinec ves čas z brezprimerno gracijo v stran.

»Gospod baron, ali imate orožni list?«

»Nimam — e — čemu?«

»Le pazite, da vas žandar ne dobi!«

»Dovolite zakaj — e?«

»Tako bi vas gnal v keho, ker nepostavno nosite orožje s sabo! Nerada bi vas na samem srečala! Bojim se vašega — kremplja na mazincu.«

»A, izvrsten dovtip, auf Ehre — nie dajewesen — haha, izvrstno, haha, haha, sehr gut! Gospica je jako duhovita — e?«

»Prav nič, monsieur! Najmanj pa danes! Zakaj ta dovtip je naredil — kaj mislite kdo?«

»Gospod major! — Ne?«

»Grogga! Zdaj mi pa zaženite vaš šop sem gori! — Tako, hvala lepa! Naše zabave je konec, zakaj ne spodobi se, da bi se tako »samostalna« dama, kakor sem zdaj-le jaz, izpozabila v daljše pogovore. Poleg tega moram zvršiti tudi še svojo lekcijo. Lahko noč!«

Nejevoljen je baron odšel. »Čudne šale!« si je mislil. »Najprvo me vabi, potem se pa skrije. Le potrpijo. Pozneje utegne priti drugače. Takrat poplačam vse z dvojnimi obrestmi!«

»Ali ga nisem dobro?« se je pohvalila Stanka, igrajoč se s šopkom.

»Preveč!« je dejala Milena. »Ako jutri zve, da sem bila doma, kaj potem? To bo zelo neprijetno!«

»Ah, kaj! Njega se bodeva bali! Še zmenim se ne; saj si bodeva že kaj izmislili.« —

Vojnika ni bilo.

Sence dreves so brzo narasle; polagoma se je temnilo. Večerno nebo je bilo polno rdeče, rumene in modrozelenkaste bliščave. Sestri sta se vrnili v grad. — Mileni se je zdel ta dan kakor izgubljen; obhajale so jo neprijetne misli. Zakaj ga danes ni bilo? Ali mu ni bilo prav, da ga je odpravila le z nekaterimi vrsticami? Ali se mu je zamerilo to, da je moral toliko časa čakati odgovora?

To je bila prva disonanca v njeni ljubezni . . .

— Ne dolgo potem, ko sta odšli mladenki, so zahreščali po rahlem pesku v parku lahni koraki; zašumela so ženska krila — mademoiselle Etiennette se je bližala utici sredi nasadov. Nestrpno je bila čakala mraka in zrla zamaknjena v mesec, ki je visel kakor velika, kriva, bledobelkasta snežinka na prozornem nebu.

Ko je bil včeraj padel Groggi listek iz rok, ga je takoj odnesla v svojo sobo. Niti trenotek ni dvomila, da ji je pisal — adjunkt Govedek. Saj je nekoč izrekel, da ga veseli dopisovanje z damami, zlasti v slovenskem jeziku. »Il n'en est rien! Tega ga moram odvaditi.« Podpis je imel samo črko G. — Monsieur Govedek, il n'y a pas douter! — Da, ta hitra, površna pisava je njegova. Sestanek v utici, — razumem. — G! Ah, kaj bi dala, da bi stalo mesto te začetne črke ime Vojnikovo! — Toda — Govedek je tudi mož! V gotovih letih si je treba preskrbeti gotovih »reservistov.«

Sedeč na leseni klopici ob okrogli kameniti mizi, je pričakovala odgojiteljica v svežem, sanjavem, vonjavem somraku podjetnega pristava.

Dvoril ji je sicer že dolgo. Toda njegov tempo je ostal vedno enak. Zato se ji je dozdevala ta nenadna hitrica njegova zelo zanimljiva.

Poleg tega se je domislila, da njen položaj ni brez vsake romantike. Prijetno je bilo tukaj v hladu. Znočilo se je bilo. Resna, temna, stara drevesa v parku so mirovala. Muzikalni kavčki in cvrčki so pevali. Od vasi sem se je izgubil tu in tam zategel glas, pesmica, smeh, klic . . . Večerni veter je razgibal za trenotke rahlo svoja krila, zazibaval peresa in vzbujal njih pozornost, da je tajnopolno zašumevalo in se treslo po lopici. Nočni metulj je priletel tiho notri, za njim vršeč in brneč hrošč. Iz daljave je prihajal, naraščal in pojemał možni šum ponosne Save . . .

Dolgo ni bilo nikogar. Naposled je zaslišala korake.

Tam izza ogla grajskega poslopja se je odtrnila črna senca, krenila po ovinkih kraj zidu okolo in okolo po parku in se obrnila potem naravnost proti utici.

Guvernanti je jelo srce urneje utripati.

(Dalje prihodujč.)

Znameniti Slovenci.¹⁾

Spisuje Fridolin Kavčič.

34. Dr. Martin Virnik (Pegius, Pegeus).²⁾

Martin Virnik je bil porojen v začetku šestnajstega stoletja v Polhovem Gradcu. Bil je sin poštenih, toda ubožnih kmetiških roditeljev, ki so mu kmalu umrli. Zapuščenega dečka se je usmilil bogat ljubljanski trgovec; ta je Martina vzgojil in ga v šolo poslal. Bistroumni Martin je vrlo napredoval; bil je vedno med prvimi. Je-li v višje šole hodil na Nemškem ali na Laškem, se ne da dognati. V svojih delih pač omenja, da je prišel še mladoleten na Bavarsko, kjer je bival čez dvajset let. Leta 1552. se je nastanil kot advokat v Mühlendorfu ter

¹⁾ V životopisu jezuvita Hanžiča (v zadnji »Zvonovi« številki, str. 350.) naj se čita kot njegov rojstni kraj Žrnovnica nam Žirovnice.

²⁾ Verhandlungen und Mittheilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach 1865. II. Band. 7. u. 8. Heft. — Mittheilungen des historischen Vereins für Krain 1852. — P. Marc. Bibl. Carnioliae. — Hoff. Gemälde vom Herzogthume Krain. — Pismo no poročilo iz Soluograda.

Groga in drugi.

Spisal R.

VII.

(Dalje.)

Fant, zdaj-le bo nekaj! To pa rečem »

Tako je vzdihnil Groga, imenovan »gosposka žalost«, prihajajoč temni utici bližje in bližje . . .

»Da bi se le kaj zoprnega ne izcimilo!« ga je zaskrbelo. »Ženska je vrag, pravijo naš gospod major! Sam Bog ve, ali je to po pravici ali ne?«

Neznan, inak, čuden čut je prevzel vasovalca. Tukaj je stal prav blizu lopice, le še par korakov od nje, od dekleta, od brhke Katrice! Da ga ona že notri čaka, to je dobro vedel. Stražeč za oglom, jo je bil namreč videl, hitečo na kraj sestanka. Premagali so jo bili torej trdni občutki, ki so stali lepo zapisani v pismu gospoda korporala Godrnjavčka! Kdor zna, pa zna! — Kaj bi se tedaj še obotavljali? Kar noter, naj že bo, kakor hoče!

Komaj je bil Groga v utici, že mu je skočila mademoiselle Netty s široko razprostrtimi rokami burno nasproti, ga potegnila k sebi na klop in mu položila svojo glavo na prsi . . .

Nato se je udala blaženim čustvom, natanko po naročilih in pravilih, katera najdemo v vsakem boljšem romanu.

Groga, takih prizorov nevajen, je bil v strašni zadregi. Komaj si je upal dihati! Trd in lesen, kakor štor, je tiho sedel na klopici in se kar ni ganil; zakaj hudo se je bal, da bi s kako neprevidnostjo Katrice ne razjezil ali kar si že bodi . . .

»Hentano je vzraslo dekle ta dan,« si je mislil, »ali pa ima tako visoke črevlje obute.«

Potem pa je čutil ob ustih nekaj mehkega, toplega! — Zablisnilo se mu je! In spomnil se je, kaj so mu pravili včasih tovariši o dekletih in poljubih . . .

»Taki so torej ti poljubi!« si je dejal. »Nič hudega ne! Še na robe, bi se reklo. — Le glejte si, kakšne so ženske! Včeraj taka, kakor živ satan, danes pa sam med! Toda to so občutki!«

Ko sta tako dlje časa vsaki po svoje zamaknjena sedela v lopi, ona tesno ob njem, naslonjena mu na prsi in objemajoč ga z desno roko, je začutil naposled Groga, čigar oči se še vedno niso do cela privadile temi, venderle potrebo, da zine kake dve, tri v začetek neprisiljene, proste zabave. Zakaj tega ni maral, da bi mu Katrica morebiti kdaj očitala, kako je pust in dolgočasen.

Preudaril je torej še jedenkrat svoj položaj do dobra in spustil »krilate« besede v tale ogovor:

»O ti preljuba moja Katrica, ki me imaš zdaj-le tako rada — da si ne bi bil nikdar mislil kaj takega — dober večer bi ti voščil in te prosil, bodi tako dobra in prijazna in povej mi, zakaj si me pa vender včeraj popoldne — kaj že vstajaš, ostani, — kaj si me tako neusmiljeno spodila iz kuhinje, in pa tista mokra krtača — i, kam se ti pa tako mudi? — No, no — Katrica! Počakaj no, glej, glej!«

Že uvodne besede Grogovega govora so pahnile guvernanto iz sladkih romantičnih sanj v kruto realnost vsakdanjega življenja. Kolkor tudi je bila kratkovidna, vender je spoznala, da tukaj ne govori pričakovani adjunkt Govedek, ampak Groga.

»O mon dieu! Quel abominable scandale!«

Tiho in naglo je odšumela. Tako tiho in naglo, da Kozol še prav vedel ni, kdaj in kako in zakaj?

»Katrice! Katrice! Počakaj no še malo! Saj nisi voda! Stoj!« je klical za njo, moleč glavo iz vhoda v lopico. Katričino vedenje se mu je zdelo res prav čudno!

»Potolažiti jo moraš!« je ugibal. »Zakaj si jo pa spomnil kuhinje, vode in krtače! — Zdaj pa imaš figo freško! — Kaj pa, ko bi ji bilo njeno včerajšnje vedenje tako žal, da jo je popihala kar od samega kesanja? — Na vsaki način je treba hitro za njo, da se ji spet malo približaš!«

Lepa Katrica je tačas zvrševala svoj važni poklic in se veselila neomejene oblasti nad lonci in skledami, piskri in ponvami, ko se je

primajal zaljubljeni »biser svojega stanu« čez mejo njenega kraljestva v dišeči laboratorij.

Stoječ ob ognjišču, še z očesom ni trenila, dasi je Kozol markiral svojo navzočnost s prijaznim kašljem. Ravnodušno je vihtela svoje žezlo, leseno kuhalnico v desnici in delala obraz, kakor da ne bi bilo nobenega Groge nikjer na svetu . . .

»Le kako je urna!« jo je občudoval on. »Teh par hipov, pa je že spet preoblečena!«

Spoštljivo je stopil bližje . . .

»O ti preljuba moja Katrica —«

Pogledala ga je srdito od strani!

»— verjemi ti meni, da ti tvoje mokre krtače od včeraj nisem prav nič zameril, prav nič, no, kar se reče, nič ne.«

Odgovora mu ni privoščila nobenega.

»Katrice? — Ali bi ti ne imela nič opomniti k temu?«

»Nič!« je dejala osorno in zmajala z rameni. »Veš, ali si mi jo kaj zameril ali ne, to je meni kaj malo mari!«

»Nikar ne kuhaj več jeze, ljuba moja, in povej mi rajše, zakaj si mi pa zdaj-le tako naglo, kar meni nič, tebi nič, ušla iz utice? Ali si se morebiti bala, da se ti kaj ne prismoji po loncih?«

Ona ga je osuplo pogledala.

»Iz utice?« Podbočila si je roke!

»Iz utice, kaj pa!« je potrdil Grogga, ves vesel, da bo imel vendarle še nekoliko govorjenja z njo.

»Iz utice! — Kdaj pa?«

»Prav zdaj-le, ravnokar, ako ti pravim!«

»Jaz iz utice? Grogga!« Dihala je kratko. Njen glas je postajal vedno bolj preteč.

»I kako pa, ljuba Katrica!« je odgovarjal Grogga mirno.

»Ali se ti blede? — Mene ni bilo tam! Ne bodi neumen!«

»Kaj boš tisto! Pa si le bila!«

»Kaj te je hudoba obsedla, ti bridka kislica ti! — Tukaj v kuhinji kuham in delam in ne postopam po vrtu okolo, kakor morebiti ti! — Človek! Povej vendar, kaj te nikjer ne potrebujejo, da nimaš nič dela! Ali nisi prav za nobeno rabo?«

»O tem se zdaj ne menimo!« se je branil Kozol. »Samo to rečem in po pravici jo bom izpeljal: V utici si bila in bila si, in nič ti ne pomaga! In še objela si me —«

»Kaj praviš, kaj!« je kriknila togotno. Kar streslo jo je!

»In pa tudi poljubila si me, dvakrat ali večkrat, za jedenkrat pa prav natanko vem in prisežem, če je treba! — In lepo so mi dišali tvoji lasje, prav po gosposki! Potem si si jo pa kar naenkrat izmislila in si zletela, kakor sam lintvern!«

Solze svete jeze, solze obrekovane nedolžnosti so se zasvetile v njenih modrih očeh. Toda s hitrim odlokom je skočila v kot po smetiščnico, da bi z njo uspešno zavrnila Grogovo strašno natolcevanje!

»Čakaj me no, ti uboga voda ti! Jaz ti že pokažem objeme in poljube in gosposke dišave in tista prismojena pisma! Alo, kar ven se poberi! Tvoje pismo, da veš, sem vrgla v ogenj pod piskre, tebe pa vrže moj Janez na dvorišče, ako se ne spraviš sam takoj ven iz kuhinje! Janez je moj fant! Po tebi se mi prav nič ne kolče, ki si grši kakor izkušnja! Alo, le ven s svojo rdečo kumaro za pet grošev, pa nikoli več te ni treba nazaj, ti gosposka žalost, alo! —«

Grogga je gledal, kakor zaboden.

— Katričin ljubček, kočijaž gospe pl. Jeličeve, je bil torej zasedel tukaj mesto, za katero se je poganjal Grogga tako marno! On, Janez, je »stanoval« pri vrtnarju javoriškem, ona, Katrica, pa v »hiši«. »Toda kaj so hribi in doline, morja in puščave ljubečim srcem,« zlasti, ako je jeden teh zaljubljenecv spreten kočijaž! Da, Janez je bil voznik, Katrica pa kuharica — in vendar sta se ljubila! Prečudna je moč prave ljubezni! Srce ne pozna nobene razlike stanu . . .

— Z neomejenim zanimanjem je sledil nesrečni Grogga njeni živahni razlagi in razpravi. Vzvišena dikcija resnih besedij, jasnost idej in naravna točnost izrazov, stroga arhitektonika mislij, vizijonarski glas in estetična ekonomija v slogu, polnem prelepih podob, zlasti pa degradacija in profanacija njegovega nosu — vse to je seglo Groggi na dno srca in mu razdejalo hipoma celo piramido lepih osnov in nad . . .

Videl je, da njeni sreči ni potreben, videl je, da njemu ni pri-sojeno, motiti in kaliti brhkemu dekletu dušni mir in provzročiti, da bi ji srce kdaj hitreje utripalo radi njega . . .

»Saj že grem, prijateljica, ako ni drugače,« je dejal žalostno in mahnil z roko. »Nikar mi nič ne zameri — moje misli so bile poštene! — Bog ne daj, žaliti te nisem hotel! — Pa z Janezom srečna bodi! — Adijo, Katrica!«

Katrica je spustila smetiščnico na tla. Iz Grogovih besedij je zvenelo toliko odkritosrčne žalosti, da se ji je v srce zasmilil — ta nerodni, dobri fant. Podala mu je roko . . .

»Saj sva spet prijatelja in prijatelja ostanevala« mu je rekla sprijaznjena.

»Prijatelja!« je dejal počasi Kozol. »Prijatelja! To je malo in za žlahto prav nič ne šteje, to pa rečem — ali, če ni drugače, pa ni drugače! Ne?«

— Ponosen na svojo tajno žalost, je povzdigal sijajno odstavljeni Groga po večerji v svojem budoarju zopet Bakha na prestol.

Mučno razmotrovanje, trdni ukrepi in drugi plodovi notranjega njegovega boja so se zrcalili v tem-le izvirnem samogovoru:

»Gospoda majorja bi bil poslušal, Groga, gospoda majorja, pa ne bi bil nikdar doživel kaj takega, kakor danes! »Ženska je vrag, ogibaj se ženskih!« so ti svetovali tolikokrat. »Ženske so vir vse nesreče!« so dejali, ne jedenkrat, večkrat! No — ali so po pravici govorili gospod, ali niso? To premisli, Groga, pa pij ga! — Kaj bi si bil morebiti vse naprtil s to-le Katrico! Same križe, nadloge in težave in nič dobrega in tako dalje! Ali brhka je pa, peklenšček naj mi odnese vse vino, ako ni res brhka in čedna in grozna.¹⁾ Toda stoj! Ali imaš morebiti kaj, ljuba Katrica? Ti nimaš nič. Jaz nimam nič. To je dvakrat nič! — In zato ostanemo, kakeršni smo bili, in se ne zmenimo za nobeno žensko več! Brez skrbi bomo pili majorjevo vino in kadili njegove cigare! In ostali bomo prva oseba na Javoricah! Tukaj v imenitni majorski službi! Sami jedli, sami pili, sami v nebesa šli!«

Ta trenotek mu je pribrenčala zdramljena muha na nos, hoteč se tam domače naseliti. Morebiti je bila to potomka jedne tistih literarnih muh, ki so gnale Vodnika v kloster; na vsaki način pa se je zdela Kozolu tako imenitna, da jo je uljudno ogovoril blizu tako-le:

»Servus, muha! I kaj pa ti tukaj? Glej jo no, kako je prijaznega obraza! I kaj mi boš pa vender povedala?«

In zdelo se je Grog, da je muha zabrenčala prav razločno:

»Bog ti daj srečo, zdravje in pamet, preljubi moj Groga!«

Groga ji je hvaležno prikimal.

»Pamet, pamet, kaj ne, muha dobrega srca! Lepa hvala, muha, ti si res prijazna muha, dobra muha, dobrih starišev in iz dobre hiše! Odkod me pa vender poznaš? — Ti še komu kaj privoščiš. — Koga — koga — kaj, kam pa te zanaša? Postoj še nekoliko, muha plemenite duše! Vrni se na kakšno pametno besedo! — Nočeš?«

¹⁾ V nekaterih krajih na Gorenjskem pomeni »grozen« = fesch, drall, »aufgedonnert«; »strašnega« nima torej ta beseda tam nič v sebi. Op. pis.

Dolgo je še sedel Groga za mizo in premišljeval, dokler mu ni pošlo vino in svečava.

Doslej je bil Groga mladenič, goječ še iluzije . . . Zdaj ni imel nobene več . . . Postal je mož.

VIII.

Nym: Slice, I say! *pauca, pauca*; slice! that 's my humour.
The anchor is deep: will that humour pass?
The humour rises; it is good: humour me the angels.

Caius: *Fe, fe, fe, fe! ma foi, il fait fort chaud. Je
m'en vais à la cour, — la grande affaire.*

Shakespeare.

Okolo okrogle, trdno v zemljo zabite mize na Jurjevčevem prostornem sadnem vrtu je sedelo nekega toplega jesenskega popoldne več starih in mladih gospodov.

Odkar so začeli veseli mestni gostje drug za drugim, obitelj za obitelji, zapuščati prekrasne kraje gorenjskih letovišč, od takrat je bil na Vranovem in po okolici dolgčas na obroke naprodaj. Tako vsaj so tožili zaostali ptiči, kar jih je bilo, in si prirejali v prazni, mrtvi sezoni po večkrat na teden jour-fixe. Z Vranovega do Jurjevčeve hvaljene krčme je bilo ravno za visokopolitičen uvodni članek sprehoda dovolj . . . za bistrumno debatico o narodnogospodarskih razmerah danes . . . jutri za socialne reforme . . . za skeleče domače novice morebiti . . . za efemerne prikazni, . . . za pereča vprašanja . . .

In ako sta tako prispela po dva in dva gospoda srečno na vrt in vztrajno nadaljevala svoj včasih kaj burni razgovor, med potom in celo pred čedno pogrnjeno mizo mnogokrat postajajoč, in ako sta »in des Gefechtes Hitze« kar popolnoma pozabila, da bi si kaj naročila — tedaj je bil postrežljivi oča Jurjevec že tukaj s prijaznim nasmehom, s kozarci in z vinom in z vsem potrebnim, kakor je že vedel, in kakor je poznal vkus in posebnosti slehernega.

»V starih časih! Tedaj je človek še nekaj veljal in denar! Stari časi! Tako je! Stari časi! Kje ste?«

To rekši, je utrnil polkovnik Viktor Greben svojo havano z mazincem, se naslonil v vegastem stolu nazaj, iztegnil nekoliko svoj dolgi, mršavi život in zmagoslavno povzdignil kvišku gubato lice in odkrito, plešasto glavo. Skrajnje zadovoljen s svojim izrekom, se je oziral po družbi in nekako izzivalno pričakoval ugovora. Ta ni dolgo izostal.

Polkovniku nasproti je sedel okrajni sodnik z Vranovega, gospod Anton Navič, krepak mož s polno, lepo črno brado, dolgega, ozkega nosu in sokoljega pogleda.

»Seveda, seveda!« je kimal ironično. Le zapojmo jim himno, tistim starim časom, ko je cvetla romantika kar ob cestnem jarku kakor trpotec; ko si se vozil »za majhen denar« cele tedne po pošti; ko so po gozdih zvižgali razbojniki najnovejše visokoromantične operete in prav tako visokoromantično klali ljudi kakor petelinčke! Seveda, seveda!»

»To danes ni mnogo boljše! Lepše je pa le bilo takrat, ko še ni bilo ne železnic, ne strojev, ne para, ne elektrike, reporterjev, bicikljev in rekordov in — in hribolazic in — in — in bežečih kasirjev!«

»Kaj pak! Bog sam večni ve, kako so ljudje šele tedaj ročno goljufali! Seveda! In čarovnice so jahale na metlah po zraku! Toda to je bilo policijsko prepovedano! Kaj še! Delale so točo! Zato so jih na ljudskih veselicah brez godbe cvrli in pekli, vse, mlade in stare in grde in lepe! Kako je bilo to lepo! V nobenem cirkusu se danes to več ne vidi.«

»Pa je bilo le boljše,« je zagodrnjal gospod Greben. »Takrat je bilo življenje po grošu! Za malo dvojačo si se najedel dosita in napil, in še kaj drobiža si dobil izmenjanega, prijatelj! — To so bile lepe navade nekdanj.«

»Kaj ne da,« se je potegnil sodnik, »takrat, ko še zemlja ni bila okrogla! In ko je bil kmet manj vreden kakor konj, krava, kozel. Ko so hodili prijazni Turki k nam na menzure in jemali s sabo lepa dekleta in žene in močne fante. Seveda, takrat je vsakdor izhajal; zakaj vojske, tolovaji, kirurgi in druge kužne bolezni, vsi so skrbeli, da si ne bi bil človeški rod zbok prevelikega števila na potu! Prav res, ako se človek tako-le nazaj zamisli v pretekle čase, ne more biti dovolj nesrečen, da je prišel za par stoletij prepozno na svet!«

— »Jurjevec!« je zasopihnil ta trenotek gospod Masten, umirovljen zasebni uradnik. Bil je čelat, debel dedec mogočnih čeljustij in jerbasastega trebuha. Vse na njem je kazalo popolno obliko okroglosti. Njegov široki, izbuhnjeni, tolsti obraz se je vedno zadovoljno smehljajal. Smejal se gospod Masten ni nikdar; le smehljajal se je, rahlo, sunkoma, lahkotno, smehljajal, kakor se smehljajo ljudje, ki niso navajeni ali prisiljeni misliti. Njegov ideal je bil vedno in vselej: Hamham! Njegova diviza: Vse za želodec! Vse za polne sklede!

»Jurjevec!« je pihal, »kaj pa imate . . . mghm . . . kaj dobrega?«

»Kračo, salame, mrzlo telečjo pečenko, suhe domače klobase — ali pa spečemo ali ocvremo kakega piščka ali golobčka?«

»Mghm . . . najprvo nekoliko . . . krače, veste . . . s hrenom! To je . . . mghm . . . dobro za prsi.«

— »To me vse nič ne gane, gospod sodnik«, je povzel polkovnik trdovratno. »In — in, ako bi meni kdo dal na izber, da bi si sam lahko izvolil, kdaj naj živim, našemu času bi gotovo ne dal prednosti! Gotovo ne!«

»Seveda, seveda! Tak je človek! S tem ni nikdar zadovoljen, kar ima. Nekateri sploh z ničimer ne. Samo tega ne ve, zakaj ne. To je moderno. Kaj moderno! Tako je bilo tudi prej. Ljudem, ki so živeli v srednjem veku, njim se je tožilo po časih rimske, grške, egipčanske slave. Onim v starem veku pa se je skominalo po »aurea aetas«. Ali si želite nazaj v raj, kjer bi bilo tako lepo z Evo koke-tirati, jabolka jesti, s kačami se po domače pogovarjati in se s tigri in levi kužke igrati! Kaj pa vi mislite, gospod Masten? Za kaj se odločite, za stare ali sedanje čase?«

Gospod Masten je zamižal od vročine.

»Jaz?« je zapuhal. »Jaz . . . kako . . . nikakor . . . mghm, zelenjava in solata, so pravili . . . še moja stara teta, izvrstna . . . kuharica, je . . . bila v starih časih na . . . vsaki način boljša. Toda . . . ako spet pre . . . mislimo, da . . . je dandanes francoska . . . laška, angleška, . . . mghm, tudi . . . češka in dunajska . . . kuhinja na . . . jako visoki stopinji . . . zato bi se torej . . . jaz, mghm, sam . . . za se bržkone rajši . . . odločil za naše . . . prosvetljene čase.«

»Bravo!« se je smejal sodnik. Tudi drugi s polkovnikom vred so mu pomagali.

»Pa jih imejte,« se je odzval poraženi gospod Greben. Nekoliko srditosti je bilo še v njegovem glasu. »Le imejte jih z vsem vred, z materijalizmom, s socijalizmom, z anarhizmom, z naturalizmom in z vsemi izmi, kar se jih še porodi danes ali jutri.«

Toda gospod Masten tega ni več slišal. Pred njim je zadišala vkusno narezana krača in svež hren. Slovesno se je oborožil z vili-cami in nožem in napovedal tečnemu mesu vojsko brez pardona.

Njegov bojni krik se je glasil: »Mghm!«

Poleg imenovanih treh gospodov so sedeli okolo mize inženir Vojnik, major Stojan, baron Lahnberg in pa adjunkt Božidar Govedek tik mladega bratranca, abiturijenta Benjamina Iskre.

Gospod Govedek je bržkone dalj rastel, kakor samo do štiriin-dvajsetega leta. Dolgo in dolgočasno je bilo, kar je bilo na njem: noge, roke, prsti, brke, nos, ušesa, vse. Tak je bil, kakor da bi ga bil dejal kdaj kdo v svoji jezi pod valjec in ga temeljito poi-zvaljal v dolgost. Jedino kratka na njem je bila le pamet in ostriženi lasje. Obraz je imel pust, zelenkasto bled, oči zaspane, čmerikave. Le v

»boljši« družčini je nekako oživel. V vsem je bil korekten, korekten do angleške dolgočasnosti, pravilen in pedantičen s svojim javkajočim visokim glasom, malimi sivkastimi slabimi očmi brez svita, s tistimi tožnimi zalizci redke brade, od katere je imel vsaki las natančno in pravilno po imenu vknjižen.

Vobče je bil mrzel in s tovariši ošaben. Čutil se je neznano vzvišenega nad njimi in je le malo in visokostno občeval z njimi. Kar se tiče ženskih, je bil nekako podoben baronu. Preverjen je bil namreč, da vzdihujejo vse vranovske gospodične kar po vrsti na tihem za njim, za gospodom Božidarom Govedkom, za »interesantnim« pristavom! V čast dobremu vkusu vranovskih krasotic od šestnajstega do šestdesetega leta bodi omenjeno, da radi »zanimljivega Božidara« ni mrla nobena od nesrečne ljubezni . . .

Početskoma, prve dni, ko je bil lani semkaj premeščen, je seveda razburil prihod mladega neoženjenega uradnika radovedna srca po vsem mestecu! Neoženjenost z gotovo službo! Kaj takega po pravici lahko zanima ne samo matere, ki imajo hčere za možitev godne, ne samo te hčerke same, ki so za zakon navdušene, ne samo krasni, temveč tudi krepki spol!

Toda kmalu, že po njegovih prvih vizitah so njegove akcije globoko padle. — V navzočnosti dam je delal zagrizen, temen obraz in se kretal jako okorno. Zato so ga »in contumaciam« obsodile na doktorjevem vrtu v lopi zbrane »merodajne« mlade dulcineje po daljšem zatožnem protokolu, obsegajočem cel register adjunktovih napak in nerodnostij in znanih in tajnih pregreh, jednoglasno brez usmiljenja na najhujšo kazen, ki je, po njih mislih, že kdaj zadela takega adjunkta v Evropi . . . Iz raznih razlogov ni mogoče, da bi sledila tukaj cela stroga razprava in natančno zaznamovane faze te spomina vredne pravde. Omenim naj samo konec govora, katerega je govorila notarjeva Marta kot državni pravdnik in zajedno predsednik sodišča.

»Zdaj-le smo same!« je dejala in preteče vihtela pletenko po zraku. »Zdaj-le se zmenimo do konca, ko smo vse skupaj, in obsodimo ga, kakor zasluži! Lesena neokretnost, pretirana ošabnost, lipova napihnjenost, prazen ponos — toliko da nas pogleda! Pa veste kaj? On je — on ni toliko ohol, mislim! Le ženira se nas! On se nas boji! Ta nesrečni »paragraf« pusti! Hihi! In ker je tako čuden in ne reče ne bev ne mev, mu začnimo pa me dvoraniti, kadar moremo! Na zabave bo vènder prihajal in na plese po zimi! Le, le delajmo se, kakor bi se trgale zanj! To bo vsaj kaj veselja in premembe na Vranovem! In

še drugim povejte! Tihol! — Mama gredo! — Anica, kdaj boš zgotovila vezenje za namizni prt?»

— Gospod Govedek se je od tistega časa sam čudil, kakšno »prokleta« srečo ima pri ženskih! Vse je bilo zaljubljeno vanj! In mož je bil jako vesel . . . Toda ostal je hladen in mrzel in — interesanten!

Nadepolni Benjamin poleg njega, visoke rasti, suh in ozkoprsen mladenič, je nekako svečano sedel na svojem stolu. Imeniten se je zdel sam sebi in si prižigal cigareto za cigareto, da bi svojo »zrelost« pokazal v lepšem svitu. Kdo bi mu to v zlo štel? — Sedel je mirno; le oči so se mu včasih zaiskrile.

Zakaj mladenič Iskra je idealen, na ves glas navdušen mladenič. Iskra bo delal za narod, kaj pravim delal! Poskočil bo iz pete v šesto »vrsto« in bo »deloval«! Že zdavnaj ima pripravljen fulminanten govor, katerega namerava sprožiti kakor raketo pri prvi priložnosti na shodu ali zboru tovarišev. Osem stranij samo obsega ta govor; zato je pa kaligrafično spisan, in nad stoinpetdeset vznesenih klicajev je vmes. Kaj pa šele retorična vprašanja! Tropi in figure! O, takoj prvega oktobra, ko pride na Dunaj, precej bo začel Iskra »delovati«. On bo govoril! Še predno bo prihodnji brzovlak na južnem kolodvoru jedenkrat zazvižgal, bo Benjamin že trikrat govoril.

Ne bo še dobro vedel, kje stoji univerza, kaj je »Sperrsechserl«, vratarina, kakšno je konjsko meso, kaj je »queue« in preferansa, toda on bo že govoril. Že zdaj se vadi ob grmečem vodovju Save na vse zgodaj in kriči: »Slavni zbor! Sla-a-av-slavni zbor, zbor! Zbor! Zbor!« On je Demosten v majhnem formatu. Tudi v tihi gozd zahaja in vpije: »Slavni zbor!« Dva zajca in sedem veveric se je preselilo radi njega daleč stran. Pa tudi njegovi tovariši se ga bodo bali! Zakaj preosnoval bo »Slovenijo« tako temeljito in idealno, da je ne bo več spoznati! O, on bo »deloval« na vse kriplje!

Črez nekaj let pa, po dovršenih studijah bo zagrizen pesimist. Zakaj prišli bodo časi, v katerih bo znosil ta in oni ideal v zastavnico kakemu Samuelu ali Natanu. Včasih bo stradal; tedaj bo premišljeval. Lakota je mati premišljevanja. In zasvitalo se mu bo, »da nas je premalo . . . da nimamo berači nič proti bogatim tujcem . . . da ni vse skupaj nič . . .«

In s kislim obrazom bo dal par kron za društvo svetega Cirila in Metoda, kadar jih bo dal. Za teh par kron si bo prisvojil pravico, da bo brezskrbno zabavljaj na vse, kar je domačega in slovenskega, in se norčeval iz mož, ki prej z njim niso tako glasno in navdušeno

kričali, »govorili« in »delovali«, kateri pa zdaj, na tihem, kakor prej, marno delajo za narod, kolikor vzmorejo. Prav krepko bo zabavljaj na nje, on, zdaj še idealni Benjamin, zdaj še navdušeni mladenič! Toda dovolj! Saj to je lepo, da je vsaj zdaj vnet in pripravljen, napreči »vse svoje skromne moči za milo materinščino«, in lepo je to, da ima fulminanten govor že v žepu . . .

»Z vsemi »izmi«!« je nadaljeval sodnik mirno in si počasi gladil lepo, črno brado. »Kaj pa da, ko ne morem drugače! To je že resnično, da dandanes ni vse tako, kakor bi moralo biti. Vsaka doba ima svoje napake in nedostatke. Meni vsaj se zdi naša še celo zanimljiva. Naša doba je doba prevrata, to slišimo vsaki dan. To čivkajo že vrabci po žlebih.«

»Doba prevrata!« je vzkliknil adjunkt s svojim visokim glasom. Poslušal je pazno ves pomenek s polkovnikom in začel postajati previdno navdušen za izreke gospoda Naviča, zakaj sodnik je bil njegov predstojnik.

»Zanimljiva doba, pravim. Vse vse, vse kipi! Vse išče, vse kliče Mesijo! Mnogi tudi mislijo, da so sami tisti Mesija. Krivi preroki! Povsod reforme, preosnove, prevrati, poskusi. Naše prosvetljeno stoletje ima sto imen. Nobeno ni pravo! Mogoče, da bodo to čudno dete krstili šele v prihodnjem tako, kakor zasluži. Mi nimamo pregleda, ker gledamo preveč od blizu. Mi sami sebe ne poznamo.«

»Ne poznamo se ne! Izborno!« je čivknil pristav Govedek na ves glas. »In se tudi ne bomo! Nikdar ne!«

»Kakor sem dejal, mi živimo v dobi nervoznih preosnov. To se zrcali v vsem; v socialnem življenju vobče, v politiki, v šolskem in ženskem vprašanju, v umetnosti in literaturi in tako dalje!«

»O, in tako dalje! In tako dalje! Pardon!« Govedek se je vnemal bolj in bolj. Povlekel je na nosu urno gube skupaj, tako, da mu je padel ščipalec hipoma doli, viseč doslej pod čelom na stisnjeni kožni žmuli v večni smrtni nevarnosti. Kakor oslepljeni ptič bolje posluša in poje, tako je tudi interesantni Božidar brez ščipalnika lažje sledil sodnikovemu predavanju

»Le pogledjte si moderne slikarje! Nobena luža, nobena gnojnica jim ni nesnažna in umazana dovolj — s palico ali z vilami morajo na vsaki način še malo podregati po njej in pobrsirati, da bi bila bolj kalna in verjetna in naturalistična! — Toliko zdravih, krepkih ljudi je, hvala Bogu, na svetu, toda moderni geniji jih krepko prezirajo in se klatijo rajši po zaduhlih kletih in hlevih in slikajo suhe onemogle ude, bolne obraze in napol gnilo slamo. — Spomladi sem bil na

Dunaju in sem videl nekoliko te bolehave igrače v barvah. Jedno veselje sem pa le imel, namreč, ko sem zopet prišel na prosto! Te ljudi navda, mislim, kar naravnost neka slastna pohotnost, ako najdejo za svoj čopič kakšen prav originalen svinjak! To je »narava«!

»Ist's auch ein Loch,
Natur ist's doch!«

In zdaj mora vsaka bilka, vsako lesno vlakno, vsaka grča, vsaka dlaka, vsaki rilec in repek, in kar je vmes, in kar je spodaj — vse to mora zvesto po življenju na platno! O, kar takoj se vidi, da je vznikel ta izvirni svinjak umetniku direktno iz dna srca! In nehote se ti vzbudi ob taki sliki nepremagljivo koprnenje po močni cigari! Toda človek bi dejal, da imajo morebiti tudi prasički in pujski kolikor toliko prirojenega vkusa in bi prosili slikarja, naj vsaj počaka, dokler se malo ne umijejo in počedijo, predno jih fotografira strmečim vrstnikom! Pisatelji zopet se plazijo med sodrgo najnižjih, moralično nezdravnih slojev in korumpiranih najvišjih desetisočnikov; tukaj študirajo človeka med prešestniki in med kandidati vseh slabostij, lazijo po klinikah in bolnicah, sole romane z morfijem, kokajinom in jodofomom in kuhajo delikatno kašo podedovalne teorije. Pisateljice pa kar po berglah za njimi! V potu svojega obraza preobračajo talenti in talentovke prej neznane kozolce, se postavljajo na glavo na »Gebärstuhl des Gedankens«.

»Parturiunt montes« —

se krčevito zvijajo, iztegujejo in napenjajo, pa vse nič ne izda; monstrozno dete pride mrtvo na svet, in — jutri je že drugi, pojutrišnjem tretji, četrti tukaj, ki je srečno porodil še kaj bolj — epohalnega!

— »nascitur ridiculus mus!«

Apolon je jezdaril, pravijo, nekdam iskrega belca! Dandanes mu sedlajo debelo realistično in naturalistično prasico. Toda prikazuje se že reakcija, zdrava reakcija, osedlali bodo zopet belca! Prehod ni daleč! Lepota bo zmagala!«

»Prehod, prehod!« je zapel adjunkt. »Izborna! O, izborna! Prehod, da, res, prehod! Izborna, lepota, lepo —«

»Pa pri nas ni tega!« je ugovarjal gospod Greben po dolgem molku.

»Toliko seveda ne, kakor pri večjih sosedih! Toda gibanje naokolo je vendar tako močno, da žene valove tudi do nas! Naši pisatelji —«

»Ho, Jurjevec! Ali . . . slišite?« je zasopel tu gospod Masten.
»Jurjevec . . . kaj imate še . . . kaj dobrega?«

»Salame, mrzlo telečjo« —

»No prav! Najprvo, veste . . . porcijo salam! Za jedenkrat . . . Krača, vsa čast, je . . . bila prav dobra . . . Saperment hinein! izvrstna . . . mghm!«

»Gospod Masten, ali se vi kaj pečate z našo književnostjo?« ga je vprašal sodnik. »Vi imate tako lep čas!« Navič je bil nekoliko hud, da mu je prestrigel besedo vedno lačni penzionist.

»Časa imam res . . . mghm . . . Toda takrat se . . . izprehajam ali spim.«

»Torej, kadar se izprehajate, ali nič ne premišlujete naših razmer, ali nič ne mislite —«

»Bog ne daj, da bi jaz . . . kdaj kaj mislil . . . to škoduje zdravju . . . zdravnik . . . mi je to strogo prepovedal . . .«

»Haha, vi imate zdravniško spričevalo, ki vas oproščuje mislij! Tako! Haha! Kaj takega pa še ne, gospoda, kaj? No, pa saj je pri nas in drugod tudi mnogo takih, ki tudi brez spričevala in posebnega dovoljenja nič ne mislijo. Potem se torej ne bavite tudi prav nič z literaturo?«

»Z literaturo . . . Čemu? To se . . . pravi, pred leti jedenkrat sem . . . bral tisto povest Jurčičevo . . . tisti roman: »Brhka Viktorija« — ka-li?«

»Morebiti pa »Lepa Vida«, ne?«

»Vida, Vida . . . je že res! No . . . saj je vsejedno . . . Viktorija ali Vida ali Porcijunkula . . . mghm, to sem bral . . . neko zimo, pa sem vselej zaspal . . . in imena sem sproti . . . vse pozabil in tudi . . . nič več natanko ne . . . vem, kaj se je v tistem romanu . . . vsejedno.«

»To je res žalostno!« se mu je rogal sodnik. Toda Masten tega ni čutil, ker debeluhi ne poznajo ironije. »Vobče bi rekel, da naši pisatelji premalo na to gledajo, kaj njih osebe jedo. — Toda zdaj že tudi jaz zabavljam, dočim sem ravno prej hotel protestirati proti tej naši domači razvadi, proti temu domačemu športu, ki je najbolj po ceni.«

Obrnil se je od Mastna in nadaljeval resneje:

»Pri nas namreč vsakdor zabavlja, ne stori pa nič. Prešerne, Gregorčiče, Aškerce, Levstike, Jurčiče, Stritarje, Keršnike in Tavčarje nam vsaki dan po večkrat pregrizejo in prežvečijo, da je kar veselje! Pri nas so stare babuze ženskega in moškega spola. Par tehničnih izrazov,

par tujih besedij, ki vselej imponirajo — in udri po celi vrsti! — Vi, — gospod Iskra!»

Mladi dijak se je zganil, stresel pol tobaka s popirčka, ki ga je bil pripravil za novo cigareto.

»Vi pojedete letos na Dunaj?»

»Pojdem, gospod sodnik!»

»Torej, zapomnite si samo to-le! Ako bodete imeli med svojimi tovariši količkaj ugleda in vpliva, in ako bodete zapazili, da ima, ali da si domišlja imeti kdo od vaših mladih prijateljev kaj pevske ali pisateljske žile, tedaj mu jo puščajte! Ustavite ga! Počaka naj! Naj se ne briga za nič drugega, kakor za to, da postane svoj čas težak denaren človek! To velja. Od lirike in romanov pri nas nihče ne živi.»

»Od lirike in od romanov, o izborni! — Izborni!» je navdušeno javkal gospod Govedek in se zagledal v nebo, po katerem so bili vzplavali od juga sem beli oblaki. »Nihče ne živi! Nikakor ne! In tudi ne bo!»

»Francoski in drugi pisatelji si stavijo palače — Prešeren in Jurčič nista imela nobene vile na Bledu. Slovenski pisatelj ne bo imel nikdar nič, ako ne bo zadel glavnega dobitka pri srečkah. Ali pa naj se da adoptirati od kakega ameriškega zlatega kralja. Potem bodo ljudje že še govorili in prijateljsko občevali z njim. Dokler pa revež nima denarja, vsaki parvenu več velja od njega. Akcije in kuponi, to so vstopnice v posvetna nebesa! Ako je kdo še tak duševen berač in pritlikavec, njemu se svet klanja, ako ima mož potrebnega drobiža dovolj. Pesete, kopejke, penezi, dvojače — internacijonalno veselje! Gospod Iskra, uvažujte to! Ako ne bodete imeli denarja, ostanete vedno gospod Nič. Glejte tudi, da se bogato oženite! To vas povzdigne, ako bi bili še tak tepec. Le pomislite! V prihodnjem stoletju bodo peli še bolj na glas, kakor zdaj, da

„Lepa je cvanc'gar'ca!“

Z novelami in romani ne bodete izplačevali dote svojim hčeram, ako vam jih Bog da. Bodite pametni, trezni! Za denarjem! In predno ga nimate, molčite! — Zapomnite si te vrstice, katere vam zdaj-le povem:

„Gut oder schlecht! Recht oder Unrecht! Narr!
Was kümmert's dich? Lass' geh'n, wie's geht;
Und zäumten sie beim Schwanze ihren Gaul, —
Friss deine Knackwurst, Sklav', und halt dein Maul!
O Freund! Lass' die Satiren,
Kriech' lieber auf den Vieren
Und lob' die ganze Welt!“

Tako bode te izvrstno izhajali! — Potem pa —«

»Knackwurst«! je vzdihnil Govedek. »O, o izborni! Knackwurst! Da, da, zapomni si, Benjamin, Knackwurst, veš? In pa tisto: »Beim Schwanze! — Beim Schwanze!«

»Potem pa, ko se dokopljete do svojih kupončkov in kopunčkov — â — potem pa začnite in pridno zabavljajte; zabavljajte na vse, drugače vas bodo spoznali za neumnega! Pod kuratelo vas denejo! Ali ste me razumeli, gospod Iskra?«

»Kaj se pa danes tako jeziš?« je podražil major Stojan sodnika. »Žolč se ti bo skujal. Pusti svet; saj si sam prej citiral nekaj jednakega. Ravnaj sam najprvi po svojem receptu!«

»Še malo potrpi; takoj sem pri kraju. Kar sem začel, naj zvršim. Torej, gospod Iskra, summa summarum — glejte, da ugrabite o pravem času kolikor mogoče kopejk! Potem bode te lahko široko hodili; ali pa široko sedeli v kočiji. Saj marsikdo vse leto stopa velikonočno okolo in misli, da je mož, pa je samo možic, češpljev mož! — Zdaj pa, gospoda, da ne bode te sodili po mojih prejšnjih besedah, Bog ve kako da sem zaljubljen v naše nove čase! — Omenil sem šolskih reform.«

»Šolskih reform!« je kimal Govedek. Po njegovih mislih je bilo neogibno potrebno, da se je včasih malo oglasil. »O izborni! — Pardon!«

»Naši »adulcentes iuvenesque« letajo po svetu kakor avtomatični konverzacijski slovarji. Te umetne rastline so prava kazen za grehe našega časa. Le pogledjte si takega dečka! Napol slep, ves kriv in krevljast, da je žalost! Spredaj nič, zadaj nič, v glavi — ? O, v tej mladi glavi je vse! Cele vrste vladarjev pred Kristusom in po Kristusu defilira vrstoma po možganih. In če reče profesor: »Ganzes Bataillon, kehrt euch!« potem našteje fantek kralje in cesarje od zadaj! »Ein Wunder der Dressur!« Latinščine se uči osem, grščine pa šest let. Ako bi pa prišel res v kako starogrško ali starorimsko restavracijo, stavim kaj, še jedilnega lista bi ne razumel posiljeni učnjaček.«

»Mghm!« se je prestrašil gospod Masten. »Potemtakem . . . glasujem odločno . . . za preosnovno učnega . . . načrta. Ho . . . Jurjevec! Suhe . . . domače klobase ste rekli? Le . . . na mizo z njimi! Pa . . . mghm, dva v trdo kuhana jajčka zraven . . . Jurjevec, slišite? Krača in . . . salame in . . . mrzla telečja pečenka . . . vse hvale vredno! Pa jesiha in olja . . . ne pozabite na jajčka!«

»Od lakote bi umrl, in nič bi mu ne pomagala »constructio kata synesin« in »coniugatio periphrastica« in »consecutio temporum«. Kaj me briga, kdaj stoji »ut« s konjunktivom? — Gotovo nisem za odstranitev klasične filologije, — toda metoda za pouk naj bi se preo-snovala. Vobče naj bi se ozirali pri vsem bolj na praktično stran. Naš srednješolec vse ve in nič ne zna! Toda — moj okvir je tesen. Zato prehajam na zadnjo točko. Lotimo se ženskega vprašanja.«

»Höchst interessant — e — auf Taille! Verstehe das aus dem ff!« je oznanil baron Lahnberg, vesel, da more tudi on vender že jedenkrat katero blekniti vmes. »E — Frauenemancipation — e — ? Viel davon gelesen. Einfach entzückt gewesen. Ja, ja, Jeschlechtslosigkeit — e — ja, ja — e — gletscherhafte Idee! — E? — Ja, ja!«

Spoznal je, da je skrajnji čas nastaviti monokelj.

Medtem je javil Groga, imenovan »gosposka žalost«, majorju ponižno svojo prisotnost in naznanil gospodu s tajinstvenim izrazom malovažno vest, da bo danes večerja za uro pozneje. »Biser svojega stanu« je že lep čas čakal v veži in vlekel na uho »gosposki« pogovor. Razumel pa ni drugega, kakor lukulska naročila gospoda Mastna. Zato se mu je zazdelo, da danes ni vredno prisluškavati, in je stopil na svetlo s svojim sporočilom. Major mu je velel, naj sede k stranski mizi in počaka, ker bo moral z gospodom polkovnikom po neki okvir na Vranovo. Groga je tedaj odprl usta in pazno poslušal gosposke pomenke.

»Od severa in zapada so se pojavile te ideje. Pa tudi tam pred leti ni delala emancipacija takega hrupa. Zdaj je pa tudi že pri nas na dnevnem redu, seveda še v precej nedolžni obliki. Saj nekateri imenujejo emancipirano vsako žensko, ki se posveti sama za-se kaki službi kot blagajničarica, učiteljica, telegrafistinja, poštarica. Nestrpnost moških konkurentov je vzpričo tega umevna. So pa na Angleškem in drugod že tudi ženski žurnalisti, uradniki vsake vrste, profesorji in zdravniki. — Resnica je, da je dandanes mnogo kolikor toliko izobraženih in ob tem revnih deklet iz boljših obiteljij, deklet, ki ne morejo iti »služit«, kakor pravimo. Kdo bi jim mogel v zlo šteti, da se potegujejo za stalne uradniške službe? To je njih pravica, to je njih potreba. — Toda ženska emancipacija je pognala še vse druge kali. Neugodne razmere in famozni severni apostoli jim priporočajo, naj ostajajo same za-se, brez moža, brez zakona. One se nočejo več možiti.«

»Mghm . . . to je pa . . . prav pametno!« je zasopel gospod Masten. »Človeštvo je tako . . . mnogošte vilno, in . . . konkurenca

zategadelj tako neznosna, da . . . bi bilo res . . . prav zelo pametno, ako . . . bi se . . . ljudje ženili in možili . . . le v presledkih . . . vsakih deset . . . ali dvajset let . . . potem pa nič . . . zopet za jeden čas . . . Mghm . . . Potlej bi ne bilo treba . . ., da bi snedel drug . . . drugemu pečenko izpred . . . nosa!«

»Pa pustimo ženske —«

»Ne, ne, nič jih ne pustimo! Le naprej!« je povzel zdaj zopet polkovnik Greben besedo. On je bil namreč hud fizijolog ženske duše . . . »Poznam jih. Živi vragi!« je hitel. »Le jedenkrat bi se bil kmalu zmotil. — Stojan, nikar se ne ženiraj! — Namreč, gospoda moja, naš gospod major je v zvezi s tem-le mojim romančkom. Lajtenant sva bila na Dunaju in zahajala v hišo bogatega trgovca D. Tam sva bila, ne da bi vedel drug za čustva drugega, udana obožavanju prelepe mlade njegove hčerke Melanije. Eh, Stojan, to so bili časi! Lepo je bilo takrat — dasi nas je ona — no saj bodele takoj slišali. Lepa je pa res bila Melanija! In kapricijozna! Zdaj vesela, zdaj zamišljena, zdaj mirna, zdaj živahna, vedno pa čarobna! Champagner in Eis! Vedno še vidim njene oči, zdaj svetle, jasne, zdaj sanjarsko presenečene, zdaj temne, globoke — zdaj dobrotljive in mile, zdaj zalazne in nevarne. Le potrpite, saj že končam! Častilcev je imela nebrojno. Tudi jaz sem se udal splošnemu malikovanju. Prilično sem ji odkril ljubezen in — mislite si moje veselje! — uslišala me je. No, Melanija »je spolnila vse formalnosti, prisegla večno zvestobo, jo prelomila s spodobno dostojnostjo in govorila vzdihav samogovor o slabosti ženskega srca.« — Ni trajalo dolgo, ko me namreč iznenadi ta-le naš major Stojan, da je on tisti znani »najsrečnejši človek na vsem svetu,« ker je pred kratkim dobil prvi vroči poljub od — Melanije! — Skoro sva si napovedala nepotrebno malo vojsko ali duel, haha! O pravem času pa sva zvedela, da je delila radoljuba mlada dama poljube prav radodarno tudi nekemu bledemu grivatemu slikarju, kadar drugih ni bilo. Zato sva se kmalu zopet sprijaznila midva s Stojanom, še preje kakor zadnjič radi havan! Poslovila sva se od nje za vedno, ker sva se bala, da morda hodi po poljubce še kateri četrti, peti in šesti? Stojan, nič ne kašljaj! — vidite, on mrzi od tega časa vse, kar se je rodilo ženskega! Jaz pa sem se ravnal po navihanem Heineju: »Wenn dich ein Mädchen verrathen hat, liebe flink eine andere!« Početkoma, seveda, sem sklenil, da moram umreti od same žalosti . . . Zakaj mislil sem, da zahteva to moja čast. Čutil sem celo neko čudno slast v svoji nesreči. Toda, hvala Bogu in sveti Katarini — premislil

sem si še na stopnicah! — Imel sem pa potem vsega skupaj devetinštirideset ljubic. —

»Zakaj pa rajši ne rečeš kar petdeset, da bi bilo bolj okroglo število? ga je zaustavil major.

»Glej ga no, radi jedne same dame nočem postati lažnik. Da, devetinštirideset! Vse, kar je res, gospoda! Po tej nesrečni ljubezni sem postal kaj nevaren človek! — Jedenkrat sem ljubil štiri dekleta hkrati, to se pravi, one so mene ljubile! Nekoč sem jim dal »rendezvous«, vsem ob isti uri, na istem mestu — s peto sem pa šel na izprehod! Haha! Da, z ženskimi je prav prijetno občevati, toda o pravem času se jih moraš odkrižati! — Lahko rečem, da sem ljubil jako mnogo-vrstno: blondine, brinete, vitke in bujne, vse pa lepe in mlade, sedem An, pet jih je bilo Mici . . . Sicer pa, kdo bo govoril o malenkostih? — Toda, rečem vam, mnogokdo sodi preoptimistično o ženskih, to se pravi, smatra jih prenaivnimi. Narobe, narobe! Zvite so in prekanjene in preračunljive in prav hladnopraktične navzlic svojim ognjevitim očem! Marsikdo, ki jih pozna le iz knjige, misli, da so slepo udane visoko poskakujočim romantičnim sanjarijam. Ne, ne! — In splošno velja, kakor veli Italijan: »La donna è come la castagna; de fuori è bella, dentro magagna.«

V tem žanru je predaval gospod polkovnik Greben o ubogem ženskem spolu, kateremu je bil prizadejal že devetinštirideset bolečin. Dodal je hitro še par dobro osoljenih citatov, kakor: »Chi ha moglie, ha doglie!« — »Lepa žena je raj očem, duši pekel in vice denarnici!« »Oženiti se, to se pravi: podvojiti svoje dolžnosti in razpoloviti svoje pravice!« — »Mlin, uro in žensko je treba vedno kaj popravljati!« — »Bog je ustvaril žensko zato, da bi možu postrigel peroti!« — »Logika in ženska sta večni sovražnici, že zato, ker sta obe ženskega spola!« —

Lahko bi jih bil dodal še cel pehar, kaj pehar, na mernike!

»Ako bi človek« — pravi nekje Stritar — »zbral vse, kar se je že zabavljalo ženskim, in spravil vkup, bi nakopičil grmado knjig, visoko kakor ljubljanski Golovec.«

Gospod polkovnik bi bil brez težav preskrbel vrh omenjenega Golovca še pošten kupček.

Tako negalantno je torej govoril Greben o nežnem spolu. In glej ga! Ne da bi se bil potegnil za obrekovane Evine hčere in jih branil kot rojen kavalir; čujte — še celo pomagal je baron Gundi najprvi neusmiljenemu polkovniku, zavzdignil velik, težak kamen in ga zagnal na nesrečno ženstvo:

»Tudi jaz — e — bi se usmelil — e — tako reči: dentro magagna — e? — Prave ljubezni, auf Taille, ni na svetu. In ni je na svetu ženske — e — katere bi priložnost in sladke besede ne premagale — e — e — e! Zvestoba — e — zvestoba ženskega srca — e! — fi-i-i-i-it!«

Adjunkt Govedek je dospel na vršac svoje ognjevitosti in do pete četrтинke dolenjskega cvička. Naslonil je dolgo glavo nazaj, zrl debelo v zrak in vzdihoval z viharnim občutkom: »Vice denarnici! — Vice! — O, o, o — izborno! Izborno! Denarnici pa kar vice, o — o! — Pardon, gospoda!«

»Fi-i-i-i-it!« je zazvižgal baron znova. »Ženska zvestoba! Fi-i-i-i-it! — E — ?«

Zdaj pa se je razvnela prav živahna debata. Najprvo se je oglasil inženir Vojnik, ki je doslej ves čas molčal. Gotovo bi bil drugikrat še bolj odločno in prepričevalno govoril. Ali — ni bilo še dolgo tega, odkar je dobil neko pismo . . . Nato se je opasal tudi Govedek brez pardona »z uma svetlim mečem« in govoril kakor bukve v posebni velekrasni izdaji z zlatim otiskom in dolgo vrsto zadaj naštetih tiskovnih pogreškov. Najhuje pa je zgrabil barona Greben sam, ki cifrastemu gizdalinu ni nikakor privoščil, da bi se ponašal z enakim prepričanjem, kakor on. Major je godrnjal z najsrđitejšim basom. In celo nadepolni Benjamin je kričal vmes svoj ozkoprsni: »Contra, contra!« in gnetel s palcem in kazalcem zadnje drobtinice tobaka po izpraznjenem zavitku. Predmet zabavi se je nekoliko zasukal. Na met je prišla »specijalitet« — kmetiške lepote! Konec vsemu je bil ta, da je razgreti in užaljeni baron Gundi v nagli zadregi zastavil — e — svojo kavalirsko častno besedo . . . da pojde v teku — e — štiri-najstih dnij vasovat k dekletu, katero koli mu imenujejo, in da — e — ne odjenja prej, predno ne dobi svojega poljuba od nje . . . E!

To velikodušno ponudbo so vzprejeli vsi z burnim odobravanjem. Iskra je živahno ploskal z rokami.

»Samo glejte, da vas vaški fantje ne dobe!« je svaril major Stojan; vendar je bil vesel, da se je ujel baron v tako neprijetno past. »Naši ljudje ne razumejo nobene šale!«

»E — vzamem revolver s sabo, seve — e — revolver!«

»Vi ste pa vendar preveč hudi! Kdo bi si bil mislil! No, bravo! Toda — hm, slovenski fantje se v jezi presneto malo brigajo za smodnik.«

— Plotanova Ančka je slula kot najlepše kmetiško dekle v vranovski okolici. Njo so priporočili Lahnbergu za njegov poskus. In

navdušeni adjunkt Govedek se je veselo ponudil, da bo spremljal barona na romantičnem potu. »Seveda«, je dostavil previdno pozneje, ko je barometer njegovega navdušenja naglo padal, »toliko časa grem z gospodom, dokler se nevarnosti ne prično. — Pardon!«

Jedini, ki se za to črno zaroto proti časti kmetiških krasotic ni zmenil, je bil gospod Masten, mučenik svojih vkusnih papil.

Vse delovanje svojega živčevja, vse pojme, razsodke in sklepe je posvetil premišljenemu uživanju zavratno umorjenega in mojstersko ocvrtega gorenjskega petelinčka. Le trenutkoma ga je zavedel kup dišečega peteršiljčka in bogato asortirana zaloga salate, da je odmaknil pogled od cvrtja. Oj, ta petelinček, ki je moral žrtvovati svoje mlado življenje ne za drago očetnjava, ne za milo domovino, ampak za požrešno snedo, ta petelinček je vreden malega »parte«. Nič več ne bo pozdravljal avrore s svojim tenkim sopranom, ki je že začel mutirati in vzbujal na vse zgodaj najlepše nade! Neusmiljena roka je ravnala z brušenim nožem tako, da je morala slediti iz tega ravnanja smrt . . . Obupno mutiran »kikeriki«, njegova zadnja beseda, je bila — preteča, glasna obtožba proti gospodu Mastnu: »Kri za kri!« In na ta žalostni način je moral umreti ubogi petelinček jedenkrat za vselej — zakaj dandanes ni preseljevanje duš nič več v modi — moral umreti tožnega srca v cvetu mladosti, ne da bi bil dosegel popolno petelinjo krepost, in ne da bi bil zvedel, kaj je kurja ljubezen, kaj kurja sreča . . .

Ohranimo mu trajen spomin!

Niti z besedico se ni mešal srečni Masten v burni razgovor, temveč lepo tiho grizel in požiral in vmes praznil kozarček za kozarčkom.

»Saperment hinein!« si je mislil zdaj pa zdaj tako polahko sam za-se, »to vino, to vino! — Plemenito!« In nalil si je zopet in zopet kupico, jo pridvignil in slastno studiral cekinasto prozornost, jo nastavil, zavrtel v sladkem blaženstvu tope oči, zamižal in dal naglo tovarišem tovariša.

Kakor neprijeten grom so mu zadonele na uho besede majorja Stojana, ki ga je vprašal: »Kako pa ti sodiš ženske in ljubezen? Strela, gani se! Petelin ti ne bo odletel, saj so mu izpustili kri. No, Hm?«

Masten se je obrisal s servijeto in se odpovedal začasno mesnemu poželenju, posvetnemu veselju in ocvrtemu petelinčku. In rekel je krilate besede in jih je izgovoril v obrokih nekako tako-le:

»Ljubezen je neumnost . . . Od ljubezni še ni bil nihče sit . . . Narobe . . . zaljubljeni človek slabo prebavlja . . . Neumnost, kakor

. . . pravim, sama neumnost . . . húmghm! Prigodilo se . . . je že večkrat, da . . . so zaljubljena . . . mghm . . . zaljubljena dekleta potresla . . . sol namesto v juho . . . po kompotu . . . Húmghm! To je . . . žalostno, da ljubezen . . . človeka tako zmešal! S . . . tega stališča moram . . . ljubezen ostro obsoditi . . . in jo zaznamovati kot kužno bedarstvo, ki . . . mghm . . . je že mnogo zdravih . . . želodcev in ljudij . . . končalo na vekomaj. In . . . od ljubezni se nihče ne zredi.«

»Ali nisi bil nikdar zaljubljen, Masten, hm?« je vprašal zopet major Stojan. Družba okolo mize je začela postajati zopet harmonična in vesela ob stroških debelega mnogojedca.

»Samo jedenkrat sem se . . . zaljubil, pa . . . mi ni nič škodovalo. Dobro . . . vem, da je življenje . . . moža odvisno . . . od kuhinjske . . . mghm . . . umetnosti njegove žene . . . Ljubil sem vdovo . . . izvrstno kuharico . . . pa sva se pozneje razdružila radi . . . pokvarjenega zosa.«

Iz Mastna so tačas govorili napol učlovečena svinjska krača, salame, klobase, telečja pečenka, jajčki in petelinček v lepi slogi. In zopet je posvetil vso pozornost ocvrti kuretini.

Kmalu potem so Jurjevčevi gostje plačali in odšli. Gospod Masten si je vzel tri zobotrebce s sabo. Pečenega golobčka, katerega mu je ponudil prijazni krčmar, je odklonil, rekoč, da si ne sme pokvariti teka — pred večerjo.

Inženir Vojnik je spremil majorja do križpota, kjer se je cepila kratka kolovozna pot proti gradu. Potem je stopal počasi proti Vranovemu. Pred mestecem je krenil po poljski stezi proti Savi.

Zlatorjavo so se svetile dobrave in zelenice po visokih planinah, rahlordeč odsev se je laskal sivim skalam, s pičlim zelenjem obrobljenim pečinam. V finih črtah so se ločile daljnje orjaške kamenite stene Karavank in Julijskih planin od tenkih meglic. Oblit od večernega svita, je stal ponosni Triglav s svojimi sneženimi sreni v tihem veličastvu . . .

Vrnivši se s službenega pota, je bil dobil Vojnik pred nekaterimi dnevi Stankino pismo. Bilo je le nekoliko vrstic; razburjen je bral do konca.

Sklonil se je, omahnil in počasi sedel na stol. List mu je padel iz rok. Pobral ga je zopet. Prebral ga je še jedenkrat. Te neusmiljene vrste se niso hotele premeniti!

»Saj Vam pa tega prav nič ne zameri, ker je denar tudi lepa reč . . . Vender pa iz vsega srca želi, da bi Vas ne bilo nič več sem na Javorice k nam . . . Za Vami se ne bo nihče jokal!« —

Zopet je izpustil nesrečni list na tla.

Kakor težak, mrzel, železen okov mu je leglo okolo srca. Čutil se je v nejasni zavesti, omamljenega, otrplega. Prijel se je za glavo.

»Ali je to mogoče! — Milena! Moja Milena! — Ti tako? —«

Potem ga je prevzela vroča jeza, strah, groza, da se njegovo dosedaj tako neveselo življenje po kratkih trenotkih svetlobe že zopet zagrinja v temo, da se komaj sezidano poslopje njegovih iluzij maje . . . podira . . . ruši . . .

Kako brezsrečno, neusmiljeno, poniževalno je bilo vse to!

»Niti sama mi ni hotela pisati! — Odtod torej njena mrzlost v zadnjem času! — In jaz nisem videl, nisem slutil, nisem —«

Sovraštvo in preziranje se mu vzbudi, in z njima je bojevala ljubezen ljut boj. Naposled se je polastil njegove duše čuden mir . . . Vojnik je začel skrbno urejevati stvari, raztresene na vse strani po pisalni mizi.

Pozno v noč je sedel doma in pisal dolgo pismo. Ko je je dovršil, je hlastno bral, kar je napisal. Toda še ni prišel do srede, ko je segel po Stankinem listu in ga zopet prečital. Na ustnicah se mu je pojavil kratek, onemogel poskus slabega nasmeha — in Vojnik je vzel svoje pismo in je raztrgal jezno na drobne kosce . . .

»Čemu še pisati? — Za ljubezen beračiti? — »Za Vami se ne bo nihče jokal!« To je jasno dovolj! — Čemu se pogajati za srce?«

— Izbrano-uljudno in hladno-ponosno je občeval odslej z Mileno. Kar tako najedenkrat ni mogel izostati.

Ona si čudnega vedenja Vojnikovega ni mogla razložiti. Kako vse drugače je bilo prej pri lawn-tenisu! Dočim sta bila govorila doslej z očmi oni sladki internacionalni jezik zaljubljenecv, jezik, ki nima nobene slovnice, nobenih pravil in nikakeršnih izjem, jezik, katerega ne uči in ne pretvarja nobeden filolog, in ga mladi ljudje vendar umejo tako izvrstno — dočim sta se torej prej tako blaženo pogovarjala s srečnimi pogledi, se jih je zdaj inženir ogibal in sukal svoj »racket« tako pazno in previdno, kakor da hoče postati prvi »champion« te igre še pred božičem. Vendar se glas ljubezni ne da goljufati! Kadar sta si stala nasproti, sta pozabili te čudni njiju srci popolnoma fiziološko predpisano, normalno število udarcev v minuti in sta utripali, se krčili in zastajali tako trmasto, da sta se Milena in Ivan oba jezila — na tihem . . . Ako je stal on proti jugu, je obrnila ona brž »v gorenjsko se skalnato stran«! In ako je ona gledala proti vzhodu, se je postavil on, ako je le mogel, proti zahodu!

Ah, in vendar sta se ljubila in se ljubila tako neznansko, da sama nista vedela, kako se pravzaprav šele ljubita iz vsega srca, iz vse svoje duše!

Saj je hotela Milena početkoma svoj dekliški ponos nekoliko zatreti in vprašati Ivana, zakaj ji ni odgovoril na zadnji listek, zakaj ga ni bilo takrat k parku, zakaj se kuja? Toda on je delal take temne obraze, da si je vselej zopet premislila, predno je zvršila svoj sklep. Ponos zoper ponos!

Baron Gundi pa je imel zadnje čase svoje zlate urice! Dan za dnevom je bil intimnejši, predrznejši in silnejši! Njegov vsakdanji bouquet je dosegel spoštljive dimenzije, in gorečerdečih rož je bilo čedalje več v njem . . . In ako si je vzela Milena iz šopa jedno, jo povonjala in obdržala, ga je bil sam »Hochjenuss!« S takim malim koketiranjem je hotela nekoliko kaznovati Vojnika, da mora radi njegove »neodpustne trme« tolikrat milo jokati — na skrivnem . . . »Svoje glavnež« se je seveda delal, kakor da se ga vse to prav nič ne prime — narobe, še celo hvalil je galantnost gospoda barona na glas! V resnici pa ga je »neoprostno početje« Milenino vroče skelelo . . . Da je ona taka »brezsrdna koketa«, tega si ne bi bil nikdar mislil o svoji ponosni in tako malo pristopni ljubici, ki je znala tako otroškonedolžno gledati . . . Baron Lahnberg je postal zvest trabant Milenin in gledal za lepim dekletom bolj pohlepno, »kakor Berolin po Trstu.«

Teti Emiliji je bilo vse to prav pogodi. »Počasi se bo črez ušesa zaljubila v barona, katerega se je početkoma tako zelo branila. Milena je pač, kakor vsaka druga mlada devojka.« Gospa pl. Jeličeva je bila zadovoljna. Tudi guvernanta se je skrivaj veselila. Toda ona je gledala in videla ostreje.

— Zamišljen se je bližal Vojnik robu visoke terase nad Savo. Globoko doli je šumelo in pelo vodovje zapeljivo sladko pesem . . . Ljubko se lovi in poigrava val z valom, se zaziblje in zopet zažene, zablisne, trepeče in se razlije, pogrezne, gine, ni ga več . . . Sijajen blesk se trese v nemirnih valovih. Tam pri mostu plešejo žarki zahajajočega solnca večerni ples, kopajoč se v hladnih vodah. V širnih krogih, mirno in ponosno se vije Sava mimo prostranih, polagoma se vzdigajočih pašnikov in trat, mimo ravnih poljan s strogo zarezanimi podolgastimi pravokotnimi njivami, se skrije za čas v senco temnega gozda in hiti zopet dalje mimo skal in skalic in otokov sredi struge. Jasnomodro se svetijo njene vode in ženo srebrnobelega pene proti lahnordečemu pesku ob bregu. Toda tu doli pod teraso v po-

noru so temne in tajne! Omamljivo šume in vabijo in pojo zavedljivo, sladkožalno pesem . . .

Tja doli je gledal inženir. — Prazno se mu je zdelo vse; premla, okorela otrplost brez tolažbe mu je objela dušo. To je bil neznosni, razjedajoči, strašni čut, čut notranje praznote, praznote v srcu, okolo njega, povsodi . . . Vse, kar mu je bilo dragega in ljubega, vsi sklepi, vsi načrti, vse je izginilo z njo, vse je izgubilo smisel in vrednost. Vse mrtvo . . . Solnčnojasna preteklost minolih krasnih dnij upa in ljubezni — mrtva! Vse nade, vsa bodočnost — mrtva! Milena — mrtva! On sam — mrtev!

Od juga sem je potegnil veter in zašumljal po usehlih listih turščičnih na bližnji njivi. Trudno so se zibala nje peresa in delala trd, oster, suh, lesen, režeč šum, trudno se je zibala ajda na živordečih stebelcih . . .

Inženirju je zablislila strašna misel.

Ali — zopet se je spomnil njenih pristrčnih besedij, njenega nedolžnega smeha, njenih očij . . . njenih zaupnih, čistih očij, njenih vročih poljubov; videl zopet Mileno slonečo in ihtečo mu ob prsih, videl sijajne solze, čutil mehki objem in pritisk dveh nežnih rok, ves dih njenega čarobnega bitja . . . Pretekli dnevi so se mu zdeli kakor nekaj jasnega, toplega, duhtečega, mladostnega, milega, nekaj, kar je zbežalo za večno daleč, daleč strani! In ko je tako stal na terasi, mu je zasijal kakor iz lahne meglice nje ljubljene obrazek; počasi so se dvignili krasni, temni osemci in odkrili lepoto očesa, in zazvenel je glas, dobro znani, sladki glas . . . In zdaj? Ali je to res vse izgubljeno?

Viharen piš je potegnil skozi vrhove dreves. Na otemnelem nebu so se prikazali oblaki v nerodnih kepah in se počasi zalili.

Tam doli pa je pelo savsko vodovje prečudno mehko pesem. In prosili so valovi in vabili in obljubovali hladno, mirno naročje in sladak počitek . . .

Inženir je stopil na rob strmega prepada.

Streslo ga je.

Čudno, tuje, temno, divje čustvo ga je omamljalo. V glavi se mu je vrtelo. Kakor oster strup so mu tekli grenki spomini po žilah.

In tam doli je pevalo v vodah, vzdihovalo in jokalo in ihtelo . . .

»Za Vami se ne bo nihče jokal!« —

Inženirja je izpreletel mraz.

»Ne stori tega!« je velel notranji glas. »Drugi se ti bodo smejali, ona pa bo ponosna, da je radi njenih lepih očij nekdo — . . . »Le hitro!« je svetoval drugi glas. »Našel boš mir tukaj doli. Ona te je

ljubila! Vsaj početkoma, ako zdaj ne več! Bila je angelj! Dobro! In zdaj? — In ako je svet, ako je človek s človekom tak, ali je vredno, da živiš in delaš za-se in za druge. Le pogum!«

In zdolaj je vabilo iz voda in tožilo in koprnelo in plulo na tihih krilih večerne sape daleč, daleč . . . Solnce je zašlo.

»Za Vami se ne bo — —«

Vojnik je sklenil roke. Tako je stal še nekaj časa omočen ob breznu. Vse po njem je vrelo. Srepa so zrle njegove oči v pogubni prepad. Naredil je dva koraka nazaj . . . v naskok proti prepadu . . . Tačas so zapeli zvonovi vranovske cerkve: »Ave Maria!«

In peli so milo, ubrano, mogočno, in hrepeneli so krepki glasovi proti višavam in lili po zrakovih sveto tolažbo.

Vojnik je obstal.

Tudi od bližnjih cerkvic se je oglasil mnog pohleven zvonček in ni hotel zaostati za večjimi tovariši. In poslušal je log in dol in gora verno bron glas.

Tu je slišal Vojnik rahel šum za seboj. Okrenil se je.

Tam v travi je klečala »divja Mina« na kolenih. V rokah je imela molek, pred sabo pa je bila razvrstila po rosnih bilkah celo število Marijinih podobic. Večerni vetrc se je igral z rdečim trakom njenega širokega slamnika in z gostimi, plavimi, nespletenimi lasmi, zašumel po vencu, po belih in rdečih suhih rožah okolo njenega golega vratu. Poleg nje je ležala močna gorjača.

Klečala je nepremično na tleh.

»Divja Mina« je naredila križ in molila. Molila je na glas. Z nepopisno zaupnim pogledom je gledala Marijine podobice, in glas ji je bil tako rahel, tako krotek, tako pobožen, tako prisrčen:

»O prečista devica Marija, usmili se vseh trpečih duš, utrdi malosrčne, potolaži žalostne in pomagaj vsem, ki te prosijo pomoči! Prosi Jezusa, svojega sina, da odvrne svojo jezo od nas, o dobrotljiva, o milostljiva, o usmiljena devica, zdaj in ob smrtni uri in vekomaj! Amen.«

Še so peli zvonovi po gorskih farah . . .

Z genljivo nežnostjo in skrbjo je prestavila »divja Mina« sveto podobico v travi in začela z vernim glasom:

»Angelj Gospodov je oznanil Mariji — — —«

Vojnika je pretreslo z neznano silo . . .

(Dalje prihodnjič.)

Groga in drugi.

Spisal R.

VIII.

(Dalje.)

Ali ti je zlo? — Ti si mrtvaško bled!«

Sočutno mu je zrla v oči in se mu prijazno nasmihala. Spravila je molek, shranila podobice in segla, še vedno klečeč, po gorjačo.

»O — ti se mi zdiš — Kje pa jo imaš — mojo štiriperesno deteljico?«

»Divja Mina« se je oprla ob palico, skočila pokonci in stopila pred inženirja. Potrkala mu je na ramo, ga gledala s plašnim pogledom in tiho, komaj slišno šepetala:

»Štiriperesno deteljico! — Ali je ne pomniš več, povej mi, povej! — Joj, ti si — ti si mi jo — izgubil! — Dokler je spet ne najdeš, — nič, nič! Srečo si izgubil.«

Sedla je na svojo »pruko«, prikimavajoč z glavo in počasi ponavljajoč: »Sre — čo!« Naposled je zmajala z dlanjo po zraku in vzkliknila: »Nič, nič!«

Ledeno je zadihala planinska sapa . . . Temni, kakor od dima zasiveli, težki, nizki oblaki so ovili in zakrili mesec. Od juga in od zapada so se podili in grmadili vedno novi roji z nerazločnimi, zamazanimi utori in prepregli vse nebo s fantastičnimi zanjkami, ki so se hitro družile, zalivale, polnile.

»Miruj — miruj! Le nikar me ne razjezi! — Oh, danes je vse tako čudno. — Ali ne? Tiho! Vidiš, tukaj za čelom mi vre! Tako mi dela in vrta, kakor bi mrgoleli in gomazili skeleči, žgoči mravljinici po možganih in vlačili po njih ostre kamenčke. — Ali ti je mraz? Hladno je. — No, ali sem ti že kaj povedala o Franceljnu — stoj —«

Nestalen ogenj ji je tlel v široko odprtih očeh. Nje pogled je iskal daljave. Nepremično, kakor iz kamena izklesana, je sedela na skali. Ustnice so ji drhtale.

»Še malo časa« — je zašepetala tajinstveno, »malo časa, pa stopiva z mojim Franceljnom — pred oltar! Toda — zdaj je še hudo, hudo bolan! Ranjen mi leži in se zdravi. — Grogga vse to dobro ve. O — Grogga je dober človek, on mi je skrivaj resnico povedal, da bi malo potolažil mene, obupano revo. Skupaj sta bila na vojski, veš, daleč, daleč tam za gorami, na Turškem! Turka so premagali, vojske je konec. Moj Francelj pa mi nalašč noče nič pisati! Nalašč ne, mi je dejal Grogga. Veš, zato noče, da bi bila potlej bolj vesela, ko pride jedenkrat zares! — Oh, kaj — tam-le, glej, glej, glej — ne, ne — temno je, temno —«

Neprenehoma je zrla v daljavo . . .

Kar je hipoma skočila kvišku. Život je nagnila naprej, iztegnila desno roko pred-se, pritisnila levico kot senčilo k čelu nad oči, kakor bi se ji bliščalo od preostre svetlobe, in naslonila glavo proti levi rami.

»Mi ga čakamo. Vsi, vsa vas ga čaka ob cesti. — »Že gre, že gre!« vpijejo. »Zdaj prihaja, zdaj! Res je, oh! Ali ga vidiš? Oh — on je! On! Svetinja se mu sveti na prsih! Godci igrajo. Sosedje, glej, mu mahajo s klobuki nasproti! Vse je veselo! Vse kriči! Vse ga kliče! Vse mu roko ponuja! Vse ga pozdravlja! Vidiš, kar ne morejo se ga nagledati! Ne morem do njega! Francelj, Francelj! On me je zagledal! Konji se ustavljajo. Skočil je z voza. Objema me. — Oh, ti si, prišel si! — Vse je lepo. Kako sem pa tudi ves čas molila! Uslišala si me, mati božja! — Vse se spet sveti! — Glej, glej, vsi znanci so tukaj! Vsi prijatelji, vsi sosedje, veseli svatje! Voz za vozom dirjamo k poroki! Starejšina mi kima. Vozniki pa šopke za klobuki! Svatje vsi cvetlice pripete, same rdeče rože! Stoj, poslušaj! Pokajo, vriskajo, ukajo. Slišiš? — Pridirjamo. Postanemo. Pred cerkvijo smo! Vse gleda, vse — kaj — kaj je? — Kje — oh, Franceljna — ni — težko — komaj — ne« . . .

»Divja Mina« se je zgrudila ob skali na tla. Onemogla je obležala z bolešno pretvorjenim obrazom, po katerem so ji lile debele potne srage. Oči so ji bile medle, motne, osteklele. Iz pol odprtih ust so ji prihajale bele pene. Slamnik ji je bil zdrsnil raz glavo. Kakor mokre kače so se ji razvili gosti, vsake vezi prosti lasje na travnatih tleh v večerni rosi. Dihala je hitro, naporno in mrmrala pretrgoma nerazumne besede.

— Vojnik je pokleknil k nesrečnici in ji polagal na čelo in sence hladnih, rosnih peres in mahu. Ona se ni ganila. Oči so se ji zaprle. — Naposled je jela mirneje sopsti, pogledala, se dvignila in sedla.

— »Minilo je! — Zdelo se mi je, da padam v prepad. — Hvala materi božji! Zdaj — zdaj je spet dobro.«

Vstala je in se ozrla po temnem nebu.

— »Huda ura! Zdaj pa naglo od tod! Stran od mene, človek! Kaj iščeš tukaj!« Dvignila je gorjačo. Toda takoj jo je zopet spustila. —

»Ne, ne, tako ne! Ti si moj prijatelj, ti mi dobro želiš. Pojdi domov. Tukaj ob brezdnu mi pa nikar ne stoj, tam na pruki »divje Mine« — ne, ne, pa tam doli, globoko, strašno — človek božji, o — odtrga se tukaj, kakor takrat znamenje, pa trešči doli v Savo, kjer čaka bela žena, čaka smrt. — Smrt! In ti, ti si še mlad, ti boš še srečen, le pojdi — pa deteljico — saj veš! Pojdi vender, pojdi! Z Bogom! — Stoj! — Nič se ne boj »divje Mine«. Prosila bi te —«

Nagnila je glavo, brskala s palico po polzem mahu na skali.

»Vidiš, lepi gospod, ko bi ti dal lepo besedo Gropi? On ve, kje je Francelj in kdaj se vrne. Toda obljubil mu je, da ne pove o tem nikomur nikdar nič. Zdaj se pa Gropa tihega dela; čudno se muza, v stran se obrača, kadar ga sirota izprašujem. — Kaj pa, ko bi bil morebiti ti tako dober, tako usmiljen, pa bi ga skrivaj pobaral, morda se ti — zareče? Potem pa hitro, hitro meni povej! — Boš? — Tako težko ga čakam. Franceljna, komaj, komaj ga že čakam. — Nocoj imam še dolgo pot. V gore me žene. Pojdi! — Lahko noč!«

— Gledala je za njim.

Oddaljen, zamolkel, neprenehoma naraščajoč šum, jednak silnemu pišu burnih vetrov, je prihajal od severa. Pridrdrala so težka kolesa, močno je rožljalo, stokalo, zvenčalo, cvililo bobneče železje. Hripavo je prižvižgal vlak na vranovsko postajo, postal, zasikal, zazdehal in zopet zadrdral. Kakor lahen šum kipeče vode se je slišalo za njim tam za goro, v daljavi.

»Divja Mina« je krenila po izvoženi okrajni cesti mimo Vranovega proti vzhodu, proti Javoricam, koder se je svet polahko vzdigoval do bližnjih gora.

Nastala je trda tema. Mina je prišla v gozd. Kakor strahovi so stali hrasti in smreke. Vse črno, vse tiho. Daleč v gorah je zabučal grom. —

V tem jo je primahal z olimpskim mirom in s polkovnikovim okvirom Gropa lepo počasi po cesti. Kratkočasil se je po svoji stari navadi s polglasnim samogovorom, v katerem je nameraval vse da-

našnje vtiske in dogodke kritično prerešetati in nabrati si kolikor največ klenega zrnja prave modrosti.

»To pa rečem in ne odneham zlepa: Prav nič naj nas ne bo sram zavoljo Katrice! Naš gospod major pa vranovski gospod Greben sta oba lazila za ženskimi. Le polahko! Najprvo preišljajmo nekoliko našega gospoda! Bog ve, kakšna pisma so ji pisali tam na Dunaju, kjer je sam cesar doma, pa ji pisali in pisali — pa vse ni nič izdalo! In gotovo so ji gospod major pošiljali še vse drugačna pisma, kakor pa so jih znali sestavljati gospod korporal Godrnjavček — ne da bi jim tukaj mi morebiti kaj slabega očitali! Bog ne prizadeni tega! Torej: pisma so ji pisali, svoji Melonici, kakor se je pisalo tisto brhko dunajsko dekletce — nič ne rečem, morda še celo z rdečo tinto, ki ima neki posebno moč v sebi — pa vse nič! Bržkone je bila še bolj gosposke sorte, kakor naša majuzel na Javoricah, ki si po trikrat na dan štupa svoja lica, za dobro jutro, za dober dan in za dober večer. I seveda je bila še bolj gosposke krvi, petična pa menda tudi, prevzetnica. Pa jih ni marala, našega gospoda, akoprav so se postavljali z žvenketajočo, svetlo sabljico in so bili mladi in lepe postave, še lepše, kakor morebiti mi. Vidiš no, tudi gospod Greben so jo zastonj pometali za njo. — Zatorej: dva sta bila, ona pa sama, pa še nista nič opravila! Potemtakem naj nas nikar ne bo sram zaradi Katrice, zoper katero smo spustili svoje občutke čisto sami, tristo jesenskih vetrov! Toda, reči moramo, in vsakdor nam bo pritegnil: gospod Greben so pa le pravi kavelj! Devetinštirideset ljubic so imeli, ako smo prav razumeli, devetinštirideset deklet so imeli — pa so vendar ostali živi! Mož je iz železa. Zdrave matere sin! Nam je jedne same Katrice čez in čez preveč! — Baron je pa očitno izbežljal. Kako se ta reva žene za ženskimi! Gospoda so ga pa takoj prijeli z ježevimi rokavicami. Kaj bomo otrobe vezali? Recimo: pošteno jo bo izkupil in iztaknil, kadar —«

»Juhuhuhuu!« se je oglasilo tačas iz gozdne temote.

Grogga je postal. Krepak glas je zapel v bližini:

»Bobni bodo ropotali,
Pot krvavi oznan'vali!
Takrat, oj preljubi dom,
Zadnjič na-te mislil bom!«

»Mina pleše spet po gozdu,« je dejal Kozol in pospešil korake. — Nevihta ga je dohitela. Najedenkrat se je pripodila huda ura. Vse nebo se je treslo od svetlih udarov, zemlja je drgetala v bobnečem gromu. Sunkoma je podila silna burja dež v plohah. Drevesa so šumela, se zvijala, klanjala; kakor temne sence so se premikala po razburjenem vzduhu, bila z vejami, proseč milosti, se prigibavala drugo

k drugemu, kakor bi si hotela izraziti med seboj strah in grozo; listje in veje so letele na tla.

»Naj vam roko zdaj
Podam še za slovo,
Nemara v vojski —«

pela je »divja Mina«. Zadnje besede je odnesel vihar, zaglušil grom.

Grogga je dospel ves premočen do zidane kapelice sredi gozda. Tam je čepela Mina na tleh in vedrila; pela je na ves glas svoje pesmi in zaukala po vsakem gromu tja ven v divjo noč: »Juhuhuhúu!«

»Le notri Grogga! Nocoj je pa lepo. Tu sem se pritisnil!«

Vihar je razvil vso svojo neukročeno moč. Bliskalo se je brez presledka, in po črnih višavah je odmeval grom, kakor bi drdrali težki, trdi, hitri vozovi po nebesnem oboku od obzorja do obzorja in podirali stebre prostranega svoda. V jarku tik kapelice se je drvil hūdournik.

»Tako, vidiš! — Juhuhuhúu! — Ali te je strah, Grogga? Čakaj, pa rajša še malo zapojem. Ali znaš to?«

»Jaz vas prosim lepo milo,
Če se bode razglasilo:
»Mrtev sin je vaš soldat!«
Dajte za me mašo brat!«

Grozovito se je zabliskalo in zagrmelo je, kakor bi se podiralo vse nebo in padalo na tresočo se zemljo.

»Treščilo je!« je dejal Grogga in se ozrl. »Divje Mine« ni bilo več . . . Strah ga je bilo ta trenotek . . . Veter je prinašal divje glasove nočne pevke

»Mrtev sin je vaš —«

Tiho je stal Grogga v kapelici. Tesno mu je bilo pri srcu. Mina pa je ukala v dežju, med bliskom in gromom, proti goram . . .

Huda ura je ponehala in se drvila naprej proti severu.

Kozol je stopil iz zavetja. Zopet je slišal oddaljeno petje:

»Na vojsko gredo,
Nazaj jih nikol' več ne bo!«

In sredi gozda se je razlegal divji in zategnjen: »Juhuhuhúu!«

— Groggi so se vzbudili spomini iz njegovih vojaških časov; oživeli so mu spomini, slike in prizori davno minolih let.

In bilo mu je, kakor bi zopet slišal bojni glas trobent in bobnov, slišal ostri zvižg svinčenk, slišal trdi pok vojaških pušk, slišal grom topov, slišal divji klic in besno kletev tovarišev, slišal stok, hropenje, grgranje umirajočih — bilo mu je, kakor bi videl pred seboj ognjene plamene v gostih oblakih smodnikovega dima, videl pisane turbane, svetle handžarje . . .

IX.

»Pri fari zvonovi prav mило pojo . . .
Od ljubice zale jaz jemljem slovo. . .

Pa jemljem slovo,
Sam Bog ve, kako . . .

Nazaj — me nikol' več ne bo!»

Narodna.

»Tam za turšk'mi griči« . . .

Narodna.

Ljubljanski južni kolodvor in prostor pred njim je bil gorkega, vedrega poletnega jutra ves poln vojaštva in občinstva. Bila je nedelja . . . dne 14. julija leta 1878.

Dasi je bilo deževalo nekaj dnij popreje, vender ranih megel ni bilo nobenih. Topli dih krasnega mladega dneva je obetal jasnoto in vročino. Neprijetni, grenki duh žganega premoga in parečega se olja se je tanko razlival po mirnem, enakomernem vzduhu med čisto vonjavo, katero je bila zapustila za seboj tiha, jasna, duhteča julijska noč . . . V glasno vrvenje zbrane množice se je slišal zdaj pa zdaj ostri pisk lokomotive, brezsapni puh hropečega dimnika, ropot koles, jasni zvok železnih lopotcev ob suvajočih se vozovih. Tu in tam se je oglasil ljubljanski zvon, vabeč k zgodnji maši . . .

Ta nedelja se je vtisnila marsikateremu žalostnemu očetu, bratu, sorodniku, prijatelju, marsi kateri objokani materi, ženi, nevesti, ljubici, sestri neizbrisno v spomin!

Štiriindvajset dvojnih vrst samih domačih sinov, fantov slovenskih, šest stotnij 17. pehotnega polka je stalo tam pred kolodvorom pripravljenih na odhod v Bosno.

»Pre'blečeni so,
Na vojsko gredo!«

Dva dni preje, v petek zvečer, so se pripeljali čvrsti Kuhnovci iz Trsta. Vagone so si bili sami okrasili s svežim zelenjem in s slovenskimi zastavicami, katere so si naredili v naglici. Tisoč in tisoč naroda jih je pričakovalo v gosti gneči na kolodvoru. In ko je zaigrala vojaška godba slovensko koračnico: »Naprej zastava Slave!«, in ko je vsakomur dvigal radostni ponos srce, takrat burni, gromoviti »živio«-klici kar niso hoteli ponehati.

V soboto zopet, zvečer, je svirala vojaška godba na kazinskem vrtu slovenske in slovanske pesmi: »Hej Slovani!«, »Kje dom je moj?«, »Pridi Gorenj'ci!«, »Naprej zastava Slave!« Vrt je bil ves večer natlačeno poln, zunaj na cesti in v »Zvezdi« pa je poslušalo na stotine občinstva. Vsled navdušenega odobravanja in

glasnega zahtevanja poslušalcev je morala godba vsako slovansko skladbo po večkrat ponavljati.

Danes pa, v nedeljo, ni bilo sledu več od sinočnjega šumnega veselja; obrazi, včeraj še tako veseli, so bili danes resni, tožni, tihi.

Ure ljubljanskih zvonikov so bile odbile pet. —

V jedni vojaških čet je stal takrat tudi naš Grogga, takoj tik njega pa njegov prijatelj Dolničarjev Francelj.

Tedaj je bilo Groggi lice še gladko in brki jako neznatni. Kolikor tudi je bilo na vsem prostoru naših ljudij znane visoke rasti, bi bil vendar človek težko našel katerega, ki bi bil bolj plečat in bolj močan od mladega Kozola. Tudi njegov tovariš Francelj je bil krepak, toda mnogo vitkejši kakor Grogga. Bil je lep gorenjski fant, črnolas, ogljeno črnih, živih očij, z inteligentnimi, energičnimi, nekako upornimi potezami. Vojaška oprava se mu je podala, kakor bi bila nalašč zanj izmišljena in prikrojena.

Vojaki so imeli puške ob nogi. Med četami je hodilo in stalo nebrojno ljudij, jemlječih slovo od svojih dragih.

»Tam-le je! Ali ga ne vidite? In Grogga zraven njega! Brž, brž, mati!« je hitelo mlado kmetiško dekle in povleklo sključeno starko s sabo pred Francelja in Grogga.

»I — dobro jutro, no, mati! Zgodaj ste morali vstati danes za voljo mene, kaj? Še dobro, da ste me našli tukaj, ko smo vsi jednako oblečeni!« Tako jo je pozdravil Grogga in držal materino roko varno in rahlo v svoji mogočni desnici in si je kar ni upal pritisniti, kakor bi se bal, da bi kaj ne podrobil starih koščic.

»Kaj ne bi bila vstala, Grogga, ti preljubi moj otrok!« je dejala skrbna stara mamica in venomer milo ogledovala svojega sina vojaka . . . Vsakdor, ki bi ju bil videl tukaj skupaj, bi se bil čudoma vprašal, kako more imeti šibka, slabotna ženica takega sina orjaka!

»O, kaj bi dejali rajni tvoj oča — Bog jim daj vse dobro — kaj bi rekli, ko bi te videli takega? — Torej, kakor je božja volja, ljubi sin — če mi pa že res odhajaš na vojsko, se pa — postavi! Takemu hrustu, kakeršen si ti, se ni treba nič bati!«

»Kaj bi se!« je zmajal Grogga odločno z glavo in pokazal zobe!

»In pa po nepotrebem mi nikar ne mori! Tako včasih, če že ni drugače, takrat le malo postreljaj in pa potolci okolo sebe — pa preveč ne, saj so Turki —«

»Mati!« —

— »saj so Turki tudi reveži, pravim, in imajo tudi svoje matere doma! — Slišiš? Tudi oni imajo svoje matere, katerim je doma težko

za sinove . . . Zatorej, ubogaj me, in nikar mi ne bodi preveč togoten s sovražnikom! — Slišiš?»

»Seveda slišim, mati!«

»Toda, kadar bo pa sila, mi pa tudi rok križem ne drži in pokaži se, da si kranjski fant! Iz šentlenartske fare pri nas doma! — Da mi ne bo kdo kaj slabega govoril pozneje o tebi! — Potem te ne pogledam nič več —«

»Ne bom vam sramote delal, mati, ne!« je obljubljal Groga spoštljivo in ponižno . . . Nekako čudno mu je bilo pri srcu, ko je tu v vrsti stal nasproti rodni materi.

»In pa če bo kdo od Turkov meril na-te, se pa lepo naglo skrij za kakšno drevo ali skalo, ali kamor si bodi, da te mi ne ustrelje po nepotrebem! Zakaj to je proti svetemu pismu, ki zapoveduje, da ni treba staviti svojega življenja lahkomišlno v nevarnost, vidiš —«

»Kaj mi bode te take pravili, mati! To že vse sam vem, to pa rečem.«

»I — glejte si ga no nehvaležnega otroka! — Bog nas varuj — kaj pa ti veš, kaj je — materino srce —«

Stari kmetici so se zasvetile solze v očesih . . .

»Kdaj bi si bila mislila,« je nadaljevala, potegnivši si z robcem počasi preko očíj, »kdaj bi bila verjela tedaj, ko si še tako — revno vekal — po — po — zibelki —«

»Mati!«

— »da te bom kdaj videla — takega-le — na — vojsko! — Na vojsko pripravljenega, — pa — soldaška — soldaška obleka se ti dokaj poda, tam-le — zadaj za vratom si popravi tisti črni trak! — Zdaj je že prav. — No, no, ti, Minica, no, nikar se mi toliko ne jokaj ves čas že! Saj vidiš, da sem tudi jaz prav dobre volje, čeprav mi odhaja sin na vojsko in ne vem, ali ga še kdaj vidim, ali ne!«

Z zadnjimi besedami se je okrenila k dekletu in si znova obri-sala solzne oči.

Zaplotnikova Minica je stala pri Franceljnu, pri svojem ženinu . . . Tiho, neutolažno, neprenehoma se je jokala. Francelj je bil ves bled. Temno, divje je gledal in tiščal zobe skupaj.

Francelj in Minica sta bila lep par — kakor ustvarjena drug za drugega. Zlasti pa je pozornost vseh blizu stoječih vzbujala sveža, bujna, prirodna, ponosna lepota nesrečne neveste, ki je kazala v vsakem okretu, v vsem bitju nenavadno, prirojeno plemenitost in ljubkost. —

»Francelj!« ga je poklicala tiho . . .

Vojak je lahko privzdignil puško in jo postavil desni nogi bliže.

»Francelj — ali mi boš kaj pisal?« —

»Bom,« je odgovoril hripavo.

»Ne boš — pozabil?« —

»Saj sem ti obljubil.« — Francelj se je naporno odkašljajal . . .
V grlu ga je tiščalo kakor z mrzlimi kleščami.

»Le piši mi, kmalu . . . Ne smeš pozabiti!« —

Umolknila sta . . .

Francelj je gledal v temno žrelo puščne cevi. Z levico je gladil surovo-usnjeno, rdeče-rjavo torbico za patrone.

Minica je uprla vanj svoje vlažne oči . . . Gledala ga je, opazovala ga je, kakor bi si hotela njegovo podobo vdolbsti vekovečno v spomin . . .

Niti trenila ni z rosnimi veki . . .

— Povsodi, v vseh vrstah so jemali slovo.

Jednaka žalost je težila srce bogato oblečeni dami in borni, prosti kmetici. Vsi tukaj so si bili bratje in sestre v občni togi, v občnem strahu negotove usode . . .

Nekoliko na levo od Franceljna je stal častnik z okrogloličnim fantkom v naročju in ga poljubljal. — Ob strani mu je slonela ihtea, blede soproga. — Fantek v beli oblečici je hlatal s prstki po svetli zlati roži na očetovi oficirski kapi . . . »Papa-a, papa!« je veselo vzklikoval. Častnik je tiho, ljubeznivo prigovarjal gospej in jo tolažil. — Ali čim dalje, tem močnejše se je jokala . . . Otrok pa je vlekel očeta za brado, tapkal ga po licu in s tenkim, milozvočnim, jasnim glaskom klical: »Papá-a, papá-a!« —

V bližini je stal tenek lajtenant, govoril z znanci, se kratko nasmiheval, si zavihaval brke, opazoval stotnikovo gospo, si poigraival z ostro ostjo gole sablje in kradoma pogledoval lepo Minico.

»Oh, oh, Francelj!« si je domislilo zopet mlado dekle.

Pogledal jo je, ne da bi bil zinil besedico.

»Oh, če te ne bo več — nazaj!«

In znova je zajokala . . .

»Glej ga dekleta takega!« so se oglasili Grogova mati. »Zakaj mi ga pa vender delaš še bolj žalostnega, kakor že je! — Le potolaži se lepo, Minica! — Saj pride, saj se vrne, kadar bo vojska končana, Turki pa premagani . . . Kakor se naši zdaj odpeljejo, tako se spet povrnejo. — Kar najedenkrat . . . lepega dne . . . se on pripelje v domačo javoriško vas nazaj in prinese svetinjo, svetinjo in cesarsko pohvalo! In vse ga bo čakalo. Francelj pa zdrav in vesel — nič ne jokaj Minica — in potem bo pa svatba! To bo kaj lepo!« —

Ubogo dekle si je zakrilo obraz z robcem . . . Vsa se je tresla.
— Tedaj je prisopihal jednooki Gašperček hitrih korakov.

»Zlomka«, se je jezil, »malo, malo, pa bi vaju še našel ne bil, malora. Le podajta mi še jedenkrat roko, ti, Francelj, in pa ti, Grogga!
— Pa nič strahu! Saj sem bil jaz tudi na vojski, pa se me še zdaj smrt boji, makako. Pa ti Grogga, ki si fant od fare in pa fant za to — po deset in po deset Turkov, to bo tebi mala južina! Le pošteno jih opili, korpodibako! Kranjska koža ni po grošu!«

»Saj ne bo nič hudega!« so tolažili mali gospod korporal Godrnjavček zadaj za Grogga. Navzlic temu, da so bili kot vojak zelo robati in brezobzirni, se jim je vendar Franceljnova zala nevesta hudo smilila. »Naj nam le kdo kaj preblizu pride, permej-kukuš, mi mu že pokažemo, od kod smo doma! — Kaj, fantje?«

»Le pomagajte si, ljubi otroci!« je svetovala starka in bistro pogledala po bližnjih vojaki; »skupaj mi hodite in varujte drug drugega!«

»Tako je, mati! Tako bomo, pa — permej-kukuš! — nobeden ne drugače; če ne — pojde pa precej k raportu!«

»Pa le dobro merite na neverne pošasti, mirno streljajte in glejte, da vam nihče ne uide, korpodibako! Najbolje je, če Turke vse polovite in sem priženete, da bodo namesti nas delali na polju. — Jaz sem na Italijanskem tudi ujel — kar sam sem ujel par Lahov, pa sem jih gnal na vrvi v naš tabor! — Pet jih je bilo, če se ne motim, šesti mi jo je pa sredi pota ubrisal, va in malora! — Oficirji so me pa kar gledali, in tisti dan sem dobil največje kose pri menaži! — No, kaj bi — tako je bilo in nič drugače ne.«

Gašperček se je grdo lagal, še bolj grdo, kakor sam »laški minister«; in očitno je greh delal v nedeljo na vse zgodaj! Zakaj Italijanom nikakor ni bil napravil take strašne škode, kakor se je bahal, temveč pri Kustoci je ob neki priložnosti komaj, komaj sam pete odnesel, in tudi pozneje ni dobil prav nič večje večerje, kakor vsaki drugi, dasiravno je bil lačen za pet ujetih laških sovražnikov.

Najivno poveličavanje lastne osebe ni imelo zaželenega uspeha. Le Grogga in par prostakov se je zasmejala laškemu junaku; Minica se ni premaknila, Francelj pa je še temneje gledal kakor preje, si privzdignil, popravil okroglo zganjeni in zviti vojaški plašč, ki mu je tesnil prsi.

»Od kdaj pa imate črne jermene pri puškah?« je opazil Gašperček.

»Ta teden so nam jih načrnili pred šempetersko kosarno,« so se podvizali gospod korporal Godrnjavček s prijaznim odgovorom.

»Tako? — Mi smo imeli belo jermenje in smo nosili bele suknje, malora. Kaj pa je, kaj?« —

Tačas se je zaslišal visoki, jasni glas trobente. Batalijonski trobar je zatrobil kratki signal: »Pozor!« Častniki s svetlimi, golimi sabljami so skočili vsaki na svoje mesto, vojaki so se vzravnali.

Grobna tišina je zavládala ta trenotek. —

Bilo je, kakor bi bil priplul neizprosni smrtni angelj nad vrste in si zaznamoval z mrzlim prstom že zdaj vse tiste, katerih ne bo nič več nazaj . . .

In dvignili so puške; zaprhal, zadrnil je šum jermenja in orožja po četah. Kakor bi trenil, so se okrenili možje na desno in skočili v vrste po štirje in štirje.

Tu in tam so ženske na glas zajokale. Vsakdor je imel solzne oči, naj si je bil tudi prišel sem gledat od same radovednosti. —

»Papá-a, papá-a!« je kriknil mali fantek v beli oblečici za očetom. »Milče tudi s teboj! — Milče plidkan! — Papá-a —«

Bleda mlada gospa je sedla z njim v fijakarjev voz. Sinček je gladil ihtečo mamico po obrazu.

»Boža-boža, mama! — Mama plidkana, Milče tudi plidkan. — Nič jokati. — Papá ni-ni. Ni-ni! — Hi, mama, hi! Papa tudi hi!«

— »Francelj, oh, Francelj! — Še zadnjič roko! Roko za slovo, Francelj!« je klicala obupana Minica za svojim ženinom.

Toda Francelj je že korakal sredi med drugimi proti odprtim stranskim vratom nizke lesene kolodvorske ograje in tiščal desnico na prsih ob pušknem jermenu in se ni smel nazaj ozirati.

»Šel je! — Nič več ga ne bom videla . . . Mati!«

— Vojaki so posedli v vagone. Kazalca kolodvorske ure sta stala v jedni črti, prvi navpično navzgor, drugi naravnost navzdol.

Signalne piščalke so zazvižgale. Počasi se je začel pomikati vojni vlak proti Hrvaški . . . Še jedenkrat so zaorili krepki klici: »Slava, živio!« Fantje v železničnih vozovih so glasno zaukali; vojaška godba je zaigrala avstrijsko koračnico.

Štirideset vagonov je odvedel vlak proti vzhodu in v njih marsikaterega čvrstega slovenskega fanta.

Z Bogom, ve visoke gore, ve bele cerkvice, ve zelene planine, ve prijazne višave, — z Bogom, ve pisane trate, ve cvetoče doline — z Bogom, vi mili kraji slovenske domovine . . . z Bogom!

Francelj je sedel nasproti Kozolu. Grogga je priboril obema najboljši mesti takoj pri premičnih desnih, sedaj odprtih stranskih vratih

vagona. Sedela sta vsaki na svojem telečnjaku. Tudi vsi drugi so si odpeli in razložili orožje po kotih.

Počasi se je odmikala Ljubljana, bežale hiše, zvoniki izpred očíj, zaostajal v ozadju ponosni grad, zvesti varuh mesta; hitreje in hitreje so drdrala kolesa, suvala ob menjane tire, se naglo dvigale, nižale brzojavne žice, zaplesale ravne njive, letele v stran stražne kočice s stražniki, rdeče zastavice, ginili ljudje, gredoč na polje in pozdravljajoč dolgi vlak s prisrčnimi vzkliki, z visoko mahajočimi rokami.

Francelj je bil tiho. Zamislil se je bil v vesele dni, v pretekle dni sreče, v dni, ki so se mu komaj zasvitali in mu že zopet pogasili.

Ta pomlad, letošnja pomlad . . .

Nikoli je ne bo pozabil!

Težko naložen voz je bil neko popoldne srečno pripeljal in razbremenil kamnoseku, in zdaj je pripokal in priukal zopet nazaj proti Javoricam.

Zadnji sneg je tajalo pomladansko solnce. Po prisojnih bregeh so vznikale mlade cvetlice, z gora so skakali razposajeni studenčki. V vsaki kaplji se je tresel solnčni svit. Vsa pota je posulo nežno, svileno-belo cvetje. Vzduh je bil poln vlažnega sopara in svežega diha preparjene zemlje. Taščice in kraljički in ščinkovci in kosi so neutrudno slavili težko pričakovani prihod vesne.

Tako srečen in sam s seboj zadovoljen je bil tedaj Francelj! Kaj bi torej? Zaukal je znova tja v krasni prerojeni planinski svet prav krepko:

»Ju-ju-ju-hú-u!«

Tu je zagledal vitko dekle na robu širokih poljan, tam kjer je stalo staro, trhlo znamenje.

Sam ni vedel, zakaj je konje ustavil in šel tja k njej. Ona je razpostavljala sveže pomladanske cvetke, šmarnice in vijolice, po hišici v znamenju. To znamenje je stalo na trohljivem stebru in imelo na vrhu kočico, na jedno stran odprto, od zunaj rdeče, od znotraj belo po-barvano, s priprosto izrezljanim kipom matere božje. Njej na čast je bilo prineslo dekle cvetlic za okras.

»Ju-ju-ju-hú-u!« je zaukal Francelj še jedenkrat, da so odmevale vse gore. »Ti, dekle, ali za-me pa nimaš nobene rože?«

Ona se ni zmenila zanj. Še obrnila se ni.

»Ej, kaj mi boš hrbet obračala! Kaj misliš, da te ne poznam? Zaplotnikova si!«

»Ali si ti tisti, ki tako grdo poka in uka?«

»Hentaj,« si je mislil mladi voznik, »ta je pa, ta —«. Skoro bi ga bilo kmalu sram, da je pokal in ukal. Tako prezirno ga ni doslej še nihče obsodil, nikar celo kako deklet; saj so vsa rada gledala za njim. »Le kako bi ji povrnil, čakaj!« je poudarjal.

Ona se je vtem delala, kakor bi ga ne bilo blizu. To ga je pa res jezilo, no.

»Veš kaj, Zaplotnikova, ti si najlepše deklet v devetih farah naokrog, pravijo!«

»Pravijo? — E-e! — Ni mogoče! Kaj takega gredo govorit! — Beži, beži, kdo bo pa ljudem vse verjel! Vidiš, Dolničarjev, ti si najzaljši fant med Stolom in Triglavom, pravijo! Toda jaz tega ne verjamem, veš, ne verjamem. — Zdaj le hitro domov, tvoji konji so trudni — «

»Minica!« je prosil Francelj. »Jedno šmarnico mi boš pa vender-le dala in nekaj vijolic, ne? Takoj si jih denem za klobuk!«

»Ali bi jih res?«

»Seveda bi jih!«

»Ne vem, ali si jih vreden ali ne!«

»Minica, no!«

»Ako me prav lepo za-nje prosiš!«

»No, prav lepo te prosim!«

»Naj pa bo, no! — Saj jedenkrat tako — ni nič, da si morebiti ne boš mislil, kako se mi zdiš kaj posebnega!« —

In od tistega dneva je imel Dolničarjev Francelj obilo nesreče z vsakovrstnimi kolesi, grabljami, kolci, vilami. — Oj!

In vse te vile, kolca, grablje, kolesa je nosil zdraviti Zaplotnikovemu Gašperčku. — Oj, oj!

Vselej pa je utegnil in sam počakal, dokler ni Gašperček njegovih rečij popravil! Jednooki kolarček ga je začel sumno ogledovati, češ, pa vender ne, ko bi se hotel ta človek pri meni učiti kolarstva, pa kar zastonj? Zapazil je pa Gašperček, da ima Dolničarjev mnogo govorjenja tudi s sestro . . . Menda sta se menila o samem gospodinjstvu, ka-li?

Toda, kakor tudi je bil Francelj ukaželjna glavica, njemu ni bilo nič ne do Gašperčkovih umetnostij, ne do Miničinih gospodinjskih tajnostij. Temveč stvar je bila vsa drugačna, kakor bi si bil človek pravzaprav mislil! Kakor je namreč nosil Francelj svoja potrta in polomljena orodja v popravo Gašperčku, tako je nosil svoje ranjeno srce zdraviti Minici. Zakaj ona je imela jedino pravo zdravilo za njegove bolečine. Tako vsaj je mislil on sam . . . Jaz se tukaj ne bom izpozabil z no-

beno opazko, ker se ne maram mešati v tuje zadeve. Ako se tretji vtika v ljubezen, pride nesreča. Zatorej naj kar suho pristavim, da je zdravila Minica Franceljna najprvo večinoma s šmarnicami in vijolicami . . . Pozneje pa, ko se je bolniku dokaj vidno »obrnilo na bolje«, je poskusila tako imenovano dodatno lečenje z rožmarinom in rdečimi rožami, katere je ordinirala svojemu pacientu v obliki šopkov po večkrat na teden, kakor je že nanesa bolezen. Tudi tukaj ne bom pregrešil nobene nepotrebne pripombe. Vender pa mi »slutvomodrost« ne da miru in mi ga ne da, in povprašati moram mimogrede, zakaj neki je imela Zaplotnikova Minica v svoji apoteki kar same vijolice in šmarnice, rože in rožmarin? — Arnike pa nobene! Tiste arnike, ki je za rane tako dobra! To-le torej bi vprašal, ker se mi zdi važno, poznim potomcem zaznamovati resnični dogodek, da je priprosto gorenjsko dekle tega in tega leta z najboljšim uspehom postavilo na glavo vso učeno farmakologijo!

»Ti, veš kaj, Dolničarjev?« je ustavil jedenkrat kolarček zaljubljenega Franceljna. »Tako-le ti bom povedal, če hočeš, da ostaneva prijatelja: Ako imaš še kaj polomljenih ojnic in grabelj in bran doma, pa mi jih pošlji po hlapcu! Sam mi pa ne boš hodil sem in lazil za dekletom, korpodibako. Zaplotnikov Gašper ima samo jedno oko, vidiš ga, pa z njim več vidi, kakor drugi na dve. Kapišo? Zatorej: jaz ne dopustim, da bi ti mojo sestro ljudem v zobe dajal. Izberi si drugod ljubico, malora.«

»Kakšno ljubico!« je vzkipeł Francelj. »Midva z Minico se bova vzela! Moja bo, in če mi brani devetindevetdeset satanov. V šestih tednih bo prvi oklic!«

»A-a, to je druga pesmica! — Glej, Francelj, saj mi ne boš zameril, kaj ne? Ali očetu sem obljubil, ko so ležali na smrtni postelji tisto leto, ko je bila ajda tako polna; sam nisem vedel kam z njo, še zdaj dobro pomnim, kakor bi bilo včeraj. — Toda, kaj sem že dejal? — Je že res; očetu sem obljubil, da bom pazil na Minico, kakor na zenico svojega očesa. — No, zenico sem si zapravil ob možnarjih, to je res — ali, Minico sem pa varoval kakor kraljično! Lepo mi je vzrasla; ni ga zlepa zaljšega dekleta tukaj daleč naokolo. Dote bo tudi nekaj, čeprav Minica ne bo toliko imela, kakor ti —«

Francelj mu je podal roko. »Saj bi ti bil že prej povedal; pa saj veš, da gre taka beseda nerada z jezika. — Vojake sem odslužil, na gruntu in v hiši sem sam —«

»Vse prav, vse prav, korpodibako, to bo pa tako vesela svatba, da —«

Toda prišlo je drugače.

Leto 1878. je bilo leto vojskâ. Vse je govorilo o bitkah.

Slovanom sovražni listi so kokodajskali, da se mora vstanev v Hercegovini zatreti; da morata biti Srbija in Črna gora mirni in ne smeta vzrasti; da mora ostati Turčija cela; da ne smejo osnovati proste Bolgarije; da Rusija ne sme čez Prut, čez Dunav, čez Balkan, in da se Avstrija za nobeno ceno ne sme polastiti Bosne!

No, najprvo so Rusi Turke tako neusmiljeno našeškali in raztepli, da so reveži »za božjo voljo« prosili miru. Nato so nekaj časa govorili, da pojde Avstrija nad Ruse. Naposled se je zasukalo vprašanje okolo Bosne in Hercegovine.

Tukaj je imel najvišjo oblast sultan, avtokrat. Njemu nasproti so bili vsi drugi sužnji, živali, brez nobene pravice ne do prostosti, ne do življenja, ne do premoženja. Ves turški »jus« je bil koncentriran v koranu, ki je bil že pred 1000 leti celo turškim juristom preslab. S svojimi zastarelimi nazori bi torej preljubi Mahomed danes pri vsakem kolokviju padel »mit Pauken und Trompeten« ter ostal izgubljen študent in večni jurist. Galantni sultan je sedel ves božji dan v haremu ali pa dvoranil pri koncertu, na katerem so svirale »dame« iz harema. Ker je torej galantnemu absolutistu ostajalo vzpričo tega malo časa, je imel državno krmilo v rokah veliki vezir, kakšen bivši diurnist pri kakšnem obskurnem starem turškem uradniku, mož iz protekcije in intrig v divanu in haremu, »Streber«, ki je zaporedoma postal svetnik, guverner, paša, minister in naposled — ako se ni kaj zameril v haremu — veliki vezir. V provincijah zopet so vladali paše, vsaki po svoje. Potemtakem si lahko mislimo, kako so se imeli pod »visoko porto« tamošnji Slovani na balkanskem polostrovu, in kaj so Turki, brezskrben, apatičen, najlencejši narod, naredili iz zlate Bosne, jedne najbolj rodovitnih dežel evropskih, iz bogatih teh pokrajin, kjer rodi pšenično zrno petnajst, koruzno pa tristo zrn.

»Moritev kristjanov so jim največje veselje,« so poročali iz Zagreba angleškemu politiku Georgu Campbellu. »Otroke so pekli, in njih stariše so silili jesti to meso. Raja prosi pomoči v skrajni sili.«

In vendar vsa ta beda ni genila slovanskih sovražnikov. Ogerski minister Tisza je poudarjal v (ogerskem) državnem zboru, da ni interes Magjarov, da bi si roko podajale in verigo zaklepale okolo magjarskih nog slovanske države na jugu. Vso pozornost je vzbudilo tisti čas pismo, katero so ponatisnili vsi večji evropski časopisi:

»... 1. Stalne vojske naj se odpravijo, da se bodo poprijeli ljudje poljedelstva, in da poneha siromaštvo. 2. Železo naj se po-

rablja za izdelovanje poljedelskega orodja, ne pa za vojno orožje. 3. Naj nekateri jedo le za dvanajstero ljudi, ne pa za tisoče. 4. Mednarodno sodišče naj se 'napravi, ki bo razsojalo prepire med narodi. Mesnice za ljudi naj se odpravijo. S tem opominom do kongresa končujem: Ako se Slovanom ne da pravica, bomo oznanili mi revolucijo. Vaš G. Garibaldi.«

Naposled se je premislil sam Gyula grof Andrassy pl. Szent-Király-Krasznohorka, avstrijski vnani minister. Ta navihani mož se je preveril po knjigi Palackega, da je zdaj prišla ugodna prilika, in da se lahko drugič, in sicer iz Bosne zabije zagozda med slovanske narode. Najedenkrat je bil ves navdušen za okupacijo!

— Toda, to so visokopolitične stvari, v katere se midva, lepa moja bralka, rajša nikdar ne bova vtikala, ako hočeva zdrava ostati in želiva, da bova še dolgo živela na svetu, in da se nama bo godilo prav dobro!

— Francelj je dobil bel listek, ki ga je poklical v vojake. Namesto k poroki je moral na vojsko. —

— Tiho je sedel Grogga v vagonu žalostnemu prijatelju nasproti. Drugi tovariši so glasno peli, kako je »fletno« na Gorenjskem, »k' so v'soče gore«, in se v odmorih krohotali silnim dovtipom šegavega, širokega Dolenjca. Grogga pa se ni drznil, da bi pomagal pevcem, dasi je imel močan glas. Zakaj gospod korporal Godrnjavček, mož tankih ušes, so mu bili prepovedali vsako javno sodelovanje! Obtožili so ga namreč in dolžili, da infanterist Kozol narobe zavija in se grdo dere, ne pa da bi milo povzdigoval svoj glas, kakor so ga premilo povzdigovali na primer gospod korporal Godrnjavček sami. Zatorej infanterist Grogga ni pel, kakor drugi vojaki; le tako malo skozi nos je časih pobrundal »iz prijaznosti« in tiho godrnjal, da ne bi izkazil zbora.

Levico je imel Kozol v širokem erarnem žepu, in tam je gladil in stiskal tri suhe domače klobase, katere so mu bili prinesli mati z Gorenjskega. »Na, Grogga,« so dejali včeraj popoldne, ko so ga našli v Ljubljani, »tukaj imaš pet tolarjev in pa tri pare klobas, da mi ne pojdeš lačen in na tešče na vojsko! Pa si jih prihrani za tisti čas, ko boš mislil, da ti je največja sila.«

Potem sta šla nekoliko po mestu.

Ženica si je vse ogledala in se prav otroško veselila krasote po izložbah. Prišla sta tudi mimo kamenoseka.

»Oh, Grogga, to so lepi kameni in križi za na grob! Le tistega črnega tam-le poglej z rdečimi lisami! Pa . . . to je samo za gospodo!« —

»Ali bi ga mari radi?« —

»Neznansko se mi zdi lep!«

»Pa kaj bodete zdaj mislili na smrt! Bežite, bežite!« —

»Ne vem, kako dolgo bom še . . . Vsako zimo toliko kašljam, da —. Koliko bi vender veljal, kaj praviš?«

»Je-ehe! Jaz bi ga vam že kupil, že, to pa rečem. Ali kaj, ko imam — le šest soldov na dan!«

— Grogga je gladil klobase in jih gladil. Še prav nič ni zajutrkoval. Popolnoma lačen se je zdaj-le vozil na vojsko . . . Čim dalje je premišljeval, tem bolj se mu je zdela misel upravičena, da je najbrže ravno zdaj prišla tista ura največje sile!

Po kratkem, toda mučnem trpljenju in junaškem premagovanju in zatajevanju samega sebe se je udal povelju »ministra notranjih stvari« in potegnil prvo klobaso na dan . . .

Preprijetno je zadišalo po vagonu. —

Polovico je ponujal Grogga Franceljnu. Ta je odkimal. Zatorej se je lotil Kozol kar sam važnega dela in se že zdaj krepčal za prihodnje boje. Nabrusil si je pipec ob hlačah, si rezal klobaso in prirezaval komisa. Ob tem je s tem večjo slastjo poslušal genljivo pesem, katero je bil zložil glasoviti šmartenski šolmašter:

. . . Imel sem sinka, pa sem ga zgubil;
 Revni soldaški stan ga je pogubil.
 Star je bil dvajset let, v najlepši mladosti,
 Manca pa osemnajst let — tudi ni dosti!
 Francelj muskontar bil . . .«

Gospod korporal Godrnjavček so peli »čez«; imeli pa niso samo tankih ušes, temveč tudi jako fin, zlasti za mesnino nenavadno občuten nos. Ravnokar so bili zopet odprli usta na stežaj, da bi »zažingali«: »Pridi Gorenj'c z mrzle planine!« — Vender, izrekli so samo prvo besedo napeva. »Gorenj'c« pa jim je v grlu obtičal in z njim tudi vse »mrzle planine«. Delikatni duh bližnjih kranjskih klobas je pevcu kar sapo zaprl.

»Tukaj preveč vleče,« so dejali in si zavihali dolge brke. Rezervist, sedeč blizu Groge, se jim je moral umakniti. Prijazno so pogledali Grogovo klobaso in začeli domač pogovor.

»Kdo bi bil verjel, kaj, Grogga, da se bova midva kdaj skupaj vozila, jaz rezervist, star, odslužen vojak, in pa ti, takorekoč rekrut proti meni!«

Grogga je pokimal in pridno zvečil.

»Letina je zelo lepo kazala letos. Zadnje dni pa le dež in dež in hladno vreme! Na visokih planinah je celo zapadel sneg!« —

Kozol je pokorno prikimal in zamižal . . .

»Zavoljo večnega dežja je pa močno pógleglo žito. Seno leži že dva dni pokošeno in premočeno pod milim nebom. Krompir je začel črneti in gniti. Vse rumeni in gine od prevelike moče.« —

»Saj je res,« je dejal Groga in premišljeval, ali bi si prerezal zadnji kos klobase črez pol, ali pa naj bi ga vtaknil kar celega v usta . . .

»Setev pojde v nič, permej-kukuš!« —

»Saj pojde res!« Kozol je odjenjal s pipcem in približal cel konec ustom . . .

»Setev pojde tako v nič,« je zaskrbelo gospoda korporala Godrnjavčka, »da še polovico ne bomo pridelali tega, kar smo pričakovali. Pregovor pravi: »Ne, boj se turške vojské, ampak svetega Vida rosé!« — In res, svetega Vida dan je deževalo pri nas — permej-kukuš!«

Gospod korporal so začeli jezno gledati . . . Grogi se je glasno zakolcalo: snedel je bil celo klobaso. —

Naposled pa je segel v žep, se sklonil nazaj, iztegnil levo nogo, privlekel še obe drugi dve klobasi venkaj in ju potehtal v roki. Jedna je bila velika in debela, druga pa majhna in zgrbljana . . .

»Kakor orehi debela toča nam je mnogo škode naredila,« so nadaljevali gospod korporal Godrnjavček in se slastno obliznili. In razjasnil se jim je temni obraz! »Pšenico in rž je po nekaterih krajih tako potolklo, da ne bo kaj žeti. Fižol je pa kar uničen, fižol, in ječmen, kjer ni bil že požet —«

»Gospod korporal, če mi ne zamerite! — Še te-le dve imam! Francelj tako ne mara jesti — torej, kar izberite si, katero hočete, to-le večjo ali pa to-le manjšo.«

»O, meni je vse jedno!« so vzkliknili gospod korporal Godrnjavček in si urno vzeli večjo klobaso. »No, no, se ti pa lepo zahvalim, Groga! — Ti vsaj veš, kaj je manira, ti veš, ti veš!« —

V kratkem ni bilo nobenega para več. Izginila je pa tudi »največja sila«, in Groga je shranil svoj pipec.

»I Francelj, nikar ne bodi tako žalosten! Saj to nič ne pomaga!« je tolažil Franceljna. Gospod korporal Godrnjavček so zopet zapeli z vojaki.

»Ne pomaga nič, to je res. — Toda, ti ne veš . . . kaj ti bom pravil in . . . javkal kakor stara baba.«

»Prav imaš, Francelj!«

»Vender toliko ti pa povem: meni nekaj tako pravi, da ne bom nikdar več videl domačega kraja . . .«

»Kaj . . . kaj boš tako! — Francelj!«

»Slišiš, ravno zdaj pojo: »Nazaj me nikol' več ne bo!« —

»Ne boš ne padel, Bog ne daj . . .«

»No, boš že videl, Groga!«

(Dalje prihodnjič.)

Groga in drugi.

Spisal R.

XI.

(Dalje.)

Ves čas pozneje je ostal Francelj tih, miren, sam za-se, utopljen v temotne slutnje . . .

Grogi pa se je nabral obraz polagoma v prijazne gube site zadovoljnosti, in gospodu korporalu Godrnjavčku je ugajalo vojaško življenje v drdrajočem, enakomerno bobnečem vagonu do hripave skrajnosti. Gnali so v plemeniti priljudnosti z vsemi tovariši od konca do kraja burno veselje in glasno vpitje. Sami bi si ne bili nikdar mislili kaj takega v svojem srcu, ki je bilo sicer polno pesimističnih nazorov; zakaj le taki se spodobijo vsakemu višje stoječemu duhu . . . kaj pa šele takemu gospodu, kakor so bili ravno gospod korporal Godrnjavček, svetla posoda vseh koncentriranih vojaških krepostij!

O vremenu Grogi niso pozneje razodeli nič natančnejšega, nikar pa da bi se bili prehiteli s kako prenašlo prognozo. Saj so bili vedno previden in preudaren in razboren mož; malo ali nič niso zaupali učenim kvantom, negotovim čenčam. Tačas tudi niso odklonili prijazne ponudbe dobrosrčnega Dolenjca, ki jim je dal z izrazi odličnega spoštovanja čutarico izvrstne domače slivovke na pravico, in so stregli z njo svoji volji tako dolgo, dokler se jim ni zaletelo. In potemtakem so dejali kašljajoč, da ne morejo več piti . . . Pa res niso mogli, zakaj v čutarici ni bilo nobene kapljice več.

Lepi vzprejem krških civilistov so trdovratno prespali in se vzbudili vsi mrkli in mižavi šele v kraljevem mestu, kjer niso mogli prehvaliti obilega vina, podarjenega od šarmantnih Zagrebčanov.

Ob tej lepi priliki, pravijo, niso pozabili in so zgodovinsko priščipnili ljubljansko gospodo gotovih »višjih slojev«, ki niti ob prihodu, niti ob odhodu polkovem ni nikakor pokazala brige in ljubezni do domačih sinov s pretirano mero. Slovesno so si vzvihavali dolge, trde brke in povzdignili svoj hripavi glas vpričo Groge in drugih v svečano obljubo, da se povrnejo ob prvi ugodni priložnosti semkaj, ne samo zato, da se bolje privadijo prikupljivemu hrvaškemu jeziku, ampak tudi zato, da se seznanijo še bolj podrobno z različnimi izvirnimi hrvaškimi vini.

Toda že v Sisku, kjer so zapustili naši vojaki vlak, so začeli gospod korporal Godrnjavček na precej grde načine godrnjati in ostro obsojevati vse nadloge, katere so, po njih nezmotni razsodbi, pregrešili jedino le zanikarni Turki. Tudi sovražno ploho, katera se je usula na naše v Sisku, so dejali naglo užaljeni mož kratko malo turškim čarovnicam na rovaš in se zakleli z jednim svojih najhujših »permej-kukušev«, da bodo grenili s posebno nemilostjo dneve vsakomur, kateri bi se predrznil le sanjati o kaki prijaznosti z nevernimi dekleti! Vzpričo take srditosti so naši kranjski Janezi, kar jih je bilo blizu, takoj preudarili, da bi bilo treba plačati gospodu korporalu za zaljubljeno pismo najmanj trikrat toliko, kakor doma, in so zatorej na tihem za se še jedenkrat obljubili trpežno, večno zvestobo vsaki svoji Micki.

Takoj prve dni so poskusili vojaki vse težave naporenega marša. Zaviti v visok, siv oblak cestnega prahu, so korakali v nepopisni soparici in vročini. Nikjer ni bilo nobene sence, nikjer kapljice vode, dolgo nobene vasi. Kjer so prišli do vodnjaka, so ga hipoma izpraznili do blatnega dna.

Take razmere so se gospodu korporalu Godrnjavčku hudo zamerile; že od daleč so revskali na nedolžno Bosno in jo devali tako v nič, da so se jim infanteristi glasno smejali. Čim bolj so se ljutili stari vojščak, tem veseleje so se jim krohotali sosednji možje, dobro vedoč, da je vse dovtipno, kar pride iz ust višjega bitja, in da je torej krvava dolžnost vsakega nižjega, smejati se po vsakem zabavljivem izreku. Zlasti skromni Gropa je imel vsa usta polna cestnega prahu.

Tudi to ni nikakor ugajalo gospodu korporalu, da so morali tu in tam, kakor pri Novski, streljati proti kolonam v tarčo, iz lesenih desek narejeno, in da so morali pridno eksercirati in uriti rezerviste. Vse to se jim je zdelo vrlo nepotrebno, in žal jim je bilo za smodnik in svinec in nove komisne škornje.

»Poslušajte, kaj vam pravim!« so zabavljali. »Ali ne bi bili morali biti ostati, recimo, tam v Zagrebu, če smo se morali že odpeljati z doma? Tam je dosti ravnine in planjave za parado, permej-kukuš, pa še za kakšno! In tudi take suše ne bi trpeli po tamošnjih lepih krajih in nobene žeje ne, če Bog da, da je res. Zdaj pa tukaj zajčke plašimo in čas tratimo, Turka pa kar nobenega ni videti!«

Ali, ko so dnevni ukazi zmeraj pogosteje in ostreje naglašali previdnost v občevanju z Bošnjaki, ko so prihajale in se pridruževale vedno in vedno zopet nove vojne čete, tedaj so postajali gospod korporal za hipe malodušni in so celo odločno trdili, da bo onkraj Save le res kaj . . .

In ko je stalo na prostornem bogučevskem polju nekega poznega popoldne z odkritimi glavami nad osem tisoč mož in znova priseglo vojaško prisego: »živiljenje dati za dom in za cesarja, ako treba,« tedaj se je jela gospodu korporalu mahoma tresti povzdignjena desnica, in mraz je izpreletel moža po hrbtišču . . . Pogledali so Franceljna; smrtno bled je bil . . . toda tresel se ni . . .

Poleg njega je stal Grogga, krepko vzravnán, resnega obraza, bliskajočih se očij!

— Štirinajst dnij po odhodu iz Ljubljane so prekorakali naši fantje jasnega poletnega popoldne brez vročine v krasnem solnčnem blesku široko Savo pri Brodu na vojnem mostu, katerega so bili napravili slovenski pionirji, in so vstopili, rešitelji bratom, rešitelji tlačeni raji, v bogato, plodno, slikovito, toda kulturno zelo zanemarjeno deželo med Uno, Savo, Drino in Dinarskimi planinami. Za pot od Broda do Derventa, dolgo le tri milje, je rabila vojska v neznosni vročini skoro cel dan. Ves moker in utrujen od težavnega korakanja pod pekočim solncem, je pomagal Grogga zvečer zakuriti ognje za menažo, kar se je pripodila grozovita nevihta. Silna ploha je pogasila hipoma vsako iskro. Po tolikem naporu so morali naši ljudje prebiti vso noč brez jedi v strašnem dežju med bliskom in gromom. Tri velike in jedenindvajset manjših mostov, stebre in žice vojnega brzojava med Brodom in Derventom je poškodoval ljuti orkan. Vojni oddelki, vozeči živež za armado, pratež in topništvo, so morali zaostati. Tedaj so se zdelani vojaki vendar lahko nekoliko odpočili in sušili premočeno obleko; kmalu so bili zopet čvrsti in veseli.

»Posebno Kranjci v 17. polku (naši Janezi)« — pripoveduje poročevalec iz Bosne — »in pa Istrijani v 22. polku (primorski Slovenci) so se skušali in prepevali, da je bilo veselje!«

In ko je prijahal poveljnik diviziji Viljem vojvoda Württemberg v tabor naših kranjskih fantov, so ga navdušeno vzprejeli. »Živio, živio!« so vpili vse vprek in metali kape in plašče kvišku. Vse to po neizrečno težkih marših zadnjih dveh dnij, na katerih so tako izvrstno vztrajali, da je prvi dan zaostal le jeden sam vzpričo prevelikega trpljenja, drugi dan pa nobeden, dočim so imeli drugi regimenti polno »marodnih«. Zato je torej Württembergu izredno ugajalo, videčemu Slovence vse tako »židane volje«. Prijazno jim je odzdravljaj in se jim nasmihaval raz konja in kar sam ni vedel, kam bi obrnil svojo žival.

Pot do Banjeluke je vodila skozi jako rodovitne, lepe, toda popolnoma zapuščene kraje, med bujnimi košeninami in senošetmi, docela zaraščenimi z visoko travo in nizkim zelenim grmovjem na plodni črni prsti. Zidanih hiš ni bilo zlepa videti; ob cesti so stale tu in tam skromne ute in lope, iz kolcev in vej narejene, s slamo zamašene in z blatom ometane. Krojači se v teh krajih menda nikdar niso mogli stalno naseliti: pred kočami in kolibami so pasli odrasli ljudje in otroci lenobo najrajši skoro popolnoma nagi. Pred Banjoluko, tik mesta, kjer so imeli Kuhnovci začasni tabor, so se jim prvokrat prikazala turška in bosenska dekleta. Gospod korporal Godrnjavček so jih kaj pisano gledali! Mi že vemo, zakaj . . . Koderkoli so naši mimo marširali, so jih bili kristijanska raja iz srca veseli in so razoglavi molili v hvalo, da jim je Bog vendar že jedenkrat poslal rešitelje izpod turškega jarma.

»Presneta reč vendar, vsejedno bo nekaj, fantje, boste videli!« so prorokovali gospod korporal Godrnjavček nekega vročega dne, ko je korakal naš polk po prašni cesti zdaj gori, zdaj doli med melanholičnimi koruznimi in tožnimi, rjavkastimi, deloma že požetimi ječmenovimi polji.

»Tako-o? — ?« je vprašal Grogga in široko odprl oči. »To pa rečem — kdaj pa, gospod korporal?«

»Kdaj, kdaj, kdaj! — Ali se mene tako vpraša? Vsega tudi — mi korporali ne moremo vedeti, permej-kukuš! Sovražnik je blizu. Kdaj, zakaj, lej ga! No — tistih naših šest bobnov in šest trobent ne bo smelo več peti na vse zgodaj pri oddaji zastav. Tambur in trobar nama bosta godla druge pesmice, čudne pesmice . . .«

Drugo jutro, zarana, je šla po taboru od moža do moža resna novica: od predstraže je prinesel lovec 10. bataljona list s poročilom, da so streljali Turki na naše ulance. S posebno natančnostjo so vizitirali oficirji možem puške in municijo, predno so odkorakali naprej v gosto jutranjo meglo.

Kar se začuje zamolkel, vedno glasnejši klopot konjskih kopit in razločni ukazi. Stoječ v plitvi rupi, si nabijejo vojaki puške.

Tačas počí daleč tam spredaj prvi strel, hitro za njim drugi, tretji.

V brzem koraku hiti četa za četo, krdelo za krdelom v strmo reber proti grebenu; naši počenejo začasno v mokrem koruzju in se pomaknejo zopet naprej proti sovražniku, skritemu v neprozorni vlažni megli. Vedno živahneje pokajo turške puške, vedno gosteje zvižgajo kroglice z groznim, žalnim, rezkim, tožečim, zavijajočim zujem, lomijo stebela, trgajo liste, rijejo v zemljo.

»Gropa, — morda že danes!« je dejal Francelj tovarišu, čepečemu tik njega, in se mu žalostno nasmejal. »Vidiš —«

Priletelo je po zraku in zbiló Franceljnu kapo raz glavo. Kroglica je zapustila podolgasto ožgano luknjo na njej. Francelj je obledel, se mehanično pokríl in se iztegnil nekoliko naprej.

Ta trenotek se je zasvitalo. Jutranje solnce je predrlo megleni par in pokazalo sovražnika na planoti zgoraj, ob robu gozda, kakih sedemsto korakov daleč. Takoj so začeli naši streljati nanj.

Prav ta hip vzplava ob holmcu okrogel, belosivkast obláček. Sekundo pozneje počí prvi top naše gorske baterije, iz podolja sem se glase slovesni akordi avstrijske himne . . .

»Živio!« — »Hurá!« — »Allah-il-Allah!« — navdušeni klici in grozovito tuljenje, grom topov, pok šrapnelov in pušek, ves divji bojni hrúm je odmeval daleč po bližnjih tihih gozdovih.

Pet ur je trajalo streljanje na obeh straneh. Počasi so se pomaknili naši roji na vrh in prepodili vstaše, ki so pometali mnogo pušek in orožja proč in izginili za mestecem Varcar-Vakufom.

»No, vidiš, Francelj, prav dobro smo jih potipali, ali ni res?« je dejal pozneje Kozol prijatelju in se obrnil h korporalu.

»Tako se govori pri nas! Ranjenih imamo pri naši kompaniji samo štiri, slišite, samo štiri: dva lahko, dva hudo. No, bo že, bo že! Ali vam nisem vedno pravil, da ne bo nič posebnega? — Nič hudega, ne samo danes, ampak tudi jutri in petdeset let v prihodnje, ne samo meni, permej — ampak tudi vam vsem skupaj, če Bog da!«

Vzorna zadovoljnost in čista radost, katera je prevevala gospodu korporalu Godrnjavčku po prvem spopadu s sovražnikom vso dušo, jih je žalibog kmalu minila, in začeli so zopet po svoji stari navadi godrnjati nekako tako-le:

»Kaj? — Ne počivat, ampak na stražo gremo zdaj? — O? — Permej-kukuš! — Dvanajst dnij se že nisem slekel. Vsaki dan dež, blato do kolen, za menažo nič, kakor pečeno koruzo in čebulo . . .

Že komaj smo ljudem podobni! Toda od pečene koruze se še ni nihče zredil, da bi bil jaz kdaj kaj o tem slišal, in tudi od najboljše čebule ne, še manj pa v času vojske, v katerem se spodobi pošten kos mesa in kaka kaplja vina. Pa v tej prokleti Bosni je že vse narobe. Še vojskovati se človek ne more tako, kakor bi hotel.◀

Še bolj pa so zabavljali drugega popoldne; ko so po tretji uri premenili stražo in se že veselili zasluženega počitka, so zatrobili v dolini vsi trobarji signal »alarm« in »naprej!«

Krvavordeče je šlo solnce za goro. Dolge vijoletne sence so legle po dolinah. Na temnomodrem nebu so zablisnile zvezdice.

Ob jednajstih po noči so se naši ustavili in plegli ob cesti na polju blizu vasi Jezero k počitku, kaki dve uri hoda od turške trdnjave Jajce.

»Gropa, ali že spiš?«

»Kaj je, Francelj?«

»Jutri torej, jutri, Gropa!«

»Kaj praviš? Zakaj pa — «

»Jutri! — Sreda je jutri. Sedmega avgusta. Čudno, ravno v sredo! — Pa saj je — — — vsejedno.«

»Kaj govoriš, — kaj? — Francelj!«

Od roba gozda sem je prihajal zamolkel strget in sršet, rahel rezget oficirskih konj . . . Tu in tam je vzdihnil v tihotnem taboru mlad vojak v hudih sanjah . . . Polnočna sapa je hladno zapihala in šumljala po bližnjem leščevju in bukovju . . .

»Jutri ta čas me ne bo več!« je dejal Francelj tiho.

»Francelj!«

»Le pusti me in poslušaj! In drugim nič ne pravi, kar ti povem. — Predno sem odšel na vojsko, mi je dala Minica doma na Vranovem malo podobo Marije, na kosček platna natisnjeno. Moral sem ji obljubiti, da jo bom nosil vedno s seboj. Ne vem več, kako je bilo — prišlo mi je tako na misel, in dejal sem ji: »Podobico bom zmeraj nosil pri sebi, Minica. Če pa padem . . . ti jo pošlje jeden mojih tovarišev nazaj.« — Takrat je Minica na glas zajokala in ni hotela nič vedeti o tem, in tudi meni je silil jok v oči, da me je bilo sram . . . Gropa! — Če se mi te dni res kaj zgodi, prosim te, da snameš podobico z mojega vratu in jo pošlješ Minici na Kranjsko domov in ji sporočiš v mojem imenu, da jo zadnjič pozdravljam! In pa da jo prosim, naj nikar za menoj preveč ne žaluje . . . in se potolaži; in da naj bo srečna z drugim . . . Ali mi preskrbiš to, Gropa?«

»Lej ga! . . . Take misli! — Saj ne boš padel! — Včeraj pri Rogelji —«

»Povej, ali hočeš storiti, česar sem te prosil?«

»Bom; pa, če bi jaz sam —«

»In molči o tem. Zdaj pa zaspimo! — Zadnjikrat . . .«

Drugi dan se je vzbudilo krasno poletno jutro, solnčnojasno mlado jutro sedmega avgusta . . .

Na vse zgodaj, ob štirih, so se že vrnili brzi ulanci, ki so bili odjahali po noči rekognoscirat; donesli so novico, da čakajo Turki na boj pripravljeni pred trdnjavo.

Ob pol osmih zjutraj so odrinili naši naprej proti sovražniku in korakali po ozki cesti, ki se vije ob strmi in visoki, z gostim grmovjem in bodečim trnjem docela zaraščeni gori na levo, na desno pa ob modrem, veliki reki podobnem, tri četrti ure dolgem jezeru. Prvi je marširal 10. lovski bataljon (primorski Slovenci), takoj za njim 5. in 6. kompanija Kuhnovcev. Imeli so s seboj dva Bošnjaka, da bi jim kazala pot po gorah. —

Komaj pride naša predstraža po jako tesni cesti vstric do sredi jezera, že počí prvi strel iz turške puške.

Vsi možje prednje straže se naglo umaknejo s ceste v strmino na levi in dospejo vroči in zasopihani vrh gore, odkoder zagledajo trdnjavo Jajce, nad-njo vihrajočo turško zastavo in spodaj v nasprotnih gričih sovražnikove pozicije. Kotlinasta dolina, preko tisoč korakov široka, se razprostira in znižuje polagoma proti jezeru na desno in zožuje proti gorovju na levi. Turki čepe v izvrstnem zavetju po dolгих strelnih jarkih, katere so si izkopali drugega nad drugim od ceste do vrha na nasprotnem hribovju v treh širnih vrstah. Gostolistna hosta jih zakriva tako dobro, da jih je komaj videti.

Ko zagledajo naše, začno zajedno z vseh treh etaž strahovito streljati. Skozi gosti dim se nič ne vidi, kakor črne, menjajoče se skupine, izmed katerih se zasveti zdaj pa zdaj svetlorumen ognjen žarek, zablišči gol handžar, vztrepeče rdeča, zelena turška zastava . . . Kot bi trenil, se vržejo naši na tla in se plazijo po trebuhu naprej. —

Krvav boj se prične. Ura je tri četrti na devet.

Z močnim pokom počí prvi turški top. Bobneče in bučeče prileti nekaj belkastega v visokem kolebu po zraku našim nad glavami in vrši dalje. Kakor divje zveri zatulijo fanatični vstaši od strastnega veselja, meneč, da bodo »gjavre« danes gotovo popolnoma potolkli. Strašno odmeva divji »Allah-il-Allah« med visokim gorovjem . . . Od onkraj jezera se oglašajo zategli, žalobni jekovi . . .

V brzem koraku hitita 1. in 3. bataljon Kuhnovcev na strmo! Hipoma stoji ves naš polk in 10. lovski bataljon v ognju! Vname se boj z grozovito srditostjo! Gosta toča svinčenk se usiplje med bojevnike . . . Že nosijo prve ranjence iz bojne vrste. — Niti za ped se nihče ne umakne in ne prodre. Turki čepe v svojih varnih jarkih, naši zopet se ne smejo razpostavljati po golih gričih.

Ob pol jednajstih se pridružijo Slovencem še Hrvatje 53. polka Leopoldovega. Na našem desnem krilu, nad cesto, so stali tedaj lovci skoro do gorskih topov naših dveh baterij; odtod in v sredi se je razdelilo deset kompanij naših Kuhnovcev; na levem krilu pa se je razprostrlo dvanajst stotnij Leopoldovcev. Jedna kompanija Kuhnovcev je dobila posebno nalogo onkraj jezera.

Tako bojujejo torej zopet jedenkrat Slovenci in Hrvatje vzajemno neusmiljen, neodpusten, krvav boj proti staremu sovražniku slovanških plemen . . . Naših je okolo 5000, Turkov nad 7000.

Naši Kuhnovci streljajo s tako vročo, sveto jezo, da marsikdo njih že opoldne nima v svoji torbici nobenega več od vseh prejetih 72 patronov! Tedaj jim prepuste Hrvatje tu in tam nekoliko municije; ali to našim iskrim fantom nikakor ne zadostuje!

Zato gredo nekateri naših z gore, priženo konje z novimi za boji potrebnega streliva v največjem trudu na vrh in oskrbe z bojnimi patroni tovariše, ki od veselja zavriskajo ob tej priliki!

Večkrat poskusijo Turki naše obiti vrhu gore, da bi jih zajeli in vrgli vso našo vojsko v jezero. — Vender vselej jih 5., 6., 10. in 12. kompanija Kuhnovcev in junaški Hrvatje še o pravem času zgrabijo vrhu gore in jih daleč nazaj poženo. — Vedno znova pojo glasni signali turških trobent, vedno hujši so naskoki hrabre turške konjice na levo naše krilo. Zopet jame pohajati našim municija.

Že dopoldne je stopil zadnji roj reserve v bojno vrsto; pomoči od tretje brigade se ni nadejati, ker je predaleč zadaj še na maršu. Situacija naših je strašna . . . Jezero in ozka cesta na desni, visoka gora na levi in zadaj neugodni teren zabranjuje vsaki umik in povratek. — Vname se boj na življenje in smrt . . .

Vtem se nebo hipoma zatemni . . . Niti dvajset korakov daleč ni dobro videti. Strašna nevihta se pripodi tam od temnega, črnega, nočnega obzorja . . . Ulije se ploha, kakor bi se bil utrgal oblak. V mrzlih višavah se krešejo ognjene strele in sečejo oblačne megle krogoma po zamazanem, osivelem, svinčenem nebesju . . .

Ali niti za minuto ne preneha ostro streljanje pušek. Otli importantni grom topov pregluši vso nevihto, ves grom neba! Strast člo-

veška se meri z močjo elementov . . . To je strahotno tuljenje, to je zvižganje krogelj in granat v razburjenih, drgetajočih zrakovih . . .

In zopet pogosteje pokajo puške, grmi grom kanonov, pogosteje lete svinčenke in granate, pogosteje se glase jasni signali avstrijskih in turških trobent . . . Vso razjarjeno dolino preprega, zaliva, poplavlja, prikriva gost, dušeč sivobelkast dim, katerega gnete mrzel dež v zraku in ga siloma žene in tlači k tlom, kadar mu ga ne zajame uren veter, da ga trenutkoma ponese nad mirne valove, nad krotke vode dolgega jezera . . .

Proti peti uri — dež je ponižno ponehaval, solnce je zopet jasno posijalo — se jamejo Turki počasi in redno umikati, potem ko sta morala dva njih topov, zadeta in razbita, popolnoma utihniti, in ko se je posrečilo našim Kuhnovcem in Hrvatom, da so prišli vstašem na njih desnem krilu za hrbet. — Tristo in šestdeset nabitih pušek se je obrnilo takoj prve te hipe proti preplašenim Turkom in jih popolnoma zbegalo z gostimi streli.

Ob šestih zvečer jih naši predrzni fantje večkrat napadejo in, vsi užgani od tajnopolnega bojnega ognja, kar nočejo odjenjati, dasi Turki pred njimi mahoma zapuščajo svoje ugodne zasede.

Poleg mohamedanskih civilistov se je bojevalo tudi mnogo pravih turških vojakov, askerov in nizamov. To je kazal ves način, po katerem so zasedli strategično najboljše pozicije, še bolj pa hitro in razumno podaljšanje in podkrepljenje desnega krila, vse taktično pravilno, po vojaškem redu. Miroljubni turški vladi, ki se oficijalno in odkrito ni drznila vojskovati, moramo gotovo dati odvezo z odličnim spoštovanjem. In zdravega bralca mi ni treba tukaj še posebej opozoriti na to, da so regularni turški vojaki v boju sodelovali zgolj iz prirojene jim prijaznosti, od dolgega časa, v privatno zabavo.

Dež je bil popolnoma pojenjal. Skozi raztrgane kosme sivomodrih oblakov je sijalo zopet toplo popoldansko solnce.

Naši znanci so bili vedno skupaj v zvesti tovarišiji. Gospod korporal Godrnjavček niso niti najmanj godrnjali, temveč so se ves čas z Groggo vred smejali finim in robotim dovtipom krepkega Dolenjca.

»Zdaj vsaj vemo, fantje,« so rekli, »zakaj smo tukaj, čeprav se večjidel po trebuhu plazimo dalje, kakor tista kača v svetem pismu. Le natanko jih jemajte na muho! Nobeden strel ne sme biti zastonj!«

Kar je Dolenjec strašno zakričal: sovražna kroglja ga je zadela v roko. Odšel je opotekajoč se v ozadje, kjer so obvezovali ranjence, Toda nič več ga ni bilo nazaj.

»Kako je to, da ga le ni in ni?« so se čudili gospod korporal Godrnjavček, ko so se ga spomnili čez dolgo uro, in ko so jele zvižgati svinčenke vedno hujše in hujše.

Ravno tedaj pa se je vrnil, težko sopé, drug ranjenec, ki se je šel obvezovat pozneje za pogrešanim Dolenjcem. Prinesel je grozovito novico.

»Gospod korporal, — strašno, strašno! Tam zadaj v grmovju — tam sem našel našega Dolenjca. Ves je razmesarjen. Vsi udje so mu odsekani. Na rokah še celo prsti. Palca sta odtrgana, vrat do zatilnika prerezan, kos zatilnika pa z jezikom vred iz ust odtrgan. Oči so izvrtane in iztaknjene, ustnice in nos odrezan. Krog po tleh leži krvavo meso. Spoznal sem ga le po mali krpi na suknji, katera je bila moja, dokler nisva bila menjala —«

»Ali je res, kar pripoveduješ?«

»Sam Bog mi je priča!«

»Fantje, ali ste slišali? — Zdaj pa le po njih! To niso ljudje, to so zverine! Streljajte, streljajte! Pa mirno merite!«

Okolo jedne ure in pozneje, ko so bili naši v največji stiski, se je jela širiti vest, da so mnogoštevilni Turki že zadaj za hrbtom, in da ni našim nikamor drugam več mogoče, kakor v jezero ali pa pod handžar.

»Nič, fantje! — Rajši se damo na drobne kosce razsekati, kakor pa da se le za seženj umaknemo nazaj!« so kričali hrabri gospod korporal Godrnjavček. Vojaki so škripali z zobmi; torbice za patrone so bile prazne. Komaj so oficirji zadržavali razburjene fante, ki so hoteli kar sami planiti na divjaškega sovražnika in ga pozneje, ko je naskakoval, vselej v besni jezi vrgli nazaj z ono viharo silo, kateri se je nemogoče ustavljati.

»Ali se ti ne zdi, Grogga, da streljajo naši kanoni bolj pogosto, kakor preje? — To je vesela godba, kaj? — Turkom se pa kar nič več tako ne ljubi — naše bombe in granate jih motijo — živio!«

Komaj izrečejo gospod korporal Godrnjavček te besede, ko pri-zveni nenadoma nekaj kakor podolgasta, okrogla, žarna senca v strašni hitrosti po zraku.

»Varujte se!« zakriči ta mah infanterist zadaj za Franceljnom. —

Takoj potem pade turška granata par korakov od Groge in Franceljna na tla, se zavrti in zapleše kakor vrtalka. Iz trave se vzdigne in vzdiguje tenek, kratek, navpičen dimček, lahno in rahlo, a vendar žalobno in ostro sikajoč.

»Na tla!« zavpije lajtenant zadaj in se vrže na zemljo. —

»Kaj pa je, kaj?« pozvedujejo gospod korporal Godrnjavček, ki niso razumeli klicev vzpričo bojnega hrupa, in se ozirajo po vojaki. Toda ti tišče vsi obraze k tlom in se ne ganejo.

Ta hip se strahovito zablisne. Zahrešči, zazvenči, počí. Tla se stresnejo. Neprozoren, debel dim zastira obližje z vročim zgoščenim parom. — — —

Ko se razkadi, Godrnjavčka ni več na prejšnjem mestu.

Zagnalo je reveža v stran, kjer leži na hrbtu, široko iztegnjen, v rdeči mlaki peneče se krvi. Granata je odtrgala ubogemu korporalu glavo.

Naprej hrumi srditi boj. Na desno, na levo, spredaj, zadaj škropi neuslišna smrt pogubne kaplje. Naši naskočijo. Zdaj tu, zdaj tam se opoteka, se vega, se lovi, omahuje, pade tovariš. Grozno stokajo, kriče, kolnejo ranjenci in se vijejo v strašnih bolečinah na mokrih, polzlih tleh.

»Naprej, fantje! — Za menoj!« kliče stotnik Stojan tam spredaj. V desnici vihti sabljo, revolver v levici.

V dolgih skokih dirjajo Grogga in drugi za njim. Ročno obrne puško; bajonet na njej mu je na poti. Snema ga, sname ga. Vtem izgubi svoj oddelek in stoji nenadoma daleč pred prvimi tik stotnika. Ta je ranjen padel, se ujel na levo koleno in se brani sedaj proti velikanškemu vstašu, ki suče dolg, težek, od ljutih udarcev že skrivljen handžar v svetlih krogih. Oficir omaguje.

Tedaj zavzdigne Grogga svojo puško visoko kvišku in zamahne. V zraku se sreča turško in avstrijsko orožje. Dolgi nož insurgentov zdrsne ob puški in se zareže Groggi v levo ramo.

Za trenotek odjenjata. Oba visoka, oba krepka, dva orjaška junaka si stojita tukaj nasproti in merita moč silnih mišic drug na drugem. Divje se iskre oči Turku iz temnega ponosnega obraza, iz odprtih ust se blišče krasni beli zobje, od bojnega besa se trese neukročeni, krepki, vzorno vzrasli sin gora. Ugajata si obadva, vredna sta drug drugega.

Bliskoma dvigne Grogga puško vdruči in udari z vso močjo po nasprotniku.

Gorki žarki krvi brizgnejo stotniku v obraz. Grogga je razčesnil vstašu glavo s tako silo, da se je zdrobilo puški kopito. Insurgent pade mrtev pred oficirja.

Grogga vrže puško strani, zgrabi handžar in maha kakor besen okolo sebe. Od sovražnikov si nobeden več ne upa blizu, z daleč se

mu umikajo in streljajo s samokresi in puškami nanj. Groga pa stoji pred stotnikom in divje maha široko naokolo.

Roj tovarišev hiti na pomoč. »Na-nje! — Dajmo jih!«

Kozol pa vzdigne oficirja in ga odnese za bojno vrsto sanitejcem. Tu si da obvezati v naglici tudi svojo rano, katero je šele zdaj opazil, in se urno vrne. Skrbi ga za tovariša tam spredaj.

»Vse je dobro, Francelj, da se le tebi ni nič zgodilo, hvala Bogu!« je dejal in legel poleg prijatelja v plitev vdor.

»Ti si se pa izkazal, Groga, medaljo boš dobil! — Kako, da si me še tako hitro našel? Spet smo za trideset korakov naprej.«

Groga se nasloni na levi komolec in ogleduje svojo zamazano, oblateno, črez in črez s krvjo oškropljeno uniformo. Potem pa se iztegne po puško, ležečo poleg mrtvega infanterista, in začne zopet mirno nabijati in streljati.

Kar se Francelj zgane. Dlan široko od njega prileti kroglja, si izje, lahko se kadeč, kratek, čudno zavit jarek v zemljo, ošvrkne Franceljna s prstjo in ožgano travo in obtiči. In zopet počita dva strela prav od blizu, hitro drug za drugim.

»Zadet sem!« zavpije Francelj in se tiplje po prsih.

Iz rane priteče črnikasta kri počasi po suknji doli, kaplja na puško in lije po tleh.

»Brž, brž, Francelj! Z menoj k sanitejcem!«

»Ne morem, Groga!«

»Odpnem ti jermene in te ponese —«

»Ne, ne, — boli! Ne e, boli! — Pusti me!«

Prestrašen gleda Groga ranjenega prijatelja, ki leži smrtno bled tukaj pred njim.

»Z menoj je pri kraju! — Groga, nikar me ne — pusti samega —«

Ljuti boj se bliža odločitvi. —

Tam izza vrhov se svita in treska in bliska . . . Puške žare. Topovi grme. Zemlja se potresa; zrakovi vzdrhtavajo . . . Cele salve bruhajo avstrijske baterije med sovražnikove trume. Neprestani pok in grom gluši ušesa.

Zopet se deli našim municija . . . zadnjikrat danes.

Naprej! V boj!

Naši gredo. Trobente pojo. Bobni ropotajo. Poveljniki kriče. Ponosno vihrajajo avstrijske zastave, vse zakajene od sivega, gostega dima, ki se vzdiguje v širnih kolobarjih in visi v dolgih, ogromnih stenah nad bojiščem . . .

V boj! Naprej!

Krogelje zvižgajo, šrapneli pokajo. Obrazi gore. Oči plamte. Bajoneti se bliskajo, handžari blišče. Visoko gori nad glavami naših tulijo vrteče se krogelje topov.

Naprej!

Kakor vihar udarijo naši na Turke. Že beže posamezni sovražnikovi oddelki proti cesti.

Toda — čuj! — Kaj je to?

Daleč od desnega krila, kjer stoje slovenski lovci, od tam prihaja zamolklo, zategnjeno donenje kakor tiho mrmranje mnogobrojnega zbora . . . Vedno silneje narašča proti levemu krilu od roja do roja, od moža do moža. V kratkem buči in doni in odmeva po vsej široki bojni vrsti gromoviti krik naših zmagujočih fantov: »Živio! — Hura-a-a! Živio!«

Daleč naokrog po bosenskem pogorju orijo in odmevajo zmagoslavni, navdušeni glasovi . . .

Turški topovi utihnejo . . . V gostih tolpah se gnete bežeči sovražnik na ozki cesti proti trdnjavi. Tu sem merijo zdaj vse naše puške, vseh osem topov. Kakor bi pometel s koso, jih pade za vsakim pokom cela gruča. Od jeze in strahu tulijo Turki kakor divja zverjad . . . Vsa cesta je rdeča od krvi; mnogo ubitih konj leži na njej poleg mrličev . . . Širok potok krvi se nabere iz rdečih luž in lije doli v modro jezero . . .

— Tedaj je izginil Grogga iz vrste svojih drugov in se vrnil iskat svojega ranjenega prijatelja na bojišču.

Dolgo hodi med mrtvimi in umirajočimi . . .

Tu leži vojak vznak, glava mu visi doli, osteklele oči so odprte, levo koleno upognjeno. Desno nogo mu je razmesarila turška granata; vidijo se le še raztrgane cunje modre uniforme in krvavi kosi mesa . . . Poleg njega je iztegnjen turški vstaš. Padel je na obraz. Iz čela mu kaplja še vedno kri v počasnem teku. Pisani turban, ki mu ovija glavo, je ves moker . . . Blizu njega je zvit v blatno, raztrgano kepo širokoplečat mož. Le po telečnjaku je možno spoznati, da je krvavi mrlič avstrijski vojak . . . Nekoliko dalje, tik kalne deževne mlake, leže Turki in naši, prijatelji in sovražniki križema na visokem kupu . . . Na ta kup ubitih mož naslonjen, sedi mlad vstaš z rdečim fesom. Levica mu je krčevito zarita v zemljo, desnica pa drži dolg, starinski, čudno okrašen, s srebrom okovan samokres . . . Z očmi zre naravnost v Grogga, ki hipoma zasukne in vzdigne puško. Ali oni na tleh se ne gane . . . Grogga stopi bliže; mladi Turek — je mrtev . . .

Brzo hiti Kozol naprej . . . Povsodi leže padli vojniki, leže na vse strani, leže povprek, vznak, vpošev, na strani, tukaj posamezno, tam skupaj, leže med nizkim grmovjem in pod močnimi bukvami po razmendiranih, vlažnih, polzlih tleh, polnih krvi in izgubljenih kap, odlomljenih in celih bajonetov, Werndlovih in vstaških pušek, tornistrov, handžarjev, jermenov, fesov, samokresov, sploščenih svinčenk, kosov granat, leže nebrojno, tukaj naš v modri avstrijski uniformi, tam Bošnjak v narodni noši, tam vojak turškega anatolskega ali rumelijskega polka v ozki jopici in širokih hlačah, vsi mirno in tiho . . .

Med ubitimi vzdihuje mnogo zapuščenih ranjencev v smrtnih bolečinah; naglo stopa Grogga in skače čez človeška trupla. Naposled najde Franceljna.

»Francelj, Francelj!«

»Kje sem? — Grogga, ti? — O slabo — slabo!«

Grogga poklekne k njemu in mu napravi vzglavje s svojim plaščem, katerega razvije na izgubljen boben.

»Vode, vode!« — prosi ranjenec.

Kozol se spomni kalne mlake ob kupu mrličev in hiti zopet po bojišču tja nazaj. Do jezera je predaleč. Ves poten in vroč se vrne.

V dolgih, žejnih požirkih pije Francelj umazano vodo . . .

»Grogga vzemi moj — bajonet!« prosi prijatelj s slabim glasom.

»Čemu?« —

»Prereži mi trak — tukaj na vratu! — Sam ne morem; — pre-slab sem —«

Kozol obstane. —

»Prereži trak, če si — če si moj prijatelj!«

Grogga se milo stori . . .

»Prereži! — Kaj . . . kaj se obotavljaš!« —

Z rosnimi očmi vzame Grogga bajonet, se skloni čez Franceljna in prereže trak. Na njem visi na platno natisnjena podobica. — Še jedenkrat poljubi Francelj darilo Minice . . .

»Oddaj, kakor sem — te prosil. — Boš?«

»Bom, Francelj . . .«

»Vrni Minici, da bo vedela, da — ne bo — čakala — mene . . . Tako težko sopem — Grogga — Grogga — nikar me ne — zapusti!« Francelj se skuša dvigniti.

»In zdaj — Grogga — zdaj mi podaj — še jedenkrat roko — in odpusti mi, če — če sem te ka — terikrat žalil v ži — v življenju!«

Komaj je Grogga zadržaval solze . . .

»In tudi — vse druge — prosim odpu — odpuščanja . . . Gropa, zapomni si — bratovim otrokom vse — vse, kar je — mojega! Le — le za črno mašo — naj dajo — vsakega — sedmega avgusta — slišiš?«

»Vse bom sporočil, Francelj . . .«

»Pozdravi vse — lepo doma, posebno — mojo — ubogo Minico . . . Pozdravi — naše gore — naš Triglav — našo Savo — vse, vse doma — na — na preljubem Kranjskem!«

Gropa se strese . . .

»Le jedenkrat — Gropa — le samo jedenkrat še — bi rad videl — rojstni kraj — naše ljudi . . . Tako težko mi — mi je tukaj — umirati . . .

Francelj zadrhta. Bruhnil je kri.

»O, zdaj mi je lože!« vzdihne in leži nekaj časa mirno. Trudno odpira oči in zre srepo, strmeč okolo sebe. Mučno vzdiga prsi, ki se mu nejednako napenjajo in zopet padajo. Ustnice mu posinjevajo.

»Gropa, ti si pri meni,« je začel živahneje. »Le poslušaj jih, kako ukajo in pojo, naši vranovski fantje. — ‚Nazaj nas nikol’ več ne bo,‘ pojo. — Tiho bodi vendar — pritrkavajo — slišiš — pri naši fari vsi zvonovi pojo . . . čudno — čudno pojo, lepo pojo! — tako še nikoli . . . O to je lepo, jutri bo praznik . . . Midva z Minico pojdeva na vesel ples. — Godci že igrajo, fantje ceptajo. Ukajo, vriskajo . . . Patronov sem, patronov! Kako ga je raztrgalo, našega korporala! Škoda ga, škoda . . . Kako nas je rad imel, če je prav vedno renčal nad vsemi. — Nikdar nas ni tožil — vedno se je potegoval za nas, kadar je mogel . . . Streljajmo, streljajmo! — Gropa, kje si? — Nikar ne odtod! — Oče naš, — kateri si v nebesih . . .«

Na zahodu izgoreva solnce z živim bleskom in pari mehki, prozorni, topli vzduh. Od dreves in iz grmovja lezejo temne, podolgaste strahotne sence. Mirno diha Francelj in se oklepa Grogove roke in jo stiska s prsti, ki jamejo postajati hladnejši in hladnejši . . . Le oči mu žive v nejasnem plamenu.

»Kaj je tam? — Že gredo . . . Mrliča neso, sosedovega sina — Še včeraj je bil čvrst in vesel; lep mladenič . . . Kako se je ponašal stari z njim! — Zdaj ga vabi zadnji zvon — Ne — ne, ne, umreti ne! — Seveda, seveda, hlapec mi krade. Le čakaj, grdoba grda, — vidiš ga tam za skednjem! — Kaj? — Nobenega groša več vam ne dam! Ali ne vidite, da se kreše z zadnjimi nogami, to ubogo kljuse, lepo vas prosim! — Nič — kaj blebetaš? — Tukaj sem jaz gospodar! Če ti ni všeč, pa kar pojdi! Še tega mi je treba! Zakaj nisi še konj napojil, Tine — Povsodi moram biti sam! — Gropa, luč prižgi —

nič se ne vidi — lej ga, čemu si mi pa sukno slekel? — Kaj bajonet! Kar puško narobe, pa s kopitom po njih! — Le dajmo jim! — Doljenca so zadaj v grmovju ujeli in ga vsega razrezali. Nič, brez usmilenja nad-nje! — Počakaj — stoj! Slišiš? — Orglje pojo! — Poslušaj, Gropa! — Tiho. — Kako grme! — Ne, ne, ne, to — niso orglje. — Sava! — Gore se — tresejo — o — kakšna svetloba! — Domače gore, snežniki — vse žari . . . Triglav . . . Triglav gori . . . Strašno, ves zrak se je vnel . . . Gropa . . . o . . . kako hitro — rastejo — valovil — Celo — morje . . . Gropa . . . Gropa, — reši me! — U — tapljam — se, po — gre — zam — se . . . Gro — Gropa? — Ur — no — k njej! — Kje — je . . . Mi — Mini — ca!«

Na čelu Franceljnovem se pojavijo goste kaplje, smrtni pot. Glas mu slabeva, ne more več skozi drhtajoče ustnice. Obraz je pretvorjen, brezbarvno bled.

Gropa se pripogne nad umirajočim.

»Tako!« — šepče ta, »ta — koj . . . pri — dem . . . po — te — Minica!«

Hoče se vzdigniti, ali precej se zgrudi zopet nazaj. V silovitih krčih mu trepeče telo. Glava mu omahne v stran. Iz prsij mu hropi in grgra.

»Francelj, Francelj!« ga kliče Gropa, držeč ga še vedno za roko, katero mu Francelj zdaj stisne slabo, komaj čutno.

»Francelj!« —

Francelj se ne gane več, Francelj je mrtev.

Takrat Gropa ni mogel več premagovati solza. Bilo mu je težko pri srcu, kakor da bi ležal nepremično tukaj v rosni travi pred njim ljubljeni, pravi, rodni brat . . . Gropa se je razjokal kakor otrok. —

Potem je zatisnil prijatelju oči, mu umil krvave roke in obrisal obraz, mu sklenil prste in mu naredil križ na čelu, na ustnicah, na prsih. Stražil je dragega mrliča, dokler niso prišli pokopavat. —

Na ozidju trdnjave Jajce je izginila turška in zaplapolala avstrijska zastava. — Izza dolgih pretrganih oblakov rdi s hladnim svitom zahajajoče solnce na bojno polje, polze zamirajoči žarki čez krvave mlake, lijejo po pohojeni, raztlačeni, razteptani in od krogelj raztrgani zemlji, trepečejo nad smrtno bledimi obrazi, nepremičnimi trupli in svetijo vojakom, ki kopljejo tovarišem globoke, široke jame ob vznožju turških gričev.

*

Tam daleč za gorami pa, onkraj meje, pod gorenjskimi snežniki, tam je klečala ta večer Minica pred trhlím, starim znamenjem na strmi terasi nad Savo.

Prišla se je zahvalit in priporočit svojega ženina še zanaprej višjemu varstvu.

Toda moliti ni mogla; ginjenost, nemir, hvaležnost, veselje jo je razburjalo . . .

Pred dobrim tednom, ko so zaostali vojaki v Ljubljani izpraznili šempetersko kosarno in jo izpremenili v bolnišnico, se je raznesla po mestu vznemirjajoča vest, da so uničili Turki cel bataljon Kuhnovcev in jim vzeli zastavo. Ta novica se je bliskoma razširila po vsej deželi. Minica, vsa obupna, se ni dala pomiriti.

Kako neizrečeno je bila torej vesela, dobivši danes pismo od Franceljna, v katerem ji je pisal, da je zdrav, in da se Turki našim povsod umikajo brez boja! —

Takoj je pohitela sem in z rosnimi očmi okrasila preprosti kip z novimi, svežimi rožami v čast njej, ki je obvarovala ženina vsega zlega . . .

Pozno zvečer se je vrnila domov in po noči dolgo ni mogla zaspati. Zunaj je jela divjati nevihta.

Ta hip se ji je zazdelo, da trka nekdo pred hišo na njeno okno. Preplašena plane pokonci:

»Kdo je?«

Nihče se ne oglasi . . . Le grom udarja, veter buči, po sobici se svita od bliskov. Iz raztrganega žleba lije voda od silnega dežja. — Zopet nekaj potrka.

Minica se prekriža in skoči iz postelje. Ob oknu zopet: »Tek, tek! — Tek, tek, tek!« Ona prižge svečo in odpre okno. Mrzel vzduh in težke deževne kaplje udarijo v sobo, od okna pa zleti s tožnim glasom črna senca, nočen ptič.

»Tevjemka, mrtvaška ptica!«

Mrzaz pretrese dekle. Trepetajoč legne zopet v posteljo.

In znova nekdo trka . . . Minica si potegne odejo čez glavo; srce ji bije kakor kladivo, do vratu!

Zdaj . . . zdaj . . . razločno je slišala, — pri oknu je nekaj zastokalo in milo zajecalo . . . Njeno ime . . . že zopet: »Mi-ni-ca!«

Vsa prestrašena leti Minica v nasprotno sobo skozi vežo k bratu.

»Gašper, Gašper! — Pri nas straši!«

»Ne bodi neumna! Pusti me!« —

»Lepo te prosim, pojdi k meni, da ne bom sama! Mene je strah!«

»Daj svečo! — No, kje pa je kaj? — Saj ni nič. Ali se ti meša?«

». . . Slišiš . . . tiho! Ali ne slišiš? . . . Nekdo prosi: »Minica, odpri!« — Jezus Marija . . . on je! Francelj je . . . Ali ga ne vidiš? . . . tam-le ob oknu! . . . Ves krvav . . . ves bled . . . ranjen,

vidiš ga! . . . v vojaški obleki . . . Kako se bajonet blišči! . . . Kri . . . kri! . . .»

Gašperju se ježijo lasje; odpre in stopi pred vrata v viharo noč. Nikogar ni zunaj. Le veter tuli okolo vogla, z višav lete goreče strele, po bližnjih gozdih šumi, poka in pada; spodaj pa pluskajo in bobne divje Savske vode ob skalovje . . .

»Nikogar ni! — — — Kaj noriš?« —

»Poslovit se je prišel . . .«

»Beži, beži! — Babje kvante! Bodi pametna!«

— Ko je šla Minica drugi večer zopet, da bi molila pri starem znamenju, ga ni bilo več. Vihar je je bil vrgel raz teraso v prepad. Skala je stala prazna.

*

Dasi je bila Grogova rana na rami precej globoka, se mu je vender kmalu zacelila, in hrabro je vztrajal ves čas v našem polku.

Nadaljnjih podrobnostij izza okupacije ne bom navajal. Kako srčno in resnično junaško so se odlikovali vrli »kranjski Janezi« onkraj Save tudi pozneje, po bitvah pri Rogeljnem sedlu in Jajcu, o tem naj priča lepo spričevalo iz ust nerojaka, da mi ne bo očital kakšen v trdo kuhan kozmopolit s svojim nepreglednim, ob vsaki priliki in nepriliki v lastno pohvalico poudarjanim, titanskim »duševnim obzorjem« tesnosrčne pristranosti. Naj torej navedem polkovnikovo povelje z dne 30. septembra l. 1878. (Livno):

»Njegova kraljeva visokost, gospod poveljnik oddelkov, princ Württemberg je danes pričo vseh generalov in načelništvenih oficirjev tukaj zbranih štirih brigad pred njih obličjem (fronto) blagovolil meni reči te-le besede:

»Zahvaljujem se 17. polku za njegove odlične, brezprimerne čine (*für seine ausgezeichneten, unvergleichlichen Leistungen*), za hladnokrvni mir, red in hrabrost na bojišču, za lahko, radovoljno, veselodušno premagovanje in prenašanje najizrednejših težav in trpljenj v najneugodnejših krajevnih in vremenskih razmerah. Ni jih nobenih boljših krdel, kakor je ta polk in preslavni 10. lovski bataljon, krdeli, katerih vrednost sem spoznal teh pet let, kar sem jima bil jaz poveljnik.«

Ukazujem, da se oznanijo te slavlne, nas tako neizmerno časteče in hvaleče besede našega zmagovitega poveljnika vsem gospodom oficirjem in možem vseh šestih polkovnih bataljonov, in preverjen sem, da bode polk Kuhnov v vseh svojih delih vedno sijajno zadostoval temu priznanju in se vselej briljantno ponašal (*stets die brillante*

Haltung bewahren wird*) v bitvah, za kar sta mi že vspricho poprejšnjih bojev milostivo čestitala njegova kraljeva visokost, kakor tudi naš gospod brigadir nadvojvoda Ivan.

Nad vse sijajno, točno in spretno se je vedel polk v bojih 26. in 27. t. m., zajemaje po povelju mnogobrojne, neprenehoma zavarovane utrdbe, kamenate kule in stolpe, stoječe severno od livenskega gradu na skoro nepribližnem skalovju; presijajno, točno in v resnici junaško ste se bojevali vi v bojih, potrebnih v izvršitev te naloge, dasitudi so morali častniki ranjeni odlagati in premenjavati vodstvo bataljonov in stotnij; velesijajna sta bila pogum in razum, s katerima ste vi zavračali sovražnikove napade in poskuse, da bi predrl naše vrste; občudovanja je vredna vztrajna moč, s katero ste v silni burji in ledenem dežju skozi 24 ur brez vode in ognja prebili največje trpljenje na maršu, vso noč pripravljene na boj; toda posebno pohvalno moram omeniti natančno rekognosciranje in junaški boj za naše ranjence ob zapadni trdnjavi in se zahvaljujem v imenu vsega polka oficirjem in moštvu dotičnih stotnij,¹⁾ ker so junaško, prav viteško tvegali lastno življenje, da so oteli ranjence v smrtnih mukah nečloveškemu, razdivjanemu sovražniku. Prieger, m. p. polkovnik. **²⁾

Tri tedne pozneje so delili v Livnu kranjskim in primorskim Slovencem medalje za boje pri Rogelju in Jajcu. Kuhnovci so dobili 48 svetinj. Brigadir nadvojvoda Ivan Salvator jih je sam pripenjal Grog in drugim na prsi, dočim je vojaška godba igrala ves čas cesarsko pesem. Po slavnostnem govoru jih je povabil nadvojvoda k sebi na obed in tukaj napil odlikovanim vojakom, imenujoč Kuhnovce in strelce 10. bataljona garde avstrijske vojske (die Garde der österreichischen Armee).

Na večer vseh svetih so se spomnili hrvaški podčastniki 53. pehotnega polka v Jajcu svojih slovenskih in hrvaških tovarišev, ki so bili tam padli v boju. Okrasili so jim gomile. Na tihih grobovih je migljalo nebrojno lučic . . . Črne zastavice in venci iz zimzelena so lahko trepetali v hladnem večernem vetru nad zemljo, ki je popila toliko človeške krvi, nad zemljo, v kateri sniva toliko slovanskih junakov nevzdramni smrtni sen.

¹⁾ Oba stotnika sta navedena imenoma.

Op. pis.

²⁾ Občinski svet ljubljanski je dal dne 3. dec. 1878. l. to polkovno povelje (prepis po nemškem izvirniku) shraniti v dvorani mestne zbornice s tem-le dostavkom: »In Folge Beschlusses des Gemeinderathes der Landeshauptstadt Laibach vom 3ten December 1878 ist der nachstehende, die Kriegsthaten des krainischen 17ten Infanterie-Regiments rühmende Regiments-Commando-Befehl vom 30ten September 1878 zum bleibenden Gedächtnisse im Rathhaussaale aufzubewahren.«

Op. pis.

— Sredi decembra se je vrnilo 570 naših vojakov v Ljubljano, med njimi tudi Grogga, ki je bil vtem postal sluga stotnika in pozneje upokojenega majorja Stojana. Ljubljanski meščanje so vojake drugi dan po prihodu pristrčno pogostili. Ob sedmih zvečer je šla godba po-nje v kolizej. »Sokol«, požarna bramba, veterani, dijaki, nebrojna množica jih je spremljevala z gorečimi bakljami po Dunajski cesti, po Slonovih ulicah, čez Marijin trg in Frančiškanski most, po Špitalskih ulicah in po Glavnem trgu naprej do starega strelišča. Vse hiše, mimo katerih so marširali vojaki, so bile razsvetljene, vsa Ljubljana je bila pokonci, vse je domače sinove burno pozdravljalo z gromovitimi »živio«-klici . . . V krasno dekoriranih prostorih starega strelišča so jih meščani pozdravili in pogostili. V imenu vojakov se je zahvalil jeden podčastnikov v lepi slovenščini in napil ljubljanskim meščanom.

— Ali vso to slavo, vso to čast bi bil Grogga rad dal, ako bi mu bil kdo vrnil nesrečnega prijatelja Franceljna.

Gospod major je dovolil Kozolu nekaj časa domov. Mrzlega, jasnega zimskega dne je pripeljal vlak mnogo rezervistov, drugih odpuščenih vojakov in z njimi Grogga na Vranovo.

Pred postajo je čakalo polno ljudstva in voz, okrašenih z raznobojnimi zastavicami v vzprejem in proslavo vračajočih se mož.

Vlak hripavo zazvižga, zabruha, obstane. Skočivši iz vagona, zagleda Grogga najprvo svojo mater. —

»Grogga, Grogga moj sin!« vzklikne starka in joka od veselja na sinovih prsih, kjer se svetita ta hip poleg starkinih solz dve vojni svetinji.

— »Grogga!« zakliče moški glas . . .

Pred seboj zagleda Grogga Miničinega brata.

»Že vem . . . Vse vem . . . Molči! — Minici nič ne pravi o —«
Ta trenotek se ustopi pred Kozola bujno, krasno dekle.

»Kje pa je Francelj? — Grogga?«

Grogga se zgane, pogleda Gašperja, pogleda mater, povesi oči, molči. Prestrašena, kakor okamenela ga gleda Minica.

»Grogga — Gro —« Glas se dekletu zapre za trenotek. Minica zadrhta, roke se ji krčevito oklenejo Groge — premaga se in zopet vpraša:

»Kje — kje je moj Francelj?«

V bližnje vozove sedajo drug za drugim došli vojaki . . . Veselo, glasno ukajo . . . Harmonike zasvirajo, voz za vozom se odpelje. Iz daljave se sliši zategnjen: »Ju-ju-jú-hú-u!« —

»Grogga — povej — rotim te pri živem Bogu — povej — ali živi še Francelj ali je — mrtev? «—

Grogga molči . . .

»Ustreljen! — Ustreljen! — O usmiljeni Bog . . .«

— Mnogo zanimivih dogodkov so pripovedovali vrstniki Grogovi o krvavi Bosni. On je molčal. — Franceljnovo podobico, darilo Miničino, je shranil Gašper v svoji omari in jo skrbno zaklepal.

Minica je nevarno zbolela.

Zopet so zapihale tople pomladanske sape, se tajali zameti in ogrebovniki, pokal led in šumljale vode snežnice; zopet so se vzbujali po kopnicah na prisojnih bregeh mladi svedrci, zvončki in . . . šmarnice in vijolice; na glas so se veselili drozgi in škrjanci s tovariši solnčnosvetle vigredi. Le sreni po snežnikih so ostali mrzli, resni, strogi.

Grogga je ostal pri majorju in začel uganjati na Javoricah in v okolici neslavne čine.

Minica je počasi okrevala; bolezen ji je vzela prvotni cvet obraza in čar prve mladosti. Po cele dneve je sedelo dekle na kamenu tik vranovske postaje, gledalo proti jugu in čakalo; planinski veter si je igral z njenimi prostimi lasmi. Vlak za vlakom je pridrdral, vlak za vlakom je oddrdral, Franceljna ni pripeljal nobeden. Glasno je zajokala Minica vselej za odhajajočimi vozovi.

Gašperček je izgubil vse veselje do rednega dela in se tolažil s pijačo. Pozneje se je sestra pomirila; postala je tiha, plašna, krotka. Le v viharnih nočeh ali v jasni mesečini jo je gnal spomin izgubljene sreče z doma v gozdove, v gore. Raz skalo na terasi ob Savi nad prepadom ali pa sredi temnega smrečja in borovja so jo slišali ljudje včasih glasno pojočo in krepko ukajočo ob groznih nevihtah. Strah jih je obhajal pred blazno nesrečnico; imenovali so jo »divjo Mino«.

X.

»Ich kann's nicht ertragen — und möcht' es nicht missen,
Das quälend-verlockende, wonnige Leid.
Ich kann dich nicht hassen und darf dich nicht lieben,
So steht es im Buch der Geschicke geschrieben —«

Ham erling.

Goste, belkaste jesenske megle so se kuhale iz jarkov in dolin, se plazile ob gorah čez gozde in polja in prepregale vse nebo z nesimpatičnim zastorom. Pričeli so se prav tožni dnevi, vsa narava je bila slabe volje.

Deževalo je ven in ven, zdaj ponehalo, zdaj zopet počelo, zdaj močno, zdaj v tenkih, tresočih se strunah. Po potih, po cesti, po izvozkih, so stale velike rjavkaste luže, s trdim, mrtvim listjem napol prikrite.

Na Javoricah je bilo vse tiho. Zaspano so se zbirale in polzele kaplje po oknicah. Nekje iz raztrganega žleba je letela voda v močnem žarku in se šumno pršila v kapnici, ki je vrela od padajočih kapelj. Tesno druga pri drugi, zmrzle so stale smreke, raz katere se je včasih zadržala šoga od samega dolgega časa.

Na Vranovem je bilo ravno tako pusto; zlepa ni bilo nobenega človeka videti zunaj, le zdaj in zdaj se je prikazal kakšen voznik, zletela dekla k trgovcu. Jedino »živahnost prometa« so provzročevali uradniki, vračajoč se skupno iz pisaren, in pa razposajena šolska mladina.

Ivanu in Mileni, obema se je zdelo, da so v tej temoti, mrzloti in mokroti izginile za vedno vse vesele barve, svetloba in toplota, in ugajalo jima je, da nekako narava žaluje z njima. —

Toda barometer se ne briga za žalost človeškega srca. Nena doma je veselo poskočil, kakor ljubeznivi kritiki, ko so zapazili anahronizme v Shakespearovih delih. Zapihal je svež gorenjec, odkril goram meglene deževne klobuke in razdril oblačne mostove. Naredilo se je krasno, skoro poletno vreme.

Siloma je vleklo inženirja na Javorice . . . Ali vselej se je zopet udal ponosu.

Tem pridneje pa je nosil baron Lahnberg tja svoje kavalirsko srce in živobojne bukete.

»Kako se pa že vi kaj imate?« je klical major Stojan Vojniku že od daleč nasproti in mahal z roko, ko ga je srečal nekega dne na Vranovem.

»Zakaj vas pa nič ni k nam, gospod inženir, hm?«

»Pred kratkim vreme —«

»Vreme? — Vreme, kaj je vreme?«

»Potem sem imel nujnih opravkov . . .«

»Opravki, hm, kaj — Pridite, pa je!«

»Začasno mi je nemogoče!«

»Včeraj sva bila z Groggo zopet na visokem. Pokažem vam rastlin, he, takih še niste videli. Pa tudi naše gospodične vas že zelo pogrešajo. — Kdo se vam je vendar tako zameril?«

Ko bi bil major vedel, kako zelo je s tem vprašanjem v zadrego spravil inženirja, ga mu gotovo bi ne bil stavil.

»Tisto pa vendar ni res, da ste prosili premeščenja?«

»Še ne, gospod major.«

»Še ne, hm, kaj je to? — Ali resno mislite?«

»Resno.«

»Resno, hm! — Kaj vam pa prihaja na um?«

»Gospod major, že pomladi —

»To je vaša stvar. Prav nič se ne bom vtikal! Vaša glava, vaš svet. — Toda v nedeljo pridite gotovo! God mojega brata, velika reč na Javoricah! To ni kar tako! — In ono si morebiti še — premislite? — Hm!«

— Minilo je zopet nekaj dnij.

V tem je prišel god majorjevega brata, odvetnika Stojana. Doktorju je bilo sicer ime Ivan. Ali on ni obhajal svojega godu nikdar takrat, kakor drugi Ivani, ampak vselej na dan svetega Matevža, kakor je bilo ime njegovemu rajnemu očetu. Tej čudni želji so morali ustrezati vsi; celo gospa Ana ni bila nikdar ničesar opravila proti tej kaprici svojega moža, ki je bil sicer cel vitez iz reda, označenega s tistim nepopolnim obuvalom, za katero slovenski jezik nima poleg prisiljenih nobenega pristnega imena.

Ta imenitni dan je bilo mnogo gostov na Javoricah. Godovnik, suh, majhen možiček z dolgo, že osivelo brado se je bil z jutranjim vlakom pripeljal in se je vsem gratulantom prijazno nasmihaval. Med najprvimi sta prihiteli, oblečeni, kakor bi bili ravno kar obe ušli iz kabineta za ‚raritete‘, Grizajka in Zobelja s svojima nadobudnima sinčkoma.

»Pohlevni Mirko« se je javil že od daleč z zategnjenimi glasovi in burno prijokal in pritulil po stopnicah gori v salon s svojo gospo mamico.

»I kaj ti pa vender je, fantek?« ga je vprašal doktor Stojan sočutno.

»Čestitat je prišel! Deklamiral bo!« je razjasnjevala gospa Grizajka, dočim je Mirko bridko gledal naokolo.

»No, Mirko!« Čestitaj lepo v verzih, kakor si se doma naučil!«

Sinko pa se je začel na ves glas dreti v nevezani besedi; pri tem mu je priskočil kolegijalno v pomoč še »mirni« Rudek, boječ se, da bi radi imeli verze tudi od njega, in vzpričo tega hudo užaljen. Težko so oba pomirili.

Ko je bila vsa gospoda skupaj, so sedli k obedu. Na najprvem mestu, zgoraj, je stolovala gospa pl. Jeličeva v vsej obširnosti svoje suhe postave.

(Konec prihodnjič.)

Groga in drugi.

Spisal Radoslav Murnik.

X.

(Konec.)

Resno, dostojanstveno, trdoelegantno je sedela, vsa v naj-novejših čipkah, v praznični, črnosvileni, zdaj in zdaj rahlo šumeči obleki lahna prikazen, kakor »Esmeralda, kraljica zrakov«. Vender so se ji javljale na velem, strogem, oholem obrazu danes nekoliko živahnejše barve. Mirno bivanje v krepkem planinskem zraku in pogoste vožnje po okolici ji očitno nikakor niso bile škodovale. Poleg tega pa ji je bilo prijetno, zabavno občevanje z vzornim kavalirjem bržkone na veliko korist.

Gospod Gundakar Bruno Frodobert baron Lahnberg tik nje se je svetil v nekaljeni samozavesti rafinirane dražesti, katera je prevevala vso njegovo nepremagljivo osebo.

Vstal je bil to jutro že ob devetih in si po dolgem in mučnem razmotrovanju nazadnje izvolil izmed svojih raznih »savons dulcifiés« duhteč komad »au lait de lys« in je bil skrajno zadovoljen, ko ni zapazil, oplaknivši se, na koži nikakeršne napetosti več, nobene sklizkosti in atlasno svetlikajoče se polzkosti, nikar pa pergamenaste hrpavosti in rode ostrosti, temveč na vseh krajih le mehko, porozno, brezsvitno kožico. Na lep način obeljen, ovonjan in omaziljen, si je obdelal s »poussechairjem« nežno rožaste nohtove, jih ogladil s posebnim praškom »brillant rubis« in jih namazal s »huile rosat«.

Dve debeli uri mu je bilo naporenega opravka s svojo prijetno zunanostjo; s pomočjo moderne praktične kemije je presegel napo-

sled samega sebe. Teti Emiliji so se ob takem pogledu svetile oči, okolo strogo risanih ustnic ji je vztrepetavalo nekaj kakor tiha radost, in prosojni dolgi nos ji je fino vibriral. Baron je bil resnično idejalen mlad mož! Niti pisana guvernanta Netty se ni mogla meriti z njim, dasi je bila porabila tudi ona vsa sredstva v povzdigo svoje osebnosti in se po svojih močeh vedno ravnala po odličnem vzgledu znane nesmrtné lepote gospe Ninon de l'Enclos, ki je osemdeset let stara še vedno očarjala moška srca, in pa lascivne madame de Pompadour, ki je rada plačevala po 24.000 frankov na leto samo za nove frizure.

Tako komplicirano lep in velesijajen je bil torej baron Lahnberg. Major ga je kar gledal; doktor Stojan ga je pa potipal, če je res živ.

Charmant, délicieux, pénétrant!

Mileni se je bil približal s poklonom, katerega je pregrešil baje že prijazni Eliezer, Abrahamov faktotum, poslan, naj gre izbirat Izaku nevesto, in dvoranil ob tej kupčiji Rebeki, ker neki ni bila grda in tudi ne izmed koketnih gospodičen kananejskih. Potem je imenoval baron Milenine ustnice »eene jesprungene Granatblüte« in dodal duhovito vprašanje, namreč, »ali zna gospodična tudi v temi zardeti? Takih in enakih salonskih sladic, izposojenih iz knjig ali od znancev, je dal Lahnberg polagoma še več na svetlo. Teti in gospej doktorici se s tem ni zameril.

Zobelja in Grizajka sta bili početkoma nekoliko slabe volje. Zakaj ko je bil Grogga ob vratih salona naznanil gospodi s slovesnim glasom, da je »servirano«, takrat je dobila vsaka dama svojega kavalirja, ki naj bi jo spremljal skozi vse nevarnosti v obedno sobo. Tačas torej je pogledala Grizajka z milostivim očesom svojega soseda, gospoda Mastna; toda on se je je ustrašil, kakor mladi Tobija, slišavši, da mu Rafael ponuja za ženo Saro, kateri je bil pomoril hudi duh že sedem mož. Sam je stopal Masten k obedu, in dobro se mu je zdelo, ko je kričal major s svojim grmečim glasom: »Kar naprej! — Le po domače! — Kaj bi komedije uganjali!« — —

Polkovnik Greben je takoj začel in zabaval flegmatično doktorico na ves glas. Vmes se je obračal tudi do drugih sosedov, zlasti proti gospej pl. Jeličevi, kateri je burno govorjenje vidno presedalo — na veliko veselje majorja Stojana; on mu je odobral vse s svojim donečim basom navlašč mnogo glasneje, kakor¹ je bilo treba, tako da je navdušeni »pardon« gospoda adjunkta Božidara Govedka vselej žalostno zamrl na južnem koncu omizja.

»Ljubosumnost, milostiva,« je citiral Greben — Bog ve, od kod — »ljubosumnost je kakor krokodil! — Čim starejši, tem močnejši!«

Polkovnik se je pred vsakim svojih izrekov že naprej smejal, tako dovtipni so se mu zdeli. Potem je srepo pogledal naokolo, kakšen vtisk je napravil. Ako so se mu drugi smejali, je začel tudi on znova s hrupnim krohotom. Stari vojak je bil zdravih pljuč.

Gospod Masten se je ozrl šele po juhi okolo sebe in takoj videl, da sedi med suho Grizajko in debelo Zobeljo. Prijetna nada, da bo danes izvrstnih jedij in imenitnih vin na izbero, in krepka zavest, da mu bo mogoče pokazati kmalu tek afrikanskih kobilic, sta ga navdihnili s prijaznostjo do svojih bližnjih.

»Na Švedskem in . . . Španjskem prinašajo juho . . . najnazadnje na mizo,« je začel, kratko puhajoč.

»Torej ravno narobe, kakor pri nas,« je uvidela ostroumna Grizajka. Tačas je ravno dovršila natančno oceno toalet navzočnih dam in si pomembno namigovala z Zobeljo.

»Mghm . . . V čem se razlikuje človek . . . od živali, milostiva?« je nadaljeval zabavo in planil na največjo postrv, urno kakor babilonski kralj Nabuhodonozor nad Jeruzalem.

»Saj tega . . . tako ne uganete! Postrv . . . je izvrstna!« In, iztiskajoč citrono, je razlagal: »Torej razlika je . . . v tem, da si človek . . . hrano kuha! — Kuha, kuha, milostiva! Radi . . . tega cenim žensko . . . kot neko višje bitje.«

Grizajka in Zobelja sta ga hvaležno pogledali.

»Aspazija, najlepša grška gospa . . . je izvrstno umela kuhati . . . krasen golaž od mesa piščancev in . . . koštrunov. In zato . . . sta jo . . . Periklej in Praksitel oba —«

»O, kje si pa ti to pobral?« ga je vprašal vranovski sodnik Navič, čudeč se, da sliši klasična imena iz Mastnovih ust.

»Nič pobral, prosim! . . . Kar se tiče kuhinje . . . in kuhe, sem tako rekoč . . . izobražen strokovnjak . . .«

»To se pravi, tudi teoretično?«

»Tudi teoretično . . . Če hočeš, ti še marsikaj . . . lepega povem.«

»Le začni!«

»Po pečenki, mghm!« je obljubil čelati gospod in zaigral z močno razvitimi čeljustnimi mišicami.

In Masten je užival, kakor da je bil postni mesec Ramadan šele včeraj pri kraju. Jedel je himne, rapsodije, simfonije, slišal peti vse serafim in kerubim. Ves njegov obraz je oznanjal na glas: »No, kaj se mi ne godi izvrstno? — Ali ste že videli srečnega moža? Z njim

bi se jaz primerjal!« Vsako novo skledo je že od daleč spoštljivo pozdravil in jo odločno razbremenil največjih kosov, kakor hitro je prišla vrsta nanj.

V odmorih je nadaljeval svoje predavanje.

»Mghm . . . Jaz delim človeštvo . . . v dva velika oddelka . . . v site in v lačne . . . Samega sebe prištevam . . . večinoma . . . prvi skupini.«

»To si pa dobro zadel,« se mu je smejal sodnik. »Lepa modrost!«

»Meni se zde . . . ljudje, kakor tisti . . . veste, tisti Succi . . . monstra! Le pomislite . . . koliko je že ta človek zamudil!«

»To je pa stari Apicij . . . že ves drug ptiček . . . On je dal . . . za sestavo nove omake . . . poldrugi milijon! — Vidite? In ko je . . . nekoč pogledal svojo denarnico . . . mghm . . . in našel, da ima . . . le še 60.000 tolarjev . . . se je zastrupil . . . ker se je bal . . . da ne bi lakote umrl . . .«

»To je bil pravi norec!« se je oglasil izza spodnjega konca gospod, sin nekega vranovskega veleposestnika. Imel je podolgast, vedno poten, konjski obraz, nizko čelo, goste, trde lase, monumentalne roke z zateklimi členki in blodne, poželjivo pričakujoče oči. Prstan z nevkusno velikim rdečim kamenom je vsaki čas razpostavljal na ogled. Trudil se je, da bi posnemal v vsem tisto blaziranost, katera diči nekatere prenežne mladeniče v večjih mestih. Trpel je ob rajnih dovtipih in ob nesrečni misli, da je popoln »salonski lev«. Nasmihaval se je neprestano. Talmud sicer pravi, da je smeh dobro znamenje na človeku; ali očitvidno se je kavalir z dežele preveč pačil. Gospod Masten se za njegov vzklik ni prav nič zmenil in zapihal mirno-dostojno:

»Tudi maršal Soubise . . . je plemenit značaj. K njemu . . . je zahajal sam kralj . . . ime sem mu pozabil . . . toda glavna stvar je ta . . . da sta jedla štruklje in cvrtje . . . iz samih fazanovih jajec! — Krasno, vidite! — Vsaka taka . . . recimo taka omeleta . . . mghm . . . je veljala 157 livres in pol! Kaj . . . takega človek nikdar . . . ne more pozabiti.«

»Pereat!« je planil vmes blaziranec, ki je vsled preobilo zaužitega vina popolnoma pozabil pravilno posnemati velikomestne vzorce.

Masten se mu je usmiljeno nasmehnil in ga poučil: »Mladi mož! . . . Značaj človeka se najbolj . . . po tem spozna . . . kar najrajši je . . . Hanibal —«

»O — pozor, gospoda!« je vzdihnil sodnik. »Gospod Masten predava! Torej: Hanibal —?«

»Hanibal je ljubil olive . . . Sula polže . . . Mohamed mleko . . . Friderik Veliki polento . . . Josip II. ocvrte piščance . . . Goethe kračo in šampanjec —«

»O, izborni! Šampanjec! — Pardon!« je zajokal sramežljivo navdušeni gospod Govedek.

»Lord Byron čaj . . . Tasso sladice . . . Klopstock grah . . . Lessing lečo . . .«

»Mladeniči v ognjeni peči pa fižol!« je kričal »salonski lev« z Vranovega in se široko zarežal sam sebi.

»No . . . in tako dalje . . . Toda o Napoleonu še . . . največ vem . . . Navadno je imel za obed . . . juho, potem . . . mghm . . . pet jedij . . . dvojen desert, čašo kave . . . pol steklenice burgundca. Najrajši . . . je jedel piščance . . . pečene, ocvrte ali kot frikase . . . à l'italienne . . . à la tartare . . . à la Marengo . . . izmed rib pa . . . morske mrehe . . . Poleg tega še . . . makarone s parmezancem . . . tudi datlje . . . zelenega fižola pa kar . . . videti ni mogel . . . ker ima nitke.«

»Prav je imel!« je viknil nemirni blaziranec. »Jaz ga tudi ne maram! Perreat!«

»Kdo bi si vender mislil, ljubi Masten, da tiči v tebi tak zaklad vednosti! Moje spoštovanje do tebe raste in raste! — Ali še kaj veš o Napoleonu?«

»Kako je jedel? . . . Seveda še vem . . . Humghm . . . Rezal si je velike kose . . . žvečil hitro in slabo . . . segel včasih kar . . . s prsti v sklede in se . . . večkrat polil po . . . svoji uniformi . . . Sploh je jedel . . . jako genijalno! . . . Brez nobenega reda . . . Začel je, če se mu . . . je zdelo . . . kar z desertom.«

»Morebiti nam poveste še kaj zanimivega o njem?« je dejal polkovnik Greben. »Kar se mene tiče, mi je Bonaparte prvi vojskovodja, prvi ustrojitelj —«

»To ni moja . . . moja stroka! — Kar je najvažnejše, sem . . . že povedal.«

Gospod Masten je umolknil. Novo življenje ga je navdihnilo zopet, ko so jeli pokati zamaški šampanjskih steklenic. Običajne govore in neizogibne napitnice je v miru preživel.

Stanka je sedela med inženirjem in nekim mladim častnikom, ki se je na tihem vsako jutro znova razveselil, da je tudi on lajtenant. Ob državnih stroških neprestano zaljubljen, je bil vsaki čas pripravljen, izgubiti majhno pamet za veliko kavcijo. Stanki je mnogo govoril in

dvoranil, pač po svoje; v presledkih pa si je vihal revno število brčic in pel, napol mižeč, natihoma vedno jedno :

»Dónna Dora di Zamora
 War im Kloster eingeschlossen,
 Denn sie hatte statt Vermögen
 Rothes Haar und Sommersprossen.«

Pristav Govedek, sedeč kraj odgojiteljice, je postajal čim dalje bolj navdušen. Vrhunec blažene razigranosti pa je dosegla njegova duša, ko so ga zaprosili, naj kaj zasvira in zapoje. Seveda se je branil na vse kriplje; saj na tem se »pravi« glasbeni umetnik najlože spozna, da je početkoma ves hripav, in da noče začeti, pozneje pa zlepa ne odjenja. Šele potem, ko sta nastopili Stojanovi hčerki in izvedli zahtevane točke na klavirju, se je udal zanimivi adjunkt prošnjam, ko so se mu zazdele zadosti burne . . . Sedel je torej za instrument, si popravljaj stol, se grozničavo odkašljaj, si uredil manšete in dal svoji neizrečeno dolgi postavi potrebno eleganco! Kadar se je približal klavirju, je postal kaj nevaren mož . . . Tačas mu je zablisnila v glavi vselej črna nakana proti skladbi, katero je proizvajal s priznано strašnim uspehom že leta in leta! Ljudje, ki se pečajo z domačo glasbo marljiveje, so trdili, da utegne biti to bržkone znani »Mornar«. —

Božidar Govedek je torej krvoločno pogledal tipki c na levi in udaril oktave! Z desno si je ob tem opravilu zadnjikrat uravnal ovratnik, takoj zopet pa je izpustil vseh pet prstov v akord, pogledal na levo proti stropu, stresel z glavo in se razburjeno oglasil: »Nezvehé-zdo! bodi zdro-hô-vo-hô.« — Počasi mu je šel »op« po vodi, ker mu je nezvesto nekdo »bre-he-vzel!« V potu svojega obraza je igralec izgubil »ščipalnik« in je potem kar brez njega »allegro« zopet jadra napel. Govedek je pel in igral tako originalno, da ne bi bila niti Prešeren, niti skladatelj pripoznala svojega dela. Občinstvo je seveda »kar očaral«; saj naši diletantje imajo vsi to dražestno ljubeznivost. Kakor pa ris, okusivši jedenkrat gorko kri, ne odneha od žrtve, tako je čutil tudi »domači umetnik« neukrotni nagon, da bi znova vsaj še nekoliko »očaral« svoje poslušalce. V ta svojeglavni namen si je izbral Schubertov komad »Erlkönig« in zajahal tako hitro, kakor da bi hotel ustvariti na vsaki način nov svetovni rekord. Pokazal se je pristaša zlogu Spontinija, ki je rabil v jedni svojih oper trideset kovaških nakoval in nakel. »Deloval« je silno, zvest nazoru: »Čim več škandala, tem slajša godba!« Naposled ni umrl samo Goethejev »otrok«, ampak tudi pedal in spodnji g sta izpustila dušico, in gospod Masten, tiho prebavljajoč v nekem kotu, se je prestrašen vzbudil iz trdnega

sna, dočim so drugi »vsi presenečeni« ploskali. Rejeni mož pa si je pomencal zaspane oči in dejal skromno: »Saperment hinein! Črne kave . . . sem pa popolnoma . . . pozabil!«

Medtem sta tudi »mirni Rudek« in »pohlevni Mirko« gojila lepe umetnosti. Poiskala sta si varno zavetje; na stopnicah v klet sta našla kupček črnega oglja. — Pred nekaterimi dnevi se jima je bil vranovski učitelj bridko zameril, ker ju je bil radi neke »malenkosti« obsodil na celo uro zapora v šolski sobi. Zaljubljeni mamici sta takoj uganili, da je dotični gospod brutalen mož, ki ne zna občevati z nežno mladino, se šli prepirat k njemu na dom in obrekovali kjer si bodi njega, njegovo ženo, njeno gospodinjstvo, hišno opravo, »samo be-
raštvo«, in druge važnosti. Toda tudi kaznovana mučenika sta se hotela dostojno maščevati nad njim, ki ima tako »piko« na njiju.

In združili sta se dve jednaki, umetniško čuteči duši za zidom. Najprvi je vzel »pohlevni« Mirko kos oglja in vlekel z njim po beli steni črte in lise. Njegova tehnika ni imela nobenih strogih pravil, nobenih mej; in to je povzdigalo šele pravzaprav izvирnostni slikarski čar njegove labirintske domišljivosti. Nekaj nervoznega se je kazalo v njegovem umotvoru, v teh čudnih, dramatično živih arabeskah in ornamentalnih pikah . . . Te podobe, dejal bi moderni ocenjevatelj, se ne moreš zlepa nagledati, ker iz zajetih pojmov raste vedno nov zmisel, vedno nova oblika; in vse to govori s skrajnjo dovršenostjo in spretnostjo v celem orhestru izraževalnih sredstev. Da bi pa vsakdor lahko precej vedel, kaj predstavlja izgotovljena podoba, je zapisal mladi umetnik spodaj z velikimi, že od daleč vidnimi znamenji: »To je naš učitelj.«

»Mirni« Rudek, samostalen in nikakor ne posnemovalen, skozi in skozi novodoben duh, poln narave in prosvete, je dodal možu cylinder in kadečo se smodko in obesil vse skupaj na vislice. Posiljenega in prisiljenega tu ni bilo nič; zadostovale so polovične besede, migljaji; vse, kar v zraku ujeto, hoče tako rekoč zopet odpluti v zrak nazaj . . . Lahen pritisk na pravem mestu, nežna poteza, vrsta kratkih, gostih črtic, rahlo zabrisan ton . . . to je vse! Vsa stvar je prese-
netilno preprosta! In vendar, kako fine nijanse, kakšen, skoro Rembrandtov čar sence v najrahljših zasledkih! Vzpričo vseh teh in in drugih vrlin bi primerjal mojstra najlože z umetnikom po imenu Burne Jones ali z drugim, ki se piše Dante Gabriel Rossetti. Nekaj tragično-mističnega preveva vse delo in daje neizrečenim in neizrečnim čustvom, mogočni sili temnih slutenj brez imena alegoričen, pomemben izraz. To je dokaz, da je Rudek kot modern rejalist poln preproste

odkritosrčnosti, brez nobene pikantnosti in ob vsem tem neki »jaz«, ki se je že našel, neki »jaz«, ki bo pa navzlic temu iskal — večno samega sebe!

— Zgoraj so se gospoda živahno razgovarjali in smejali. Grizajka in Zobelja sta srečno našli neko somišljenico iz Ljubljane. Vse tri so se zasidrale v zavetnem kraju; in tu sta slišali vranovski dami na svojo veliko zabavo razna podrobna izvestja, oziroma stavke, kakor: »Ona ima tri hčere, Bog se usmili! Vlači jih na vse zabave, na vse plese, na vse koncerte, jih kaže moškim po vseh gledaliških predstavah, pa nikogar ne ujamejo. Najmlajša ima 17 let in že nosi vstavljene zobe. — Sploh ne vem, od kod jemlje ti ljudje denar.« — »Lepo vas prosim, on hodi po Zvezdi in Lattermannovem drevoredu, kakor . . . kakor — no v občinskem svetu je, ven in ven domišljav človek; misli, da je Ljubljana brez njega izgubljena. Pa kaj, on je že še, ali njegova žena, ta! Z njo ne moreš izhajati! Pa, veste, doma pri njej je vedno vse narobe. Še ob najstih je vse razvlečeno po sobah.« — »Ti ljudje? Vi jih poznate? Kava pri njih je voda, zgolj voda! Prav nobenega povoda nima, da je tako prevzetna. Revišče suho. Vsaki klobuk si trikrat prenovi, predno ji mož kupi drugega.« — »On je uradnik, rad igra in pije . . . ne vem, kaj bo. Toda lahko je vesela, da je še takega dobila! Njeni otroci . . . â . . . kaj bi govorila! To so pa moji vse kaj drugega.« — »Tudi te poznate? Pred enim letom je bila poroka. Kaj sem jima vse govorila . . . njemu odgovarjala, njo svarila . . . ali mislite, da je kaj izdalo? Nič . . . Vzela sta se!«

»In zdaj sta nesrečna, kaj pa,« je sklepala Grizajka.

»Ne, še ne . . . Ampak — vsaki čas, — bodete videli!«

»In vi ste ju brezuspešno pregovarjali?« je vprašala Zobelja.

»Nobena beseda ni nič pomagala. Kar poročila sta se, pa je bilo!«

»Impertinentno!« se je ujezila Zobelja in pogledala drugarico.

»Res, kaj takega! Nesramno!« je vzkliknila Grizajka. »To sva pa medve v enakem slučaju, ne zamerite, bolje izvedli. Ali poznate doktorja Padiča? Saj je služboval dalj časa v Ljubljani.«

»Seveda ga poznam.«

»Ta nesrečni človek se je zaljubil blizu tukaj, v Žerovju, v mlado guvernanto. Pri sodnikovih so jo imeli, in Flora ji je ime.«

»Flora, Flora! Kakšno ošabno ime!«

»To sem precej rekla —«

»Jaz tudi!« je hitela Zobelja kimajoč.

»No, in vidite . . . Navidezno sta bila oba nebeško srečna . . . Saj veste, he, he. — Toda medve z gospo Zobeljo tukaj —«

»Da, da, medve! Res je —«

»Medve sva takoj videli, da je ta sreča prazna in da . . . da . . . kratko malo, da morata ta dva narazen! — Pa, saj to ostane med nami.«

»In ste ju res spravili na dvoje?«

»Le čakajte. Ko sva torej spoznali, da nista nikakor drug za drugega . . . da bi bila le nesrečna v zakonu . . . veste, sva storili svojo dolžnost.« —

»Svojo dolžnost!« je priznala Zobelja.

»Poučila sem na tihem Florico, da se on samo igra z njo, da je imel že druge, da je, da je — ptiček, veste, tak ptiček, no — že veste.«

»Ali je bil res tak ptiček?«

»Kaj še! — Vender to sem pač tako morala reči, ne?«

»Jaz pa nadenj!« se je pohvalila Grizajkina zaveznica. »Ne vem več, kaj sem mu že vse pravila o njej . . . Saj mu je bilo kmalu dosti . . . Početskoma ni nič verjel in ji je seveda hotel takoj pisati. Toda to mi poznamo —«

»Namreč«, je razlagala Zobeljina prijateljica, »Flora mi je morala obljubiti, da mu vrne vsaki list neodprt, predno ne prosi ustno odpuščenja. Drugič, da je njegova ljubezen kaj hladna, in tako dalje —«

»Razumem, razumem. In tako —«

»Tako, tako! — Vse se je zopet lepo razdrlo. Ubožica, kako se mi je smilila! Obiskala me je in me vprašala, ali naj bi mu morebiti ona zopet pisala, ker — povem vam, dekle je bilo brezumno zaljubljeno vanj! Kar ni se dala potolažiti, in mnogo sem ji morala govoriti, da se je vsaj nekoliko zopet izpametovala . . . Zdaj ne pogledata več drug drugega. In prej sta bila tako zaverovana! Vsa stvar pa tudi ni bila lahka!«

»A . . . bravo! To ste pa res dobro naredili! Prihodnjič bom tudi jaz bolje pazila. Človek je vender za to na svetu, da stori vsaj včasih kaj dobrega.«

— Ostali gostje, od Govedkovih čarobnih glasov še vedno omamljeni, so se medtem ločili v dve skupini. Nekateri gospodje so odšli kadit in tarokirat, drugi pa so hiteli na izprehod skozi gozd proti mlinu. Baron je vodil Mileno, Stanko je spremljeval Vojnik. Drugi so sledili.

Pri obedu morda ni bilo veselejšega gosta, kakor je bil inženir. Ves čas se je živahno razgovarjal s svojo sosedinjo, neko lepoto tret-

jega razreda, preobračajočo oči z velikim pridom, kakor se je priučila doma pred zrcalom. Namenil se je bil, da bo zatiral vse kakeršnekoli spomine z Javoric in obvaroval v vsakem slučaju hladno ravnodušnost. Toda vselej, kadar so se mu ozrle oči — »nehote«, se je opravičeval sam pri sebi — tja, kjer je sedela Milena, ga je prevzela nepremagljiva razburjenost. Brezuspšno si jo je trudil tajiti. Videl je Mileno mirno se smejočo. Zakaj mu to ni ugajalo, temveč le vzbujalo neprijetna čustva? Saj ni imel pravice, da bi pričakoval kaj nasprotnega! Čim dalje bolj je čutil, da se on sam vede prisiljeno, da tu ni nobenega pravega mesta zanj, da je odveč, da igra smešno ulogo. Uvidel je, da mu bo daroval ta dan k drugim neljubim nov neprijeten spomin. Trdil si je sam sebi, da se kesa, ker se tudi danes ni ognil Javoric. In vendar ga je vlekla neznana sila k lepi devojki, in kadar so se njiju pogledi srečali, ga je mučilo sramotilno priznanje, da vsi njegovi trdni sklepi in vsa krasna filozofija ne opravijo nič proti lepim očem. Ali ob vsem tem se je delal veselega in se smejal in šalil s svojo damo in pozneje, na izprehodu, tudi s Stanko.

Žive barve je naslikala jesen listom dreves: rumeno, rjavo, rdečo v vseh prehodih. S tiho jezo so zrli temnozeleni bori in smreke na to razkošno zapravljenost pri svojih sosedah. Tu in tam je stalo tudi drevo golo in je nevoljno streslo z vejo, če je sedel ptič na njo in povprašal, kaj da vendar bo, ako bo gospodinjala narava tako žalostno dan za dnevom? Med onemoglo praprotjo, skromnim borovničevjem, nežnimi erikami jo je ubrala črnorjava veverica urno po mahovitih tleh, nastlanih s starimi smrekovimi iglami, in šinila na drevo.

Kmalu so bili oni štirje drugim daleč naprej. Na polu pota si je Stanka izmislila in zahtevala — zameno spremljevalcev. Kaj je hotel baron? Dejal je samo »E-e?« in se udal Stanki, kateri se je to pot čudno mudilo naprej.

Ivan in Milena sta bila sama.

Tiho je bilo v gozdu. Ugoden, bajen mir je vladal povsodi naokrog po umirajoči, snivajoči prirodi; nikjer se ni ganil list . . . Nepremično so stale rdečerjave bukve, jasnorumene breze z belimi poluščenimi debli, nepremično hrasti in smreke. Od češminovih grmov so visele krvave kaplje, rdeči plodovi . . . Podleski, ki so genijalno prespali najlepše poletne dneve, so stali tako podjetno in predrzno pokonci s svojimi svežimi stebli, kakor bi jim res ne bilo nič žal, da so krivi pregrešnega anahronizma.

Na tisti poti, katera je bila obema tako dobro v spominu, sta stopala nema in se silila zakrivati svojo mučno zadrego in razburjenost . . . Na zadnjih cvetkah so se igrali zadnji metulji . . .

Prišla sta mimo hrasta na kraj, kjer sta se prvič poljubila. Milena je sklonila glavico; lesket solze ji je zablislil na trepalnicah.

Inženir jo je pogledal. Kri mu je zavrela v obrazu; spomini tega kraja, vsi živi spomini nekdanje jasne sreče so se mu vzbudili, in videl je pred seboj Mileno tako, kakeršno tiste krasne čase. Pozabil je ono pismo, pozabil žaljive besede; udal se je čaru lepote in odslovil navidezno mrzlost in ponos. In že je stopil bliže, da bi ji rekel . . . da bi jo vprašal, zakaj —

»— E — Natur macht sich!« je zaječal tačas baron v bližini zadaj in si nastavljal monokelj. »Stimmung janz quabbelich!«

Ugodni trenotki se niso vrnili. Lahnberg se ni več hotel makniti od Milenine strani.

— Kmalu po mraku so gostje odhajali. Doktor Stojan se je želel vrniti zvečer v Ljubljano.

»Pereat trištacija!« je kričal v vozu krepki blaziranec, ves rdeč v obrazu.

»Tristí, tristí se reče, pardon!« je jokal z visokim glasom gospod Božidar Govedek, ki se je vozil z njim, z inženirjem in polkovnikom. Ta se je obrnil nazaj, kjer je v drugem vozu hvalil gospod Masten baronu »plemenito večerjo«, in zaklical: »Jutri je zadnji čas, razumete? Plotanova Anička vem da komaj že čaka!«

»Saj ne pojde! Boji se; fantov ga je strah,« je dejal adjunkt.

Vojnik jih ni slišal. Pred seboj je videl še vedno Mileno, oblito od lestenčevega svita, podajajočo mu roko. »Za slovo«, si je dejal; »zadnjikrat.«

XI.

»Duša ljubeznjiva,
Zdaj-le se radujva,
Zdaj-le se ljubiva!«

Jenko.

»Izborno — pardon! Torej, vi hočete res, gospod baron?«

»E — res, res,« gospod adjunkt.

»Vasovati, na kmetih vasovati, po vasi peti in na okno trkati. Izvrstno!«

»Nič peti. Rajši na tihem. Nimam posluha, — e —!«

»O krasno! — Toda: na vašem mestu jaz ne bi šel.«

»Zakaj ne?«

»Nevarnost, nevarnost! — Vi ne veste, kako previdno se ogibljem jaz vsake nevarnosti!«

»Obljuba — e — obljuba!«

»Kar se mene tiče, — jaz bi rajši doma ostal.«

»Ali, gospod Govedek — moja kavalirska častna beseda —«

»Smešno! — Stoj, pardon!«

»Moja kavalirska — e — čast je v zadregi! — E — v hudi zadregi!«

»Fantje vas bodo topli, vas bodo s poleni in gorjačami! Morebiti prinese kdo tudi kako sekiro! Le glejte me: neusmiljeno bodo divjali, vas bodo ubili, vas bodo na meh odrli, vas bodo —

»Prosim vas, gospod adjunkt!«

»Zdaj mi pa recite, kaj naj vam koristi potem vaša — pardon — kavalirska čast?«

»Major in polkovnik — e — me že ves čas preganjata. Moram — e — moram!«

»Ako morate — pa izvolite!«

»Še danes pojdeva — e —?«

»Pojdeva, pojdeva? Kdo pojde? Pojdite sami, jaz kot adjunkt, slišite, — sploh: nevarnosti niso za-me!«

»Ali pričo — e — moram imeti! Vi ste mi obljubili — e —?«
Pristav je premišljeval.

»Dobro!« je dejal naposled. Ako pridobite še gospoda Vojnika, potem grem tudi jaz.

Baron tudi inženirju ni dal prej miru, da ga je preprosil.

Napotili so se torej vsi trije proti javoriški vasi.

— Izza črnih oblakov so se razlivali blede mesečni žarki in svetili gospodu baronu Lahnbergu to noč na čudnem potu. Lezel je namreč po omahljivi lestvi navzgor proti oknu izbe Plotanove Aničke, vaše krasotice. Trese! se je po vseh udih, dasi je bil prav gorko oblečen.

»Gospod baron, le nobenega hrupa nikar!« mu je svetoval Govedek. »Če ne moram takoj domov! Previdnost ni nobena sramota.«

Drhtajoč je došel nočni gost do okna. Pogledal je v »budoar«, toda videl ni nič. Pogledal je doli, če sta Govedek in Vojnik še tu, zbral ves svoj pogum in rahlo potrkal.

Toda dekle je imelo zdravo, trdno spanje in se šele prebudilo, ko je močnejše zaropotal. Urna roka je odprla okno.

»Janez, ali si ti?« je vprašal nekoliko zaspan glas. »Kaj hočeš?«

Lahnberg je podal duhteč šopek in prosil poljuba.

Ali še predno je vedel, kaj in kako, je zagledal nad seboj velik lonček. In iz tega lonca se je usula mrzla ploha baronu po glavi, za vrat in po hrbtu. Okno se je hitro zaprlo.

Ta hip je nekdo potresel lestvo zdolaj. Ves prestrašen je videl baron Lahnberg kmetiškega fanta pod seboj!

»Doli!« mu je velel neznan glas.

Počasi je plezal vasovalec navzdol.

»Kaj si hotel tukaj?«

»— E — zmotil —«

»Zmotil? Le čakaj!«

V tem so prišli izza ogla še trije fantje.

»Ti, Janez, ta-le škric je vasoval pri tvojem dekletu!«

»Saj ne bo nikdar več!« je zakričal oni, zaklel in odprl svoj nož.

Ta hip je priskočil Vojnik.

»Stojte, fantje!«

Toda že je zablislil nož v mesečini. Ali mesto barona je zadel Vojnika in se mu zabodel v prsi. Inženir je omahnil in se zgrudil. Na tleh se je prikazala krvava proga.

— »Ali že veste, ali že veste?« sta prisopihali gospe Grizajka in Zobelja drugo popoldne na Javorice nejavljeno v guvernantino sobo. »Ali ste sami doma?«

»Gospe sta se odpeljali z gospodično Stanko v Žerovje,« je rekla odgojiteljica počasno. »Drugi teden zapustimo Javorice. Dame so na odslovnem posetu v Žerovju. Mene pa je popadla neznosna migrena; gospodična Milena je bila tako dobra in je ostala pri meni. Nemogoče mi je, da bi se genila iz svoje sobe. Silno trpim. Ah!«

»Torej — ali niste še nič slišali o tem, kaj se je pripetilo inženirju? — Strašno! strašno!« Navzlic guvernantini boleznini se kar nista hoteli odpraviti.

Milena je obledela. Guvernanta je zmajala z glavo.

»Skoro umorili so ga!« je sprožila nagla Grizajka. »Pa vas vendar ne motiva?«

»Včeraj, na Javoricah!« je hitela natančna Zobelja. Zdaj sta se obe nekoliko oddahnili, sedli in zadovoljno opazovali vtisk svojega izvestja . . .

»Z velikanskim nožem,« je trdila suha Grizajka.

»Javoriški fantje so ga,« je pomagala debela Zobelja.

»Zato, ker je vasoval pri nekem dekletu,« je pojasnila njena urnejša prijateljica.

»Neverjetno! Gospodična Milena, kaj pravite o tem?« Mademoiselle Netty je navzlic migreni hitro in živahno govorila.

»Tudi jaz tega ne morem verjeti!« je dejala tiho vznemirjena devojka in gledala v knjigo, iz katere je prej guvernanti čitala. Vse črke

so ji gomzele pred očmi . . . Ali strani ni smela; morala je tukaj vztrajati in poslušati kolikor mogoče ravnodušno in mirno, da se ne bi izdala.

Kmalu nato je vstopil še lični in dični baron Lahnberg in donesel previdno skovanih novih zanimivih podatkov. Vranovski dami sta se mu poželjivo vsesali v oči in lačno pogoltnili vsako njegovo besedo.

»Branil gospodu inženirju ves čas, — e — prosil in prosil; brez uspeha!«

»Silil je sam v pogubo!« je vzdihnila sočutno suhoroka Grizajka.

»Ubogi mladi mož! Kako ga pomilujem!« To rekši, je pogledala Zobelja zamaknjena proti stropu, od koder sta zbežali zadnji dve muhi vsi prestrašeni.

»Sam — e — sam! Radi velike nevarnosti — e — ga spremljal.«

»To je lepo, to je plemenito! Pomagati pa mu niste mogli?«

»Prepozno — e — prepozno. Nesreča pride hitro!«

»Vam pa se ni zgodilo prav nič?«

»Niso imeli poguma — e — ! Pokazal revolver!«

Zdaj sta gospe svoj važni posel opravili in se odpeljali nemudoma — v Žerovje. Baron pa je ostal. Prinesel je s seboj finih »bonbonov« in jih ponudil Mileni; nadlegoval jo je toliko časa, da si je vzela in pokusila »vsaj tri najlepše«.

Tedaj se je z odgojiteljico pomembno spogledal. Milena ni opazila ničesar. In čudno! Mademoiselle Netty je bila svojih bolečin hipoma rešena in je začela vesel razgovor. Potem je vstala, šla iz sobe in vrnivši se dejala:

»Ta Grogga! — Že zopet je pijan! In mi smo sami doma! Kuharica je šla na Vranovo k trgovcu. Nobenega človeka ni pri hiši.«

»Hišna je vendar doma?« je vprašala Milena, kateri je začelo prihajati nekako tesno okolo srca. Rahel strah se je je polastil.

»Tudi nje ni doma. Poslala sem jo po popir in zalepke na Vranovo; pozabila sem, da bi naročila to kuharici. — Slišite?«

Od hodnika sem so prihajali neprijetni glasovi.

»Grogga je popolnoma ob zavest,« je rekla odgojiteljica. »Pospravljaj je po sobi, kjer ima gospod major svoj herbarij, in tam ga je izpil tri steklenice najmočnejšega. Na divanu leži, se smeje in popeva. Da le sem ne bi prišel!«

In mademoiselle Netty je zaklenila vrata na hodnik. Ključ je shranila, namignila baronu in dejala: »Tudi druga vrata pred Grogovo sobo moram zapreti. Takoj zopet pridem.« —

»Gospodična Milena!« Zdaj sva — e — sama, zdaj je prišel trenotek, katerega sem si želel že toliko časa, da vam — e — povem, kako vas — e — ljubim, kako vas obožavam! Tukaj klečim pred vami — e — in vas prosim — prvega poljuba!«

»Gospod baron! — Vi zlorabite —«

»Vi me ne ljubite?«

»Ne. Prosim vas, vstanite!«

»Poljuba mi torej nečete dovoliti? Ali ste res neizprosni? Nočete?«

»Nikakor ne.«

Baron je vstal. Zloben smeh se mu je pojavil okolo debelih ustnic . . .

»Vzamem si ga potem sam! — O — ne s silo, ne s silo! Vaš krik bi me izdal!«

Vsa tresoč se, ga je Milena pogledala . . .

»Ne s silo! Saj lahko — počakam, golobček moj!«

»Sram vas bodi, gospod baron! Niti trenotka več ne ostanem v vaši družini.«

Hitela je k vratom za guvernanto. Toda ta so bila zaprta . . .

»Mademoiselle naju je obsodila v ječo,« se je smejal baron. »Gospoda se zabava v Žerovju, kuharica in hišna sta na Vranovem, Grogga pa pijan — mi pa porečemo: »Schach — — — matt!«

»Ne dotaknite se me!«

»Ali — saj se ne ganem! — Ali ne vidite, da tukaj mirno sedim in — čakam!«

»Česa čakate?« je vprašala Milena, dasi ji je bilo gnusno govoriti s tem človekom.

Baron je zavzdignil ramena. »Ali ne čutite še ničesar v svoji glavicici?«

»Govorite razločneje — gospod baron!«

»No, v bonbonih je bil —«

»Kaj je bilo — za Boga!«

»— je bila omama.«

V resnici je čutila Milena nepremagljivo trudnost in zaspanost... Na kolenih, s povzdignjenimi rokami je prosilo dekle milosti . . .

»Prej ste bili vi neizprosni — zdaj jaz« je mrmral Lahnberg, še vedno sedeč na svojem nizkem stolu.

V največji sili je zablislila Mileni obupna misel. Z zadnjo močjo se je dvignila, da bi odprla okno in skočila tja doli . . . Ali že po prvih korakih jo je premagala omotica. Z glasnim krikom se je zgrudila ob divanu na tla.

Ta hip se je uprla neznana sila ob vrata zunaj na hodniku. Ječe je odjenjalo jeklo in les. Skozi ulomljene duri pred prestrašenega barona je planil — Grogga.

XII.

„Zdaj bôli peklâ, zdaj veselje nebâ,
Pogósto vse vmés!
Glej, to ti je res
Usóda svetá!“

Gregorčič.

Ribe, kolikor jih je nalovil Gašperček, včasih zanemarjajoč kolarstvo, je nesla „divja Mina“ vselej najprvo v javoriško grajščino prodajat. Ta posel je opravila tudi nekega dne pred doktorjevim godom. Vračajoč se domov, je šla ob zidu parkovem. Kar je slišala, da se za ograjo dva, moški in ženska, tiho pogovarjata. Govorila sta nemški; radi tega ni mogla vsega razumeti. Ali to, kar si je zapomnila, je takoj povedala doma svojemu bratu. Zlasti da je slišala pogostoma ime „Milena“ in „Grogga“; o tem pa še posebej, da bodo Grogga opojili torek ali sredo . . . Potem da sta drug drugemu nekaj očitala zaradi nekega denarja; bil je to glas ženske. Drugi, moški, pa da se je branil. Naposled da sta se pobotala, in ona da je rekla nekoliko glasneje: „Grogga, vino in priložnost preskrbim jaz; vse drugo je vaše delo.“ Gašperček se je še tisti dan posvetoval z Grogga. Mnogo sta ugibala, toda prave ni zadel nobeden.

Ko so se bili danes gospoda odpeljali, je skrtil Grogga Gašperčka za zagrinjalom pri oknu sobice, kjer je imel major svoje otisnene rastline redoma shranjene, in se delal, kakor da bi imel tukaj po zapovedi svojega gospoda res kaj opravila.

»To pa rečem,« je na tihem dejal Gašperčku, »če bo kaj, bo še to popoldne! Doma ni nobenega. Majuzel in večje dekle sta sami; ono pa neki strašno glava boli! Kaj se pa toliko mazili! — Pa te-le tri zelene steklenice mi je dala še dopoldne in rekla, da jih je dobila v dar, in da naj jih izpijem na njeno zdravje.«

»Vidiš, Grogga, torej res: opijaniti te hoče, korpo di bako!«

»Pa me ne bo! To troje sem že vse odmašil in vino prelil drugam za poznejše čase; potem sem posode izplaknil in jih nalil z — vodo. Dosedaj sem izpraznil jedno.«

»Torej pa malo zapoj in zaropotaj, malora!«

Grogga je nekoliko zarjovel . . . V presledkih sta oba pazno vlekla na ušesa.

»Oni dve pustni šemi z Vranovega sta že odšli, Gašper; zdaj-le je treba pa pameti! Baron je sam notri.«

— Ko je prišla guvernanta pogledat, je ležal Grogga na divanu in se ji je široko smejal in jo jecljaje pozdravil:

»Gos-gospo dična maju-juzel, da-danes ga ga ga pa i-mamo! Ali ste že že zdra-va-vi? Se-sedite malo sem k me-meni.«

Komaj pa je bila odšla, se je pritožil Grogga: »Tri steklenice vode! Tako trezen še nisem bil žive dni! Kaj praviš, Gašper, ali mi to morebiti ne utegne škodovati?«

»Tihol! Nekaj je zaropotalo! — Ključ ali kaj? — Zaklenila je za seboj! — Grogga, kar ven pred vrata, pa poslušaj!« — — —

Nekaj trenutkov pozneje je stal Grogga, od silnega napora ves rdeč v obraz, pred bledim baronom. Videčega Mileno na tleh, ga je popadla grozovita jeza. Zgrabil je poparjenega gospodka, ga dvignil in stresel dvakrat trikrat v zraku, da so baronu zaklopotali vsi zobje in mu je pohajala sapa. Potem je zamahnil, in kavalir je padel v bližnji kot kakor snop.

Nezavestno Mileno je odnesel sluga v sobo svojega gospoda v drugo nadstropje in jo stražil, dokler se ni vrnila Katrica z Vranovega.

Baron Lahnberg je hotel seveda ugodno priliko porabiti in varno uiti. Toda na hodniku ga je vzprejel Gašperček z odprtimi rokami in ga vedel s seboj sredi skozi gozd do praznega hleva samotne, skoro razrušene kočice blizu nad javoriško vasjo. Tam mu je potegnil močno, dolgo vejo skozi oba rokava, da se baron z razprostrtimi rokami ni mogel niti najmanje ganiti, in ga varno privezal k bikovim jaslim. Trepetajoč je čepel baron na tem malo elegantnem kraju. Gašperček je odšel.

Ko je polnočni zvon oznanil dvanajsto uro, so se zopet odprla vrata; nekdo ga je odvezal in vodil daleč v gozd. Pod staro smreko so čakali štirje možje, med njimi Gašperček. Pravda, katero so takoj začeli proti ujetniku, je jasno pokazala, da je on kriv prvič prepovedanega vasovanja, drugič pa rane inženirjeve. Sodili in obsodili so ga hitro. Jeden fantov je imel s seboj kratko sekiro, ki se je čudno svetila v mesečini, prodirajoči skozi temno smrečje in borovje. Po obsodbi se mu je približal in mu velel, naj poklekne pred štor odsekanega hrasta. Brezuspešno je prosil obupani revež za življenje. Dva sta ga prijela in mu pritiskala z železno silo desnico na parobek drevesa. Visoko je zavzdignil neizprosni rabelj svojo sekiro in dejal z jednim samim zamahljajem barona ob dolgi noht na mazincu.

Nato so si narezali sodniki prožnih brezovih šibic in položili zatoženca tako, kakor se jim je zdelo najbolj pripravno.

Vsaki se je ustopil po vrsti petkrat kraj barona, ki je, tiho ječeč, v kratkem moral pretrpeti petindvajset bolečin. In srce ni bilo tisto, kar ga je najbolj bolelo.

— Drugo dopoldne so sedeli gospod major, obe javoriški gospe in gospodični v verandi spodaj.

Kar so zaslišali glasni „Ju-hu-hu-hú-u!“ in hreščeči glas harmonike. Kmalu potem je moško vstopil Gašperček, pet javoriških fantov in „divja Mina“ s košem oprtiv. In v tem košu se je zibal v čudni opravi pleno titulo gospod Gundakar Bruno Frodobert baron Lahnberg, se zibal svečano počasno bliže in bliže, kakor je z njim stopala krepka mlada ženska.

»Dobro jutro vsem skupaj!« je pozdravila in naglo iztresla iz koša svoje breme. Gospa Emilija pl. Jeličeva je naglo omedlela.

Tu je stal pred gospodo nesrečnež. Fantje so ga bili opravili po svoje. V ozki kamižoli in tesnih irhastih hlačicah, popolnoma oropan svoje moderno prikrivajoče ga obleke, podoba slabosti, je izgubljal ves umetno prikrojeni, vele „chic“ vtisk svoje doslej brezprimerne zunanosti. Na klobučku in na prsih so se šepirili svatovski šopki. Bolj smešne prikazni ni Stanka videla dosihdob še v nobeni opereti; ni si mogla kaj, izpustila se je v prisrčen, glasen smeh.

»Tukaj smo vam prinesli žlahtnega ženina;« ga je hvalil Gašperček; on se hodi ženit v našo vas, pa ga ne mara nobeno kmetiško dekle. Morebiti mu priskrbite tukaj katero nevesto.«

Po teh besedah si je gospa Emilija opomogla iz druge omedlevice in si pomagala s tretjo. Major pa je čudne goste pošteno nagradil, jih prijazno odslovil in poklical Grogga, naj vede gospoda barona v njegovo sobo. Dočim so se ostali pečali z onesveščeno gospo, je sledil Stojan onima dvema v drugo nadstropje.

»Gospod baron,« mu je dejal, »znano mi je, kaj ste včeraj tukaj počenjali; kot star vojak vam javim, da bova uredila stvar kar tukaj v miru. — Grogga, prinesi kaseto. Tukaj je ključ od omare. — Prosim, sedite!«

»Pech jehabt — e — !« Baron je hotel pričeti priljuden pogovor. Toda major mu je hladno zabranil z roko. Sluga je prinesel zahtevano.

»Tako, hm! Vzemi in nabij; vse potrebno je notri.«

Grogga je izvlekel iz skrinjice dva samokresa.

»Gospod major, midva se vender ne bodeva streljala, e — e?«

»Seveda se bova!«

»— E? —«

»Tako! zdaj-le! — Izvolite! Vzemite katerega hočete.«

»Saj — saj nimava niti — e — sekundantov!«

»Zato se ne bodeva prav nič ženirala! Grogga je najina priča.«
Baronu je prihajal mrzel pot na čelo.

»Ali — e — kaj pa, ako vas ustrelim! Potem sem morilec —«

»Ali ste gotovi? — Ostanite, kjer ste in dobro merite! Med nama ni nobenega pardona. Ako pa nočete, vas ubijem kakor steklega psa! — Pozor! Grogga, šteje do tri!«

»Zdravnika tudi nimamo — e — nobenega!« je ječal Lahnberg.

»Jedna! — Dve!« je izrekaval Kozol počasi.

Baron je vzdignil samokres; ali takoj mu je zopet omahnila roka.

»Tri!«

Major je sprožil. Lahnberg je padel napol mrtev v naslanjač. Vender nobeden strel ni počil. Grogga je bil oddal samokresa nenabita.

»Zakaj ju nisi nabil?« je planil gospod nadenj.

»Gospod major, pokorno javim — kaj bomo na mrličje streljali?«

»V petih minutah se poberi odtod! — Za zmeraj!«

Grogga je zmajal z rameni in si ogledoval svoje velike roke . . .

Po kratkem molku je velel Stojan:

»Janez naj takoj napreže!«

V kratkem je izvršil sluga povelje.

»Grogga! — Reci gospodu baronu, da je voz pripravljen!«

Tedaj se je postavil Kozol široko pred Lahnberga, ga poteptal po rami, pokazal vrata in mu šepnil v uho:

»Vaša milost! Tako bi vam rekli, da je naša pesem pri kraju!«

»Gospod major —«

»Grogga! — Reci gospodu baronu glasneje, da je voz na dvorišču že pripravljen.«

»Vaša milost! Na glas vam povemo, da bi vas tukaj prav nič ne pogrešali!«

»Ali — e —!«

»Milijon svetlozelenih strrel, Grogga! Ali boš?«

»Vaša milost! Tretjič in zadnjič se glasi naše povelje brez prijaznosti: »Ven, vaša milost!« — Nemo se poklonivši, je baron odšel.

»Janez!« je klical major drugemu slugi na dvorišče doli, ko je sedel Lahnberg v kočijo; »Janez, kadar se vrneš, moraš takoj ves voz prekaditi.«

Počasi je korakal potem Grogga in stopil pred Stojana:

»Gospod major, pokorno —«

»Nič pokorno! Zdaj si odpuščen, zdaj nisi več moj sluga. Pojdi za baronom, s katerim si v zvezi.«

»Torej moram res —«

»Že zdavnaj sem videl, da nisi za nobeno rabo. Poiskal si bom drugega slugo. Zdaj mi je dosti! Poberi svoje reči; kar sem ti naprej plačal, lahko obdržiš. Izgubi se!«

»Z Bogom, gospod major . . .«

Nekoliko pozneje je sedel Groga žalostnega obraza v svoji sobici, zibal svoj lahni kovčeg na kolenih, bobnal s prsti po njem in zvižgal »Radeckega koračnico«. Tako nesrečnega se že dolgo ni čutil. Preudarjajočemu, da mora z ljubih Javoric, in da pride na njegovo mesto kdo drug, katerega si je major gotovo že izbral, premišljajočemu tako in tako, se mu je storilo inako. Posloviti se ni hotel; bilo bi mu pretežko. Mirno in tiho bo šel, kakor da bi nesel skrinjico komu drugemu. Vzdignil je torej svoj kovčeg, pogledal še jedenkrat po sobi in pritisnil kljuko.

Tu mu je prihitel Major nasproti.

»Groga, ti poštena duša! Gospodična Milena mi je ravnokar povedala, da si jo ti včeraj rešil! Groga, človek, zakaj mi nisi tega sam dejal, ko si mi vse drugo pripovedoval? Hm?«

Kozol je bil v zadregi.

»Kovčeg v stran! Ti ostaneš! — Seveda, ako hočeš! Na roko! Ne vem, kako bi ti povrnil, kar si storil mojim in meni. Reci, govori! Dovolim ti vse!«

Groga je premišljeval in si dolgo izbiral. Ta ponudba mu je bila prehitra. Naposled je rekel: »Gospod major, pokorno prosim najprvo, dovolite mi, da stvar do jutri nekoliko preudarim . . .«

In po mnogem modrem pretehtovanju je združil sluga svoje pozemske želje in prosil gospoda: prvič, naj mu obljubi, da ga ne bo nikdar več podil iz službe; drugič pa, naj mu kupi nov in zadosti velik cilinder, ker je stari že ves zamazan. Smejoč se mu je major vse zagotovil in mu obljubil poleg tega vso novo črno obleko in povrh neprestano naklonjenost.

— Lepo vreme toplih jesenskih dnij je stanovitno vztrajalo. Stojanovi so odpotovanje z Javoric vedno znova odlašali.

Nekega gorkega popoldne sta sedeli Milena in Stanka v parku pod kostanjem. Bili sta sami; odgojiteljica je bila izginila še tisti usodni dan brez sledu.

»Kakšno knjigo imaš tam, pokaži mi, Stanka!«

»O nič posebnega . . . Vzela sem si zopet nekaj iz stričeve knjižnice. Rajša naj bi bila dobila kaj drugega! Na . . . slovensko je! Čudne slike, neroden tisk.«

»Pokaži mi, prosim te.«

Stanka ji je podala skromne zelene bukvice z zlatim otiskom: »Josi Pagliaruzzi. Poezije«. Dolgo je listala Milena površno v knjižici in že jo je hotela zopet zapreti, kar ji je obstalo oko na preprostem naslovu: »Ljubica«. Brala je in čim dalje je došla, tem bolj ji je raslo zanimanje, dokler se ji niso porosile oči.

»Milena, kaj ti je?«

»Vzemi, beri sama.«

Stanka je čitala. Ko je bila pri koncu, je morala znova začeti:

»Ležal na mrtvaškem odru
V sobi temnej mlad je mož
Sredi belih sveč brlečih,
Sredi lepih svežih rož.«

»To je lepo! Tako lepo!« je dejala Stanka, prebravši vso pesem drugič do konca. »Ah, tako žalostno in tako lepo!«

Od Save je zapihala mrzla planinska sapa. V starem široko-vejnem kostanju so zatrepetali otrdeli premrli listi in se dotikali drug drugega z rezkim šumom. Nekateri se je odtrgal in padel tiho na tla k drugim tovarišem.

In tedaj so pripluli po tresočem se zraku žalobni glasovi in polagoma naraščali v valovih mehkega vetreca trudni, tožni akordi vranovskih zvonov.

Milena je zadrhtala.

»Stanka, Stanka!« je kriknila. »Veš, komu zvoni?«

»Nekdo je umrl.«

»Umrl . . . Vojnik!«

Milena je zakrila obraz, naslonivši se na mlajšo sestro. Stanka jo je hotela tolažiti, ali jok ji je zaprl vsako besedo. — Obe sta molčali. Zvečer je Milena še jedenkrat prebrala krasno pesem . . . Dolgo ni mogla zaspiti. »Ležal na mrtvaškem odru, ležal na mrtvaškem odru,« te besede in trudno petje vranovskih zvonov ji je šumelo neprenehoma po ušesih.

*

Drugi dan se je šele pozno v jutro vzbudila; tudi Stanka je še trdno spala. Tih je potegnila Milena žaluzije kvišku. Bil je lep, solnčen dan. Doli na dvorišču je korakal stric Pavel jezen gori in doli in, držeč roke na hrbtu, grizel cigaro v ustih.

»Zdaj ga že jedno uro ni« se je jezil na glas in zaceptal z ного; čakal je Groge, katerega je bil poslal k jutranjemu vlaku po pošto. Naposled je sluga vendér prišel.

»O, gospod major!« je klical že od daleč.

»Kaj je? Kaj se tako neumno držiš?«

»Gospod major —«

»No!«

»Gospod inženir so umrli!«

Major je povzdignil glavo; oči so se mu razširile. Smodko je vrgel daleč strani.

»Kaj praviš? . . . Ni mogoče . . . Saj se mu je rana že skoro popolnoma zopet zacelila; še predvčeranjim sem ga obiskal. — Kdaj je umrl?«

»Včeraj popoldne ob petih.«

»Naprezi!«

Z grozničavo hitrostjo skoči Milena k svoji obleki, se opravi in že stoji pri vozu doli.

»Stric, ali se pelješ na Vranovo? — Vojnika kropit?«

»Da.«

»Lepo prosim, vzemi tudi mene s seboj!«

Kmalu se ustavijo konji ob mali hiši v jedno nadstropje, z leseno streho.

»Tako pridem za teboj, Milena. Najprvo grem venec naročit.«

Po ozkih, nerodnih lesenih stopnicah je hitela gori. Jokala je neprestano; vedno zopet si je morala brisati oči, da ne bi se izpodtaknila na potu. Tu . . . tu je že črno zagrinjalo . . .

Milena vstopi v mračno, nizko sobico, črez in črez zagrnjeno s črnimi preprogami, pred mrtvaški oder.

Da mora biti to resnica! Tam v rakvi leži Vojnik tih, pokojen, miren . . . Duša ji vzkipi od neznosne boli; jednega svetlih svečnikov z gorečo svečo pomakne v stran, stopi k mrtvecu, kateremu je zarisala smrt trpke poteze na obraz. Dolgo ga gleda. Vzpne se k njemu in ga poljubi na čelo. Zgane se; to čelo je ledeno mrzlo . . . Gladi mu blede, trdo lice. Srce ji hoče zastati od silne žalosti.

»Ivan, Ivan!« ga kliče.

Toda mlademu možu ostanejo oči zaprte, zasinjele, tesno stisnjene ustnice se ne ganejo, ne maknejo se sklenjene roke, mrzle, kakor je mrzel križec s Kristusom, katerega drži pokojnik tako čvrsto v otrplih rokah . . .

Mrtev!

Da mora biti to resnica . . .

— Nekdo prihaja po stopnicah. Milena se siloma upokoji, poljubi Vojnika na ustnice, poljubi ga zadnjikrat, postavi svečnik na prejšnje mesto in poklekne v mračen kot.

V temni prostor prikorakata dve gospe. Zobelja in Grizajka sta prišli mrliča kropit.

Kratko pomolita . . . Potem začneta poluglasni pogovor. Objokane devojke zadaj menda ni nobena opazila.

»Prav lepo leži . . .«

»Res, lepo. Samo glavo so mu postlali nekoliko prenizko. Ne?«

»In oder ne stoji čisto v sredi. Morda radi okna?«

»Glej, glej, vence ima tudi že!«

»Ali mu dava tudi medve katerega?«

»To se razume! Saj ga mu je še pisarjeva žena naročila. Medve ne smeva nikakor zaostati!«

Utihnili sta za nekaj časa.

Svečano tiho je v skromnem temotnem prostoru. Nič ne moti svetega miru . . . Vender zunaj ne zastaja dneva nepokoj. Skozi odprta vrata prihajajo iz sosedstva zvenčeči glasovi kovačevih udarcev, ropot voza, zamolkel vik, klic, razgovor . . .

»Škoda ga,« zašepeče zopet jedna izmed gospej.

»Ej, kakeršno življenje, taka smrt!«

»Vsejedno; on je bil dobrega srca.«

»Da, da! In lahko bi bil osrečil svoje dekle.«

»Toda . . . čudno! — Saj je bil skoro že zdrav! Zdravnik ga je—«

»Kaj pomaga? Obupal je, življenje se mu je ostudilo; odtrgal si je sam obvezo z nevarne rane.«

»Moj Bog! Samomorilec . . .«

»Pogreba ni vreden nobenega —«

»Pozneje je poprosil duhovnika. Spravil se je z Bogom. Bodi mu on milostiv!«

»Ali mislite, da je res, kar govore vsi ljudje?«

»Zakaj da se je? — Iz nesrečne ljubezni, pravijo.«

»Da . . . Kaj bo neki zdaj ona?«

»Njegov nesrečni konec, menim, ji bo grenil marsikateri trenotek . . . Spomin, da je kriva njegovi smrti, prosim te, kriva smrti tistega, ki jo je ljubil —«

»Žalosten spomin za vse življenje!«

»Ali bo pa celo ponosna radi tega; pohajala bo oholo in se zdela sama sebi grozno interesantna.«

»Ne verjamem. Moliva še jeden očenaš . . .«

Tiho je zopet . . . Lahno se ziblje svit gorečih sveč po zaduhlem, razgretem zraku. Redkoma pade kosček odtajane in odcedivše se voščence na svečnik, vzplamti mirna luč jasneje in živeje, lije svetle žarke po srebrnih obšitkih in zaslekih na črnih brezgubnih oponah, zasije po kropilniku, zablisne po kovinskem okrasu črne krste, zatrepeče po obledelem obrazu mladega pokojnika . . . Dušeči vzduh je poln mehke dišave topečega se voska, nasičen z rezno, grenko vojavo redoma ob odru nastavljenih okrasnih rastlin, napojen s hudim, omamljivim dihom iz svežega cvetja darovanih mrtvaških vencev . . .

Zobelja vzdihne, si naredi križ in se obrne, majoč z glavo, k prijateljici:

»Tako mlad, tako čvrst . . . kaj ne?«

»Kako vesel je prišel sem na Vranovo, kako zabaven je bil svoj čas v družini! Le zadnje tedne se mi je zdel nekako zamišljen, tako nekako potrtn in nesrečen!«

»Da, da . . . In zdaj leži tukaj na mrtvaškem odru. Kdo bi si bil kaj takega mislil? Res je, prihodnjost zakriva strašne zagonetke!«

»Skoro nič ni izpremenjen . . .«

»Le nekoliko bledejši je.«

»In shujšan. — Reči moram, lep mlad mož je bil.«

»In zelo prijazen. Moj Rudek ga je imel zelo rad.«

»Tudi z mojim Mirkom sta si bila vedno velika prijatelja.«

»Ubogi revež! Koliko je trpel, predno se je odločil za smrt!«

»Sam Bog ve! Kar tako ne sili nihče v grob.«

»Zdaj je rešen vsega trpljenja.«

»Nas pa vse to še čaka!«

»Pogreb bo jutri ob štirih. Oblekla bom svoj novi plašč.«

»Jaz pa si vzamem svojo staro promenadno obleko. Temna je zadosti. In za Vranovo je še tako predobra.«

»Popoldne ga pridem zopet kropit.«

»Tudi jaz. Seveda . . . Tako sem že radovedna, koliko bo dobil vencev.«

»Bog mu odpusti!«

»Njemu in — njej . . .«

Gospe sta odšli. Za njima so prihajali in zopet odhajali drugi ljudje. Še je klečala Milena v kotu in si zakrivala obraz z rokami. Zmetene misli so se ji porajale v glavi, vznemirjajoče podobe so vstajale in ginile, vse samo po sebi, nebrzdane, nobeni volji poslušne

... V tem se ji je zdelo, da sliši jasni glas sestre Stanke, beroče kakor včeraj v parku:

»Vsi so prišli, vsi so prišli,
Ga kropit in zanj molit.
Samo ona, samo ona
Ni prišla se poslovit.«

Hotela je vstati, zbežati iz sobe. Kar se je zmajal mrtvaški oder z velikim ropotom, sveče so padale sem in tja, preproge so se vnele, in v kratkem je bila vsa soba v rdečem plamenu...

*

»Milena, vzbudi se, Milena! — Kaj ti je vender, da tako vzdihuješ?« je vzkliknila Stanka, dvignivši zaoknice.

Vzbudivši se iz sna, je zagledala Milena svojo sestro ob postelji. Povedala ji je, kaj je vse videla in slišala v živih sanjah. —

»O ti ubogi, ljubi, zlati moj Milenček!« je vzkipela Stanka, se ji ovila okolo vratu in jo poljubovala. »Hvala Bogu, da vse to ni res! Tvoj Vojnik ni umrl! Ko si tako lepo spala, sem bila že zdolaj v pritličju, in Grogga mi je povedal, da ima neko pismo za-te od njega. — Na, tukaj je imaš!«

V kuverti ni bilo drugega, kakor oni list, katerega je namenila Stanka takrat baronu, in katerega si je bil Grogga po daljšem premišljevanju izprosil zopet od Vojnika.

»Stanka, tu poglej! — Ali si res ti to pisala Vojniku?«

Presenečena je spoznala mlajša svoje pisanje.

»Ali — ali tega nisem pisala njemu, ampak — Pipifaksu!« je hitro rekla Stanka in, burno objemajoč svojo sestro, prosila: »Odpusti mi vender, zdaj vidim, da sem jaz vsega kriva! — Da, samo jaz! — Toda, hotela sem ti le pomagati! — Grogga je pismo zamenil! — Zdaj je zopet vse dobro! — Piši takoj Vojniku, piši mu, piši! — Ali boš? — Nočeš? Vidiš, radi tega mojega pisma je bil hud, seveda, in razžaljen! — Piši mu vender takoj, no! In zdaj mi daj hitro še jeden poljub, da si mi oprostila moj greh, prav lep poljub in zamiži mi z očmi, ljubica, in misli si, da te poljublja on... tako... še jednega... prav dobro... in zdaj še tretjič in zadnjič, ljuba, ljuba Milenica!«

— Nekaj dnij pozneje trčita gospe Grizajka in Zobelja na voglu vranovskega trga trdo druga ob drugo. Obe sta bili nenavadno razburjeni in sta od jeze in gneva kar pihali. V rokah je imela vsaka elegantno karto iz finega popirja in jo ljuto dvigala v zrak...

»Gospa, vi že veste?«

»Vi tudi?«

»Strašno! Kaj?»

»Vsa sem bolna!»

»Inženir!»

»Da, inženir!»

»Oh!»

»Ah!»

»Kaj?»

»Kako mislite?»

»Škandal!»

»Kar brez nas!»

»In stara teta je neki privolila! Baron je kar izginil! In tako trdno sem se nadejala njega kot ženina.»

»Ali mari mislite, da bo ta zakon srečen?»

»Nikakor. Tu morava kaj storiti!»

— Tisti popoldan je stal Groga zopet jedenkrat med vežnimi vrati, mogočno razkoračen, roke na prsih križajoč, z zadovoljnim nasmehom okolo ustnic. Dokončal je bil ravno jednega svojih imenitnih samogovorov, katerega konec je mimogrede slišal major, namreč: »To so občutki, to pa rečem; občutki, ki niso za vsakega, in za katere tudi mi nismo rojeni! Početkoma smo jo res zavozili, vendar na vse zadnje se je vse lepo izcimilo, pet sto veder veselja —«

»Kaj tukaj godrnjaš, hm?» ga je vprašal major.

»Pokorno javim, da se veselim!» se je odrezal Groga odkritosrčno.

Tačas sta prihiteli vranovski zaveznici.

»Ali so gospoda doma?» je vprašala Grizajka.

»So!» je dejal Groga in se prespoštljivo priklonil.

»Torej pustite naju vendar skozi!»

»Tega pa ne!»

»Kaj? Nesramnost! Zakaj ne?» sta kričali obe v jedno sapo.

Groga pa je zavzdignil pete in se samozavestno tako malo pogugal na prstih. Potem je prijazno začel:

»Gospod major so nam rekli pred kratkim in tako-le so govorili:

»Groga! Ti, ki si tukaj pri meni v majorski službi na Javoricah, poslušaj me, kaj ti moram povedati! »Namreč,« so dejali, »na Vranovem žive dve babuzi« — tako so dejali — in potem so se malo odkašljali. »Jedna od njih je debela kakor greh, druga pa suha kakor pokora. In obe, pokora in greh, hodita skupaj po svetu okolo, opravljata ljudi in sejeta prepir. Ti pa, Groga, ti boš stražil, da ne prestopita javoriškega praga.« — In mi stražimo.»

»To je razžaljenje!« —

»Tožim, tožim!« —

»To pa rečem: Ako bo katera vaju morebiti tudi moja nedolžnost vlekla čez zobe, potem pa mi povemo, kar smo skrivaj slišali na gospodovega godu dan o tistem ženinu in njegovi nevesti v Žerovju.« —

In bili sta obe zelo nesrečni, da nista mogli opraviti ničesar.

— Zopet se je vrnilo poletje, in zopet so se jela polniti gorenjska letovišča z gosti. Na Javoricah je stopal Grogga tako svečano okolo, kakor da bi veljale svatbene priprave ravno le njemu. Naposled je prišel dan, katerega sta Ivan in Milena tako težko pričakovala, trenotek, ko sta si zamenila pred oltarjem prstana.

V cerkvi je bilo tačas poleg povabljenih svatov vse polno gledalcev in zlasti radovednih babnic, ki so prišle sem zijala prodajat.

Tam zadaj v kotu pa je klečala »divja Mina«. Danes ni imela s seboj ne rož, ne Marijinih podobic . . .

Tu sem, v to cerkev, tjakaj, pred oni oltar da bo stopil z njo . . . tako je bil obljubil tudi njej nekoč nekdo. Zlat solnčni svit in blesk se je usipal skozi visoko cerkveno okno tam spredaj. Tukaj pa, za izpovednico, je bilo mračno in temotno . . .

In zabučale so orglje, in s kora so zadoneli zdaj mogočni, zdaj milobni akordi po širnem hramu in zazibali dušo proti višavam; pevski zbor je zapel mladima poročencema prvi pozdrav.

Tačas je »divja Mina« vztrepetala, počasi ji je omahnila glava v stran; skrila je obraz v laketnih gubah ob linici izpovednice. Krčevito ji je drhtalo po vratu in prsih . . . Tajnopolna sila ubranih glasov ji je pretresala s čarobno močjo vso dušo . . . »Divja Mina« je milo zajokala, jokala gorko, neutolažno, obupno, kakor zapuščeno bitje, spominjajoče se nekdanje blage sreče, katero so privedli rajski trenotki in jo pokazali tako jasno že in tako blizu, nedolžno izgubljene mlade sreče, ki se ne vrne nikdar več.

Raz pručico pri kolenih pa je visel ob traku štirivoglat zamazan kosček platna nizdolu . . . Podobica vanj vtisnjena je bila omadeževana s temnorjavkastimi lisami strjene krvi . . . Brat je jedenkrat pozabil, da bi varno zaklenil omaro, v kateri je hranil zadnji spomin Franceljna iz Bosne.

— Mademoiselle Etiennette ni videl nihče več na Javoricah. Izgubivši svoje prihranjene denarje, katere je oddala baronu, da je poplačal najbolj silne dolgove, je našla naposled izven Kranjske začasno zavetje v nekem nemškem zavodu za višje hčerke, kjer je moderna

izobrazba prvega razreda po petdeset goldinarjev na mesec, v dekliškem institutu z znano blestečim programom in znano ponižno-površnim poukom, s programom, v katerem plačujočim starišem in jerobom najbolj imponira vzveličalni kománoupórteví in k'sk'vúzave, »Kloster-glocken« in »Gebet einer »Jungfrau«, slikarsko diletantkanje in risarsko poskušanje in druge take igrače višjega dekleta, mladenkam samim pa — plesne vaje . . . Tukaj je mademoiselle doma, tukaj, kjer se sveti moderna ženska vzgoja v najsijajnejšem pokostu in v vsej svoji sterilni krasoti. Polagoma ostarela odgojiteljica pa tudi piše. »Ona piše!« si šeptajo njeni znanci in se ji na tihem smeja. Ako bi vedela, kaj da govore vsi vprek o njenih jetičnih spisih, bi se bržkone zastrupila s samim črnilom. Sili se med prvoboriteljice ženske emancipacije, dasi pozna med njimi mnogo bistrejših somišljenic. In kolosalna devica poleg tega trdi, da je ne bo preslepil nikdar nobeden mladenič . . . V prid vseh razumnih moških vrstnikov veselo upajmo, da se ne bo nikdar izneverila temu svojemu jedino koristnemu principu.

Čipkata teta Emilija prebiva še vedno visokostno v svojih plemenitih petljah in zanjčicah, izza katerih ji moli samo mala glavica in ročice. Njena svakinja Ana nadaljuje svoje flegmatično življenje. Nekdanja lepota ji je otolstela za dvojni podbradek. Premišljevanje ji je še vedno nesrečna iznajdba. Z vsem zadovoljna, se na tihem veseli, da je sploh na svetu. Srečna, normalna duša!

Stanka ni več tako otročje vesela. Negotovo hrepenenje, radovedno pričakovanje, tiho koprnenje ji polni dušo. Nekaj pogreša — sama ne ve, kaj. Samo to sluti, nekaj novega se bo zgodilo z njo. Ah, s kratkimi krili je zbežala tudi sladka brezskrbnost . . . Preboleti ji je prehodno dobo iz detinstva. Stanka je dospela do let, v katerih bo čutila prve in največje tajnosti svojega življenja, čutila tisto večno zagonetko nežne zveze ženske s naravo, uganko skritih, negotovih čustev, ki so rahlo ali nevzdržno priplula kakor na mehkih krilih pomladnega vetreca, igrat se z budilnimi in oživljajočimi solničnimi žarki, z živimi barvami . . . čustev, ki se izgubljajo kakor daljnje harmonije v poluprozornem, vonjavem, toplem mraku duhtečega majnikovega večera.

»Divje Mine« ni več. — Nekega dne so našli na njeni »pruki« nekoliko podobic in gorjačo. Bržkone jo je ljuto napadla bolezen, in tedaj je zdrsnila raz pečino in se padajoč po skalovju zgreznila v prepad. Truplo je shranila Sava. Od tega časa se je Gašperček popolnoma udal žganju.

Tudi gospa kontrolorka Grizajka je umrla. Prehladila se je nekoč spomladi, raznašajoč velevažno novico po vranovski okolici. — Sveti

Peter, pravijo, je ni pustil v božji raj, ker se je bal, da ne bi mu opravljal in obrekovala svetnikov in svetnic ter ne delala intrig in kabal v samih svetih nebesih. Tudi v pekel da je niso spustili, in da so hudiči zadelali vse luknje in luknjice. V vicah da je tudi niso marali. Vrnila da se je torej reva pod nebeški prag, kjer da prodaja vipavske hruške in marelice in sumniči mimogredočim vzveličanim dušam vsakega Vranovčana, svetega Petra in portirja vic in vse peklenke vrage. Tako si pripoveduje vranovski narod.

Trgovka Zobelja pa še živi in je že tako okrogla, kakor dve »pikapolonici« skupaj. Hodi in vozi se pridno na posete in razlaga najskrivnejše tajnosti iz življenja svoje prijateljice Grizajke, povsodi zatrjujoč, da tako potuhnjenega in zlobnega značaja ni najti na vsem božjem svetu nikjer in nikdar več.

»Mirni« Rudek hoče študirati za inženirja in si vzeti natanko tako milostivo, kakor je gospa Milena Vojnikova. »Pohlevni Rudek« pa želi postati trgovec, jedel bo same fige in rožiče in se oženil s črevljarjevo Anico, ki mu je omamila mlado srce z dvema debelima hruškama.

Katrica in Janez sta si odpovedala ljubezen. On si je izbral za ženo debelo kmetiško Jero s petnajstimi osepnicami v rumenkastem obrazu in s petnajstimi stotaki v doti.

Polkovnik Greben si išče petdeseto ljubico, da bi postal popoln »Jubelgreis«. Storil je trden sklep, da bo dal v kratkem svojih devet-inštirideset ženskih spominov na svetlo. — Gospod Masten je še vedno . . . na veselje vsakemu krčmarju . . . in na strah vsaki domači gospodinji . . . Od njega ni treba pričakovati . . . da bi zasejal med narod ljuljko razpora . . . in provzročil na Gorenjskem kje kakšno krvavo revolucijo . . . Humghm . . . V narodnogospodarskem oziru pa ima znamenit pomen . . . Povsodi, kjer se prikaže, poskoči tržna cena govejega mesa, piščancev, rac, gosij, kopunov in drugih ptičev nenadno visoko . . . Prosit!

Adjunkt Božidar je še vedno adjunkt in neoženjen interesanten mož. Od vranovske krasotice, najmlajše in najbolj petične, je dobil lično spleteno košarico, s katero se je pozneje preselil z Vranovega v drug okraj nekam na Dolenjsko. Ali so tam tudi vse mlade dame tako neusmiljeno zaljubljene vanj, kakor na Vranovem, o tem naj molči »pevčeva vljudnost«.

Benjamin Iskra je dal že v drugem semestru vsem idejalom slovo in si zazdel sam sebi najmanj trikrat pametnejši kakor prej, predno

je inskribiral svojo zimsko suknjo za ves poletni tečaj pri židu v zastavnico. Poleg tega je že v tretjič nesrečno zaljubljen; torej o njem sploh dalje ne morem govorniti.

Groga mora z majorjem večkrat na gore; kakor gospod, tako je ostal tudi sluga tak, kakeršen je bil, z vsemi slabostmi in vsemi krepostmi. Kdor občuje z njim in ga do dobra spozna, vsakomur se prikupi in mu ostane v prijetnem spominu. Mati so Kozolu umrli; major Stojan jim je kupil križ in kamen črne barve z rdečimi lisami.

Ljubeznivi Marcijan je opeval redkev, Skriban pa oslavljaj velekrepostno muho; dovtetni Skaliger je segel više in se vnemal za pikantno gos . . . Koliko več je torej vreden svojih Skaligerjev, Skribanov in Marcijanov korenjak v dvakrat podčrtani majorski službi, modri sluga, imenovan »gosposka žalost«, nesrečni častitelj Katričinih dražestij, odlike vredni pismonoša, odkritosrčni sovražnik visokih vrhov in pravi prijatelj gospodovega vina in gospodovih smodek, častni član Jurjevčeve krčme in podporni ud vseh drugih gostilnic, »prva oseba« na Javoricah in zato v prostih urah glavni junak teh-le raztresenih poglavij, on — Groga!

KONEC.

Poleti, ko so lepi dnevi.

Poleti, ko so lepi dnevi
Predolgo zapored vrste,
Pojemajo pozemski viri
In včasih se celo zgube.

A kadar jih oblaki temni
Raz visočine napoje,
Spet okrepčajo vsi se viri
In tem močneje ožive.

Tako i v pevcu srčne pesmi
V premirni sreči tilo mro,
A po viharju tem močneje
Iz burnih prsij zopet vro.

L. Habetov.

